

KÜLÜGYI SZEMLE

Magyarics Tamás Előszó a tematikus számhoz

Lévai Dániel Rooseveltt és Truman

Fehér Zoltán Az amerikai nagystratégia a Biden-adminisztráció idején

Mártonffy Balázs – Csizmazia Gábor Az amerikai NATO-politikára gyakorolt kongresszusi hatás

Csizmazia Gábor Joseph R. Biden elnök külpolitikája

Rada Péter Közép-Európa helye a világrendben

Kozma Klementina – Stepper Péter Az atlantizmus bástyái

Holányi Ákos – Sebők Miklós Külpolitikai törésvonalak

Gedeon Béla Az Egyesült Államok nemzetközi megítélése

A Magyar Külügyi Intézet folyóirata

Kiadó: Schőberl Márton vezérigazgató

Szerkesztőség

1016 Budapest,
Bérc utca 13-15.
Telefon: 279-5700
E-mail: kulugyiszemle@hiia.hu
Internet: <https://kki.hu>

Főszerkesztő:
Klinghammer István

Felelős szerkesztő:
Vasa László

Szerkesztés és tördelés:
Tevelyné Kulcsár Andrea

Szerkesztőségi titkár:
Horváth Ildikó

Előfizethető és megvásárolható
a szerkesztőségénél.
Előfizetési díj egy évre 12.000 Ft.

ISSN 1587-9089 (Nyomtatott)
ISSN 2060-4904 (Online)
https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.4

A szerkesztőbizottság tagjai:

Martonyi János elnök

Baranyi Tamás Péter
Csaba László
Gottfried Péter
Halmai Péter
Komlósi László Imre
Rostoványi Zsolt
Salát Gergely
Tarrósy István

Tartalom

- 3 *Magyarics Tamás*: Előszó
az Egyesült Államok politikájával foglalkozó
tematikus számhoz
- 7 *Lévai Dániel*: Rooseveltt és Truman:
a második világháborús amerikai külpolitikai tervezés
és valóság Kelet-Ázsia kontextusában
- 28 *Fehér Zoltán*: Realizmus, liberalizmus és stratégiai
versengés. Az Amerikai Egyesült Államok nagystratégiája
a Biden-adminisztráció idején
- 45 *Mártonffy Balázs – Csizmazia Gábor*: Az Egyesült Államok
NATO-politikájára gyakorolt kongresszusi hatás:
elmélet és gyakorlat
- 58 *Csizmazia Gábor*: Joseph R. Biden elnök külpolitikája.
A politikai realitások és az ideológiai megújulás talaján
- 77 *Rada Péter*: Közép-Európa helye a világrendben:
az amerikai-közép-európai kapcsolatok
a „Biden-doktrína” fényében
- 96 *Kozma Klementina – Stepper Péter*: Az atlantizmus bástyái:
Lengyelország és Románia kapcsolatai
az Amerikai Egyesült Államokkal a 2020-as években
- 122 *Holányi Ákos – Sebők Miklós*: Külpolitikai törésvonalak
az Amerikai Egyesült Államokban
az orosz-ukrán háború kapcsán
- 148 *Gedeon Béla*: Az Amerikai Egyesült Államok és a Fehér Ház
nemzetközi megítélése 2023-ban.
A Pew globális közvélemény-kutatásának összefoglalása
és tanulságai

E számunk szerzői:

Csizmazia Gábor: tudományos munkatárs, John Lukacs Intézet, Nemzeti Közszerológati Egyetem

Fehér Zoltán: diplomata, politikatudós, geostratéga; szakértő, Atlantic Council Global China Hub (Washington DC); posztdoktori kutató, John Lukacs Intézet; külső kutató, Magyar Külügyi Intézet

Gedeon Béla: doktorandusz; Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola

Holányi Ákos: tudományos segédmunkatárs, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, Politikatudományi Intézet; doktorandusz, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

Kozma Klementina: kutató, Mathias Corvinus Collegium, Geopolitikai Műhely; tanársegéd, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Lévai Dániel: történész-politológus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Magyarics Tamás: Emeritus Professzor, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Mártonffy Balázs: kutatásért felelős igazgató, John Lukacs Intézet, Nemzeti Közszerológati Egyetem

Rada Péter: nemzetközi rektorhelyettes és egyetemi docens, Budapesti Metropolitan Egyetem; egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem

Sebők Miklós: kutatóprofesszor, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, Politikatudományi Intézet

Stepper Péter: vezető kutató, Magyar Külügyi Intézet; egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem

Előszó az Egyesült Államok politikájával foglalkozó tematikus számhoz

Preface to the Thematic Issue on U.S. Politics

---

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.4.1

A *Time Life* tulajdonosa és kiadója, Henry Robinson Luce híressé vált szavai szerint az 1940-es években elérkezett az Egyesült Államok évszázada, amikor is a második világháború végzetesen meggyengítette az összes potenciális vetélytársát, és a győztes Szovjetunió is mindössze katonai paritást tudott elérni jó negyedszázaddal később, míg a hatalom egyéb dimenzióiban lemaradt Amerika mögött. Az Egyesült Államok globális primátusa még nyilvánvalóbbá vált a Szovjetunió felbomlása után, az ún. „unipoláris pillanatban”, amikor Peking még csak elindult azon az úton, amely végül a 21. század elejére Washington versenytársává tette – ám szintén csak a hatalom egyetlen területén: a gazdaság terén. Némileg sarkosan fogalmazva: az Egyesült Államoknak 1945 után mindig csak ún. egydimenziós vetélytársakkal kellett szembenézni, miközben az amerikai globális primátus többdimenziós hatalmi struktúrára épül.

Ez önmagában még a klasszikus „szükséges, de nem elégséges” feltételnek tesz eleget: a primátushoz elengedhetetlenül szükség van a politikai, gazdasági és katonai szövetségi rendszerekre. Washington az utóbbi évtizedekben maga mögött tudhatta a regionális hatalmak többségének a támogatását, továbbá egy sor kisebb országét is, miközben a vetélytársai szövetségi rendszere sokkal szerényebb méretű volt, sőt sokszor inkább terhet jelentettek számukra, s nem hozzájárulást – például a Szovjetunió nemzetközi befolyásához. Másfelől rendkívül lényeges ebben a tekintetben, hogy a formális és informális szövetségeseken túl a világ államainak a többsége hallgatólagosan elfogadta – és elfogadja napjainkban is – az Egyesült Államok kitüntetett helyzetét: az amerikai primátus legitimitása az elfogadáson, s nem az erőszakon múlik. Ez lényegében attól függ, hogy ezek az államok mennyit nyernek Washington „szolgáltató” hatalmától. Példaként meg lehet említeni a nagyrészt az amerikai haderő által nyitva tartott ún. globális közös tereket (tengerek, tengerszorosok, légtér, űr stb.), illetve regionális szinten a gazdaságilag inkább Kínának kiszolgáltatót délkelet-ázsiai térség országait, amelyek azonban biztonságpolitikai téren elsősorban Amerikára támaszkodnak – és a példákat még lehetne sorolni.

Az Egyesült Államok primátusának a „belső”, „saját” tényezői tekintetében szembevetendő a hatalom spektrumának a teljességét lefedő mennyiségi és minőségi fölénye. Az amerikai haderő a nukleáris fegyverek kivételével minden téren a legerősebb a világon. A védelmi kiadása az utána következő tíz-tizenkét

ország együttes mértékénél is magasabb (hivatalos adatok szerint az amerikai védelmi kiadások a GDP 3,5-4 százalékát teszik ki, míg a kínaiaké 1,5%-ot, a valamivel magasabb vásárlóerő-paritáson alapuló GDP esetén). Az amerikai „erőkivetítési képesség” egyedülálló a világon. Ami e területen is az egyik legfontosabb tényező, az a szövetségi rendszer. Az Egyesült Államok a multilaterális NATO-n és a háromoldalú (ausztrál–brit–amerikai) AUKUS-on kívül számos kétoldalú biztonsági megállapodással is rendelkezik (mindenekelőtt a stratégiai fontosságú Kelet-Ázsiában), és olyan informális katonai együttműködésekben is részt vesz, mint a 21. század stratégiaileg legfontosabbnak ítélt térségében létrejött, Ausztrália, az Egyesült Államok, India és Japán alkotta négyoldalú biztonsági párbeszéd, a Quad. Washington nagyjából kétszázötvenezer katonát állomásoztat külföldön, döntően Európában és Kelet-Ázsiában, és hatszáznál is több katonai létesítménnyel rendelkezik a világon. A katonai segélyprogramjain keresztül informálisan és közvetve sok állam orientációját képes még befolyásolni. A katonailag egyes szegmensekben vetélytársának számító Kína és Oroszország legsúlyosabb hátrányai között sorolható fel a gyenge expedíciós képességük, továbbá a szövetségi rendszerük alulfejlettsége – noha a Sanghaji Együttműködési Szervezet igyekszik ez utóbbit kiküszöbölni.

Az Egyesült Államok primátusában a „kemény” katonai hatalom mellett óriási szerepet játszik a gazdasági-pénzügyi túlsúlya mint országé, s mint a jelentős nemzetközi pénzügyi-kereskedelmi szervezetek legbefolyásosabb donorjáé. Igaz, a vásárlóerő-paritáson mért GDP tekintetében Kína már megelőzte, de figyelembe kell venni a kelet-ázsiai ország nagyjából három és félszer nagyobb népességét, valamint azt a tény, hogy Amerika a gazdaságnak a napjainkban húzóágazatoknak számító szegmenseiben – így az innováció tekintetében – még mindig világelső. Ugyanakkor az amerikai infrastruktúra komoly lemaradásokkal küzd, és egy, az 1950-es években végrehajtott nagyszabású beruházási programhoz hasonló befektetés nélkül a helyzet még romlani is fog.

A második világháború végén létrehozott nemzetközi pénzügyi intézetek (Világbank, Nemzetközi Valutaalap) még mindig megkerülhetetlenek, noha az utóbbi időkben az 1968-ban alapított Ázsiai Fejlesztési Bank mellett megjelent például az Ázsiai Infrastrukturális Befektetési Bank is. Ezen a téren a leglátványosabb kihívás az amerikai dominanciával szemben az Övezet és Út Kezdeményezés (BRI), közismert nevén a modern Selyemútra vonatkozó elképzelés, amelynek égisze alatt nagyarányú kínai befektetések zajlanak Európától kezdve Afrikán keresztül Latin-Amerikáig. A „nagystratégiában” gondolkodók e kínai törekvésben azt is felfedezni vélik, hogy Peking az amerikai tengeri hatalomról a szárazföldi hatalomra próbálja alternatívaként áthelyezni a nemzetközi kereskedelem súlypontját.

Az amerikai primátus azonban nem csupán látható, hanem „láthatatlan”, de legalábbis kevésbé szem előtt lévő tényezőként is alapul. Közismert az angolszász országok (az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland) hírszerzési együttműködése, amely gyakorlatilag behálózta az egész világot, és az ürbe telepített elektronikus hírszerzési eszközök terén is menynyiségi és minőségi fölényben van az Egyesült Államok. Napjaink egyik legmeghatározóbb jelensége az ún. hálózatosodás: a gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális hálózatok – köztük is elsősorban a nem kormányzati szervek (NGO-k) – egyre növekvő szerepe a nemzetközi életben, amelyek sokszor a kormányzati szervek jól-rosszul álcázott meghosszabbított „kezei”, meghatározott politikai agendával.

Az Egyesült Államok – tágabb értelemben a Nyugat – primátusát azonban az utóbbi évtizedekben egyre komolyabb kihívások érik. Közhelyszerűen: a hatalom szóródása figyelhető meg az ún. vertikális és horizontális téren is: „vertikálisan” egyre több szereplő jelent meg a nemzetközi életben, míg „horizontálisan” az eltolódás Nyugatról Keletre, illetve Északról Délre következett be.

Az Egyesült Államok (a Nyugat) által a második világháború után létrehozott világrenddel szemben egy alternatív vagy párhuzamos világrend kialakítására irányuló, egyre erősebb kísérletnek lehetünk a szemtanúi. Politikailag ez elsősorban a BRICS-, illetve a melléjük felsorakozó országokhoz kötődik. A legutóbbi dél-afrikai csúcstalálkozón több, főleg a tágabb Közél-Keleten található állam csatlakozott a tömbhöz, köztük olyanok, amelyek évtizedekig az Egyesült Államok legmegbízhatóbb partnerei voltak a térségben (Egyiptom és Szaúd-Arábia). Gazdasági téren az újabb világrend kialakulásának a lehetőségére utal a Nyugatnak a globális GDP-ből való csökkenő részesedése, valamint az arra irányuló kísérletek, hogy a dollárt mint globális tartalékvalutát más pénznemmel váltsák fel, vagy legalábbis csökkentsék annak a domináns helyzetét. Katonailag pedig a Sanghaji Együttműködési Szervezet a világ egy jelentős részén – Oroszországtól a közép-ázsiai államokon át Kelet-Ázsiáig – juthat vezető szerephez, és szoríthatja ki az amerikaiakat.

Összességében: az ún. globális Dél fokozatosan egyre nagyobb befolyásra tesz szert, miközben nem csupán az Egyesült Államok kénytelen elkönyvelni viszonylagos befolyáscsökkenést a világban, de a Nyugat eddigi vezető szerepének a fenntartásában az első számú partnerének számító Európa is látványosan veszít a katonai, a gazdasági és a politikai súlyából is a nemzetközi porondon.

Végül szót kell ejteni a globális amerikai primátusra leselkedő belpolitikai veszélyről is. Az országok kül- és belpolitikájának az egymásra utaltsága a nemzetközi kapcsolatok elméleteinek az egyik alapvető tézise. Az Egyesült Államok által az utóbbi évtizedekben folytatott aktív és sikeres külpolitika egyik alapfeltételének számító nemzeti egyetértés, úgy tűnik, kezd szétszakadozni. A folyamat már jóval korábban kezdődött, de a 21. század elejétől felgyorsult. A közösen

vallott értékek helyett egyre inkább az ún. identitáspolitika határozza meg az amerikai társadalmat, és a korábban perifériára került – elsősorban baloldali – szélsőségek beszivárogtak a politikai és a szellemi főáramba.

Az Egyesült Államok primátusának az egyik lényeges alkotóeleme a „puha hatalom”, az általa képviselt értékeknek a világ számos más társadalmára gyakorolt vonzereje volt. Erre a hatalmi dimenzióra azonban már egyre kevésbé számíthat Washington. A nemzetközi életben történő relatív hatalomvesztés és az otthoni abszolút értékvesztés az a két tényező, amely a leginkább veszélyezteti az „amerikai évszázad” prolongálását.

Magyarics Tamás

Roosevelt és Truman: a második világháborús amerikai külpolitikai tervezés és valóság Kelet-Ázsia kontextusában

*Roosevelt and Truman:
American Foreign Policy Planning and Reality
during World War II in the Context of East Asia*

Lévai Dániel

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.4.2

Összefoglaló: Franklin Delano Rooseveltet és Harry Spencer Trumant az amerikai globális szerepvállalás történetében az alapító atyákként tartják számon. A két elnök a második világháború során az Amerikai Egyesült Államokat a szuperhatalmi pozícióba vezette. Néhány ciklussal előttük a hivatalt Thomas Woodrow Wilson töltötte be, aki 1918-ban fektette le az ország külpolitikai alapvetését: a világ biztonságosabbá tételét a demokrácia számára. Roosevelt az ő örökségét fejlesztette tovább és valósította meg. A világegés idején, a realitásokat figyelembe véve dolgozta ki a háború utáni világrend koncepcióját, amelynek a gyakorlati megvalósítását azonban már nem élhette meg. Az utódja, Harry S. Truman 143 nap alatt képes volt elérni a roosevelti célkitűzéseket, mégpedig egy rohamosan romló szövetségi együttműködés keretében. A jelen tanulmány a kelet-ázsiai kontextuson keresztül, a korabeli amerikai külpolitikai stratégia akkori kulcsterületének számító régió helyzetének az elemző bemutatásával vizsgálja meg Roosevelt és Truman második világháború alatti külpolitikáját.

Kulcsszavak: USA, Kelet-Ázsia, Roosevelt, Truman, amerikai külpolitika

Abstract: *Franklin Delano Roosevelt and Harry Spencer Truman are considered the founding fathers of American global leadership. The two presidents led the United States to a position of superpower during the Second World War. Roosevelt was able to renew the legacy of his late predecessor, Thomas Woodrow Wilson, implementing the basic principles of US foreign policy laid down in 1918: making the world a safer place for democracy. During WWII, he worked out a post-war world order based on realities and American values, however, he could not live to see it realized. His successor, Harry S. Truman, was able to achieve Roosevelt's objective within 143 days, in a rapidly deteriorating framework of allied cooperation. This study examines Roosevelt's and Truman's foreign policy during World War II through an analytical presentation of the East Asian context as a key region for American foreign policy during that period.*

Keywords: *U.S.A., East Asia, Roosevelt, Truman, U.S. foreign policy*

Bevezetés

A második világháború befejezésének közeledő 80. évfordulója ad aktualitást annak, hogy napjaink forrongó miliójében visszatekintsünk a remélhetőleg utolsó világhégésnek az azóta eltelt időszakot meghatározó történéseire. A harcokkal járt páratlan pusztítás és az életünket mindmáig befolyásoló hatások elemi érdekünké teszik, hogy újra és újra felelevenítsük a háború tanulságait. Az írás fókuszában a roosevelti, illetve a korai trumani külpolitikai döntések állnak. Franklin Delano Roosevelt (vagy ahogyan gyakran emlegetik: FDR) és Harry Spencer Truman volt az a két amerikai elnök, akik az Egyesült Államokat soha nem látott globális hatalmi helyzetbe hozták a politikájukkal. Kettejük – eltérő – életútja, habitusa vitathatatlanul befolyásolta a korszak nemzetközi kapcsolatainak alakulását. Az amerikai globális hatalom genezise a második világháború időszakára esett. A publikáció ennek a genezistörténetnek egy részére keresi a válaszokat.

A tanulmány első része a wilsoni örökség továbbfejlesztőjének a második világháború utáni világrendre vonatkozó elképzeléseit járja körül.

Thomas Woodrow Wilson elnöknek (1913–1921), a 20. századi amerikai külpolitika megalapozójának a szellemi örököse Franklin Delano Rooseveltt volt, aki 1933-ban határozott álláspontot fogalmazott meg a versailles-i békerendszerrel kapcsolatban: Wilson „[F]elhívása sokat jelentett az emberek, de vajmi keveset az úgynevezett államférfiak nagy többsége számára, akik 1919-ben Párizsban összegyűltek, hogy létrehozzák az úgynevezett békeszerződést. Ezt én a saját szememmel láttam. A saját fülemmel hallottam. A politikai haszon, a személyes presztízs, a nemzeti nagyravágyás kísérte a Népszövetség alapítását, és már csecsemőkorától fogva mindezek akadályozták annak működését.”¹

Roosevelt az első világháború idején haditengerészeti helyettes államtitkárként a wilsoni adminisztráció oszlopos tagja volt.² A versailles-i béke ratifikációjának az amerikai törvényhozásban tapasztalt sikertelensége meghatározó negatív élmény maradt számára. Az 1920-as években Wilson emlékét tovább ápolta, majd az 1932-es elnökválasztáson legyőzte a republikánus Herbert Clark Hoovert (1929–1933), *New Deal* nevű programjával pedig történelmi jelentőségű szavazóblokkot hozott létre, ami új korszakot hozott el Amerika történetében, csakúgy, mint a Demokrata Pártban.³ Elnöksége során elsősorban gazdasági kérdésekkel foglalkozott, ám az európai és a kelet-ázsiai események ismét aktuálissá tették a wilsoni örökség továbbvitelét. Ennek az örökségnek a szellemében tevékenykedett a világháború alatt is.

A második rész Harry S. Truman, a Rooseveltt halála következtében alelnökből az Egyesült Államok elnökévé előlépett missouri politikusnak a japán kapitulációig hozott döntéseit mutatja be. Truman sosem volt tagja a keleti parti hagyományos politikai elitnek. Az amerikai Közép-Nyugat politikusa a karrierjét

a korszak divatos, az Egyesült Államokban működő *boss*-rendszernek, politikai gépezetnek köszönhető.⁴ Országos ismertségre a háború alatt folytatott szenátor tevékenysége során tett szert, s a Demokrata Párt vezetősége is akkoriban figyelt fel rá.

A két politikus döntéseinek a prizmája a kelet-ázsiai amerikai politika, amely megmutatta a háború vége felé egyre inkább felszínre törő szovjet-nyugati szövetségesi viszony komplikáltságát. A Kína elleni, 1931-ben kezdődött japán agresszió felborította a térség amúgy is békétlen viszonyait. Kínában a japán támadást megelőzően polgárháború dúlt, a gazdasági világválság pedig súlyosan érintette az egész régiót. Mindezek ellenére már az 1920-as évek óta egy hamarosan egységesülő Kína képe bontakozott ki, amely végleg képes lezárni a félgymati korszakot. Ebben az átmenetben egyre hangsúlyosabban jelentek meg az amerikai külpolitika érdekei is. A roosevelti adminisztráció a jövőben egységes Kínában a világ egyik stabilizátorát látta. Walter Lippmann, a korszak ünnepezt liberális sztárújságírója 1944-ben így interpretálta az amerikai Kína felé megnyilvánuló külpolitikát:

„Kína megjelenése mint nagyhatalom meg fogja változtatni az egész hatalmi rendet, amely magában foglalja a Fülöp-szigeteket, Brit-Indiát és a holland kelet-indiai szigeteket, s a maláj államokat. Mert most még nem tudhatjuk, mit fog jelenteni a kínai nagyhatalom a világnak ebben a részében, és nem volna célszerű, ha már most lerögzítenénk nézetünket [egy] olyan helyzettel szemben, amely csak lassanként fog kialakulni. [...] ebből az következik, hogy csak akkor remélhetjük a várható és egyelőre ismeretlen változások békés mederbe való levezetését, ha mi is közreműködünk [a] megfelelő törvényes hatalom megszervezésében.”⁵

Kelet-Ázsia helyzete a 19. század végétől a második világháborúig

A nyugati történeti irodalom hagyományosan 1939. szeptember 1-jét tekinti a második világháború nyitányának, amikor a Harmadik Birodalom megtámadta Lengyelországot. Míg a *német haderő* akkortól tört előre villámgyorsan a lengyel földön, addig Kelet-Ázsiában már 1937. július 7. óta zajlott a vérontás.⁶ A második kínai-japán háború a Japán Császárságnak a regionális hegemoniáért való küzdelméről, valamint a területileg egységes és a nagyhatalmi befolyásoktól mentes, független Kína megteremtéséről szólt. Mindez hosszabb távon az Amerikai Egyesült Államoknak a konfliktusba való 1941. decemberi belépéséhez is vezetett. A háború könyörtelensége – példaként elég a nankingi mészárlást vagy az amerikai hajókat érintő ún. Panay-incidenst⁷ említeni – és a lakosságnak a japán megszállás alatt átélt szenvedései következtében jelentős belpolitikai átrendeződés ment végbe Kínában, és az országnak számos külpolitikai kihívással is szembe kellett néznie.

Kínában 1927-től egészen 1936 decemberéig véres polgárháború zajlott a Csang Kaj-sek által irányított Kuomintang, azaz a nemzeti hadsereg, valamint a Mao Ce-tung vezette kommunista erők között. Kína jövőjéért folytak a harcok, s a két fél kibékíthetetlen világnézeti különbségéből eredő küzdelmeket az ország szuverenitását veszélyeztető Japán Császárság ambíciói tudták csak időlegesen megfékezni. A polgárháborús feleket a japánok elleni önvédelmi harc megszerzése kényszerítette a második kínai egységfront létrehozására.⁸ Kína az egész csendes-óceáni térség kulcsállama volt, így Japán katonai sikere mind az európai, mind az amerikai befolyás tartós meggyengülésével járt volna az egész régióban. A Japán Birodalom az 1930-as évektől kezdve a Nagy Kelet-ázsiai Közös Felvirágzás Övezetének a kiépítésén dolgozott.⁹ A japánok 1931-ben lerohanták Mandzsúriát, majd ott bábállamot szerveztek Mandzsukuo néven, 1940-ben pedig a megszállt kínai területeken is bábkormányt állítottak fel. Mindez, valamint a nankingi mészárlás brutalitása égbekiáltó ellentmondásban állt a Tokió által hangoztatott célokkal, és az ázsiai népek számára világossá vált, hogy mit várhatnak a japánoktól a háborút követően, az európai gyarmati uralom alól való esetleges felszabadulás után.¹⁰

Az Amerikai Egyesült Államok belépése a második világháborúba

Kína a 19. századtól kezdve kiemelt fontossággal bírt az amerikai külpolitikában. A spanyolokkal vívott háborút lezáró 1898-as párizsi béke az USA-nak adta Guamot, a Mariana- és a Fülöp-szigeteket, így a kínaiakkal folytatott kereskedés biztonságához fontos támaszpontokat szerzett meg az Egyesült Államok. A kereskedelem szabadságának elismertetése érdekében John Hay amerikai külügyminiszter (1898–1905) meghirdette a „nyitott kapuk” elvét, amely az európai nagyhatalmak addigra kialakult kínai érdekszférái mellett az amerikaiak számára is lehetővé tette a kínai piachoz való egyenlő hozzáférést. E célt a „nagy háború” előtt az orosz és a japán térnyerési kísérletek is veszélyeztették. A két regionális szereplő 1904-ben háborúba kezdett Kína Mandzsúria tartományának, továbbá a hozzájuk közeli szigeteknek az uralmáért. Az amerikai vezetést nagy figyelmet szentelt a csatározásaiknak. Végül pedig Theodor Roosevelt elnök (1901–1909) közvetítésével született meg 1905-ben a New Hampshire állambeli Portsmouthban a cári Oroszország és a Japán Császárság közötti békeszerződés.¹¹ Annak részeként a japánok megszerezték Mandzsúriában a kelet-kínai vasút feletti rendészeti jogokat, Szahalin szigetetének a déli részét és Daliang, vagyis Port Arthur kikötővárosát. Japán ráadásul 1902 óta az Egyesült Királyság szövetségese is volt, ami tovább fokozta a távol-keleti helyzet bonyolultságát.

Az első világháború idején az amerikai diplomácia már fellépett a japán expanzióval szemben, és 1915-ben megakadályozta, hogy Japán Kínát a protektorátusává változtassa. Washington és Tokió 1917-ben, a Robert Lansing amerikai külügyminiszterről és Isii Kikudzsiro japán delegációvezetőről elnevezett egyezményben rendezte a Kínával kapcsolatos különbségeit. A versailles-i békerendszer kiegészítő washingtoni flottakonferencia megállapodásai pedig 1931-ig garantálták, hogy az első világháborút követő regionális status quo fennmaradjon.

Az 1929-ben kirobbant gazdasági válság és a japán politikai rendszer gyengesége – a katonai vezetők fölötti civil kontroll hiánya és az 1880-as évek óta töretlen hadi sikerek – vezetett a mandzsúriai válsághoz, amely akkor mutatta meg első alkalommal a Woodrow Wilson által az első világháború idején életre hívott Népszövetségnek a békerendszert fenyegető veszélyekkel szembeni tehetetlenségét.

A második kínai–japán háború 1937-es kitörése egyértelművé tette az Egyesült Államok politikai vezetése számára, hogy Japán katonai eszközökkel kívánja újjáalakítani a csendes-óceáni térség hatalmi rendjét. Az ott kialakult háború komoly politikai feladatot jelentett Franklin Delano Roosevelt elnök számára, aki egyszerre észlelte az egyre erőteljesebben jelentkező német, olasz és japán agressziót. Az 1937 őszi Chicagóban elmondott beszédében egyértelművé tette a kialakult helyzettel kapcsolatos álláspontját: „... a békeszerető nemzeteknek közös erőfeszítéseket kell tenniük azoknak a törvényeknek és elveknek a fenntartásában, amelyekre a béke biztonságában támaszkodhatnak.”¹²

Mindeközben az amerikai izolacionizmus új lendületet kapott az első világháborúba való amerikai belépést vizsgáló, Gerald Prentice Nye szenátor vezetete bizottság munkájának köszönhetően: a Kongresszus egy sor semlegességi törvényt fogadott el, amelyek célja az volt, hogy az Egyesült Államok ne ismételhessen meg a hadba lépéshez vezető folyamatot. A vizsgálóbizottság szerint ugyanis azt a háború alatt az antant államaival létrejött, korlátok nélküli gazdasági összefonódások okozták. Annak érdekében, hogy kijátssza a semlegességi törvény korlátozásait, Roosevelt a japán–kínai konfliktust nem minősítette háborúnak.

Az európai háború kitörésekor – csakúgy, mint 1914 nyarán – az USA kinyilatkoztatta a semlegességét. Az első világháborútól eltérően azonban nem állóháború alakult ki. Németország hadserege 1939 szeptembere és 1940 nyara között Berlin uralma alá hajtotta az európai államok zömét, csupán az Egyesült Királyság, illetve a Brit Nemzetközösség maradt hadviselő fél Németország és szövetségeseivel szemben. 1940 őszi a németek megpróbálták a szovjeteket a tengelyhatalmak közé integrálni, azonban a kísérletük elbukott. A Németország, Japán és Olaszország között létrejött háromhatalmi egyezmény az Egyesült Államok ellen irányult, és egyértelműen bizonyította az amerikai döntéshozóknak,

hogy a háborúból nem maradhatnak ki. 1941-ben a Kongresszus elfogadta a kölcsönbérleti törvényt, amely révén Amerika fegyvereket, élelmiszert, ipari és közlekedési eszközöket szállított hitelre a tengelyhatalmakkal szemben álló országoknak. Az amerikai privát és állami szereplőknek az antant országaival való első világháborús gazdasági összefonódása helyett a második világháborúban az Egyesült Államok a hivatalos globális politikájává emelte a katonai és gazdasági segélyezést.

Roosevelt 1941 augusztusában, az Új-Fundland partjainál rendezett konferencián találkozott Winston Churchill brit miniszterelnökkel. A tárgyalásaik eredményeképpen született meg az atlanti charta, amely a háború utáni világrend kialakításának az elveit rögzítette. A dokumentum a wilsoni elvek továbbfejlesztése volt. 1917 áprilisában ugyanis az amerikai elnök úgy értékelte a hadba lépést, hogy annak célja a világ biztonságosabbá tétele a demokrácia számára. Az első világháborút lezáró kudarcos békerendszer azonban Wilson elveinek a sikerét nem tudta szavatolni. Az atlanti charta éppen ezért erősítette meg azokat, s hangsúlyozta a leszerelés fontosságát. A benne foglaltak szerint a világ nemzeteinek mind gyakorlati, mind eszmei megfontolásból le kell mondaniuk az erő alkalmazásáról. A charta szellemiségére hatással volt a republikánus John Calvin Coolidge elnöksége (1923–1929) idején, 1928-ban született Briand-Kellogg-paktum is, amely kikötötte, hogy az országok az érdekeiket fegyveres úton nem érvényesíthetik. Az 1920-as éveknek e nagyhatású nemzetközi jogi szerződését, amely az amerikai gondolkodást alapjaiban határozta meg, a világ országainak többsége – köztük a Szovjetunió és a tengelyhatalmakkal szemben álló országok is – az aláírásával látta el, bár be nem tartotta. A chartának nem voltak az annak érvényt szerző elemei, és ez elgondolkodtatta Rooseveltet, aki 1941 vége felé érdemi javaslattal tudott előállni. A dokumentum igazi jelentősége abban állt, hogy lefektette a világháború utáni rendezés elveinek a morális alapjait.

A Japán Császárság – az európai háború kihasználásával – 1939-től fokozta a Kína elleni támadásait, s 1940-ben a Párizs kapitulációja után létrejött Vichy-Franciaország indokínai gyarmatát is megszállta. A csapatai azonban a francia adminisztrációt egészen 1945-ig meghagyták, a területet annak révén használták ki. Az Egyesült Államok a japánok újabb előretörése miatt 1939-ben eltörölte a szigetország gazdasága számára oly fontos 1911-es kereskedelmi szerződést, az indokínai megszállásra válaszul 1940 őszén vas- és acélexport-tilalmat, a következő nyáron pedig a szankciók csúcsaként pedig olajembargót vezetett be vele szemben. 1941 őszétől japán–amerikai tárgyalás vette kezdetét a konfliktus megoldása érdekében – azonban Japán akkor már a nyugati országokkal való harcra készült, ezért 1941 áprilisában, a hitleri Németország mintájára, megnemtámadási egyezményt kötött a Szovjetunióval. Akárcsak Európában, Ázsiában is a szovjetek és a tengelyhatalmak közötti hasonló megállapodások

tették lehetővé a háborús eskalációt. Cordell Hull külügyminiszter (1933–1944) az 1941. november 26-i jegyzékében arra kérte a japán kormányzatot, hogy vonuljon ki Kínából és Indokínából. Ám a szavait a Japánt irányító Tódzsó Hideki miniszterelnök (1941–1944) kiforgatta, hogy a kérést ultimátumként tüntesse fel. A Birodalmi Konferencia december 1-jén, a *tennó* [az ég ura] elnökletével Tokióban megtartott ülésén jóváhagyta az amerikai csendes-óceáni flotta Pearl Harbor-i bázisa elleni légitámadást.

A Pearl Harbor ellen intézett japán támadás lehetővé tette, hogy az Egyesült Államok bekapcsolódjon a tengelyhatalmak elleni globális harcba, de nem vonta volna automatikusan magával a hitleri Németország ellen folytatott harcokban való amerikai részvételt. A háromhatalmi egyezmény szellemében azonban 1941. december 11-én Adolf Hitler és Benito Mussolini is hadat üzent az Amerikai Egyesült Államoknak, ami megoldotta Roosevelttel problémáját.¹³ Az európai agresszorok végzetesen hibás döntése következményeként a csendes-óceáni amerikai-japán regionális háború helyett így ugyanis a nácizmus és a militarizmus elleni globális harc vette kezdetét.

Roosevelt elképzelései a második világháború utáni világrendről

Az európai náci és fasiszta hatalmak hadüzenetét követően, 1941. december 22. és 1942. január 14. között Washingtonban üléseztek a szövetséges országok képviselői, akik megállapodtak a háborús és az azt követő rendezésre vonatkozó céljaik összehangolásában, és azokat az Egyesült Nemzetek nyilatkozatában fogalmazták meg, amely megerősítette az atlanti charta érvényességét:

„Az alulírott kormányok, magukévá téve a céloknak és elveknek közös programját, amelyet az Amerikai Egyesült Államok elnökének, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság miniszterelnökének 1941. augusztus 14-én kelt, Atlanti charta néven ismert közös nyilatkozata foglal magában, meg lévén győződve arról, hogy az ellenségeik feletti teljes győzelem elengedhetetlenül szükséges az élet, a szabadság, a függetlenség és a vallásszabadság megvédéséhez, valamint az emberi jogok és a törvényesség fenntartásához mind saját országaikban, mind más országokban, tudatában lévén továbbá annak, hogy jelenleg olyan nyers és durva erők ellen folytatnak közös harcot, amelyek a világ leigázására törnek, a következőket nyilatkoztatják ki:

1. Mindegyik kormány kötelezi magát arra, hogy teljes katonai és gazdasági erejét beveti a háromhatalmi egyezmény azon tagjai és támogatói ellen, amelyekkel hadban áll.
2. Mindegyik kormány kötelezi magát arra, hogy a többi aláíró kormánnyal együttműködik, és nem köt külön fegyverszünetet vagy különbékét az ellenséggel.”¹⁴

A nyilatkozat 2. pontja a háborús diplomácia tekintetében a szövetség elmélyítését szolgálta. A szovjetek ugyanis attól tartottak, hogy a hitleri Németország az antikommunista nézetek egyezése miatt kiegyezhet a nyugati kapitalista országokkal, így nagyon fontos volt számukra a különbéke megtiltásának a kikötése. Az ARCADIA fedőnevű konferencián az angolszász hatalmak arról is megállapodtak, hogy elsőként Németországot győzik le, és csak utána fordulnak teljes erejükkel Japán ellen. A „*Germany first, Japan second*” politika a kínai szövetségesek rosszallását váltotta ki, hiszen ők már 1937 óta háborúban álltak, és bíztak abban, hogy a nyugati hatalmak hamarosan le fogják a japánokat győzni.

Roosevelt a háború utáni világ békéje szempontjából 1942-től a legfontosabbnak azt tartotta, hogy alakuljon meg egy új nemzetközi szervezet, amely a Népszövetség tanulságainak a levonása alapján képes lesz az újabb agresszióknak gátat szabni. Az amerikai elnök 1942-ben Vjacseszlav Mihajlovics Molotov szovjet külügyi népbiztosnak Washingtonban felvázolt egy olyan konstrukciót, amely a négy legerősebb szövetséges hatalom feladatává teszi a világ békéjének a megőrzését.¹⁵ A négy nagyhatalom joga és kötelessége lenne a háború utáni kötelező érvényű leszerelés. Az atlanti charta céljait így a győztes nagyhatalmak fogják betartatni. Mely országok lettek volna a világ csendőrei, amelyek megakadályozták volna az agressziót? Az amerikai tervek szerint az Egyesült Államok, a Szovjetunió, az Egyesült Királyság és Kína. A „négy csendőr” koncepciója azon múlt, hogy a győztes hatalmak a háború után is képesek lesznek-e az együttműködésüket fenntartani. Roosevelt ezért személyes küldetésének tekintette, hogy Joszif Visszarionovics Sztálint meggyőzze az új világrend alapjairól. A roosevelti politika ezért kiemelt jelentőséget tulajdonított a szovjet diktatornak. Az elnök döntése mögött racionális okok állhattak: a Szovjetunió, illetve a Vörös Hadsereg foglalta le a német katonai erők kétharmadát. A legvéresebb ütközetek a keleti fronton zajlottak. A Balti-tenger partjától szinte a Kaukázusig tartó frontvonal a német hadigépezet legjavát kötötte le. A szovjet szövetségnek viszont megvolt az ára, amit Sztálin a legfontosabb szövetségesi konferenciákon meg is kért Rooseveltttől.

A roosevelti „négy csendőr” koncepciója a szövetségesek együttműködését kívánta továbbfejleszteni, így jutottak el az Egyesült Nemzetek Szervezetének, az ENSZ-nek, illetve annak legfontosabb szerve, a Biztonsági Tanács létrehozásához. A legnagyobb kihívást a szervezet hatékonysága jelentette, mivel azt a moszkvai kérések folyamatosan aláásták: a szovjet diplomaták a szavazási mechanizmus átalakítását, a szovjet tagköztársaságok ENSZ-képviselőtének a lehetőségét, a Biztonsági Tanács állandó tagjai vétőjogát igényelték. Mivel Rooseveltnek lassan az ENSZ létrehozása vált a legfontosabb céljává a diplomáciájában, az elnöki perspektíva beszűkülése a szovjet terjeszkedési politikának kedvezett.

Kínába Joseph Warren Stilwellt küldte Roosevelt, hogy a kelet-ázsiai harcmezőn küzdő szövetséges csapatokat irányítsa, valamint segítse a csungkingi kormány politikáját. Stilwell 1942-től egészen 1944-ig töltötte be az ottani parancsnoki posztot. Stilwell és Csang Kaj-sek között nagyon hamar rossz viszony alakult ki, ami a nemzeti kormányzatot gyengítette, ráadásul a leveleiben a Kuomintang korrupcióját és alkalmatlanságát bizonygatta a washingtoni hivatalnokok és döntéshozók felé.¹⁶

A Sztálinnal való első személyes tárgyalás előtt 1943. november 22. és 26. között Egyiptomban, Kairóban találkozott Roosevelt, Churchill és Csang, hogy a háború utáni kelet-ázsiai rendről megállapodjanak. A konferencián sikerült elérni, hogy a kínaiak elfogadják a „Németország az első, Japán a második” politikát, ami fájdalmasan érintette Csangot, hiszen egyet jelentett a kínaiak számára jutó hadisegélyek kisebb volumenével. A konferencia eredményeit a kairói deklarációban hozták a világ tudomására. A nyilatkozatban Kína területi integritásának és szuverenitásának a Japán legyőzése utáni helyreállítását fogalmazták meg, és a koreai nép függetlenségét is garantálták az aláíró országok. Azt is deklarálták, hogy a Japán és a szövetségesek által később meghatározandó kisebb szigeteken kívül minden területét elveszíti a Japán Császárság. Az új kelet-ázsiai rend tehát Japánt az eredeti határai közé szorította volna. Az Egyesült Államok a kairói konferencián ezzel egyértelművé tette, hogy a térségen belül Kínára szeretne építeni a világháború után. A konferencia létrejötté, s az, hogy a nyugati hatalmak egyenlő félként kezelték Csangot, radikális változás volt a kínaiak által a megaláztatás évszázadának tartott 19. századhoz képest. Az eseményre amiatt kerülhetett sor, hogy a Kuomintang mély kormányzási problémái 1943 végén még Washington számára nem váltak teljesen nyilvánvalóvá.¹⁷

Kairó után Roosevelt és Churchill Teheránba utazott, ahol Sztálinnal tárgyaltak. A konferencia 1943. november 28. és december 1. között zajlott. A tárgyalások fő témája a szovjetek által kért második front megnyitása volt. A megbeszélések végén megállapodás született arról, hogy az angol és az amerikai csapatok Nyugat-Európában fognak partra szállni. A britek a balkáni partraszállást erőltették, azonban az amerikaiak azt nem tekintették kivitelezhetőnek, mert attól tartottak, hogy esetleg konfrontáció alakulhat ki a szovjetekkel a közös frontszakaszok okán, ráadásul a német csapatok többsége a keleti fronton harcolt, így ott sokkal nagyobb áldozatok árán lehetett volna kivitelezni az offenzívát.

Roosevelt emellett felvetette az ENSZ létrehozásának gondolatát is, valamint november 29-én levélben fordult Sztálinhoz a Japán elleni harc ügyében.¹⁸ A levél célja az oroszok hírszerzési információjának a megszerzése, valamint a közös fellépés lehetőségének a kipuhatolása volt. Sztálin kijelentette, hogy a kérdéseket majd az amerikai szovjet követekkel fogja tisztázni Moszkvában. Roosevelt kérdései már a szovjetek kelet-ázsiai hadba lépésének előkészítésére irányuló amerikai politikát jelezték. Másnap Churchill arról érdeklődött ebéd közben a

marsalltól, hogy mi a szovjet vélemény a kairói nyilatkozatról és úgy általában a japánok elleni harcról. Sztálin egyetértett azzal, hogy Kínának vissza kell kapnia a japánok által elvett területeit, és Korea függetlenségét is támogatandónak tartotta. A beszélgetés lassan a tengersizorosok és a melegtengeri kikötők kérdésére terelődött. A téma kapcsán a szovjet vezető visszakérdezett: a javaslatok elfogadásáért cserébe mit lehetne tenni Oroszországért a Távol-Keleten? Churchill azt válaszolta, hogy éppen azért tette fel a kérdést, mert szeretné megtudni a térséggel kapcsolatos orosz álláspontot. Sztálin nem fedte fel a lapjait, csak annyit közölt, hogy azt majd az aktívabb szovjet ottani jelenlét fogja kialakítani. Roosevelt azonban felvetette, hogy az oroszok esetleg örülnének egy szabad tengeri kikötőnek, mint amilyen Port Arthur. Az amerikai elnök felvetése meglepte Sztálint, aki kijelentette, hogy a kínaiak nem fognak örülni az ötletnek. Roosevelt erre azt válaszolta, ha az egy szabad kikötő lesz, nemzetközi felügyelettel, akkor valószínűleg áthidalható lesz ez a probléma.¹⁹

A teheráni konferencia a roosevelti személyes diplomácia csúcspontja volt: sikerült meggyőznie Sztálint a világszervezet felállításáról, és megkezdte a tárgyalásokat a szovjet csapatoknak a távol-keleti harcokba történő bevonásáról.

1944 júniusában az amerikai és a szövetséges brit csapatok megnyitották a második frontot Normandiában. A diplomáciai tárgyalások legfontosabb témája eközben az ENSZ létrehozása és Németországnak a háború utáni sorsa volt. Az Egyesült Nemzetek Szervezete felállításáról az 1944. augusztus 21. és október 7. között, a Georgetownban (Washington, DC) található Dumbarton Oaks nevű kastélyban tartott konferencián döntöttek. A tárgyalások sikerét azonban többek között a szovjetek által Lublinban felállított kommunista kormány és a londoni emigráns lengyel kormány közötti legitimációs problémák is nehezítették. Az orosz delegáció mindemellett az akkori mind a 16 szovjet tagköztársaságnak ENSZ-közgyűlési tagságot akart kiharcolni, ám végül csak Ukrajna és Fehéroroszország kapta meg a státuszt. A Biztonsági Tanács összetételéről pedig – amelybe az ötödik állandó tagként bevonták – a jaltai konferencián sikerült megállapodniuk a feleknek.

A háború utáni Németország kérdése az európai hadszíntéren folyt végjáték idején került a tárgyalások középpontjába. A Krím félszigeten található, II. Miklós cár által építtetett Livágyija-palotában tartotta 1945. február 4. és 11. között Roosevelt, Churchill és Sztálin a második – és így hárman együtt az utolsó – személyes megbeszélését. A konferencia célja amerikai részről ismét a szovjeteknek a kelet-ázsiai harcokba való bevonása volt. Az amerikai egyesített vezérkari főnökség az orosz katonai erőre építette a Japán elleni jövőbeni invázió lehetőségét, s azt az 1945 decembere és 1946 tavasza közti időszakra tervezték. Az amerikai delegáció legfontosabb tagja Edward Reilly Stettinius külügyminiszter (1944–1945), William Averell Harriman, az Egyesült Államok moszkvai nagykövete (1943–1946), Harold „Harry” Lloyd Hopkins, Roosevelt elnöki tanácsadója,

Charles Eustis Bohlen diplomata, Szovjetunió-specialista, Roosevelt tolmácsa a három nagy konferenciáin, valamint Harrison Freeman Matthews diplomata, a State Department európai ügyekért felelős vezetője.

Roosevelt, aki akkor már nagyon súlyos egészségi problémákkal küzdött, a szovjetek csendes-óceáni beavatkozásának az ígérését írásos megállapodás formájában akarta látni. Ezért a tárgyalások során, 1945. február 11-én titkos megállapodást is kötött Sztálinnal. A szovjet igények Kelet-Ázsiában nem voltak légből kapottak: a célkitűzésük az 1905 előtti, hajdani cári orosz érdekszférákra vonatkoztak. Churchillt is bevonták a megállapodásba, viszont azt Csanggal csak utólag fogadtatták el, ami azt mutatta, hogy Kelet-Ázsia legfontosabb országának a vezetőjét Rooseveltnem tartotta érdemesnek arra, hogy előzetesen bevonja a döntésekbe. A szovjet beavatkozás árát tartalmazó megállapodás szövege ezt tükrözte is:

„A három nagyhatalom – a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia – vezetői abban állapodtak meg, hogy Németország kapitulációja és az európai háború befejezését követően a Szovjetunió két-három hónapon belül belép a szövetségesek oldalán a Japán elleni háborúba, azzal a feltétellel, hogy:

1. Külső-Mongóliában a status quo (Mongol Népköztársaság) megmarad;
2. [az érintettek] helyreállítják Oroszország korábbi jogait, amelyeket Japán az 1904-ben elkövetett alattomos támadásával sértett meg, nevezetesen:

(a) vissza kell adni a Szovjetunióknak Szahalin déli részét, valamint a vele szomszédos összes szigetet,

(b) Dairen kereskedelmi kikötőjét nemzetközivé kell tenni, és a Szovjetunióknak az ottani kiemelkedő érdekeit meg kell védeni, továbbá Port Arthurt újra bérbe kell adni a Szovjetunióknak haditengerészeti támaszpontként,

(c) a kelet-kínai vasutat és a Dairenbe vezető dél-mandzsúriai vasutat egy szovjet-kínai vegyesvállalat létrehozása után közösen kell üzemeltetni, és ennek a feltétele a Szovjetunió kiemelkedő érdekeinek a megvédése, és Kína teljes szuverenitásának megtartása Mandzsúriában;

3. a Kuril-szigeteket át kell adni a Szovjetunióknak.

Magától értetődik, hogy a Külső-Mongóliára, valamint a fent említett kikötőkre és vasútvonalakra vonatkozó megállapodáshoz szükség lesz Csang Kaj-sek generalisszimusz egyetértésére. Az elnök intézkedéseket fog tenni annak érdekében, hogy Sztálin marsall tanácsának megfelelően megszerezze ezt a beleegyezést.”²⁰

Kínában 1944-re még rosszabbra fordult mind a politikai, mind a katonai helyzet. Joseph Stilwell tábornok és Csang Kaj-sek kapcsolata elmérgesedett.

A japánok, hogy Kínát végleg legyőzzék, megindítottak az Icsi-Gó hadműveletet, amely 1944 folyamán felőrölte a Kuomintang legjobb alakulatait. A hadi állapotok romlását Stilwell arra akarta felhasználni, hogy Csang Kaj-sek kezéből kivegy a kínai alakulatok feletti irányítást, és azzal fenyegette meg az elnök-hadvezért, hogy az Egyesült Államok befejezi a kölcsönbérleti szállításokat, ha nem működik együtt. Stilwell akciója komoly nehézséget okozott Rooseveltnek, aki 1944 augusztusában Patrick Jay Hurley tábornokot küldte a helyszínre, hogy tájékozzék a viszonyokról.²¹ Hurley igyekezett konszolidálni a helyzetet, Stilwell azonban folytatta a konfrontálódást, s ez végül a menesztéséhez vezetett. 1944 októberében Albert Coady Wedemeyer tábornok került a helyére, akinek sikerült fenntartania az amerikai-kínai együttműködést. Hurley a jaltai konferencia előtt, 1945 januárjában egy hosszú telegramot küldött Rooseveltnek, amelyben összegezte a kinevezése óta eltelt időszak fejleményeit és a jövőre vonatkozó saját javaslatait.²² Arra kérte az elnököt, hogy szerezze meg Sztálinnak és Churchillnek a nemzeti és a kommunista kínai erők egyesítésre, valamint a háború utáni demokratikus Kína létrehozására vonatkozó jóváhagyását. Hurley az üzenetben arra tett kísérletet, hogy a Kínai Kommunista Pártot törvényes pártként ismertesse el, amely később egységkormányt tudna alakítani. Ennél is fontosabbnak tartotta az egységes kínai hadsereg felállításának a megszervezését, illetve a kínai demokratikus folyamatok további erősítését. Hurley szerint a hadi helyzet stabilizálódott, Wedemeyer tábornokot pedig dicsérő szavakkal illette, mert hatékony vezetőnek és ügyes politikusnak bizonyult.

A jaltai megállapodás során a felszabadított Európáról született nyilatkozat a kontinens megosztását vetítette előre. Habár az angolszász hatalmak vezetői kiharcolták Sztálinnál, hogy minden országban szabad választásokat lehessen tartani, de – ahogy a sztálini bölcsesség tartja – a választáskor az számít, hogy ki számolja a szavazatokat. Ott, ahol a Vörös Hadsereg folytatott katonai hadműveleteket, a szovjet berendezkedés kiépítése vette kezdetét. A Szövetéséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) munkáját George Frost Kennan jól jellemezte az emlékirataiban: azokban ugyanis „a szovjet parancsnokok, akik kormányközi egyezmény folytán hivatalból az adott bizottság elnökei voltak, egyszerre megkezdtek brit és amerikai kollégáik teljes mellőzését, visszatartottak előlük információkat, ignorálták az ő és kormányuk nézeteit”.²³

A szovjetek a SZEB olaszországi működésére alapozták ezt a gyakorlatot; ott ugyanis a küldötteik szinte alig tudtak érdemben beleszólni a helyi politikai folyamatokba. A Szovjetunió és a nyugati hatalmak közötti feszültség gócpontjai már kialakulóban voltak.

Roosevelt 1945 áprilisában egyre látványosabb jelét tapasztalta a szovjet diplomácia valódi mivoltának. Az olasz fronton az angolszász és a helyi német katonai vezetők között titkos tárgyalások kezdődtek, s annak híre az oroszok tudomására jutott. Sztálin szokatlan, az addiginál sokkal támadóbb hangnemet

ütött meg, amikor arra kérdezett rá, hogy a nyugati hatalmak esetleg különbékét akarnak-e kötni a németekkel. Az amerikai elnök visszautasította a gyanúsítást, ám a szovjet diktátor kétségbe vonta az őszinteségét, és azt feltételezte, hogy a nyugati hatalmak a feltétel nélküli megadásnak a Casablancában tartott konferencián elfogadott elvét – a szovjet hadsereg kárára – feladták. Churchill is bekapcsolódott a két fél levelezésébe, hiszen az angol kormányzat is tudott a tárgyalásokról. Az angolszász vezetők összezártak: a két világháború között ez volt az első konfrontáció. A levelezés egészen 1945. április 12-ig folytatódott – Rooseveltnak aznap hunyt el a Warm Springs-i házában. A Sztálinnak írt utolsó levelét ezekkel a szavakkal zárta:

„Semmiképp sem szabad [hagyni], hogy kölcsönös bizalmatlanság alakuljon ki közöttünk, és a későbbiekben se fordulhatnak elő ilyen jellegű kisebb nézeteltérések sem. Biztos vagyok abban, hogy amikor a hadseregeink Németországban összeérnek, és egy teljesen összehangolt offenzívában egyesülnek, a náci seregek darabokra fognak hullani.”²⁴

“So help me God” – Truman útja az elnökséghez

1941. december 30-án, miközben Washingtonban az Egyesült Nemzetek nyilatkozatának az ünnepélyes kihirdetésén fáradoztak, Harry S. Truman, Missouri állam szenátora a feleségének címzett levelében arról írt, hogy a Makszim Makszimovics Litvinov, a Szovjetunió amerikai nagykövete (194–1943) a tiszteletére rendezett vacsora után arra a következtetésre jutott, hogy az oroszokban éppen annyira lehet csak megbízni, mint Hitlerben és Al Caponében.²⁵ A levél jelzésértékű. Truman vallásos emberként és az amerikai rendszer nagyszerűsége iránti töretlen hite miatt a Szovjetunióra nem tudott bizalommal tekinteni.

Truman a háború alatt jelentős népszerűsége és tekintélyre tett szert a hadbeszerzéseket felügyelő bizottság elnökeként. Az 1944-ben megtartott elnökválasztáson Rooseveltnak őt jelölte meg az alelnökeként, pedig a szavazók körében jóval nagyobb népszerűségnek örvendett az alelnöki posztot 1941 óta betöltő Henry Agard Wallace, akit a Demokrata Párton belüli ellenlábasai megbuktattak a túlságosan progresszív politikai elképzelései miatt. A kiválasztásakor döntően a közép-nyugati államok szavazóinak a megszólítása, a *New Deal*-koalíció, illetve a szavazói blokk megerősítése volt a cél. 1944. november 7-én Rooseveltnak fölényesen újraválasztották, immár harmadszorra. Truman alelnökként azonban csupán reprezentatív feladatokat látott el, a háborús politika irányításában nem kapott szerepet. Ráadásul botrányt is okozott azzal, hogy a politikai karrierjét elindító és támogató Thomas Joseph „Tom” Pendergast, Missouri hírhedt politikai bossának a temetésére is elment. Pendergastot ugyanis 1939-ban adócsalás vádjával elítélték, amikor a roosevelti politikai fordulat következtében a Demokrata Párt háttérét addig adó lokális patronázsrendszert országszerte felszámolták,

mert megkezdték munkájukat, és egyre jobban elterjedtek a szövetségi hivatalok, ahová a politikusok el tudták helyezni az embereiket.²⁶ A politikai munkáért járó kifizetések így nem a nagyvárosi pénz- és üzletemberek biznisze maradt, hanem a *New Deal* új demokrata vezérkaráé.

Trumant 1945. április 12-én, Roosevelt halála napján beiktatták az Egyesült Államok 33. elnökének. Bár addig alig rendelkezett információval a hadi helyzetről, az ellenségről és a szövetségesekről, azonnal élete legnagyobb kihívásával kellett szembenéznie, amikor valódi döntéshelyzetbe került: meg kellett nyernie a háborút – de még inkább a békét.

A kelet-ázsiai bonyodalmak és a potsdami konferencia

A jaltai megállapodás új helyzetet vetített előre Kelet-Ázsia kapcsán. A roosevelti adminisztrációnak rá kellett vennie a csungkingi vezetést, hogy kapcsolatot keressen a Szovjetunióval, és hagyja jóvá a megállapodásokat. Trumannak viszont már nemcsak az európai háború minél gyorsabb lezárását, de a Japán Császárság térde kényszerítését is meg kellett valósítania, amihez az amerikai hadvezetés álláspontja szerint a szovjet katonai beavatkozás elengedhetetlen volt. Nem véletlen, hogy 1945 áprilisától a „Németország az első, Japán a második” politika a végéhez közeledett, és a fókusz Ázsiára tevődött át. Csang Kaj-sek az akkorra már nagykövetségként tevékenykedő Hurley tudomására juttatta, hogy a szovjet–kínai kapcsolatok rendezése problémás: a szovjetek az európai háború befejezésére hivatkozva folyamatosan késleltették a megbeszéléseket, a jaltai konferencián hozott döntések titkosságát pedig a kínaiak nem nézték jó szemmel. Hurley mindezt jelezte Trumannak 1945 májusában, és azt is kifejtette, hogy fontos lenne a kínai vezetést is beavatni a döntésekbe, hogy azok ne csak másodlagos csatornákon keresztül értesüljenek a megállapodásokról – például a kelet-ázsiai harcokba való szovjet beavatkozás idejéről.²⁷

Truman arra ösztönözte Csungkingot, hogy minél előbb rendezze a kapcsolatait Moszkvával. Ugyanakkor 1945 áprilisában, Molotov Washingtonban tett látogatása során a lengyel kormány összetétele kapcsán ő maga is komoly nézeteltérésbe került a szovjet külügyminiszterrel. A roosevelti szívélyes kapcsolatok helyett torzsalkodás jellemezte a találkozózt. Kezdetét vette a világháború két győztese közti rivalizálás – azonban az amerikaiaknak akkor még Japán legyőzéséhez szükségük volt az oroszokra.

A Szovjetuniót arra kérte a Japán Császárság, hogy járjon közbe az angol-szász hatalmaknál a békekötés érdekében. Moszkva ezt kategorikusan elutasította. 1945. május 8-án véget ért az európai háború, az új rend kérdéseiről szóló tárgyalásra pedig 1945. július 17-én össze a három nagyhatalom – Kína ismételt kihagyásával – a Berlin melletti Potsdam városában. A Cecilienhofban született döntések közel fél évszázadra határozták meg Európa sorsát, és alapjaiban változtatták meg Ázsia történetének a menetét.²⁸

Truman a konferenciára indulása előtt a csendes-óceáni front helyzetéről, valamint a Japán-szigetek ellen indított invázió és a potsdami tárgyalás összefüggéseiről egyeztetett az amerikai vezérkarral. Az elnöknek a világháborút lezáró politikáját az egyesített vezérkari főnökség ülésén 1945. június 18-án elhangzott álláspontok határozták meg. A megbeszélés jegyzőkönyve szerint a vezérkar nélkülözhetetlennek tartotta a szovjet erők igénybevételét a japánok ellen, és még úgy is magas, akár egymillió fős amerikai veszteséggel számoltak egy, a Japán-szigetek elleni invázió esetére. A becslést az okinavai harcok során életüket veszített katonák magas számára alapozták. Truman a jegyzőkönyv tanúsága szerint az egyik első számú prioritásnak tekintette, hogy a japánok legyőzéséhez a potsdami konferencián megszerezze a szovjetek támogatását.²⁹

Az 1945. július 17. és augusztus 2. között tartott konferencián a fő kérdés Európa és Németország jövője volt. Előtte azonban számos kérdésben konfliktus alakult ki a nyugati hatalmak és a Szovjetunió között. Ilyen volt a SZEB romániai és bulgáriai működése,³⁰ Joszip Broz Tito jugoszláviai tevékenysége, a kölcsönbérleti szállítások hirtelen leállítását – amelynek ügyét a már nagybeteg korábbi kereskedelmi miniszternek, Harry Hopkinsnak kellett rendbe tennie Moszkvában –, vagy éppen az új lengyel határ és az az Elbán túli szabad választások kérdése. Ezek mind ütközési pontnak számítottak, de a fő vita Németország felosztásáról és a jóvátétel kérdéséről alakult ki. Trumannak minden egyes döntése során a június 18-ai vezérkari egyeztetés következtetéseit kellett szem előtt tartania: a jaltai titkos megállapodásnak megfelelően szüksége volt a szovjet katonai támogatásra. Sztálinnak ezért úgy tűnhetett, hogy stratégiaileg jobb helyzetben van, mint a nyugati hatalmak, hiszen azok számára még nélkülözhetetlen a Vörös Hadsereg emberállománya, így ő határozhatja meg a tárgyalások menetét. Azonban a konferencia kezdőnapján az Egyesült Államokban történt egy, az amerikai tárgyalódelegáció szempontjából rendkívül pozitív fejlemény, amely segített javítani a pozíciójukon. Truman ugyanis a Japán-szigetek elleni inváziót és a Sztálinnal való alkudozást megkönnyítő hírt: Los Alamosban sikeresen zárult az atombomba tesztje. Július 21-én a részletes beszámoló is elkészült a robbantásról, az elnök pedig július 25-én döntött a bomba bevetéséről.

A potsdami konferencia így már kiegyensúlyozottabb légkörben zajlott, és az európai háború katonai realitásai döntötték el a kontinens sorsát. Amelyik országban nyugati hatalmak erői állomásoztak, a demokratikus rendszerek kiépítése folyt, míg ott, ahova a szovjet csapatok jutottak el, a kommunista diktatúra kiépítése vette kezdetét. Sztálin megerősítette, hogy a szovjet csapatok – a jaltai megállapodásnak megfelelően – 1945. augusztus 8-án megtámadják a japánokat. Az Egyesült Államok a felkészülés segítése érdekében tovább fokozta a Szovjetunióba irányuló kölcsönbérleti szállításokat.

A távol-keleti háború végnapjai

Az Egyesült Államok, Kína és az Egyesült Királyság – szovjet beleegyezéssel – ultimátumot intézett Japánhoz: azt követelték, hogy tegye le a fegyvert, és vesse alá magát a győztes szövetségesek akaratának. Ez pedig az ország demokratisztizálását és a 19. század óta kiépített birodalom megszűnését jelentette. A deklaráció 13 pontja közül az utolsó az ultimátum elutasításának a következményeire hívta fel a tokiói döntéshozók figyelmét: „Felszólítjuk Japán kormányát, hogy azonnal jelentse be valamennyi japán fegyveres erő feltétel nélküli megadását, szabályszerű és megfelelő biztosítékokkal szavatolva eljárásának jóhiszeműségét. Ellenkező esetben teljes és végérvényes pusztulás vár Japánra.”³¹

Tokió némasággal reagált. Truman a USS Augusta cirkáló fedélzetén utazott vissza az Egyesült Államokba, amikor 1945. augusztus 6-án Hirosimára ledobták az első atombombát. A bevetés szükségessége mind a mai napig komoly vita tárgyát képezi az amerikai történészek körében. A japánok helyzetét tovább súlyosbította, hogy a Mandzsúriában állomásozó seregeiket augusztus 8-án megtámadták a szovjetek – ezzel Sztálin betartotta a Rooseveltnak tett ígérését. Mivel Tokió továbbra sem volt hajlandó kapitulálni, a szigetország lakosságának augusztus 9-én ismét atomtámadást kellett elszenvedniük: Nagaszaki városa, amely a japán kereszténység fontos központja volt, egy villanás alatt semmisült meg.

Japán elhibázott döntése, a potsdami ultimátum figyelmen kívül hagyása a Hirosima és Nagaszaki ellen indított atomtámadáshoz vezetett. A világtörténelem legpusztítóbb fegyvere és a Vörös Hadsereg által a meg nem támadási szerződés ellenére megindított mandzsúriai támadása mind a *tennót*, mind a Szuzuki Kantaró vezette kormányt a feltétel nélküli kapitulációra kényszerítette.

A japán kapituláció hatása Kelet-Ázsia kulcsországában

1945. augusztus 15-én Hirohito császár bejelentette a világnak, hogy a potsdami nyilatkozatban foglaltakat elfogadja, és fegyverszünetet kíván kötni az Egyesült Nemzetekkel. Truman azonnal utasította Douglas MacArthur tábornokot, hogy a szövetséges csapatok kezdjék meg a Japán-szigetek megszállását és a japán csapatok lefegyverzését.³² Az amerikai külpolitika célt ért: a Japán Császárságot sikerült legyőzni – de a Kelet-Ázsia háború utáni rendjére vonatkozó elképzelések komoly nézeteltérésekhez vezettek.

A Csang Kaj-sek által vezetett Kína az Icsi-Gó offenzíva során súlyos katonai veszteségeket szenvedett. A kapituláció után az addig a japánok megszállása alatt tartott tengerparti területek ellenőrzését is csak amerikai segítséggel tudták megoldani.³³ A helyzetet fokozta, hogy nem sikerült a kommunista és a nemzeti erők kibékítése sem. Wedemeyer tábornok az 1945. augusztus 19-én kelt levelében már a kommunista veszélyre hívta fel Washington figyelmét:

„A kulcsterületek közül a fontosabbakat szervezett kínai kommunista erők veszik körül, vagy különböző erősséggel tartják megszállva. A kommunisták már jelezték azon szándékukat, hogy elfoglalják és az ellenőrzésük alá vonják ezeket a területeket és fő fontosságú pontokat, hogy megakadályozzák a központi kormányerőket ebben.”³⁴

Míg a háború alatt a csungkingi kormány által bevezetett kényszerkölcsönök és adók erodálták a kínai lakosságon belül Csang Kaj-sek elfogadottságát, addig a Szovjetunió által hol jobban, hol kevésbé támogatott helyi kommunista mozgalom – lényegében önerőből – jelentősen megerősödött. A partizán alakulatai sikeres felszabadító harcai, a földosztás ígérete és végrehajtása révén széles körű társadalmi szimpátiára tett szert.

A japán megszállás felszámolása Kínában jelentős problémákat okozott. Mi lesz a hadifoglyokkal, a fegyverraktárakkal, illetve az 1937 és 1945 között keletkezett titkos katonai dokumentációkkal? Mielőtt a japán erők megsemmisíthették volna a nyilvántartásaikat, az amerikai titkosszolgálat, az OSS (*Office of Strategic Services*) parancsba adta a Kínában tartózkodó ügynökeinek, hogy szerezzék meg mindazokat a dokumentumokat, amelyek hasznosak lehetnek az Egyesült Államok és a nemzeti Kína kormányának.³⁵ Az egyik ilyen művelet során, 1945. augusztus 25-én, a Kína északnyugati részén található Hszücsou városában a kínai kommunisták meggyilkolták John Morrison Birch OSS-ügynököt. Wedemeyer tábornok Mao Ce-tungtól a helyzet tisztázást követelte, amit a pártfőtitkár következetesen elutasított, és csupán gyenge ígéretet tett az ügy kivizsgálására és a gyilkosok megbüntetésére.³⁶ Az Egyesült Államokban később sokan a hidegháború első amerikai áldozatát látták Birch halálában. A nevét viselő John Birch Society egy antikommunista NGO, amely 1958-ban jött létre, és a mai napig az amerikai jobboldal szellemi hátszágának az egyik meghatározó intézménye.³⁷

1945. szeptember 2-án, a Tokiói-öbölben horgonyzó USS Missouri csatahajó fedélzetén írta alá a japán külügyminiszter a hazája feltétel nélküli kapitulációját. A második világháború története egy keretes szerkezetet alkotott: a harcok Ázsiában kezdődtek, és végül ott is értek véget. Japán amerikai megszállás alá került, s az ország, amely a 19. században a nyugati gyarmatosítást elkerülő regionális hegemoniáról ábrándozott, már csak az amerikaiak jóindulatában bízhatott.

Truman 1945. október 10-én, a Kínai Köztársaság létrejöttének 34. évfordulóján, az alábbi közleményt adta ki:

„Miután a háborút végleg sikerült megnyerni, Kína a feldúlt ország újjáépítésének a sürgető problémáival néz szembe – ez a feladat nagyszerű vezetői képességet követel, és a kínai nép teljes összefogását, amely oly nyilvánvaló volt a fennmaradásért folytatott kétségbeesett küzdelem éveiben.”³⁸

Kína az újjáépítésben számíthatott az Egyesült Államok segítségére, azonban a belpolitikai megosztottságra Washington nem tudott tartós megoldást találni. A Truman-adminisztráció a nemzeti és a kommunista erők közötti törekény fegyvernyugvást próbálta fenntartani, azonban az erre irányuló kísérletei érdemi eredménnyel nem jártak.

Konklúzió

Az Amerikai Egyesült Államok a második világháború során szuperhatalmi pozícióba került, és a borzalmas pusztításokat az ország legnagyobb része – a csendes-óceáni területe kivételével – elkerülte. Az amerikai fegyveres erők – az első világháború végén kialakult külpolitikai helyzetből eltérően – a világ minden táján jelen voltak. A Wilson elnök által kigondolt, koncepció, amelynek célja a világ biztonságosabbá tétele volt, hogy könnyebben lehessen megteremteni a demokráciát, a második világháború végével elérhető közelségbe került. Ez Franklin Delano Roosevelt demokrata elnök politikájának volt köszönhető, aki a gyermekbetegséggel küzdő Népszövetség helyébe az érettebb Egyesült Nemzetek Szervezetét teremtette meg. A világháború az 1492-től 1945-ig tartó európai globális uralomnak is végét vetett, és az amerikai külpolitika az ország történelme során addig soha nem tapasztalt globális felelősség birtokosa lett. Roosevelt a világháború alatt világos célokat fogalmazott meg az atlanti chartában és a „négy csendőr” elméletében, s a morális alapokat sikerült összeegyeztetnie a realizmus vastörvényével. A saját diplomáciai erőfeszítése jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a Szovjetuniót is sikerült megnyerni e gondolatoknak. 1945 tavaszára azonban fel kellett ismernie, hogy Sztálin személyében egy hidegvérű reálpolitikussal fogott össze, nem pedig a globális örök béke elkötelezett támogatójával.

Kelet-Ázsia a világégés egyik kiemelt területe volt, amely szorosan kötődött az Egyesült Államoknak a 19. század vége óta formálódó globális külpolitikájához. Roosevelt háborús tevékenységét éppen e térségnek a villongásai alapozták meg. A roosevelti éleslátás bizonyítéka, hogy a tervei szerint a harcok végeztével Kínából a világ egyik stabilizátorának kellett volna válnia. Ebben a reményében azonban 1945-re csalatkoznia kellett, mert Csang Kaj-sek Kínája nem volt alkalmas erre a felelősségvállalásra. A jaltai titkos megállapodásból – amelyben az amerikai tárgyalófél Kína jóváhagyása nélkül engedte meg a Szovjetunióknak, hogy a régi, cári orosz területeket visszaszerezze déli szomszédjától – a kínai vezetést kihagyták.

Roosevelt halála után az addigi alelnöke, Harry S. Truman képes volt az amerikai háborús célok mentén lezárni a világégést, azonban már az elnöksége első hetében kezdetét vette a Szovjetunióval való rivalizálás. Trumannak az elnöki székben eltöltött első 143 napja a világháború minél gyorsabb és a

lehető legkevesebb amerikai élete árán történő lezárásáról szolt – ez vezérelte a potsdami tárgyalásokon, erre biztatták a vezérkar tisztjei, és erre adott lehetőséget az atombomba is.

Összegezve elmondható, hogy Rooseveltt és Truman külpolitikája 1945 szeptemberére az Egyesült Államokat a világ első szuperhatalmává tette. A két elnök idején az amerikai külpolitikai stratégiában Kelet-Ázsia – különösképpen Kína – kitüntetett, támogatandó helyet foglalt el, s ők ketten mindent megtettek azért, hogy a térségbeli amerikai dominancia fennmaradjon. Ám Csang Kaj-sek nemzeti erőinek nem sikerült megőrizniük a belpolitikai hatalmat. A hanyatlásuk a csungkingi kormányzat elhibázott katonai- és belpolitikájának, rossz döntéseinek a következménye volt. A Mao Ce-tung vezette kommunisták viszont a sokkal rosszabb társadalmi támogatottságukból voltak képesek előnyösebb helyzetet teremteni maguknak, ami végül eldöntötte a 20. század második felére Kína sorsát.

Jegyzetek

- 1 Peters, Gerhard és Woolley, John T.: „Franklin D. Roosevelt, Address Before the Woodrow Wilson Foundation”, *The American Presidency Project*, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-the-woodrow-wilson-foundation> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 2 Hamby, Alonzo L.: „Riding in Front: Assistant Secretary of the Navy” in *Man of Destiny FDR and the Making of the American Century* (New York, NY: Basic Books, 2015), 51–64. o.
- 3 Uo., 107–174. o.
- 4 Ferrell, Robert H.: „From Jackson County to Washington” in *Truman and Pendergast* (Columbia, MI: University of Missouri Press, 1999), 4–31. o.
- 5 Lippmann, Walter: „Kína és az Egyesült Államok” in *Amerika választáson* (Budapest: Anonymus, 1946), 194. o.
- 6 Keegan, John: „Tódzso stratégiai dilemmája” in *A második világháború* (Budapest: Jaffa Kiadó, 2019), 231. o.
- 7 Uo., 231. o.
- 8 Westad, Odd Arne: „Világháború” in *Nyughatatlan birodalom* (Budapest: Antall József Tudásközpont, 2020), 208–209. o.
- 9 Wang, C. C.: „The Pan-Asiatic Doctrine of Japan”, *Foreign Affairs*, no. 1. (1934): 59–67.
- 10 Ferguson, Niall: „Egy esetleges birodalom” in *A világ háborúja* (Budapest: Scolar, 2016), 306–311. o.
- 11 Magyarics Tamás: „Az Egyesült Államok és a Távolság-Kelet, valamint a Csendes-óceán térségének kapcsolatai a polgárháborútól az első világháborúig” in *Az Egyesült Államok külpolitikájának története* (Budapest: Antall József Tudásközpont, 2014), 156–157. o.
- 12 Uo., 243. o.
- 13 Uo., 289. o.
- 14 Horváth Jenő: „Az Egyesült Nemzetek nyilatkozata”, *Grotius*, <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=INPEOZ> (a letöltés ideje: 2023. október 18.).
- 15 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „Memorandum of Conference Held at the White House, by Mr. Harry L. Hopkins, Special Assistant to President

- Roosevelt”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1942v03/d470> (a letöltés ideje: 2023. október 18.).
- 16 Westad: „Világháború”, 218. o.
- 17 Magyarics, „Az Egyesült Államok a második világháborúban” in *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*, 304. o.
- 18 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „President Roosevelt to Marshal Stalin”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1943CairoTehran/d389> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 19 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „Bohlen Minutes”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1943CairoTehran/d371> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 20 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „Agreement Regarding Entry of the Soviet Union Into the War Against Japan”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945Malta/d503> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 21 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „President Roosevelt to Generalissimo Chiang Kai-shek”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1944v06/d231> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 22 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „The Ambassador in China (Hurley) to the President”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus-1945Malta/d242> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 23 Kennan, George F.: „Moszkva és az európai győzelem” in *Emlékiratok I.* (Budapest: Antall József Tudásközpont, 2020), 211. o.
- 24 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „President Roosevelt to the Chairman of the Council of Peoples Commissars of the Soviet Union (Stalin)”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v03/d543> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 25 *Harry S. Truman Library and Museum*, „Letter from Harry S. Truman to Bess W. Truman, December 30, 1941”, <https://www.trumanlibrary.gov/library/truman-papers/correspondence-harry-s-truman-bess-wallace-truman-1921-1959/december-30-1941?document-id=NA&pagenumber=3> (a letöltés ideje: 2023. október 18.).
- 26 Ferrell: „Collapse of the Machine” 31–80., „Aftermath” 129–135. o. in *Truman and Pendergast*
- 27 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „The Ambassador in China (Hurley) to President Truman”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v07/d607> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 28 Kissinger, Henry: „A hidegháború kezdete” in *Diplomácia* (Budapest: 2008), 411–421. o.
- 29 *National Security Archive*, „Minutes of Meeting Held at the White House on Monday, 18 June 1945 at 1530”, <https://nsarchive.gwu.edu/document/28527-document-26-minutes-meeting-held-white-house-monday-18-june-1945-1530-top-secret> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 30 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „Memorandum by the United States Representative on the Allied Control Commission for Bulgaria (Crane) to President Truman”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v04/d188> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 31 Churchill, Winston: „Potsdam. Az atombomba” in *A második világháború 2.* (Budapest: Európa Könyvkiadó), 650–652. o.

- 32 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „Directive by President Truman to the Supreme Commander for the Allied Powers in Japan (MacArthur)”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v07/d390> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 33 Gaddis, John Lewis: „Cold War Empires: Asia” in *We Now Know. Rethinking Cold War History* (New York, NY: Oxford University Press Inc, 1997), 61. o.
- 34 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „The Commanding General, United States Forces, China Theater (Wedemeyer), to the Chief of Staff (Marshall)”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v07/d391> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 35 Lautz, Terry E: „The Death of John Birch” in *John Birch: a Life* (New York, NY: Oxford University Press, 2016), 145. o.
- 36 *United States of America, Department of State, Office of the Historian*, „The Ambassador in China (Hurley) to the Secretary of State”, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v07/d401> (a letöltés ideje: 2023. október 15.).
- 37 Lásd: Felzenberg, Alvin S.: „Buckley’s Battle with the Birchers Was No Myth”, *National Review*, <https://www.nationalreview.com/2023/04/buckleys-battle-with-the-birchers-was-no-myth/> (a letöltés ideje: 2023. október 18.); Dallek, Matthew: „Debunking a Long-standing Myth About William F. Buckley”, *Politico*, <https://www.politico.com/news/magazine/2023/03/31/buckley-john-birch-society-00087893> (a letöltés ideje: 2023. október 18.).
- 38 Peters, Gerhard és Woolley, John T.: „Statement by the President on the 34th Anniversary of the Chinese Republic”, *The American Presidency Project*, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/statement-the-president-the-34th-anniversary-the-chinese-republic> (a letöltés ideje: 2023. október 18.).

Realizmus, liberalizmus és stratégiai versengés Az Amerikai Egyesült Államok nagystratégiája a Biden-adminisztráció idején

*Realism, Liberalism, and Strategic Competition.
The Grand Strategy of the United States
during the Biden Administration*

Fehér Zoltán

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.4.3

Összefoglaló: Az Egyesült Államok nagystratégiájában az elmúlt években végbement korrekció egyszerre köthető a két legutóbbi elnökhöz, Donald Trump-hoz és Joe Bidenhez. A Trump–Biden-féle nagystratégiai korrekció lényege, hogy lezárja az amerikai nagystratégia liberális korszakát, amelyben a nagyhatalmak közötti együttműködés, a globalizáció, valamint a katonai intervenciók domináltak. A két elnök az amerikai nagystratégia új, realista korszakát nyitotta meg, amelyben az Egyesült Államok végre felveszi a versenyt a stratégiai riválisaival. Ennek érdekében Washington a fő versenytárs, Kína miatt a nagystratégiája regionális fókuszának az indo-csendes-óceáni térség felé való elmozdításával, valamint az amerikai gazdaság versenyképességének a javításával igyekszik a globális erőegyensúlyban elfoglalt pozícióját megőrizni és erősíteni. Mindazonáltal Biden nagystratégiája szakít Trumpéval (és Obamáéval) abban, hogy míg az elődök ki kívánták vonni Amerikát a nemzetközi politika vezető szerepéből, a jelenlegi adminisztráció a minél aktívabb amerikai szerepvállalást ambicionálja a nemzetközi politikában, a multilaterális diplomáciában, a szövetségi kapcsolatokban, a liberális nemzetközi rend védelmében, továbbá a szabadság és az elnyomás közötti globális küzdelemben.

Kulcsszavak: Amerikai Egyesült Államok, nagystratégia, külpolitika, Donald Trump, Joe Biden, realizmus, liberalizmus

Abstract: *The transformation of U.S. grand strategy in recent years can be credited to both Presidents Donald Trump and Joe Biden. The essence of the Trump–Biden grand strategic adjustment is the ending of the liberal period in U.S. grand strategy, characterized by cooperation among major powers, globalization, and military interventions. Discontinuing that phase, Trump and Biden have opened a new, realist period in U.S. grand strategy, during which the United States has finally started competing with its strategic rivals in earnest. Washington seeks to maintain a favorable position in the global balance of power by shifting its grand strategy's regional focus toward the Indo-Pacific (due to China being its main*

strategic competitor) and by improving the competitiveness of the U.S. economy. Nevertheless, the Biden administration's grand strategy breaks with that of Trump (and Obama) over the positioning of the United States as the leading power shaping international politics: while the Obama and Trump administrations wished to withdraw Washington from such a central role, Biden and his team seek an ever more active and prominent role for the United States in international politics, in multilateral diplomacy, in its alliances and partnerships, in defending the liberal international order, and in the global struggle between freedom and tyranny.

Keywords: *United States of America, grand strategy, foreign policy, Donald Trump, Joe Biden, realism, liberalism*

A nemzetközi rendszer és az amerikai nagystratégia átalakulása az elmúlt évtizedekben

Az Amerikai Egyesült Államok nagystratégiája az elmúlt évtized során jelentős módosuláson ment keresztül, válaszul a nemzetközi rendszerben bekövetkezett strukturális változásokra: az erőegyensúly átrendeződésére, az unipolaritás végére, a kiújult nagyhatalmi versengésre és a katonai erő ismételt fókuszba kerülésére. Ezek a változások a hidegháború utáni, illúziókkal teli időszakot követően újra megmutatták a nemzetközi politika valódi, konfliktusos arcát, egyben visszahozták a hidegháború korszakának egyes aspektusait. Az amerikai nagystratégia ilyenén átalakulása így beleillik a hidegháború vége óta eltelt több mint három évtized során lezajlott folyamatokba, amelyek keretében az Egyesült Államok nagystratégiája egyszerre módosult a nemzetközi rendszer változásai mentén, valamint a liberális és a realista külpolitikai elvek közötti küzdelem eredményeképpen. A nemzetközi rendszer változásait és az amerikai nagystratégia átalakulását ezért érdemes párhuzamosan vizsgálnunk mind empirikusan, mind a nemzetközi kapcsolatok elméleti perspektívájából.

Az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti hidegháború időszakában (1946–1989) a realizmus világképének elemei (erőegyensúly, nagyhatalmi versengés, a katonai erő központi szerepe) dominálták a nemzetközi rendszer működését, a washingtoni döntéshozók pedig elsősorban ezzel a realista szemlélettel alakították az amerikai nagystratégiát, amelyet a feltartóztatás stratégiájának nevezünk.¹ Fontos azonban megjegyezni, hogy a nemzetközi politika hidegháborús rendszerére és az arra válaszul kifejlesztett amerikai feltartóztatási stratégiára egy nagyon jelentős aspektusban a liberalizmus által fókuszba állított elemek is hatottak, hiszen az amerikai–szovjet versengés egyben két különböző ideológia és politikai modell versenye, ezáltal pedig a szabadság és az elnyomás küzdelme is volt, s az amerikai nagystratégia ennek megfelelően a demokrácia és a szabadság terjesztését is fókuszba állította. A hidegháború alatt így az amerikai nagystratégia alakításában a realista és a liberális előfeltevések és világképek találkoztak.

A hidegháború végével látszólag bealkonyult a korábbi időszakot jellemző bipolaritás, erőpolitika és nagyhatalmi rivalizálás – így a realizmus számára is. Az 1989-től a 2010-es évek elejéig tartó periódus – nevezzük a hidegháború utáni korai időszaknak – a realizmus hanyatlását és a liberalizmus fókuszba kerülését hozta mind a nemzetközi kapcsolatok tudományában, mind az amerikai külpolitikai diskurzusban, mind pedig az ország nagystratégiája alakításában. Az ekkor még neokonzervatív-neowilsoniánus elveket valló Francis Fukuyama 1989. júniusban meg is jósolta „a történelem végét”, s vele a nagyhatalmak és az általuk képviselt, egymással ellentétes politikai rendszerek közötti versengés lezárultát.² A Szovjetunió összeomlásával beköszöntött az amerikai hegemonia időszaka, ezzel összhangban a nemzetközi rendszerben Charles Krauthammer az Egyesült Államok „unipoláris pillanatát” proklamálta.³ Az 1990-es évek elejétől a politikusok, a teoretikusok és az utca embere egyaránt azt ünnepelte, hogy a hidegháború utáni korszakot az együttműködés, a demokrácia terjesztése, a globalizáció, az egymással való kereskedelem és az interdependencia jellemzi, sőt az akkori várakozások szerint ez az állapot valójában a fukuyamai „történelem végét” jelentette volna, s ez határozta volna meg a nemzetközi rendszer jövőjét is.⁴

A korszak külpolitikai elemzéseit döntően a nemzetközi kapcsolatok liberális elméletei (köztük a liberális internacionalizmus, a liberális institucionalizmus és a demokratikus béke elmélete) hatották át, a nemzetközi politika leírásában pedig a liberális teoretikusok hangja dominált.⁵ Mindez jelentősen befolyásolta a közvélemény és a döntéshozók látásmódját is, ezért nem meglepő, hogy az 1990-es és a 2000-es években, valamint a 2010-es évek első felében az Egyesült Államok kormányzatai az amerikai nagystratégiát is a liberális elvek és ideák mentén (együttműködés, *engagement and enlargement*, demokráciaterjesztés, interdependencia) alakították.⁶ A hidegháború utáni első két évtized amerikai nagystratégiáját ezért a legpontosabban a liberális internacionalizmus és a liberális intervencionizmus kifejezéssel írhatjuk le, s fontos részét képezték a humanitárius, terrorellenes, illetve rezsimváltást célzó katonai beavatkozások.⁷ A liberális intervencionista stratégia problematikusságát jelzi, hogy e katonai beavatkozások közül Amerikának a „szélesebb Közel-Keleten” (Afganisztán, Irak, Líbia, Szíria) vívott háborúinak a sikertelensége végül fel is gyorsította a hidegháború utáni együttműködésen alapuló nemzetközi rendszer megváltozását, az erőegyensúly eltolódását, a „liberális” korszak elmúlását.

Bár a nemzetközi rendszer természete és az amerikai nagystratégia több mint két évtizeden keresztül a liberális világképhez hasonult, a 2010-es évek elejétől nyilvánvalóvá vált, hogy a különféle realista elméletek által a nemzetközi politika természetes állapotának tételezett *power politics*, stratégiai versengés és erőegyensúly csak ideig-óráig szorult háttérbe. Kína felemelkedésével és a nemzetközi gazdaság súlypontjának eltolódásával a globális erőegyensúly az Egyesült Államok hátrányára változott meg. Az erőegyensúly illetően megváltozásával, valamint Oroszország revizionista fordulatával, illetve Irán, India

és mások középhatalmi ambícióival egy újabb konfliktusos, a nagy- és közép-hatalmak stratégiai versengésére épülő korszak köszöntött be. Az „unipoláris pillanat” elmúltával sokak szerint a multipolaritás vagy a bipolaritás tért vissza, bár a rendszer jelenlegi struktúrája inkább a „posztunipoláris” jelzővel írható le pontosabban.⁸

A nemzetközi rendszer így ismét a realizmus világgépét kezdte visszatükrözni, a nemzetközi kapcsolatok elméletében pedig újra a realista irányzatok domináltak. Olyannyira, hogy az utóbbi egy-két évtized során burjánzásnak indultak az új realista elméleti iskolák, illetve kiéleződött a közöttük folyó küzdelem. A Kenneth Waltz tanítványai és követői által kifejlesztett defenzív realizmus teoretikusai az ún. visszafogottság (*restraint*) programját meghirdetve a liberális intervencionizmus éles kritikáját fogalmazták meg, de egyben az azt felváltó „nagyhatalmi versengés” stratégiáját is hangosan bírálják.⁹ Velük szemben áll az utóbbi évtizedek talán legnagyobb hatású elméleti irányzata, az offenzív realizmus, amely a nagyhatalmak hegemon ambícióit tételezi, és már a 2000-es évek eleje óta a Kínával szembeni feltartóztatás stratégiája mellett tör lándzsát.¹⁰

Mindkét strukturális realista elméleti irányzatot bírálják a neoklasszikus realisták, akik a klasszikus realizmus, a strukturális realizmus és a liberalizmus újfajta szintézisét hozták létre, s – ezzel összhangban – az amerikai nagystratégiával kapcsolatosan idegenkednek a „visszafogottság” program kvázi izolacionizmusától és a liberális stratégiák intervencionizmusától is.¹¹ Végül meg kell említeni a 20. század második felében kialakult ún. hegemon stabilitás elméleteket is, amelyek a reneszánszukat élik, és az offenzív realizmushoz hasonlóan a stratégiai versengésre fókuszáló nagystratégiát sugallnak az Egyesült Államoknak.¹² A különböző realizmusok vitája így erősen tematizálta az elmúlt évtized elméleti diskurzusát, amely mellett háttérbe szorultak a liberális (és konstruktivista) elméletek és külpolitikai irányzatok, viszont kétségtelenül erősödött az „elméleti eklektika” jelenléte.

Az Egyesült Államok a 2000-es évek végén, a 2010-es évek elején a nemzetközi politikában bekövetkezett „realista” fordulatra a nagystratégiája szisztematikus, de fokozatos, a realista külpolitikai ideákkal, az erőegyensúly változásával összhangban lévő átrendezésével reagált. Barack Obama adminisztrációja – az elődeihez hasonlóan – sokáig nagyrészt a liberális elvek mentén alakította a nagystratégiáját, és a megközelítése középpontjában az együttműködés keresése állt, de a második ciklusban már felismerték a kiújuló stratégiai versengésre való reagálás szükségességét. Mindkét ciklusra jellemző volt azonban, hogy Obama elnök igyekezett az Egyesült Államokat fokozatosan visszavonni a nemzetközi politika vezető szerepéből.

Az elmúlt évtized legfontosabb, történelmi léptékű transzformációja az amerikai nagystratégiában mindazonáltal Donald Trump adminisztrációjához köthető. Trump – elitellenes politikai programjára építve – szakított a washingtoni nagystratégiai konszenzussal, véget vetett az amerikai nagystratégia több

évtizedes liberális internacionalista irányának, és – a nemzetközi rendszer változásaival összhangban – realista irányba módosította az Egyesült Államok nagystratégiáját, a nagyhatalmi (stratégiai) versengést állítva annak fókuszába.¹³ Trump nagystratégiai transzformációjának a két gyengesége, hogy folytatta az Egyesült Államok Obama által megkezdett, elhibázott kivonását a világpolitika centrumából, továbbá hogy a nagystratégia megalkotása és végrehajtása terén nem tudott igazán szisztematikusan építkezni, azokban gyakran inkább a bürokratikus káosz dominált.

A Biden-adminisztráció a regnálását az amerikai nagystratégia újraértékelésével kezdte, s ennek eredményeképpen a jelenlegi adminisztráció nagystratégiaja egyszerre folytatása az elődei munkájának és egyben fontos aspektusokban szakítás is azokkal. Az amerikai nagystratégia azon fókuszpontjai, amelyeket Obama és Trump kezdeményezett, majd Joe Biden szándékozott továbbvinni, a következők:

- az amerikai külpolitikának és nagystratégiának a hazai középosztály gazdasági érdekeinek a hatékonyabb szolgálatába állítása (ezáltal a külpolitika, valamint a bel- és gazdaságpolitika szorosabb összekapcsolása);
- az amerikai nagystratégia fókuszába a kiújult stratégiai versengés állítása;
- az előbbin belül az elsődleges stratégiai versenytárs, Kína kihívására válaszul az Egyesült Államok figyelmének az európai és a szélesebb közel-keleti színterekről az indo-csendes-óceáni térség felé orientálása és az előbbi régiókban folyó, „soha véget nem érő háborúk” lezárása.

A fentiek tehát az Obama-, Trump- és Biden-féle nagystratégiai megközelítések közötti folytonosságok, azonban a külpolitika talán legfontosabb aspektusában a jelenlegi elnök a két elődjével teljesen ellentétes stratégiai célokat tűzött ki. Az Obama-adminisztráció a „hátról vezetni” szlogen, a Trump-adminisztráció pedig az „*America First*” jegyében megkezdte az Egyesült Államok kivonását a nemzetközi politika centrumából és a nemzetközi rend vezető szerepéből, továbbá az utóbbi igyekezett fellazítani Amerika szövetségesi kötelekeit és a multilaterális diplomácia iránti elkötelezettségét is. Bidenék viszont ezzel szöges ellentétben meg kívánják erősíteni a szövetségesi kapcsolatokat és az Egyesült Államok részvételét a multilateralizmusban, de legfőképpen vissza kívánják hozni Washington globális vezető szerepét és megerősíteni az általa vezetett nemzetközi rendet.¹⁴ A Biden-adminisztráció nagystratégiai célkitűzéseiben – különösen a közvetlen elődjéhez hasonlóan – a realista megfontolások (erőegyensúly, képességek növelése, stratégiai versengés) dominálnak, miközben az amerikai külpolitikai hagyományokkal összhangban visszahozza a liberális szemlélethez kapcsolódó elemeket (szabadság és elnyomás küzdelme, erkölcsi vezető szerep, multilateralizmus) is.

A Biden-adminisztráció nagystratégiája

Bidenék terve a nagystratégia módosítására

Joe Biden 2021. január 20-i hivatalba lépését követően az új elnök és külügyminisztere néhány jelentős beszédben körvonalazta a felálló demokrata adminisztráció nagystratégiáját. „Amerika visszatért” – jelentette ki az elnök az első külpolitikai beszédében, 2021. február 4-én.¹⁵ Az új külpolitikai stratégia központi eleme, hogy Amerika – a Trump elnökhöz köthető négy év hiátus után – újra aktívan kíván részt venni a világ dolgaiban, vissza akarja szerezni a nemzetközi politika formálásában betöltött vezető szerepét, és a szerintük kaotikus és tragikus helyzetből pozitív irányba kívánja befolyásolni a világpolitikát. Miben volt ez a program újszerű a megelőző négy évhez képest? A Trump-adminisztráció az „*America First*” politikája jegyében gyakorlatilag folytatta az Egyesült Államok (már Obama elnök által megkezdett) kivonását a nemzetközi politika centrumából és az ún. nemzetközi rend vezető szerepéből, továbbá igyekezett fellazítani Amerika szövetségesi kötelekeit és a multilaterális diplomácia iránti elkötelezettségét.

Bidenék a ciklus elején kinyilvánították: helyrehozzák a Trump-elnökség által okozott károkat, megerősítik a szövetségesi kapcsolatokat és Amerika részvételét a multilateralizmusban, de legfőképpen visszahozzák Amerika vezető szerepét az általa egykoron létrehozott nemzetközi rendben és a globális ügyek intézésében.¹⁶ Biden ezeket a célokat így foglalta össze: „Az Egyesült Államok az erő pozíciójából tér vissza a hagyományos globális vezető szerepéhez úgy, hogy a belső újjáépítést, a szövetségeseinkkel és partnereinkkel való együttműködést, a nemzetközi intézményekben betöltött szerepünk megújítását, továbbá a hitelességünk és az erkölcsi vezető szerepünk újratemetését helyezi a középpontba”.¹⁷

A multilateralizmus megújítása és a szövetségi kapcsolatok megerősítése mellett Biden fenti nyilatkozata kijelölte az új nagystratégia másik vezérfonalát is: a bel- és a külpolitikának a továbbiakban szoros szimbiózisban kell működni. Az új adminisztráció egész programjának irányt adó „*Build Back Better (at Home)*” így összekötötte a belpolitikai-gazdaságpolitikai célokat a külpolitikai célokkal. Antony Blinken külügyminiszter ezzel összhangban elmondta: az új adminisztráció nagy figyelmet kívánt fordítani azokra a kérdésekre, amelyeknél a kül-, a bel- és a kereskedelempolitika találkozik, mivel a külpolitikájukat mindenképpen úgy kívánják alakítani, hogy az az amerikai dolgozók érdekeit szolgálja. Ezért még önkritikát is gyakoroltak az amerikai diplomácia új irányítói: „Közülünk többen korábban hathatósan támogattuk szabadkereskedelmi egyezmények létrehozását, mivel úgy véltük, hogy azoknak a gazdasági előnyeiből az amerikai emberek is részesülnek majd... A mostani megközelítésünk más lesz... Küzdeni fogunk minden amerikai munkahelyért és az amerikai dolgozók jogaiért, védelméért és érdekeiért” – nyilatkozta Blinken.¹⁸

Az amerikai vezető szerep visszaszerzésének fontos elemei a szövetségi kapcsolatok újbóli szorosra fűzése, valamint az Egyesült Államok multilaterális diplomácia melletti elkötelezettségének a megerősítése. A multilateralizmus-hoz és a szövetségi együttműködéshez való visszatérés egyértelműen a liberális nemzetközi elméletekhez, a liberális institucionalizmushoz és a liberális internacionalizmushoz kötődik, bár a szövetségek megerősítése mint külső egyensúlyozás (*external balancing*) egyben realista lépésnek is tekinthető. Ezek a célok is a Trump-korszak külpolitikai irányának a megfordításához kapcsolódnak.¹⁹ A republikánus elnök fellazította Amerika szövetségi kapcsolatait mind az európai, mind a kelet-ázsiai partnereivel, azt sugallva, hogy az Egyesült Államok nem kívánja az addigi módon és az addigi szintű katonai jelenlétével garantálni a szövetségi biztonságát, s nekik a saját biztonságukért nagyobb felelősséget kell vállalniuk a jövőben. Trump másrésről pedig kétségeket ébresztett Washingtonnak a multilateralizmus melletti elköteleződése kapcsán is, gyakorta támadva a globális intézményeket. Trump elnöksége idején az Egyesült Államok vezető szerepe híján nem jöhetett létre valódi globális együttműködés a Covid-járvány elleni küzdelem érdekében, amelyre pedig égető szükség lett volna,²⁰ sőt a korábbi elnök konkrétan kiléptette Amerikát mind a párizsi klímaegyezményből, mind pedig az Egészségügyi Világszervezetből (WHO). Biden ezeknek – az amerikai vezető szerep erodálását eredményező – folyamatoknak a visszafordítását tűzte ki célul, ezért az első intézkedései közé tartozott, hogy jelezte az új adminisztrációnak a szövetségesek iránti elkötelezettségét, illetve visszaléptette az Egyesült Államokat a klímamegállapodásba és a WHO-ba is.

A Biden-kormányzat az említett célok mellett a stratégiai versengést jelölte meg az amerikai külpolitika és nagystratégia fókuszaként. E téren elődjével kiemelt folytonosságot vállalt, hiszen a stratégiai vagy nagyhatalmi versengést a Trump-adminisztráció emelte be az amerikai nagystratégia elsődleges prioritásai közé. A témának a középpontba állítását az indokolja, hogy az Egyesült Államoknak a Szovjetunió szétesése és a hidegháború vége óta a 2010-es években kellett először szembenéznie a valódi nagyhatalmi riválissal: a Kínai Népköztársasággal. Így a Washingtonban nagystratégiai szintre emelt koncepció (stratégiai vagy nagyhatalmi versengés) célkeresztjébe természetesen Peking került. Biden és stábjja külpolitikai gondolkodása alapján ezért nem volt várható, hogy az amerikai Kína-politika felpuhuljon a Trump-korszakéhoz képest, sőt bizonyos szempontból az akkori politika keményedését vetítette előre az, hogy a Biden-csapat azt ígérte: a Kína-politikájukat stratégiaibb hozzáállás formálja majd, mint Trumpét, amely – bár alapvetően helyes alapfelismerések mozgatták – gyakran tűnt *ad hoc* jellegűnek. Blinken külügyminiszter meg is fogalmazta, hogy ezt a kétségtelenül összetett kapcsolatrendszert hogyan kívánják formálni: „a Kínával való kapcsolataink versengőek lesznek, ahol ez ajánlatos; együttműködőek, ahol ez lehetséges; és ellenségesek, ahol ez muszáj”.²¹

Bidenék külpolitikájának a harmadik fontos vezérlőfonala a szabadság és az elnyomás közötti küzdelemben az utóbbi oldalán való aktív amerikai fellépés, amelynek nélkülözhetetlen eszköze a demokrácia és az emberi jogok visszaemlése az amerikai diplomáciai erőfeszítések homlokterébe. Trump e téren is eltért a washingtoni külpolitika hagyományos (liberális) irányvonalától, hiszen a demokrácia és a szabadságjogok ösztönzését levette a diplomáciai napirendről, sőt előszeretettel barátkozott diktátorokkal és autoriter vezetőkkel, Kim Dzsong-untól Vlagyimir Putyinig. A Biden-adminisztráció azonban úgy vélte, hogy a demokráciától való elfordulás és a világban az autoriter tendenciáknak a Trump-időszak alatti megerősödése hozzájárult az Amerika vezette nemzetközi rend széteséséhez, a globális problémák növekedéséhez. Az új vezetés ezért kinyilvánította: ismét keményebben fognak fellépni mind az autoriter rezsimek túlkapásaival szemben, mind pedig az általuk az új demokráciák egy részénél beazonosított ún. demokratikus visszacsúszás (*democratic backsliding*) jelensége kapcsán. Ez ismét azt jelezte, hogy Bidenék a realista fordulat során meg kívánják őrizni bizonyos, a liberális stratégiai kultúra által inspirált elemeket is.

A Biden-féle Nemzetbiztonsági stratégia és további stratégiai dokumentumok

A Biden-adminisztráció – az elődeihez hasonló módon – nemzetbiztonsági dokumentumokban fogalmazta meg a nagystratégiája lényegét. A hivatalba lépésük után két hónappal, 2021. márciusban sietve kiadták az Ideiglenes nemzetbiztonsági stratégiai útmutatót (*Interim National Security Strategic Guidance*), mivel tudták, hogy a végleges Nemzetbiztonsági stratégia (*National Security Strategy*, NSS) kidolgozásához hosszabb időre van szükség, mindazonáltal már a ciklus elején mindenképpen ki akarták nyilvánítani, hogy a Trump-éra után a külpolitikában is új lapot kívánják nyitni.²² Az adminisztráció a következő két évben nagy erővel dolgozott a Nemzetbiztonsági stratégia kidolgozásán, amelyet 2022. októberben publikált.²³ E *nagystratégiai* alapidokumentumot egészítették ki a Pentagon által azzal egy időben kiadott *védelmi-katonai stratégiai* dokumentumok, a nemzeti védelmi stratégia (*National Defense Strategy of the United States*), a nukleáris felülvizsgálat (*2022 Nuclear Posture Review*) és Rakétavédelmi felülvizsgálat (*Missile Defense Review*).²⁴

Az NSS alapján a Biden-adminisztráció nagystratégiája alapvetően két fontos nemzetközi kontextust határoz meg, amelyekben az Egyesült Államoknak helyt kell állnia. Az első a demokráciák és a tekintélyelvű államok között a világrend alakításáért folyó stratégiai versengés, amely a fentebb már többször említett két vezérfonalat ötvözi: a stratégiai versengést, valamint a szabadság és az elnyomás közötti küzdelemben való aktív amerikai részvételt. A fókuszba állított másik téma a globális kihívások (klímaváltozás, pandémiák, ellátási láncok problémái, energiaválság) leküzdése érdekében történő együttműködés.

Ahogy maga a dokumentum is jelzi: a stratégiai versengés és a globális kihívásokkal szembeni együttműködés összefügg és ki is hat egymásra.²⁵

E két kontextus figyelembevételével a Biden-adminisztráció nagystratégijának az elsődleges célkitűzése „egy szabad, nyitott, virágzó és biztonságos nemzetközi rend” kialakítása. E cél érdekében a Nemzetbiztonsági stratégia egy háromszor hármas, a megvalósítás eszközeit és módjait meghatározó keretet irányoz elő. E szerint az Egyesült Államok

- „befektet az amerikai hatalmat és befolyást” megalapozó erőforrásokba – ez gyakorlatilag az ún. belső egyensúlyozás (*internal balancing*);
- nemzetközileg a lehető legerősebb szövetségeket építi fel – ez a külső egyensúlyozás (*external balancing*);
- „modernizálja és megerősíti” az amerikai fegyveres erőket annak érdekében, hogy
  - alakíthassa a globális stratégiai környezetet és a nemzetközi szabályokat,
  - felkészüljön a jelentős hatalmakkal való stratégiai versengés korszakára, valamint
  - megoldásokat kínáljon a közös globális kihívásokra.²⁶

Az NSS tartalmával, az adminisztráció szándékaival kapcsolatban interjút készítettem Rebecca Lissnerrel, az amerikai Nemzetbiztonsági Tanács (*National Security Council*) akkori (2022) stratégiai tervezésért felelős megbízott főigazgatójával, aki jelenleg az amerikai alelnök helyettes nemzetbiztonsági főtanácsadója. Az NSS elsődleges szerzőjeként Lissner koordinálta annak tető alá hozatalát (az amerikai nemzetbiztonsági szakzsargon szerint „nála volt a toll”). Arra a kérdésemre, hogy az NSS miért a „stratégiai versengés” kifejezést használja a „nagyhatalmi versengés” helyett, Lissner kifejtette: a „stratégiai versengés” kifejezés bevezetésével egyrészt meg kívánták különböztetni a saját nagystratégiai megközelítésüket a Trump-adminisztrációnak a „nagyhatalmi versengésre” kihegyezett irányától, másrészt a jelenlegi versengés – különösen az Ukrajna elleni háború kitörése óta – nemcsak a nagyhatalom Kínával áll fenn, hanem a nagyhatalomnak nem tekinthető, de az Egyesült Államok felé kihívást intéző Oroszországgal is.²⁷

Ez a különbségtétel tetten érhető az NSS szövegében is. A dokumentum szerint a liberális nemzetközi rendet Kína, Oroszország és további autokratikus országok irányából éri komoly kihívás. Oroszországnak az Ukrajna elleni teljesen indokolatlan és brutális háborúja megrengette a nemzetközi békét és biztonságot. Kína kihívása ennél még súlyosabb, hiszen Peking „nemcsak a nemzetközi rend megváltoztatásának a szándékával, de egyre inkább az ahhoz szükséges képességgel is rendelkezik”, és a világrendet szeretné úgy átalakítani, hogy „a globális pálya a [kínai] érdekek felé lejtessen”. Ezen felül pedig Kína, Oroszország és más országok autokratikus vezetői „aláássák a demokráciát, és egy olyan kormányzási modellt exportálnak, amelyet odahaza az elnyomás, külföldön pedig a kényszerítés jellemzi”.²⁸

Az NSS és az adminisztráció további stratégiai kommunikációinak²⁹ a vizsgálata alapján – a fentiekkel összhangban – látható, hogy a Biden-adminisztráció nagystratégiájának a célkeresztjében tehát az elsődleges kihívóként Kína áll. Bidenék Kína irányában egy egyensúlyozó stratégiát (*balancing*) kívánnak megvalósítani, mivel sem a korábbi együttműködést (*engagement*), sem a feltartóztatást (*containment*) nem tartják célravezető stratégiának. Ahogy azt Blinken külügyminiszter több beszédében is kifejtette: a Biden-adminisztráció egyensúlyozó Kína-stratégiája három fő erőfeszítésen alapszik: a befektetés–szövetkezés–versengés (*invest-align-compete*) hármasan.³⁰ Először is, hosszú távú versengésre számítva befektetnek az amerikai gazdaság versenyképességébe, aminek a manifesztálódása az infrastruktúra-törvény 2021-es és a chiptörvény 2022-es, kétpárti konszenzussal történt elfogadása. A stratégia második elemeként törekednek arra, hogy Kína kihívásával szemben az Egyesült Államok a szövetségeseivel együtt, koordináltan tudjon fellépni – ennek a látható eredménye többek között az AUKUS megállapodás és a Quad formáció működésének a magasabb szintre emelése. Végül harmadik elemként a Biden-adminisztráció az Egyesült Államok versenypozíciójának a javítása érdekében érvényben hagyja a Trump elnök által Kínával szemben bevezetett vámtarifákat, a korábbiak helybenhagyása mellett új exportellenőrzési eszközöket léptet érvénybe, és Pekinget igyekszik rábírní a tisztességtelen gazdasági eszközei feladására.³¹

A Biden-adminisztráció nagystratégiája a gyakorlatban

Joe Biden adminisztrációját a fenti célok vezérlik 2021. január óta az elődei munkája folytatásában és korrekciójában, illetve az amerikai nagystratégia módosításában. Mindennek a középpontjába pedig a Kínával való stratégiai versengést, a szabadság és az elnyomás közötti globális küzdelemben való aktív helyállást, valamint az amerikai emberek gazdasági érdekeinek a szolgálatát, az ország versenyképességének a javítását helyezték. Az elmúlt három év azonban „kellemetlen meglepetéseket” is tartogatott, amelyek a kormányzat dolgát részben bonyolultabbá tették, és a tervezett nagystratégiai-külpolitikai orientációt módosították-módosíthatják, részben annak az utóbbi két pillérét valójában megerősítették.

Az elmúlt évek történései megrengették a bideni nagystratégiai alapvetés azon elemét, hogy az Egyesült Államoknak elsősorban a legfőbb riválisára, Kínára kell koncentrálnia, és ennek megfelelően a figyelmét és az erőforrásait az indo-csendes-óceáni térségbe áthelyeznie. Az első ilyen „kellemetlen meglepetést” a Putyin vezette Oroszország Ukrajna elleni, 2022. február 24-én indult inváziója jelentette, amely paradox módon éppen az amerikai nagystratégia megváltoztatását szükségessé tevő egyik fő jelenségre, a nagyhatalmi versengés kiújulására szolgáltatott újabb bizonyítékot. Ugyanis bár Oroszország strukturálisan nem, de a viselkedésében mindenképpen nagyhatalom, az Egyesült Államok pedig csak közvetetten vesz részt a háborúban ugyan, de az általa biztosított fegyverekkel és kiképzéssel, valamint a nyugati szövetség vezetőjeként

kiemelt szerepet játszik Ukrajna támogatásában. Hozzá kell azonban tennünk, hogy ez a támogatás láthatóan nem volt elegendő ahhoz, hogy Oroszország eddig vereséget szenvedjen Ukrajnában, sőt a független Ukrajna jövője az eddigi támogatás bizonytalanná válása miatt még inkább kérdéses – bár mindebben a Biden-adminisztráció mellett annak a republikánus kongresszusi ellenfelei is fontos szerepet játszottak.

A második nem várt fordulat a Hamász 2023. október 7-én Izrael ellen végrehajtott brutális támadása, amelyre válaszul a zsidó állam a terrorszervezet megsemmisítését célzó háborút indított a Gázai övezetben. Az Izraelt szoros szövetségesének tekintő Egyesült Államok ebbe a konfliktusba is bevonódott: a zsidó államot egyszerre támogatja (fegyverekkel és titkosszolgálati információkkal) és szólítja fel a visszafogottságra (a civil áldozatok mérséklésére), miközben diplomáciai úton igyekszik közvetíteni a felek között és megakadályozni a konfliktus regionális eszkalációját. A Biden-adminisztráció így a két „kellemetlen meglepetés” következtében nem tudta végrehajtani, hogy elsődlegesen az indo-csendes-óceáni térségre fókuszáljon, mivel éppen arra a két térségre kényszerült újra kiterjeszteni a figyelmét (Európa, szélesebb Közel-Kelet), amelyektől Kína kihívása miatt végre távolodni szeretett volna.

Bár Biden és csapata egyik konfliktusra sem számított a ciklus elején, mindazonáltal a 2022–2023-ban kialakult háborús helyzetek valójában megerősítették a két stratégiai alapideájukat: az Egyesült Államoknak a kiújult nagyhatalmi versengés, valamint a szabadság és az elnyomás közötti globális küzdelem kontextusaiban kell megtalálnia az érdekeit leginkább szolgáló nagystratégia fókuszát. Izrael háborúja az utóbbi, az Ukrajnában folyó konfliktus pedig mindkét összefüggésébe beleillik. A Biden-adminisztráció előtt ezért két komplex feladat áll(t) a 2021–2024-es időszakban: a nagystratégiájának a megváltozott nemzetközi környezethez (benne a kiújult nagyhatalmi versengésnek, valamint a szabadság és az elnyomás küzdelmének az igényeihez) történő igazítása, ezzel párhuzamosan pedig a három regionális gócpont konfliktusainak a kezelése.

Hogyan sikerült Bidenék nagystratégiai korrekciója a ciklus első három évében? Ez fontos kérdés, de a megválaszolását 3+1 részre kell bontani:

- az amerikai nagystratégia érdemi és jó irányban történő alakítására,
- a külpolitikának – a nagystratégiával összhangban történő – menedzselésére,
- a nagystratégiának a kormányzati politikák teljes spektrumán történő végrehajtására, a gyakorlatba való átültetésére, valamint
- a nagystratégia távlati alakítására.

A Biden-adminisztráció teljesítményének az erőssége, hogy az új kihívásokra válaszul érdemben, jó irányba és szisztematikusan változtatták meg az amerikai nagystratégia makroszintű céljait és eszközeit. A gyengesége viszont, hogy a megvalósításához szükséges stratégiai részletekkel, a módok és az eszközök pontos definiálásával sok esetben adósok maradtak. Mind az NSS, mind a nagystratégiáról szóló további nyilatkozatok túlságosan makroszinten mozognak.

Ráadásul bizonyos belső ellentmondások is kimutathatók a nagystratégiában: súlyos ellentmondás feszül a stratégiai versengés és a globális kihívások megoldásában történő együttműködés között, hiszen a klímaváltozással kapcsolatos kooperációnak az elsődleges akadálya éppen a Kínával való rivalizálás eszkalációja.

A Biden-adminisztráció összességében pozitív értékelést kaphat a külpolitikájának – a nagystratégiával összhangban történő – menedzselése tekintetében. Elmondható, hogy az időről időre felbukkanó válságok (elsősorban a két háború) „meglepetésfaktorai” ellenére ügyesen és rugalmasan alakították az amerikai külpolitikát. Ez alól fontos kivétel az amerikai csapatoknak az Afganisztánból történt, katasztrofálisan megvalósult kivonása 2021. augusztusban. Mindazonáltal nagystratégiai szempontból fontosabb (és sikerként értékelhető), hogy Bidenék – ha sajátosan is – végre lezárták a két évtizedig tartó afganisztáni háborút. Ukrajna precedens nélkülinek számító amerikai és szövetséges támogatásának köszönhetően Oroszország „különleges műveletnek” nevezett agressziója nem ért célt, sőt Moszkva strukturális gyengüléséhez vezetett. Ugyanakkor a Kreml jelentős erőforrásokkal továbbra is folytatja az Ukrajna elleni inváziót, és a független ország jövője a jelenlegi (ráadásul apadó) nyugati támogatás mellett nem biztosított, így ez nem tartozik az adminisztráció egyértelmű sikerei közé. A Biden-adminisztrációnak a Hamász-támadást követő, Izrael melletti határozott kiállása viszont a külpolitikája pozitív elemei közé tartozik, ahogy az is, hogy Washington a tanácsaival és a diplomáciai aktivitásával igyekszik az izraeli kormány háborús stratégiáját olyan irányba befolyásolni, hogy a Hamász elleni művelet minél több izraeli túsز kiszabadításához, minél kevesebb ártatlan palesztin civil halálához és Izrael minél kisebb nemzetközi elszigeteléséhez vezessen.

A harmadik szempont vizsgálata alapján megállapítható, hogy Joe Biden és csapata az elmúlt három év során folytatott kül-, bel- és gazdaságpolitikájuk terén elég hatékonyan tudták integrálni és érvényesíteni a nagystratégiájukban kitűzött célokat, módozatokat és eszközöket. Kína-stratégiájuk (és tegyük hozzá: a Trump-stratégia korrigált folytatása) visszaigazolása, hogy egyre több szövetséges ország ismeri fel Peking terjeszkedésének a veszélyeit, a távol-keleti országból folyamatosan távoznak a nyugati befektetők, a gazdasági növekedése zuhanórepülésben, komoly deflációs kihívással küzd, és a 2024-re vonatkozó gazdasági kilátásai rendkívül rosszak (bár mindebben a kínai vezetés saját hibái is jelentős szerepet játszottak).³² A nagystratégia Oroszországra vonatkozó elemeit Ukrajna támogatása révén beépítették a gyakorlatba ugyan, viszont a Kijevnek biztosított jelentős, de mégis elégtelen támogatás egyelőre a háború elhúzódásával, nem pedig Moszkva vereségével járt, miközben csak ez utóbbi lenne a nagystratégiával összhangban álló eredmény. Fontos siker még, hogy Bidenék a nagystratégia fő gazdasági célja, az amerikai versenyképesség növelése érdekében el tudták érni az egyébként rendkívül megosztott Kongresszusban az infrastruktúra- és a chiptörvény elfogadásához szükséges kétpárti támogatást.

Összességében a Biden-adminisztráció kétségtelen – nagystratégiailag értékelhető – sikere, hogy az Egyesült Államok továbbra is a világ legerősebb országa és a nemzetközi politika legdominánsabb szereplője, a fő riválisainak az ereje pedig jelentősen meggyengült az elmúlt három évben, így a globális erőegyensúlyt tekintve Amerika helyzete stabil. Washington – különösen az Ukrajna elleni orosz agresszióval szemben – sikeresen szilárdította meg és dinamizálta a szövetségi kapcsolatait, továbbá ismét aktívan vesz részt a multilaterális diplomáciában, és a partnereivel vállvetve védi az általa sok évtizede létrehozott liberális nemzetközi rendet.

A bideni nagystratégiai korrekciónak a fenti három szempontból történő elemzése rendkívül hasznos, de van azoknál fontosabb perspektíva is: az új nagystratégia hosszabb távon mennyire lesz sikeres az amerikai nemzeti érdekek előmozdításában? A nagystratégia ugyanis közép- és hosszú távú célokat hivatott kijelölni és azok megvalósításának a módját és eszközeit felvázolni, így a valódi hatékonyságát és sikerességét csak a megfelelő távlatban elért eredményei alapján lehet majd megítélni. Ennek megfelelően tehát jelenleg keveset tudunk arról, hogy Biden nagystratégiai koncepciója előmozdítja-e az Egyesült Államok nemzeti érdekeinek az érvényre jutását a jövőben. Mindenesetre az mindenképpen erősíti ennek az esélyét, hogy Bidenék a nagystratégia kidolgozását szisztematikusabban végezték, mint számos elődjük. Az pedig, hogy a Biden-adminisztráció a stratégiai versengés terén Trump nagystratégiai orientációját folytatja, miközben szakított annak és Obamáénak azon elemével, amely az Egyesült Államoknak a nemzetközi politikából és a globális vezető szerepből való visszavonulását célozta, szintén a bideni nagystratégia irányának a pozitív jövőbeli hatásai mellett szólhat.

Folytonosság és változás, liberalizmus és realizmus, Trump és Biden az amerikai nagystratégiában

A Biden-adminisztráció nagystratégiai korrekciója koncepcionálisan nem választható el a hidegháború vége óta eltelt több mint harminc és különösen az utóbbi tíz év történetétől, mivel a jelenlegi washingtoni vezetésnek az a célkitűzése, hogy szembenézzen az elmúlt évtizedek nagystratégiáinak az erősségeivel és a hibáival. A korrekciót egyszerre jellemzi a folytonosság és a múlt meghaladása, valamint a liberális és a realista külpolitikai ideák befolyása.

Sokak számára bizonyára meglepő kijelentés, de az elmúlt években végbement nagystratégiai korrekció egyszerre köthető Donald Trumphoz és Joe Bidenhez. A Trump–Biden-féle nagystratégiai korrekció lényege, hogy lezárja az amerikai nagystratégiának az 1990-es évek elejétől a 2010-es évek elejéig-közepéig tartó liberális korszakát, amelynek során a nagyhatalmak közötti együttműködés és interdependencia, a globalizáció, valamint a humanitárius és a terrorellenes intervenciók domináltak. Trump és Biden viszont az amerikai nagystratégia új, realista korszakát nyitotta meg, amelyben az Egyesült

Államok végre felveszi a versenyt a stratégiai riválisaival. Ennek keretében Washington – a fő stratégiai versenytárs, Kína miatt – a nagystratégiája regionális fókuszának az indo-csendes-óceáni térség felé történő elmozdításával, (Biden esetén) a szövetségi-partneri kapcsolatainak a megerősítésével (külső egyensúlyozás), valamint az amerikai gazdaság, technológia és munkaerő versenyképességének a javításával és a riválisai számára korábban ezen a téren biztosított előnyök megvonásával (belső egyensúlyozás) igyekeznek a globális erőegyensúlyban elfoglalt lehető legjobb pozícióját megőrizni.

Bár a nagystratégia átalakításában Biden folytatja a Trump által megkezdett utat, amelynek révén a hidegháború utáni évtizedek együttműködő, liberális internacionalista nagystratégiáit egy realista, versengő váltja fel, a jelenlegi adminisztráció egy fontos aspektusban máshogy kívánja azt továbbfejleszteni, mint a (két) közvetlen elődje. Ennek megfelelően szakít Trumpgal és Obamával abban, hogy míg ők ki kívánták vonni az Egyesült Államokat a nemzetközi politika és a világrend vezető szerepéből, a Biden-adminisztráció ismét a nagyobb és aktívabb amerikai szerepet ambicionálja a nemzetközi politikában, a multilaterális diplomáciában, a szövetségi-partneri kapcsolatrendszerben és a liberális nemzetközi rend védelmében.³³

Elméleti szempontból ezért árnyalja a képet, hogy bár Bidenék nagystratégiai korrekciójában a realista elemek (stratégiai versengés, erőegyensúly, katonai erő) dominálnak, Trumpéktól eltérően ők mindebbe beépítik az amerikai nagystratégiai hagyomány liberális elemeit is. A stratégiai versengést nemcsak a realista világgéppel összhangban lévő nagyhatalmi rivalizálásnak, a globális erőegyensúly módosításáért vívott küzdelemnek tekintik, hanem – a hidegháborúhoz hasonlóan – jelentőséget tulajdonítanak annak is, hogy az egyúttal különböző ideológiák és politikai modellek harca, sőt a nemzetközi rend elveinek, szabályainak a meghatározásáért folyó verseny is. Ezzel kétségkívül egy erős liberális elemet építenek be az alapvetően realista előfeltevések által dominált nagystratégiájukba.

A Trump- és a Biden-féle nagystratégiai irányok fenti összevetése, egymásra vetítése már csak annál is inkább releváns és aktuális, mivel a jelenlegi állás szerint 2024 novemberében, az amerikai elnökválasztáson éppen az előző és a mostani elnök mérkőzhet meg ismét egymással. Ez azt is jelenti, hogy az eredmény függvényében vagy Joe Biden kap felhatalmazást a jelen cikkben vázolt nagystratégia folytatására, továbbfejlesztésére és megvalósítására, vagy pedig Donald Trumpnak adnak az amerikai választók esélyt arra, hogy visszatérjen a 2016–2020 közötti nagystratégiai korrekciójához, és a saját elképzelései szerint fejlessze tovább és valósítsa meg azt. Az elnökválasztás kimenetele így jelentős téttel bír az amerikai nagystratégia és az egész nemzetközi rendszer jövője szempontjából. Azonban akármelyikük is győzedelmeskedik a második nagy összecsapásukon, egy biztos: a stratégiai versengés 21. századi korszakában egyelőre nincs visszaút az 1989 utáni évtizedek liberális internacionalizmusához, az amerikai nagystratégiát a következő évtizedekben ismét a realista külpolitikai gondolkodás fogja dominálni.

Jegyzetek

- 1 Fehér Zoltán: „Nekrológ: George F. Kennan. Egy realista diplomata az amerikai külpolitika alakításában”, *Kül-Világ*, 2., no. 2–3. (2005): 83–92., <http://kul-vilag.freeweb.hu/2005/0203/pr-kennan.pdf>; Fehér Zoltán: „George F. Kennan: realista diplomata a hidegháborús amerikai stratégia alakításában” in *Gyarmatokból impérium. Magyar kutatók tanulmányai az amerikai történelemről*, szerk. Frank Tibor (Budapest: Gondolat, 2007), 205–216. o.
- 2 Fukuyama, Francis: „The End of History?“, *National Interest*, no. 16. (1989): 3–18., elektronikusan elérhető: <https://www.istor.org/stable/24027184>.
- 3 Krauthammer, Charles: „The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, 70., no. 1. (1990/1991).
- 4 Reich, Robert: *The Work of Nations* (New York, NY: Vintage Books, 1992); Kissinger, Henry: *Diplomacy* (New York, NY: Simon and Schuster, 1994), 804–812. o.; Friedman, Thomas L.: *The Lexus and the Olive Tree* (New York, NY: Anchor Books, 2000); Stiglitz, Joseph: „The Roaring Nineties”, *The Atlantic*, 2002. október 1. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2002/10/the-roaring-nineties/302604/>.
- 5 Fukuyama: „The End of History?”; Nye, Joseph S. Jr.: *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* (New York, NY: Basic Books, 1991); Keohane, Robert Owen: *Institutionalist Theory and the Realist Challenge After the Cold War* (Cambridge, MA: Harvard University Center for International Affairs, 1992); Doyle, Michael: „An International Liberal Community” in *Rethinking America's Security: Beyond Cold War to New World Order*, szerk. Allison, Graham és Treverton, Gregory (New York, NY: Norton, 1992), 307–336. o.; Ikenberry, G. John: *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order After Major Wars* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2001); Rosecrance, Richard: *The Rise of Trading State* (New York, NY: Basic Books, 1986); Rosecrance, Richard: *The Rise of the Virtual State: Wealth and Power in the Coming Century* (New York, NY: Basic Books, 1999); Fehér Zoltán: „Joseph Nye 85: From Integration Theory to Complex Interdependence to Soft Power”, *The Duck of Minerva*, 2022. január 31., <https://www.duckofminerva.com/2022/01/joseph-nye-85-from-integration-theory-to-complex-interdependence-to-soft-power.html>.
- 6 Baker, James Addison és DeFrank, Thomas M.: *The Politics of Diplomacy: Revolution, War, and Peace, 1989–1992* (New York, NY: Putnam, 1995); Bush, George H.W. és Scowcroft, Brent: *A World Transformed* (New York, NY: Vintage Books, 2011); Lake, Anthony: *6 Nightmares: Real Threats in a Dangerous World and How America Can Meet Them* (Boston, MA: Little, Brown and Co., 2000); Branch, Taylor: *The Clinton Tapes: Wrestling History with the President* (New York, NY: Simon & Schuster, 2009); Mead, Walter Russell: *Power, Terror, Peace, and War: America's Grand Strategy in a World at Risk* (New York, NY: Knopf Doubleday Publishing Group, 2007); Brands, Hal: *What Good Is Grand Strategy? Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2014), 144–189. o.; Dueck, Colin: *The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today* (Oxford: Oxford University Press, 2015).
- 7 Fehér Zoltán: „NATO's New Place in the European Security Architecture”, *Bard Journal of Social Sciences*, 9., no. 1. (2001): 46–63., elektronikusan elérhető: <http://real.mtak.hu/143629/1/zoltan-feher-natos-new-place-in-european-security-architecture-bard-journal-of-social-sciences.pdf>; Németh József Lajos: „A transzatlanti kapcsolatok egyes vitás kérdéseinek áttekintése napjainkban (2005–2016)” in *Napjaink biztonsági kihívásai, veszélyei és fenyegetései*, szerk. Kaló József (Budapest: NKE Szolgáltató Nonprofit Kft., 2016), 81–106. o.

- 8 Fehér Zoltán: „Világnak világa – gondolatok a nemzetközi rendről”, *HVG*, 2019. március 13., https://hvg.hu/vilag/20190313_Vilagnak_vilaga_gondolatok_a_nemzetkozi_rendrol.
- 9 Posen, Barry: *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2014); Walt, Stephen M.: *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of U.S. Primacy* (New York, NY: Farrar, Straus and Giroux, 2018); MacDonald, Paul K. és Parent, Joseph M.: *Twilight of the Titans: Great Power Decline and Retrenchment* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2018).
- 10 Mearsheimer, John J.: *The Tragedy of Great Power Politics* (New York, NY: W. W. Norton & Company, 2003); Mearsheimer, John J.: *The Tragedy of Great Power Politics (Updated Edition)* (W. W. Norton & Company, 2014); Fehér Zoltán: „The Rise and Fall of U.S. Engagement Toward China”, *Elephants in the War Room Blog, Center for Strategic Studies*, 2020. augusztus 17., <https://sites.tufts.edu/css/the-rise-and-fall-of-u-s-engagement-toward-china/>.
- 11 Zakaria, Fareed: *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999); Dueck, Colin: *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008); Ripsman, Norrin M., Taliaferro, Jeffrey W. és Lobell, Steven E.: *Neoclassical Realist Theory of International Politics* (Oxford: Oxford University Press, 2016).
- 12 Gilpin, Robert: *War and Change in World Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981); Wohlforth, William: „Gilpinian Realism and International Relations”, *International Relations*, 25. (2011): 499–511. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1177/0047117811411742>; Fehér Zoltán: *The Sources of American Conduct: U.S. Strategy, China's Rise, and International Order* (doktori disszertáció) (Medford, MA: The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University, 2023).
- 13 Fehér Zoltán: „Neorealist Trump: A New Grand Strategy?”, *The Fletcher Forum of World Affairs*, 2017. március 4., <http://www.fletcherforum.org/home/2017/3/4/neorealist-trump-a-new-grand-strategy>; Fehér Zoltán: „Does the Trump Administration Have a Strategy for Asia? – Thoughts Ahead of the Trump–Xi Summit”, *The Fletcher Forum of World Affairs*, 2017. április 6. <https://www.fletcherforum.org/home/2017/4/6/does-the-trump-administration-have-a-strategy-for-asia-thoughts-ahead-of-the-trump-xi-summit>.
- 14 Fehér Zoltán: „A világrend átalakulása, az Amerikai Egyesült Államok nagystratégiája és Kína kihívása a 21. században” in *Változó világrend. A bizonytalanság kora a nemzetközi politikában*, szerk. Ágh Attila és Káncz Csaba (Budapest: Noran Libro Kiadó, 2020), 89–124. o.
- 15 Jakes, Lara: „To »Re-engage the World,« Biden Looks to Win over U.S. Diplomats First” *The New York Times*, 2021. február 4., <https://www.nytimes.com/2021/02/04/us/politics/biden-state-department.html>.
- 16 Mártonffy Balázs és Nystrom, Dwight: „»Kimért multilateralizmus«: Előrejelzés a Bideni külpolitikáról”, *Külügyi Szemle*, 2021. január 3., https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.1.03.
- 17 Jakes: „To »Re-engage the World«”.
- 18 Toosi, Nahal: „Blinken, Biden Outline Global Strategy with China as Key Focus”, *Politico*, 2021. március 3., <https://www.politico.com/news/2021/03/03/blinken-biden-global-strategy-china-473182>.
- 19 Stepper Péter: „Az arányos teherviselés és alkalmazkodás kérdései a madridi NATO-csúcs előtt”, *KKI-elemzések*, no. 35., (2022), <https://kki.hu/az-aranvos-teherviseles-es-alkalmazkodas-kerdesei-a-madridi-nato-csucs-elott/>; Marosfi Gábor és Stepper Péter: „A vilniusi NATO csúcstalálkozóóról: Történelmi pillanat vagy rutindiplomácia?”, *MKI-elemzés*, no. 45., (2023), <https://kki.hu/a-vilnusi-nato-csucstalalkozorol-tortenelmi-pillanat-vaav-rutin-diplomacia/>.

- 20 Fehér Zoltán: „Realpolitik and Cooperation in the Age of COVID-19: How Can the World Escape Captivity?“, *Global Security Review*, 2020. május 26., <https://globalsecurityreview.com/realpolitik-cooperation-covid-19/>.
- 21 Toosi: „Blinken, Biden“.
- 22 Biden, Joseph R., Jr.: *Interim National Security Strategic Guidance* (Washington, DC: The White House, 2021).
- 23 Biden, Joseph R., Jr.: *National Security Strategy* (Washington, DC: The White House, 2022).
- 24 *Department of Defense*, „2022 National Defense Strategy of the United States of America, Including the 2022 Nuclear Posture Review and the 2022 Missile Defense Review“, 2022. október 27. <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>.
- 25 Biden: *National Security Strategy*, 8–10. o.
- 26 Uo., 11. o.; Kroenig, Matthew: „What Grade Does Biden’s National Security Strategy Get?“, *Atlantic Council*, 2022. október 14. <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/scorecard/scowcroft-strategy-scorecard-what-grade-does-bidens-national-security-strategy-get/>.
- 27 Rebecca Lissner (az amerikai Nemzetbiztonsági Tanács stratégiai tervezésért felelős megbízott főigazgatója), a szerző interjúja, 2023. július 13.
- 28 Biden: *National Security Strategy*, 3. o.
- 29 A stratégiai kommunikációról bővebben lásd Németh József Lajos: *Stratégiai kommunikáció* (Budapest: magánkiadás, 2021).
- 30 Blinken, Antony J.: „The Administration’s Approach to the People’s Republic of China“, *U.S. Department of State*, 2022. május 26. <https://www.state.gov/the-administrations-approach-to-the-peoples-republic-of-china/>; Blinken, Anthony J.: „Opening Remarks Before the Senate Committee on Appropriations on the President’s FY24 Budget Request“, *U.S. Embassy & Consulates in China*, 2023. május 18. <https://china.usembassy-china.org.cn/secretary-antony-i-blinken-opening-remarks-before-the-senate-committee-on-appropriations/>.
- 31 Blinken: „The Administration’s Approach“; Blinken: „Opening Remarks“; Holland, McKenzie: „U.S.–China Relations Will Affect Businesses in 2024“, *TechTarget*, 2023. december 9., <https://www.techtarget.com/searchcio/news/366564072/US-China-relations-will-affect-businesses-in-2024>; Fehér Zoltán: „U.S.–China Rivalry and the Political Risks of Renewed Strategic Competition“ in *The Routledge Handbook of Political Risk*, szerk. Campisi, Julian, Leitner, Johannes, Meissner, Hannes és Sottiolotta, Cecilia Emma (Routledge, 2024, előkészületben).
- 32 Roberts, Dexter: „193rd Edition of Trade War“, *Substack Newsletter. Trade War* (blog), 2023. december 5. https://dexter.substack.com/p/trade-war-4f8?utm_campaign=post; Graham, Niels és Rashid, Mondrita: „Is »Friendshoring« Really Working?“, *New Atlanticist* (blog), *Atlantic Council*, 2023. július 25., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/is-friendshoring-really-working/> (a letöltés ideje: 2023. december 5.); *Bloomberg.com*, „China Foreign Investment Gauge Turns Negative for First Time“, 2023. november 3. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-11-03/china-foreign-investment-gauge-turns-negative-for-first-time>.
- 33 Rada Péter és Stepper Péter: „A liberális rend szürRealizmusa: Amerikai belpolitikai trendek, választások és külpolitikai várakozások“, *KKI-elemzés*, no. 3, (2023), <https://kki.hu/a-liberalis-rend-szurrealizmusa-amerikai-belpolitikai-trendek-valasztasok-es-kulpolitikai-varakozasok/>.

Az Egyesült Államok NATO-politikájára gyakorolt kongresszusi hatás: elmélet és gyakorlat

Congressional Influence on U.S. NATO-Policy: Theory and Practice

---

Mártonffy Balázs – Csizmazia Gábor

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.4.4

Összefoglaló: Bár az amerikai külpolitika alakítása elsősorban az elnökhöz tartozik, az Egyesült Államok NATO-politikájában szerepet játszik a Kongresszus is. Az alkotmány ugyanis hozzá rendeli többek között a hadüzenet küldésének, valamint a haderő szervezésének és fenntartásának a jogát is. Az elemzésünk a Kongresszusnak az amerikai külpolitikában a NATO-hoz kapcsolódóan betöltött szerepét vizsgálja. Bemutatjuk, hogy a törvényhozó testület milyen módon van hatással az észak-atlanti szervezetre, valamint kísérletet teszünk napjaink kongresszusi külpolitikai gondolkodásának a főbb elméleti irányzatai beazonosítására. Elméleti keretben a kongresszusi képviselőket és szenátorokat négy fő táborra osztottuk (szoros realista, prudenciális realista, pragmatikus liberális, valamint liberális univerzalista), a kongresszusi aktivitást pedig a testület négy fő tevékenysége mentén vizsgáltuk (törvényhozás, szerződésratifikáció, határozathozatal és kongresszusi diplomácia). Az elemzésünkben egy jelenkori pillanatképet igyekszünk leírni, ezért a vizsgált időszak a 118. Kongresszus idejére (vagyis a 2023-as évre) terjed ki.

Kulcsszavak: NATO, az Egyesült Államok Kongresszusa, szoros realista, prudenciális realista, pragmatikus liberális, liberális univerzalista, költségvetési törvényhozás, csatlakozási ratifikáció, határozatok, kongresszusi diplomácia

Abstract: *Although formulating U.S. foreign policy primarily falls under the president, Congress also plays a role in the United States' NATO policy, as the Constitution gives the legislation, among other things, the power to declare war and to raise and support armies. The analysis examines the role of Congress in U.S. foreign policy related to NATO. The authors show how it can affect the North Atlantic organization and attempt to identify the main theoretical trends in American congressional foreign policy thinking today. In a theoretical framework, congressmen and senators are divided into four main camps (strict realist, prudential realist, pragmatic liberal, and liberal universalist), while congressional activity is examined along the four main actions (legislation, treaty ratification, resolution-making, and congressional diplomacy). In this analysis the authors try to take a snapshot of the present, therefore, the period covered is the 118th Congress (that is the year 2023).*

Keywords: NATO, United States Congress, strict realist, prudential realist, pragmatic liberal, liberal universalist, budget legislation, accession ratification, resolutions, congressional diplomacy

Bevezetés

Egy gyakori, ámde téves gondolat, hogy az amerikai Kongresszus külpolitikai vetülete egységes. Arthur Hendrick Vandenberg szenátor 1948-ban elhangzott híres mondata, amely szerint „*politics stops at the water's edge*”,¹ ha valaha igaz is volt, ma semmiképpen sem az. Sőt, egyértelműen kimutatható egy kevésbé kutatott tény: hogy a Kongresszus tagjai eltérő módon látják az Egyesült Államok és a NATO kapcsolatát. A szakirodalom gyakran állítja szembe egymással az elnököt és a Kongresszust, gyakran a NATO kontextusában is, de Washington NATO-politikája kapcsán a törvényhozó testületen belüli eltérésekkel csupán kiszámú magyar nyelvű irodalom foglalkozik. E cikkben azt igyekszünk bemutatni, hogy miért is van eltérés a kortárs amerikai kongresszusi külpolitikai döntéshozók NATO-hoz való hozzáállásában.

A Kongresszus ma négy fő módon tud beleszólni az amerikai külpolitikába:

- jogszabályokat alkot a finanszírozási kérdésekben (s ezzel megköti az elnök mozgásterét egyes területeken);
- ratifikálja vagy elutasítja a nemzetközi szerződéseket (megkönnyíti vagy megnehezíti azok érvényesülését);
- törvényi erővel nem bíró határozatokat hoz (amelyekkel befolyásolja az amerikai közvéleményt);
- önállóan nyúl a diplomácia eszközeihez (közvetlenül kapcsolatba lép a nemzetközi politika szereplőivel).²

Az elmúlt évben a kongresszusi külpolitikai döntéshozatal résztvevői mind a négy opciót igénybe vették, amikor a NATO-val kapcsolatban akarták érvényesíteni vagy kifejezni az elképzeléseiket.

Érvelésünk szerint a kongresszusi képviselők és szenátorok az amerikai külpolitikával kapcsolatos nézeteik alapján négy, egymástól jól elkülöníthető csoportra oszthatók. Az egyes csoportok tagjai abból a szempontból hasonlítanak egymáshoz, hogy ugyanolyan a nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó elméleti keretrendszerük, illetve közel egyformán gondolkodnak az értékek és az amerikai külpolitika viszonyáról. E csoportok valamelyest homogének, de akadnak köztük szélsőséges szemlélettel rendelkező egyének is, ezért inkább „táboroknak” nevezünk őket. A négy tábort a következő jelzőkkel látjuk el: szoros realista (*strict realist*), prudenciális realista, pragmatikus liberális és liberális univerzalista.

A táborok elméleti lehatárolása után bemutatjuk, hogy a 118. Kongresszus képviselői és szenátorai miként használták fel az említett négy fő módot az

amerikai NATO-politika alakítására. Mivel a Kongresszus alapvetően „reaktív” hatalmi köröket képvisel az elnök „proaktív” szerepével szemben – vagy más megfogalmazásban: az elnök esetében a javaslat (*propose*), a Kongresszuséban pedig az elrendezés (*dispose*) hatalma ismerhető fel³ –, ezért a képviselők és a szenátorok eszközeinek a vizsgálata során gyakran az elnöki politika fényében tett válaszaik alapján lehet értékelni a NATO-politikájukat.

A Kongresszuson belüli négy nagy tábor

Az első tábort a szoros realista (*strict realist*, vagyis a realizmus szabályaihoz me-reven ragaszkodó) törvényhozók alkotják. Az e táborhoz tartozó kongresszusi képviselők és szenátorok szerint a realizmus a nemzetközi rendszer mindenkori magyarázata, és az Egyesült Államok számára nem kifizetődő, ha attól eltérő viselkedést mutat.⁴ Esetükben az értékekre való hivatkozás pusztán narratívaképzés (hiszen egy szorosan értelmezett realista gondolkodásban az érték egyszerűen az érdek funkciója), vagyis a Washington puha hatalmának részét képező külpolitikai eszköz. E tábor tagjait az amerikai elszigetelő (*isolationist*) külpolitikával azonosítják. De megjegyezendő, hogy ez nem azt jelenti, hogy ők értéknek tartanak az Egyesült Államok elzárkózását. E világlátás értelmében az elzárkózás az Amerikai Egyesült Államok primer érdeke.⁵ A meglátásuk szerint a NATO Washington európai érdekszférájának egy időszakos megtestesülése, de amint az USA érdekei mást diktálnak, módosítható vagy akár el is hagyható, illetve le is cserélhető.

A másik realista nagystratégiai tábor a prudenciális realista, és a leginkább „prudenciális” (körültekintő) realista külpolitikát folytató csoportosulásnak lehet őket leírni. A meglátásuk némileg eltér az előző táborétól: szerintük az Egyesült Államok egy érdekalapon működő, realista világban tesz eleget az elhivatottságának, miközben az alapvető érdeke az értékei, vagyis a liberális világrend fenntartása, és annak a tettekben és szavakban történő gyakori támogatása. Ennek megfelelően ők megengedőbbek az amerikai külpolitikai szempontok esetében az értékekre való hivatkozás kapcsán, főleg, amikor az amúgy kiemelten jelentős amerikai puha hatalom erre okot ad.

A harmadik tábort pragmatikus liberálisnak hívjuk. Meglátásuk szerint a nemzetközi politika, kiemelten a demokráciák világát a liberális institucionalizmus⁶ vezérli. Az Egyesült Államoknak pedig elemi érdeke és értéke egyúttal, hogy a reciprocitás világában és főleg a saját közegében (demokráciák) a reciprocitásalapú rend szabályait megalkossa. A pragmatikus liberális tábor külpolitikai világgépe akkor tér el a liberális univerzalistától, amikor Washington rendszerszintű hatalma kevés ahhoz, hogy egy adott külpolitikai kérdésben az értékeit hatékonyan képviselni tudja. Ilyenkor a pragmatikus liberális tábor az USA külpolitikai érdekét az értékképviselő elé helyezi.

A negyedik nagy tábornak, a liberális univerzalistának a világlátásában a liberális világrend a nemzetközi rendszernek a helyes, értékalapú leírása. Amennyiben más viselkedés tapasztalható a rendszerben, akkor az vagy az „idejétmúlt realista” gondolkodók hatalmi lenyomata, vagy emberi gyarlóság miatti hiba. Meglátásuk szerint az Egyesült Államoknak az érték az érdeke, és az attól eltérő külpolitikai lépések nem válnak Washington javára. A liberális univerzalista tábor szerint a NATO ma már nem védelmi szövetség (még ha annak is indult), hanem a velük azonos véleményen lévő államok kollektív biztonságának az összefonódása.

A NATO amerikai finanszírozásával kapcsolatos törvényhozás

A Kongresszus elsősorban költségvetési kiadások előírása vagy tilalma révén tudja megkötni az elnök kezét a külpolitika terén. A NATO kapcsán ez azért releváns, mert az utóbbi években az amerikai közéletben egyre nagyobb hangot kapott az észak-atlanti szervezeten belüli aránytalan teherviselés kérdése,⁷ amely két fő területen jelentkezik: egyrészt a nemzeti védelmi kiadásokban (az egyes tagállamok GDP-jének a 2 százalékát elvileg meghaladó védelmi költségvetésekben), másrészt a szervezet civil és katonai költségvetésébe, illetve a NATO Biztonsági Beruházási Programba (NSIP) történő közvetlen tagállami hozzájárulásokban (a tagállami GNI-ra épülő képlet alapján számolt összegekben). Az Egyesült Államok NSIP-részesedése a 2021–2024 között indított új programok esetében 16,4 százalékra – a többiekre érvényes GNI-arányos képlet alapján számolt amerikai hozzájárulás közel egyharmadára – csökkent, jóllehet ez tervezési okokból egyelőre kevés projektet érint, így az ma 22,1 százalék körül áll.⁸ Bár a nemzeti védelmi kiadások mértéke politikai nyilatkozatokra épül, a képletes befizetésekben pedig az amerikai hozzájárulás mértéke nem nagyobb, mint a második legnagyobb tagállam (Németország) befizetéséé, kongresszusi szereplők mindkét vonalon hangot adtak a nemtetszésüknek.

A 2024-es védelmi költségvetés előkészítését szolgáló Nemzeti védelmi felhatalmazási törvény (*National Defense Authorization Act*, NDAA) képviselőházi vitájában a 42 kiegészítő javaslatcsomag egy része közvetlenül a NATO-hoz kapcsolódott. A republikánus Warren Earl Davidson, Ohio 8. kongresszusi körzetének képviselője (R-OH-08) javaslatot nyújtott be, amelynek alapján az NDAA-ban kifejezésre jutott volna a Kongresszus azon véleménye, miszerint az Egyesült Államoknak nem kellene támogatnia azon NATO-tagokat, amelyek nem fordítják a saját védelmükre a 2014-es walesi csúcson született védelmi kiadási nyilatkozatban vállaltak szerint a GDP-jük 2 százalékát.⁹ A javaslat a szavazáson 212:218 arányban elbukott. Bár az eredmény a pártvonalak mentén alakult, érdemes kiemelni az átszavazókat: a javaslat támogatói között két demokrata, az ellenzői körében pedig nyolc republikánus is volt.¹⁰ Davidson azt is javasolta,

hogy az NDAA-ból kerüljön ki az a szakasz, amelyik lehetővé teszi a NATO DIANA (*Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic*) kezdeményezésének az amerikai finanszírozását. Ez a módosítása szintén elbukott a szavazáson (79-en szavaztak mellette, 353-an ellene), így pártok szerinti törésről nem lehet beszélni, noha így is többen voltak az indítványnak a republikánus (74 fő), mint a demokrata (5 fő) támogatói.¹¹

Az NSIP-hozzájárulás képviselőházi véleményezésére a katonai építkezésekről, a veteránügyekről és a kapcsolódó ügynökségekre vonatkozó előirányzatról szóló 2024-es törvény vitájában volt lehetőség. Marjorie Taylor Greene, Georgia 14. kongresszusi körzetének képviselője (R-GA-14) felvetette, hogy a Kongresszus fogja vissza az NSIP-re fordított hozzájárulás 73 millió dolláros megemelését, ám ezt a képviselők 83:347 arányban leszavazták.¹² Hasonlóképpen a forráscsökkentésre irányult William Andrew „Andy” Oglesnek, Tennessee 5. kongresszusi körzetének képviselőjének (R-TN-05) a javaslata, aki az NSIP-re fordítandó összegből 3 millió dollárt akart kivenni, ám az 99:327 arányban szintén elbukott.¹³ Összességében kijelenthető, hogy a NATO amerikai finanszírozása mindkét házban támogatottságot élvez. Csak az európai teherviselés kérdése okozott megosztottságot, illetve a szoros és a prudenciális realista vonal előretörését, ám ez utóbbi az előbbi tábor befolyásának a fékezésére is képes volt.

Nemzetközi szerződések ratifikációja és a NATO-bővítés

Az Egyesült Államok Szenátusa ratifikálja a nemzetközi szerződéseket, vagyis amerikai részről a felsőház jóváhagyása szükséges egy új tagállamnak az Észak-atlanti Szerződés Szervezetébe történő felvételéhez. A vizsgált időszakban ez a finn és a svéd NATO-csatlakozás szenátusi vitáját jelentette, ám a kontextus miatt érdemes Montenegró és Észak-Macedónia esetét is szemügyre venni.

Montenegró csatlakozását a szenátorok 97:2 arányban támogatták: csak Randal Howard „Rand” Paul kentuckyi (R-KY) és Michael Shumway „Mike Lee” utahi (R-UT) ellenezte. Miközben a többség geopolitikai megfontolásból voksolt, Paul a balkáni ország amerikai védelmével járó költségekre helyezte a hangsúlyt, és egy kiegészítést javasolt, amely csak abban az esetben engedélyezné, hogy az amerikai erőket a NATO 5. cikkelye szerint Montenegró védelmére küldjék, amennyiben azt kongresszusi hadüzenet előzné meg. A szenátor javaslatáról végül nem volt szavazás, ami önmagában is beszédes a táborok erőviszonyait illetően.¹⁴ Lee osztotta Paul nézeteit, sőt hozzátette, hogy szerinte Montenegró képességeinek az értékét jóval meghaladja az ország védelmével járó amerikai költségek mértéke, Washingtonnak pedig nem a bővítéssel, hanem a NATO-tagok közötti politikai feszültségekkel és az aránytalan védelmi teherviselés kérdésével kell foglalkoznia. Érvelésében az orosz szál is előjött: a szenátor hiányolta a stratégiai megfontoltságot és praktikumot, úgy vélte, az

oroszt tiltakozás nem lehet indok a bővítés amerikai támogatására, az orosz külpolitikával szembeni jogos aggályok kezelésére pedig vannak egyéb eszközök is (például diplomáciai lépések és gazdasági szankciók).¹⁵

Paul és Lee annak idején Észak-Macedónia 2019-es NATO-csatlakozása ellen is tiltakozott (miközben 91 fő támogatta azt, 7 pedig távol maradt a szavazástól). A támogatók részéről James Elroy „Jim” Risch idahói szenátor (R-ID), a Külügyi Bizottság republikánus elnöke fejtette ki azt a részben prudenciális realista, részben pragmatikus liberális érvelést, hogy a bővítés fontos szerepet játszik az európai elrettentésben, és további csatlakozásokra biztató üzenetként szolgál a többi európai ország felé.¹⁶ Paul akkor is a költség-haszon elv mentén közelítette meg a kérdést: szerinte az észak-macedón képességek és erőforrások nem jelentettek érdemi hozzájárulást a szervezet tevékenységéhez, ellenben az ország felvétele megnehezítette az amerikai külpolitika szabad mozgását (regionális konfliktus esetén háborúba sodorta volna az Egyesült Államokat).¹⁷

A finn és a svéd csatlakozást 2022-ben már Lee is támogatta, míg Paul tartózkodott (hármán pedig távol maradtak), így a Szenátus 97:1 arányban elfogadta a skandináv NATO-bővítést. Mindkét ország csatlakozásának az elfogadását erősítette, hogy a hozzáadott értéküket nehéz lett volna cáfolni, s ezt a kentuckyi Addison Mitchell „Mitch” McConnell (R-KY), a szenátusi republikánusok vezetője is kiemelte.¹⁸ Egyedül a Missourit képviselő szenátor, Joshua David „Josh” Hawley (R-MO) szavazott a finn és a svéd NATO-tagság ellen, jóllehet egy, az eddigiektől eltérő megfontolás alapján. Az érvelése arra az általánosan elfogadott nézetre épült, miszerint az Egyesült Államok legfőbb geopolitikai kihívója a Kínai Népköztársaság. Hawley a 2018-as és a 2022-es amerikai védelmi stratégiára hivatkozva azt állította, hogy Washington nem áll készen két nagy háború párhuzamos (Moszkva és Peking ellen egyszerre történő) megvívására, ám mivel a kínai imperializmusra adandó amerikai válasz elkerülhetetlen, az Egyesült Államok szerinte kénytelen lesz átrendezni az erőforrásait, vagyis „kevesebbet tenni Európában (és máshol), hogy az első helyen tudja [kezelni] Kínát és Ázsiát”. Hawley nem azt szorgalmazta, hogy Washington hanyagolja el a NATO-t, de kijelentette, hogy az európaiaknak nagyobb felelősséget kell vállalniuk a saját térségük védelméért, miközben egy „valóban *stratégiai* amerikai külpolitikának” látnia kell, hogy a kínai fenyegetés erősebb az orosznál.¹⁹

A legutóbbi négy NATO-tagfelvételt hátráltató szenátori kiállítások azért is érdekesekek, mert rávilágítanak a realista és a liberális táborok koalícióépítésének a képlékeny jellegére. Montenegró kapcsán például Paul egy szoros realista, míg Lee egy prudenciális realista álláspontot képviselt, ami szövetségre hozta őket; ez viszont Finnország és Svédország kapcsán már nem történt meg. Hawley szintén a realista táborhoz tartozik, viszont a 2019 óta hivatalban lévő szenátor Észak-Macedónia felvételét támogatta. Sőt, mindhárman elszigetelődtek a realista társaiktól, ugyanis egyértelműen téves lenne azt állítani, hogy a

szenátorok több mint 90 százaléka a pragmatista vagy az univerzális liberalizmus híve lenne.

Kongresszusi határozatok és a NATO iránti amerikai elköteleződés

A Kongresszusban számos határozat születik, ami kifejezi a képviselők, illetve a szenátorok többségének az azonos meglátását egy-egy konkrét ügyben. Azonban sok kezdeményezés súlyát csökkenti a jogi értelemben vett kötelező érvényesség hiánya mellett az is, hogy egy részük elakad a bizottságokban, vagyis plenáris szavazásra sem kerül. A vizsgált időszakban több ilyen irányult az európai biztonság kérdésére, de közvetlenül a NATO-val csak néhány foglalkozott. Ez utóbbiak közül a legfontosabb a Szenátus és a Képviselőház egy-egy kétpárti határozattervezete, amelyeket eredetileg a 2024-es NDAA-hoz kívántak fűzni, de végül elakadtak a Kongresszusban.

A demokrata virginiai szenátor, Timothy Michael „Tim” Kaine (D-VA) és további 11 társa által támogatott S.J.Res. 37., valamint annak a képviselőházi pártjaként Jennifer Leigh McClellan, Virginia 4. kongresszusi körzetének képviselője (D-VA-04) és további 33 fő által benyújtott H.J.Res.89. számú javaslat megtiltaná, hogy az Egyesült Államok a Szenátus jóváhagyása nélkül kilépjen a NATO-ból, egyúttal az arra irányuló kezdeményezésekre fordítható pénzügyi forrásokat is elzárná.²⁰ A szövetség amerikai elhagyásának kongresszusi tilalmának a kérdése Donald John Trump elnöksége óta többször felmerült, jóllehet érdemi szerepet a kongresszusi napirenden még nem kapott. Kiemelendő továbbá a New Hampshire-i Cynthia Jeanne Shaheen (D-NH), az illinoisai Richard Joseph Durbin (D-IL) és az észak-karolinai Thomas Roland „Thom” Tillis (R-NC) szenátorok által támogatott S.Res.251. sz. szenátusi határozattervezet, amely a transzatlanti biztonsághoz és a NATO stratégiai koncepciójához kapcsolódó prioritásokat lenne hivatott kifejezni (többek között a svéd NATO-tagság magyar és török ratifikálásának a sürgetését, a szövetség 2022-es stratégiai koncepciójának a gyakorlatba való átültetését – különösen a Kínai Népköztársaságra vonatkozóan –, valamint a tagállamok védelmi kiadásnövelésének a szükségét és a NATO iránti amerikai elköteleződés megerősítését).²¹

A pragmatikus liberális vonalhoz tartozó Shaheen után a texasi Charles Eugene „Chip” Roy (R-TX-21) és a már említett Warren Davidson képviselő is benyújtotta a H.Res.607. sz. határozattervezetet, amely a védelmi kiadásokra irányuló közös vállalás teljesítésének egyes európai NATO-tagállamok általi elmulasztását emelte ki (ennek részeként elmarasztalta az érintett államokat, az Európa védelmében való elsődleges illetékességüket hangsúlyozta, egyúttal kifejezte, hogy az Egyesült Államoknak nem kellene az ő biztonságukat anyagilag támogatnia).²² Az európai védelmi kiadások növelését sürgette John Neely Kennedy louisianai (R-LA) és Joseph „Joe” Manchin nyugat-virginiai (D-WV) szenátor

2023. szeptemberi S.Res.344. indítványa is (amely egyúttal az annak elmaradása miatt esetlegesen jelentkező hazai és nemzetközi politikai következményekre is figyelmeztetett).²³

Náluk több társkezdeményezőt sorakoztatott fel a már említett Rand Paul szenátor javaslata, amely a NATO-n belüli amerikai kötelezettségek és a hadüzenet indításának a Kongresszusra testált joga közötti kapcsolatra világított rá. A már említett Josh Hawley és Mike Lee mellett Michael Kent „Mike” Braun indianai (R-IN) és Cynthia Marie Lummis Wiederspahn wyomingi (R-WY) szenátorok által támogatott határozattervezet 14 republikánus képviselő javaslatának a szenátusi párvaként azt hangsúlyozta, hogy amennyiben az elnök a NATO 5. cikkelye szerinti katonai műveletet kíván indítani, az továbbra is csak akkor lehetséges, ha megelőzi azt a kongresszusi hadüzenet.²⁴ A NATO kollektív védelmi mechanizmusának az automatizmusát vitató álláspont mögött szoros realista megfontolás áll, amely előtérbe helyezi az állam mint hatalmi berendezkedés elsődleges szerepét, valamint az ország biztonságát és – kiváltképp – a létfontosságú nemzeti biztonsági érdeket.

Ezzel szemben prudenciális realista megfontolást tükrözött Lindsey Olin Graham dél-karolinai (R-SC) és Richard Blumenthal connecticuti (D-CT) szenátor S.Res.302. sz. határozattervezete, amely szorgalmazta ugyan Ukrajna NATO-csatlakozásának a szenátusi támogatását (kritikus jelentőséget tulajdonított annak a jövőbeni háborúk elkerülésében és az európai biztonság garantálásában), ám azt is kiemelte, hogy a határozat egyetlen pontját sem szabad az amerikai katonai erő alkalmazásának, illetve fegyveres konfliktusba küldésének az engedélyezéseként értelmezni.²⁵

A kettősség a NATO-ból való amerikai kilépés tilalmának a fentebb említett tervezeteire is igaz, hiszen a NATO-tagság megőrzése mögött akár liberális univerzalista, akár szoros realista megfontolás is állhat. Ennek megfelelően elmondható, hogy az ilyen kongresszusi határozatokban nehéz egyértelműen beazonosítani az egyes külpolitikai döntéshozói táborok világlátását, mivel többnyire éppen ez utóbbi hiányzik belőlük: a vizsgált dokumentumok sokkal inkább a kormányzat egy-egy konkrét magatartását hivatottak meghatározni, semmint annak a biztonságelméleti logikáját (vagyis a nemzetközi biztonsági környezet és benne Amerika helyzetének a minősítését) megadni.

Kongresszusi diplomácia

Az amerikai törvényhozás tagjai közvetlenül is részt vehetnek a diplomáciában, bár a fellépésüknek a külpolitikai döntéshozatalra gyakorolt hatásának a mértéke vitatható. Egyfelől így a képviselők és a szenátorok nagyobb közönséget tudnak elérni, másfelől viszont az aktivizmusuk önmagában csak kommunikációs gyakorlat, hiszen ők nem számítanak a külpolitikai döntéshozatal hivatalos

letéteményeseinek, a kijelentéseik pedig a jogi értelemben nem kötelező határozatoknál is gyengébb verbális gesztusok. Mindazonáltal a kongresszusi diplomácia komoly visszhangot generálhat (jó példa volt erre Nancy Patricia Pelosi demokrata házelnök 2022-es tajvani látogatása), részben éppen e kettős megítélés miatt.

A NATO vonatkozásában az elmúlt évben több ilyen lépésre is sor került. Egyrészt példátlan létszámú amerikai képviselő és szenátor látogatott el a 2023-as müncheni biztonsági konferenciára. A Rhode Island-i Sheldon Whitehouse (D-RI) és a már említett Lindsey Graham szenátorok által vezetett kétpárti és kétházás kongresszusi delegáció tagjai között tizenhárom szenátor és egy képviselő utazott oda, de egyénileg is ellátogattak a rendezvényre amerikai politikusok, így a washingtoni törvényhozást közel 50 fő képviselte Münchenben. A kongresszusi külpolitikai döntéshozók motivációja és aktivitása sokrétű volt, de közülük érdemes kiemelni Mitch McConnell megnyilvánulását. A szenátusi republikánusok vezetője kifejtette, hogy az európai szövetségesek és Ukrajna is számíthat az Egyesült Államok és a republikánusok katonai támogatására, de „nem ködös morális érvelések vagy olyan absztrakt elképzelések miatt, mint az úgynevezett »liberális nemzetközi rend«, hanem mert Amerika saját alapvető nemzeti érdekei forognak kockán”.²⁶ Ez a szoros realista tábor világlátásának a nyers közlése volt, jóllehet McConnell inkább a prudenciális realisták táborához tartozik.

A liberális nézetet Jeanne Shaheen és Thom Tillis szenátor képviselte a vilniusi NATO-csúcson. A két politikus az alapítója és társvezetője a 2018-ban újrarendített – eredetileg 1997-ben alakult, majd még abban az évben feloszlalt – szenátusi „NATO-megfigyelő csoportnak”, akik hét demokrata és ugyanennyi republikánus szenátort gyűjtöttek maguk köré, alapvetően a prudenciális realista és a pragmatikus liberális táborból.²⁷ McConnell bajorországi útjától eltérően, Shaheen és Tillis a litvániai küldetésük során kimondottan az értékekre hivatkozott: a „közös globális biztonsági kihívások” együttes kezeléséről beszéltek, s hozzátették, hogy „a partnereink melletti kiállás és a demokrácia világszerte történő védelme Putyinnal vagy bárkivel szemben, aki a szabályokra épülő rendet fenyegeti”, megköveteli a szövetség szoros együttműködését.²⁸

A kongresszusi diplomáciában a liberális vonal másik fő támaszát az Európai Biztonsági és Együttműködési Bizottság (avagy az Amerikai Helsinki Bizottság) jelenti, amelynek 21 biztosából 9 a Szenátus, 9 a Képviselőház tagja.²⁹ A testület szorgalmazta, hogy a vilniusi csúcs jelöljön ki „világos és megvalósítható” utat az ukrán NATO-csatlakozáshoz, az erről szóló, Joseph Robinette „Joe” Biden elnöknek címzett nyílt levelét pedig a Kongresszus további hét tagja támogatta. Az érvelésük a pragmatikus liberális tábor gondolkodását tükrözte: a levél egyfelől kiemelte Ukrajna katonai feltartóztató erejét mint a szövetség érdekét szolgáló tényezőt, másfelől a kelet-európai országot a „demokratikus” és a

„nyílt társadalom” meghatározással illetve, az amerikai támogatás alapjaként pedig a közös értékeket és a szolidaritást azonosította.

Összességében a kongresszusi diplomácia a legalkalmasabb a két véglet, vagyis a szoros realista és a liberális univerzalista tábor nézeteinek a közvetítésére, mivel a törvényhozásban a főáramlathoz tartozó táborok (a prudenciális realisták és a pragmatikus liberálisok) is élhetnek markáns, figyelemfelkeltő retorikával anélkül, hogy az bármilyen érdemi kötelezettséget róna az Egyesült Államok kormányára vagy akár saját magukra.

Következtetés

A NATO-politikára való kongresszusi hatás négy eszközének bemutatása során egyértelműen kiderült, hogy az eltérő táboroknak más-más a prioritásuk. Általánosságban kijelenthető, hogy mind a szoros, mind a prudenciális realisták a kollektív védelmet és az Oroszország–USA-küzdelmet helyezik az előtérbe, míg a pragmatikus és az univerzalista liberálisok a kollektív biztonságot és a demokráciák–autokráciák versengését. A szoros realista értelemben a NATO az amerikai érdekszféra kiterjesztése, amelynek az éppen adott amerikai érdekeket és biztonsági prioritásokat kell minden áron szolgálnia. A prudenciális realista hozzáállásban ugyanezek mellett megjelenik a demokráciák közösségének mint az amerikaiak számára fontos értéknek a megvédése is. A pragmatikus liberálisok egyenlőséget tesznek a NATO és a demokrácia, valamint annak minden (amerikai) eszméisége között, de amikor a meglátásuk szerint az amerikai érdekek mást kívánnak, akkor annak megfelelően is hajlandóak a NATO-prioritást megfogalmazni. A liberális univerzalisták számára viszont nincs visszatartó erő, és a NATO-nak nemcsak védelmeznie, hanem terjesztenie is kell a demokráciát.

Összességében elmondható továbbá, hogy a négy nagy tábor leképeződései nagyjából az amerikai pártpolitikában is felfedezhetőek. A Demokrata Párt progresszív szárnya „liberális univerzalista”, a mérsékelt „pragmatikus” liberális. A Republikánus Párt *establishment* része prudenciális realista, míg a jelenleg Trump-követő vagy *Make-America-Great-Again*-tábor pedig a szoros realista. Megemlítendő még, hogy a „táborok” világlátása és céljai nem mindig fedik a kommunikációjukat, de alapot adnak a gondolkodásuk megértéséhez.

A jövőre nézve fontos megállapítás, hogy az elmúlt fél évszázad kongresszusi külpolitikájára a kétpártiság volt a jellemző. Mivel a két középső tábor (a prudenciális realista és a pragmatikus liberális) volt hatalmon, ezért középre húzó és kiszámítható(bb) volt az Egyesült Államok kongresszusi NATO-politikája is. A mára extrém méreteket öltött kongresszusi polarizáció³⁰ hatására viszont instabilitás és az extrémebb álláspontok erőre kapása várható. Akár a szoros realista, akár a liberális univerzalista kerül előtérbe a Kongresszuson belül, a többi NATO-szövetséggel való erőteljes összetűzések várhatóak.

Jegyzetek

- 1 Magyarra fordítani úgy lehetne, hogy „az amerikai politikai egyet nem értés megszűnik a tenger [vagyis az amerikai határok] elérével”. Hogy az északi és a déli szomszédot, Kanadát és Mexikót mennyire tartják fontosnak az Egyesült Államok kongresszusi külpolitikájában, jól szemlélteti ez a mondat.
- 2 Míg az első két opció tartalmi keretet ad az amerikai külpolitikának, a második kettő inkább csak retorikai aláfestést szolgál.
- 3 Davidson, Roger H., Oleszek, Walter J., Lee, Frances E. és Schickler, Eric: *Congress and Its Members. 17th Edition* (Washington, DC: CQ Press, 2019).
- 4 Hans Morgenthau a politikai realizmus és a morális értékek viszonya kapcsán kifejtette: „Az egyénnek és az államnak is olyan univerzális morális elvek szerint kell megítélnie a politikai cselekedeteket, mint például a szabadság. Ám míg az egyénnek morális joga feláldoznia magát egy ilyen morális elv védelmében, az államnak nincs joga ahhoz, hogy a szabadság megsértésének morális elítélése a sikeres politikai cselekvés útjába álljon, amelyet a nemzeti túlélés morális elve ihletett.” Az államok, kiváltképp a nagyhatalmak magatartását John Mearsheimer többek között e szerint magyarázta: „Minden állam hajlamos arra, hogy sebezhetőnek és magányosnak tekintse magát. A nemzetközi politikában Isten azokon segít, akik magukon segítenek.” Morgenthaut és Mearsheimert idézi Mingst, Karen A. és Snyder, Jack L. (szerk.): *Essential Readings in World Politics* (New York, NY: W.W. Norton & Company, 2008), 57–58., 62. o.
- 5 Monteiro, Nuno P.: „Unrest Assured”, *International Security*, 36., no. 3. (2011/12): 22.
- 6 Moravcsik, Andrew: „Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics”, *International Organization*, 51., no. 4. (1997): 513.
- 7 Kleine-Brockhoff, Thomas és Sallembien, James H.: “On NATO’s Shared Burdens, Europe Is Finally Starting to Pull Its Weight”, *The Hill*, <https://thehill.com/opinion/national-security/4130966-on-natos-shared-burdens-europe-is-finally-starting-to-pull-its-weight/> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
- 8 *United States of America, Department of Defense, Under Secretary of Defence (Comptroller)*, „Department of Defense, Military Construction Program, Fiscal Year 2024 Budget”, https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/fy2024/budget_justification/pdfs/11_NATO_Security_Investment_Program/FY24_NATO_Security_Investment_Program.pdf (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
- 9 Davidson, Warren: „H.Amdt.246 to H.R.2670”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/amendment/118th-congress/house-amendment/246?s=a&r=12&q=%7B%22search%22%3A%22amendment+nato%22%7D> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
- 10 Ilhan Abdullahi Omar (D–MN–05) és Marie Gluesenkamp Perez (D–WA–03), illetve Thomas Jeffery „Tom” Cole (R–OK–04), Brian Kevin Fitzpatrick (R–PA–01), Richard Lane Hudson (R–NC–09), Young Oak Kim (R–CA–40), Douglas Lawrence „Doug” Lamborn (R–CO–05), Harold Dallas Rogers (R–KY–05), Michael Keith Simpson (R–ID–02) és Michael Ray „Mike” Turner (R–OH–10). Az utóbbiak közül Kim és Lamborn a képviselőház külügyi, Turner pedig a fegyveres erőkkel foglalkozó bizottságának a tagja.
- 11 Davidson, Warren: „H.Amdt.245 to H.R.2670”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/amendment/118th-congress/house-amendment/245?q=%7B%22search%22%3A%22amendment+nato%22%7D&s=a&r=13> (a letöltés ideje: 2023. október 13.). A javaslat republikánus támogatói közül a képviselőház külügyi, illetve fegyveres erőkkel foglalkozó bizottságában is ül: Kenneth Robert „Ken” Buck (R–CO–04), Timothy Floyd „Tim” Burchett (R–TN–02), Scott Eugene Desjarlais (R–TN–04), Patrick „Pat” Fallon

Az Egyesült Államok NATO-politikájára gyakorolt kongresszusi hatás

- (R-TX-04), Matthew Louis „Matt” Gaetz (R-FL-01), Carlos Antonio Giménez (R-FL-28), Ronny Lee Jackson (R-TX-13), Scott Gordon Perry (R-PA-10), Keith Alan Self (R-TX-03) és Michael „Mike” Waltz (R-FL-06).
- 12 Greene, Marjory Taylor: „H.Amdt.293 to H.R.4366”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/amendment/118th-congress/house-amendment/293?q=%7B%22search%22%3A%22amendment+nato%22%7D&r=84&s=a&r=208> (a letöltés ideje: 2023. október 13.). Csak republikánusok támogatták a javaslatot, akik közül a képviselőház külügyi, illetve fegyveres erőkkel foglalkozó bizottságában ül: James Edward „Jim” Banks (R-IN-03), Ken Buck, Tim Burchett, Warren Earl Davidson (R-OH-08), Pat Fallon, Matt Gaetz, Ronny Jackson, James Michael „Mike” Johnson (R-LA-04), Morgan Luttrell (R-TX-08), Brian Jeffrey Mast (R-FL-21), Cory Mills (R-FL-07), Scott Perry, Dale Whitney Strong (R-AL-05), Michael Waltz és Addison Graves „Joe” Wilson (R-SC-02).
  - 13 Ogles, Andrew: „H.Amdt.292 to H.R.4366”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/amendment/118th-congress/house-amendment/292?q=%7B%22search%22%3A%22amendment+nato%22%7D&r=84&s=a&r=209> (a letöltés ideje: 2023. október 13.). Ogles javaslatát a külügyi és a fegyveres erőkkel foglalkozó bizottságnak az előbb nevesített tagjai is támogatták.
  - 14 Paul, Rand: „Dr. Rand Paul Votes Against Further Expanding NATO”, *Paul.Senate.gov*, <https://www.paul.senate.gov/news-dr-rand-paul-votes-against-further-expanding-nato/> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
  - 15 Lee, Mike: „Floor Statement on Montenegro Accession to NATO”, *Lee.Senate.gov*, <https://www.lee.senate.gov/2017/3/floor-statement-on-montenegro-accession-to-nato> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
  - 16 Gould, Joe: „US Senate Approves North Macedonia to NATO”, *DefenseNews*, <https://www.defensenews.com/congress/2019/10/22/us-senate-approves-north-macedonia-to-nato/> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
  - 17 Paul, Rand: „Sen. Rand Paul Speaks Against Adding North Macedonia to NATO”, *YouTube (SenatorRandPaul)*, https://www.youtube.com/watch?v=WSrPhO_tIU (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
  - 18 Edmondson, Catie: „Senate Overwhelmingly Votes to Add Sweden and Finland to NATO”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2022/08/03/us/politics/sweden-finland-nato-senate-vote.html> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
  - 19 Hawley, Josh: „Why I Won’t Vote to Add Sweden and Finland to NATO”, *National Interest*, <https://nationalinterest.org/feature/whv-i-won%E2%80%99t-vote-add-sweden-and-finland-nato-203925> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
  - 20 Kaine, Tim: „S.J.Res.37”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-joint-resolution/37/text?s=6&r=105> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
  - 21 Shaheen, Jeanne: „S.Res.251”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-resolution/251?q=%7B%22search%22%3A%22north+atlantic+treaty%22%7D&s=4&r=10> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
  - 22 Roy, Chip: „H.Res.607”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-resolution/607/text?s=4&r=9&q=%7B%22search%22%3A%22north+atlantic+treaty%22%7D> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
  - 23 Kennedy, John: „S.Res.344”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-resolution/344/text?s=4&r=3&q=%7B%22search%22%3A%22north+atlantic+treaty%22%7D> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).

- 24 Paul, Rand: „S.Res.266”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-resolution/266/text?s=4&r=4&q=%7B%22search%22%3A%22north+atlantic+treaty%22%7D> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
- 25 Graham, Lindsey: „S.Res.302”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-resolution/302/text?s=4&r=2&q=%7B%22search%22%3A%22north+atlantic+treaty%22%7D> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
- 26 Downey, Caroline: „McConnell Emphasizes GOP Support for Ukraine at Munich Security Conference”, *National Review*, <https://www.nationalreview.com/news/mcconnell-emphasizes-gop-support-for-ukraine-at-munich-security-conference/> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
- 27 A csoport tagjai: Christopher Andrew „Chris” Coons (D–DE), Marco Antonio Rubio (R–FL), Jeffrey Alan „Jeff” Merkley (D–OR), Marion Michael „Mike” Rounds (R–SD), Cory Anthony Booker (D–NJ), Joni Kay Ernst (R–IA), Jacklyn Sheryl „Jacky” Rosen (D–NV), John Anthony Barrasso (R–WY), Christopher „Chris” Van Hollen (D–MD), Gerald Wesley „Jerry” Moran (R–KS), a független Angus Stanley King (I–ME) és William Francis „Bill” Hagerty (R–TN).
- 28 Gans, Jared: „Senators Planning to Attend NATO Summit in Show of Support After Ukraine Invasion”, *The Hill*, <https://thehill.com/homenews/senate/4071649-senators-planning-to-attend-nato-summit-in-show-of-support-after-ukraine-invasion/> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).
- 29 A bizottság kongresszusi tagjai: Joe Wilson, Stephen Ira „Steve” Cohen (D–TN–09), Robert Brown Aderholt (R–AL–04), Emanuel Cleaver III (D–MO–05), Ruben Marinelarena Gallego (D–AZ–03), Richard Hudson, Michal Vincent „Mike” Lawler (R–NY–17), Victoria Spartz (R–IN–05), Marc Allison Veasey (D–TX–33), Benjamin Louis „Ben” Cardin (D–MD), Roger Frederick Wicker (R–MS), Richard Blumenthal, John Boozman (R–AR), Timothy Eugene „Tim” Scott (R–SC), Jeanne Shaheen, Christine Elizabeth „Tina” Smith (D–MN), Thomas Tillis és Sheldon Whitehouse.
- 30 DeSilver, Drew: „The Polarization in Today’s Congress Has Roots That Go back Decades”, *Pew Research Center*, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/03/10/the-polarization-in-todays-congress-has-roots-that-go-back-decades/> (a letöltés ideje: 2023. október 13.).

Joseph R. Biden elnök külpolitikája A politikai realitások és az ideológiai megújulás talaján

*Foreign Policy of President Joseph R. Biden.
On the Ground of Political Realities
and Ideological Renewal*

Csizmazia Gábor

https://doi.org/10.47707/Kulugvi_Szemle.2023.4.5

Összefoglaló: A Republikánus Párthoz hasonlóan a demokraták körében is kimutatható egy világnézeti megosztottság, így Joseph R. Biden elnök külpolitikáját sem lehet egyetlen jelzővel leírni. Az elemzés célja, hogy beazonosítsa a demokrata külpolitikára hatást gyakorló politikai-ideológiai tényezőket, és azokon keresztül értelmezze a Biden-adminisztráció főbb külügyi kezdeményezéseit. Ennek megfelelően az elemzés két részből áll. Egyrészt a Demokrata Párt mai főbb szárnyainak a bemutatásából (az elnök saját pártján belüli politikai realitások ismertetése), valamint Biden elnöknek és külpolitikai csapatának a főbb irányzatok közötti elhelyezéséből (az új demokrata nemzedék által az amerikai külpolitika terén szorgalmazott ideológiai megújulás lényegének a felvázolása). Másrészt a bideni külpolitika főbb súlypontjainak – nevezetesen: a nemzetközi rendnek a geopolitikai és politikai-ideológiai realitások, valamint az amerikai középosztály gazdasági érdekei mentén történő újjáépítésének – a leírásából (a liberális, progresszív és baloldali megfontolásokra történő rávilágítás).

Kulcsszavak: liberális, progresszív, baloldali internacionalizmus, demokraták, új nemzedék, Biden-adminisztráció, politikai-ideológiai verseny, középosztály

Abstract: Similarly to the Republican Party, there is also a worldview divide among the Democrats as well, thus President Joseph R. Biden's foreign policy cannot be described with a single attribute. The aim of this analysis is to identify the political-ideological factors affecting the democratic foreign policy, and to interpret the Biden administration's main foreign policy initiatives through them. Accordingly, the analysis consists of two parts. On the one hand, it shows the main wings of the Democratic Party (explaining the political realities within the President's own party), and sets the President Biden and his foreign policy team among these main directions (outlining the essence of the ideological renewal in foreign policy as encouraged by the new generation of Democrats). On the other hand, the analysis displays the main emphases of President Biden's foreign policy, namely the rebuilding of the

international order along geopolitical and political-ideological realities as well as economic interests of the American middle class (highlighting the respective liberal, progressive, and left-wing considerations).

Keywords: *liberal, progressive, left-wing internationalism, Democrats, new generation, Biden administration, political-ideological competition, middle class*

Bevezetés

Az utóbbi években az amerikai politikáról szóló elemzéseket a trumpizmusnak a Republikánus Pártra és az elnökségre gyakorolt hatásai uralták, noha közben hasonlóan markáns folyamatok zajlottak le a Demokrata Párt térfelén is. Donald John Trump 2016-os választási győzelme voltaképp Hillary Rodham Clinton és a demokraták kudarca volt, akiknek nem sikerült a Barack Hussein Obama alatt megteremtett sokszínű, ám kiegyensúlyozott választói bázist újra életre kelteniük. Az újabb koalíció kiépítését egyfelől megnehezítette a párt belső ideológiai tagozódása, másfelől viszont Trump elnök stílusa és intézkedései lehetőséget teremtettek egy minimális egységfront kialakítására, amelynek élére 2020-ban Joseph Robinette „Joe” Biden állt. A volt alelnök egyszerre tűnt a legmértékesebb és az ellenfelével szemben leginkább esélyes demokrata jelöltnek. A demokraták számítása bejött, ám a külpolitika terén a Biden-adminisztráció irányvonalai ma sem mindig egyértelműek. Az elemzés egyrészt megvizsgálja a bideni külpolitikára hatást gyakorló politikai-ideológiai tényezőket, és áttekinti az elnök pártján belüli főbb csoportokban és az őt segítő főbb szakértői körben meghatározó külpolitikai nézeteket, másrészt ismerteti a Biden-adminisztráció külpolitikájának a főbb vonásait, és az említett tényezők tükrében értelmezi a kiemelt kezdeményezéseit.

Politikai keretek és szakértő bázis

Bár az amerikai politikai rendszerben a végrehajtó ág vezetője (az elnök) és a törvényhozó ág szereplői (képviselők és szenátorok) is politikai pártok kötelékében tűnnek fel, európai szemmel az ottani pártfegyelem sajátos értelemmel bír. Egyrészt az Amerikai Egyesült Államokban a pártok organikus, de korántsem töretlen lineáris fejlődésen mentek keresztül, amely *de facto* kétpártrendszert eredményezett, ahol teljesen természetes a gyűjtőpártokon belüli politikai-ideológiai tagozódás. Másrészt a prezidenciális rendszer lényege éppen abban áll, hogy a választók eltérő időben és eljárás során hatalmazzák fel az elnököt és a kongresszusi képviselőiket/szenátorait, akiknek az egymással való kapcsolata még egyazon párton belül is lazább, mint az európai parlamentáris rendszerbeli társaik esetében. Mindez azt jelenti, hogy miközben a demokrata és a

republikánus politikusok számos (szak)politikai kérdésben élesen elkülönülnek egymástól, gyakran párton belül sem mutatnak egységet, a nézeteiket pedig a saját pártjukhoz tartozó elnökkel szemben is vállalják. Az elnök az alkotmány és a történeti-jogi precedensek révén alapvetően szabad mozgástérrel rendelkezik a külpolitikában, ugyanakkor ő is egy belső apparátusra támaszkodik, akikkel együtt alakítja azt. Az utóbbi mozgatórugóinak az értelmezéséhez az elnök esetében a megválasztása előtti (főleg a kampány alatti) megnyilvánulások lehetnek az irányadók, míg az apparátus kapcsán a kül- és biztonságpolitikáért felelős kulcspozíciók betöltőinek a nézetei adhatnak támpontokat. Kiemelt figyelmet érdemelnek a Nemzetbiztonsági Tanács tagjai, valamint a testületet koordináló nemzeti biztonsági főtanácsadó, mivel ők (de kiváltképp az utóbbi) vannak a legközelebb az elnökhöz. Összességében tehát az elnök külpolitikai programját a saját elképzelései mellett politikai értelemben a saját pártjának a platformja, szakpolitikai szempontból pedig az őt körülvevő tisztviselők formálhatják.

A modern Demokrata Párt tagozódása

A Demokrata Párt alcsoportjait a progresszív–moderált tengelyen szokás elhelyezni. A skála bal felét a progresszívek foglalják el, akik a leginkább fogékonyak a radikális társadalom- és gazdaságpolitikai nézetekre. A „szuper progresszív”, illetve „nagyon progresszív” alcsoportok rendre az identitáspolitika, illetve a baloldali adó- és szociálpolitika terén szélsőségesnek minősülő gondolatokat képviselnek. Az elsőhöz a kisebbségeknek a bórszín, az etnikai hovatartozás, a szexuális orientáció és az identitás tekintetében folytatott érdekvédelme, az utóbbihoz a gazdasági elit érdekeivel szemben fellépő, széles körű oktatási és egészségbiztosítási szolgáltatásokat garantáló állami újraelosztás tartozik. Míg a „szuper progresszív” demokraták (például Alexandria Ocasio-Cortez és Rashida Harbi Tlaib) főleg a fiatalokat és az etnikai kisebbségeket, addig a „nagyon progresszívak” (például Bernard „Bernie” Sanders és Elizabeth Ann Warren) a lecsúszott és kitörni nem képes társadalmi rétegeket célozzák meg az üzeneteikkel.

A skála középső részén, de még mindig a párt progresszív szárnyán belül vannak azok, akik a liberális értékek „új őrei” szerepében léphetnek fel. Ők ideológiai értelemben mérsékeltebbnek minősülnek, mert noha sok tekintetben osztják a radikális társaik nézeteit, azok kezdeményezését gyakran csak a retorika szintjén vállalják. Hasonló mondható el a liberális értékek „régí őreiről” is, akik bár progresszívnek minősülnek, a győzelmet a radikális nézetek visszafogott képviselőjében látják. Mindkét alcsoport sajátossága, hogy a baloldali értékeket a politikai hatékonyság keretei között képviselik. A siker záloga az újak (például Kamala Devi Harris és Cory Anthony Booker) szerint a demográfiai trendekben,

míg a régiek (köztük Nancy Patricia Pelosi és Charles Ellis „Chuck” Schumer) véleménye alapján a mérleg nyelvét képező erőterben rejlik, ezért a híveiket mindkét fél rendre a fiatal és színes bőrű, illetve a bizonytalan fehér szavazókban keresi.

Végül a skála jobb oldalán található a „mérésékelt” és a „konzervatív” alcsoport,¹ amelyek tagjai a saját meggyőződésük és a politikai realitások miatt távolságtartók a radikális társaikkal szemben, ugyanis a célcsoportjaik jellemzően billegő körzetek/államok szavazói. A Demokrata Párt balratolódását jelzi, hogy a mérésékelt alcsoport tagjai (mint amilyen Joshua S. „Josh” Gottheimer) eltűnőben vannak,² a konzervatívok (például Joseph „Joe” Manchin) pedig gyakran a párt különutasainak minősülnek, mivel nyitottak a kétpárti együttműködésre, és hajlandók kompromisszumot kötni a republikánus társaikkal, akikkel számos kérdésben (pl. adócsökkentés, családvédelem, a közbiztonság fokozása) egyetértenek.

A demokrata erőter más logika (például a pártelittel való viszony) mentén is lebontható, de a törésvonalak ilyenkor is hasonlóan alakulnak: minél progresszívebb valaki, annál kritikusabb a pártelittel szemben.³ A Pew Research Center 2021-es felméréséből az derül ki, hogy a demokraták többsége „liberálisnak” vagy „mérésékeltnek” tartja magát. Habár a demokrata szavazótábor 28 százalékkalval ők alkotják a legnépesebb csoportot, a progresszívek és a liberálisok együtt 35 százalékot tesznek ki, míg a főáramlaton kívül eső baloldaliak aránya a párton belül 16, a lazább politikai elkötelezettségűeké pedig 13 százalék. Más szóval: hiába tekinti magát a legtöbb demokrata mérésékeltnek, a progresszív és a nagyon liberális demokraták valójában többen vannak.⁴

A progresszív és a moderált térfelet elválasztó témák kifejezetten megsza- porodtak a 2020-as elnökválasztás idején. Az identitáspolitikát a George Perry Floyd halálát követő *Black Lives Matter* jelszavú tüntetések fűtötték (akárcsak a közbiztonságra fordított erőforrások körüli vitát), a koronavírus-járvány a szociális ellátórendszerek (köztük az egészségügy) elérhetőségének a kérdését tartotta a napirenden, a pandémia gazdasági hatásai pedig a munkavállalók és az eladósodott magánszemélyek közpénzből történő támogatásának (valamint a neoliberais nézetek mentén kialakított ellátási láncok töredezettségének) a kérdését hangsúlyozták ki.

A Pew Research Centernek a regisztrált szavazók körében végzett 2020. nyári közvélemény-kutatásának az eredménye megerősítette, hogy a választókat leginkább érdeklő témákat a gazdaság (79%), az egészségügy (68%), a legfelsőbb bíróság összetétele (64%) és a járvány kezelése (62%) jelenti. A külpolitika a középmezőnyben szerepelt (a válaszadók 57%-a tekintette „nagyon fontos” kérdésnek), és – érdekes módon – ez volt az egyetlen téma, amelyet a Trump- és a Biden-szavazók azonos súlyúnak értékelték.⁵

A paritás a gondolkodásmódban is tetten érhető volt. Ahogy a republikánus oldalon teret nyert a trumpi irányvonal, úgy a Demokrata Párton belül is egyre inkább lábra kaptak a baloldali külpolitikai nézetek. Ez önmagában is érdekes fejlemény, ugyanaz az amerikai külpolitika addig mellőzte a baloldalhoz köthető koncepciókat. Az ún. „baloldali internacionalizmus” – amelyen belül a szocialista és a progresszív nézetek intellektuálisan a 19. és 20. századi előfutáraikra, köztük a munkásmozgalmak és a wilsoni koncepciók egyes elemeire épülnek – az alábbi elvekre támaszkodik:

- a bel- és a külpolitika szétválaszthatóságának a tagadása (egyetemes társadalmi értékek nemzetközi képviselése);
- a liberális nemzetközi rend újrarahangolása (az amerikai hegemonia és a nagyvállalati érdekek elvetése);
- az autoriter rendszerekkel szembeni fellépés (a korrupciót és a kizsákmányolást elősegítő autokráciákkal való szembenállás);
- a militarizmus elutasítása (a kapitalista katonai-ipari komplexum elvetése és a katonai erő visszafogott alkalmazása);
- a szociális demokrácia támogatása (a neoliberais szabadkereskedelem alternatív modelljének a keresése).

A 2020-as elnökválasztás jelentősége, hogy az internacionalizmusnak a Joe Biden által képviselt liberális irányzatával szemben Elizabeth Warren személyében megjelent annak a progresszív, Bernie Sanders révén pedig a szocialista variánsa is.⁶

A The Chicago Council on Global Affairs a 2021-es, a demokrata választók külpolitikai nézeteit érintő vizsgálódása során a szavazókat „liberális” és „mérésékelt” gyűjtőtáborra osztotta (az előbbibe értendők a progresszívek, míg az utóbbi a konzervatívokat is felöleli). A felmérésből kiderült, hogy a liberális/mérésékelt demokraták egyértelműen az Amerikai Egyesült Államok aktív világpolitikai szerepvállalását (74/60%-os támogatással), valamint az amerikai vezető szerep másokkal történő megosztását szorgalmazzák (79/76%), továbbá mindkét tábor helyesli Washingtonnak a nemzetközi megállapodásokban való részvételét, amelyek közül kiemelendő a párizsi klímamegállapodás (93/79%) támogatása. Az amerikai kivételességtudat már más kérdés: míg a mérsékelt demokraták zöme (66%) az Egyesült Államokat tekinti a világ legjobb országának, addig a liberálisok többsége (58%) ezt a tézist elutasítja. Hasonló eltérés jelentkezik a katonai erő szerepe és finanszírozása kapcsán is: az amerikai katonai fölény, illetve annak a megőrzése jóval fontosabb a mérsékeltnek (66, illetve 55%), mint a liberálisok számára (41, illetve 31%).⁷ A felmérés azokat igazolta, akik szerint az egy évvel korábbi elnökjelölt-aspiránsok progresszív/baloldali és centrista/mérésékelt külpolitikai irányvonala között nincs érdemi törés sem világnézet, sem értékrend tekintetében. A tartalmi különbségek az alapvető hozzáállás

mellett a gazdaság- és kereskedelem-, illetve a kül- és védelempolitika terén jelentkeznek. Az első tábor égetőbb problémának tartja a klímaváltozást, élesebben kritizálja a globalizáció és a piacgazdaság neoliberais értelmezését, és határozottabban csökkentené a védelmi kiadásokat. Az utóbbiként említett erők e kérdésekben visszafogottabbak, ám az elképzeléseik azonos irányba mutatnak. Mindennek fényében továbbra is a legfontosabb tényező az elnök személyes háttere és meggyőződése maradt.⁸

Az elnök és a szakértői csapata

Miközben Joe Biden egyértelműen a mérsékelt és liberális internacionalista vonalat képviselte a 2020-as demokrata előválasztáson, a jelölése két bizonytalansági tényezőt rejtett magában. Az egyik abból eredt, hogy a Demokrata Párt centrista erőterében is külpolitikai viták zajlottak. Biden politikai tőkéje nem kis részben az Obama-adminisztrációban betöltött alelnöki szerepére épült, így sokan az akkori elnökség egyfajta restaurálását várták tőle. A demokrata értelmiség egy része olyan külpolitikát akart látni, amelyet egy, a geopolitikai verseny helyett a globális együttműködésekben gondolkodó, a kihívásokat egy visszafogott stratégia keretén belül szűken lehatároltan kezelő elnök irányít. Ugyanakkor az újabb generáció tagjai nem kívántak visszatérni az Obama-modellhez, mivel szerintük a 2020-as évek biztonsági környezete és kihívásai alapjaiban különböztek a 2010-es évekéktől. Ők egy olyan külpolitikát vizionáltak, amely égetőbb problémaként kezeli a geopolitikai kihívásokat, hajlandó újragondolni a globális gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok szabályait, valamint készen áll a demokráciák és az autokráciák között húzódó szakadék kiszélesítésére a nemzetközi politikában. E társaság egyes elképzelései (például a neoliberális tanok megkérdőjelezése, valamint az autoriter kleptokráciával és korrupcióval szembeni fellépés) a Demokrata Párt progresszív táborának a nézeteit visszhangozták,⁹ mások (például Washington globális vezető szerepének és a Pekinggel szembeni konfliktusának a felvállalása) viszont aggasztották a progresszív szárny tagjait – különösen amiatt, hogy részben a trumpi külpolitika tapasztalataira épültek. Joe Biden tehát a külpolitikai restaurátor szerepében léphetett fel, de 2020-ban még senki sem tudhatta, hogy valójában mennyi változást hozhat az elnöksége.¹⁰

A másik bizonytalansági tényező a bideni profilhoz köthető. Bár a köztudatban mérsékelt politikusként él róla a kép, Joseph R. Biden politikai múltja az általa képviselt álláspontok széles palettáját öleli fel. 1973 óta Delaware állam szenátora, s mint ilyen, már 1988-ban indult az elnökségért, és akkor is a középosztály embereként állította be magát, noha az élettapasztalata e tekintetben megkérdőjelezhető (nagyapja egy olajvállalat vezető tisztviselője volt, ő maga pedig jogi egyetemet végzett, majd négy éven belül megkezdte a hosszú szenátori

karrierjét). Egy időben az afroamerikai diákok szegregációjának az ellensúlyozására hivatott kötelező buszoztatás ellenzőjeként volt ismert¹¹ – ezért a 2020-as előválasztáson a későbbi alelnöke, Kamala Harris a déli államok rasszista politikusaival való együttműködéssel vádolta.

A külpolitikai múltja is vegyes képet mutat, mert bár a Szenátus külügyi bizottságának az elnökeként sok tapasztalattal rendelkezett, az évek során változó nézeteket vallott. Az 1980-as években helyeselte Grenada és Panama megszállását, de a nicaraguai kontrák támogatása ellen szavazott. A következő évtized folyamán ellenezte az első öbölháborút, utána pedig Szaddám Huszein hatalomban tartását, viszont a délszláv háború, majd a koszovói műveletek mellett tette le a voksát. A 2000-es évekbeli pálfordulása, hogy megszavazta az afganisztáni és az iraki intervenciót, ám alelnökként bizonytalan volt a fokozott katonai műveletek (köztük az afganisztáni és a líbiai) szükségességében, kivéve az Iszlám Állam elleni fellépést. Vagyis a külpolitikája tekintetében volt „mérsékelt”, „héja” és „galamb” is.¹²

Biden végül a „mérsékelt” profiljának köszönhetően, hogy a Demokrata Párt 2020-ban őt jelölte elnöknek: a 2016-os választás egyik tanulsága ugyanis az volt, hogy egy olyan személyt kell indítani, akivel szemben kevésbé alkalmazhatók a Hillary Clinton kampányát megnehezítő előítéletek.¹³ A volt alelnök egy olyan mezőnyben versenyzett, ahol egy progresszív élbolyt kellett maga mögé utasítania, illetve végső soron Bernie Sanders támogatóit megnyernie.¹⁴ A vermonti szenátor hátralépésével a Biden-kampány elkezdett progresszív programpontokat is felvállalni, s ezért a jelenlegi elnök a republikánusok szemében mindmáig – Michael Richard „Mike” Pence volt alelnök szavaival – egy „trójai faló”,¹⁵ aki a Demokrata Párt progresszív szárnyának a nézeteit csempészi a látszólag kultúrharctól mentes programjába.¹⁶ A progresszívek egy része nem is titkolja, hogy az elnök középutas magatartása tökéletes a radiális reformok elfogadtatásához:¹⁷ a kabinetfőnöke, Ronald Alan „Ron” Klain révén bejárhatnak a Fehér Házba konzultálni – ami persze nem garancia az érdekeik érvényesítésére (sőt, egyesek szerint Klain taktikája a progresszívek puhításáról szól).¹⁸ Mindazonáltal, e csoportok szemében a vezető tisztviselőhöz való személyes hozzáférés már fél siker, ezért külön öröm volt számukra, hogy a Trump–Biden-váltás lebonyolítását a progresszív körökhöz köthető Edward Emmett „Ted” Kaufman vezette.¹⁹

A Biden-adminisztrációval kapcsolatos egyik közhely, hogy az elnököt körülvevő tisztviselők és tanácsadók – az elődjétől eltérően – valóban professzionális és összeszokott csapatot alkotnak. A hatalomváltás levezetésére ez mindenképpen igaz volt. Ted Kaufman nemcsak Biden elnök régi jó barátjaként, hanem szakmailag releváns tisztviselői múlttal rendelkező szereplőként is vezényelte le az új adminisztráció hivatalba lépését. Már a Sanders-kampány felfüggesztésekor elkezdte a felkészülést egy lehetséges Trump–Biden-váltásra, amelynek

az állomásait jól ismerte, ugyanis szenátorként ő volt annak a 2010-es törvénynek az előterjesztője, amely erőforrásokat és helyet biztosított a két párt végső elnökjelöltje számára a váltásra történő felkészüléshez, sőt a törvény 2015-ös módosítását is róla nevezték el. Hatalomváltáskor a hivatalba lépő elnök közel négyezer új tisztviselőt vihet a szövetségi kormányba, és a tapasztalatok szerint a kinevezések a kabinettagok megjelölésével kezdődnek, majd a szenátusi jóváhagyást nem igénylő tisztviselőkkel folytatódnak. Kaufman azonban megfordította ezt a sorrendet, hogy a szenátusi meghallgatásokkal időt spóroljon, és már Biden elnök beiktatásának napján munkára készen álljon egy csapat a Fehér Házban. Ez utóbbit elsősorban elnöki tanácsadók alkotják,²⁰ s a szerepük azért bír különös jelentőséggel, hogy a Biden-adminisztráción belül ők felelnek a politikai döntéshozatalért és tanácsadásért, nem pedig a kabinetet.²¹

Miközben Biden elnök tágabb kabinetjének az összeállításába a progresszívek is megpróbáltak beleszólni (inkább kevesebb, mint több sikerrel), a nemzetbiztonságért felelős személyek kapcsán Bident gyakran éri az a vád, hogy visszahozta a „massza” (*The Blob*) néven ismert kül- és biztonságpolitikai elit tagjait a Fehér Házba. Függetlenül attól, hogy ezt az egyértelműen le nem határolható (bár többnyire a liberális internacionalizmussal egyező elveket valló, elit egyetemeken végzett, illetve befolyásos kutatóintézetben dolgozó személyekből álló) kört milyen megítélés övezi, abban általános egyetértés van, hogy Biden elnök az Obama-adminisztráció volt munkatársainak adta ezt a területet.²² Obama embereinek a visszatérése mind a kabinettagok (többek közt Antony John Blinken külügyminiszter, Lloyd James Austin védelmi miniszter, Janet Louise Yellen pénzügyminiszter, Avril Danica Haines nemzeti hírszerzési igazgató és William Joseph Burns, a Központi Hírszerzési Hivatal igazgatója), mind a különmegbízottak (például John Forbes Kerry klímaügyi különmegbízott, illetve a belpolitikai tanács igazgatója, az idén tavasszal lemondott Susan Elizabeth Rice) esetében tetten érhető volt.²³

A külpolitikai döntéshozatal szempontjából kiemelkedő a Nemzetbiztonsági Tanács (*National Security Council*, NSC) és különösen a testület munkáját koordináló nemzetbiztonsági főtanácsadó. A posztot Jacob Jeremiah „Jake” Sullivan tölti be, aki már évek óta vezető demokrata politikusok tanácsadójaként dolgozik (Amy Jean Klobuchar szenátortól Hillary Clinton külügyminiszteren át Joe Biden alelnökig). Ugyanakkor Jake Sullivan annak az új demokrata nemzedéknek a tagja, amely kész megkérdőjelezni az Obama-korszak igazságait, az NSC keretében működő csoportokat pedig konstruktív viták szervezésére ösztönözte, s a külföldi diplomatáknak is mintegy jelezte, hogy „Mi nem Trump vagyunk, de nem vagyunk Obama sem”.²⁴ Sullivan egy olyan Nemzetbiztonsági Tanács kialakításán dolgozott, amelyet elsősorban a hazai és a nemzetközi kihívások keresztmetszetében lévő ügyekre (például az adópolitikára vagy az ellátási láncokra) hangoltak.²⁵ Mindezt a testület összetétele is tükrözte. Biden elnök

2021 februárjában adta ki a Nemzetbiztonsági Tanács rendszerének a megújításáról szóló elnöki memorandumát,²⁶ amely egyfelől megerősítette a testület felépítésének és személyi összetételének a korábbi mintáit, másfelől nagyobb hangsúlyt adott néhány témának és szereplőnek, így példátlan módon a testület rendes tagjává tette az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Hivatalának a vezetőjét²⁷ (Samantha Jane Power egyébként szintén korábbi Obama-alkalmazott volt).

Összességében kijelenthető, hogy a Biden elnököt körülvevő kül- és biztonságpolitikai csapat tagjait elsősorban az Obama-évek közös munkája kötötte össze, de immár egy olyan szervezetben működnek, amely a gondolkodásában próbál túllépni az Obama-adminisztráció politikáján.

A „Biden-doktrína” főbb vonásai

Bár a modern amerikai külpolitika átfogó koncepcionális értelmezése elsősorban a nemzeti biztonsági stratégia főbb tételei mentén lehetséges, azon belül létezhet egy, az elnök személyéhez köthető hangsúlyos, számos konkrét kezdeményezést következetesen meghatározó doktrína is. A szakirodalom nem minden elnök nevéhez társít doktrínát, jóllehet az ilyen vezérelvek azonosítására a Fehér Ház minden ura esetén kísérletet tesz. A próbálkozások többnyire azért fulladnak kudarcba, mert egy doktrína nem feltétlenül jelenik meg egy-egy jól artikulált és hangsúlyos elnöki kijelentésben, ami megnehezíti a felismerését és a lehatárolását. Ez a kihívás Joe Biden kapcsán is jelentkezik. A mögötte álló politikai keretek és szakértői bázis annyira vegyes képet vázolt fel a terminus eddigi ideje alatt, hogy azzal jócskán megnehezítették a bideni külpolitika pontos definiálását. Az elnök voltaképpen azzal nyert választást, hogy tőle remélték, hogy leváltja Trumpot, és eltávolítja a politikai hagyatékát – de egy saját külpolitikához ez önmagában kevés.²⁸

A „Biden-doktrína” beazonosítására többen is próbálkoztak – vegyes eredménnyel. Egyesek szerint a bideni külpolitika egy-egy konkrét kezdeményezés révén tulajdonképpen mindenkinek – a liberális internacionalistáktól a realitáig, illetve az emberi jogi aktivizmust szorgalmazóktól a visszafogott katonai szerepvállalás híveig – adott valamit, ugyanakkor éppen ezért nem lehet egyetlen doktrínáról beszélni.²⁹ Mások úgy vélik, hogy mivel az elnök eleve pragmatista módon kezeli a különböző érdekcsoportok közötti együttműködést, ő maga pedig többféle külpolitikai vonalat is képviselt a múltban, végső soron nem is létezik olyasmi.³⁰ A Biden-adminisztráció valóban több forrásból merített a külpolitikája kidolgozásakor, amely a liberális, a progresszív, sőt a trumpi tapasztalatok figyelembevételével³¹ (és az utóbbival részben kontinuitásban) két meghatározó gondolatra épült. Egyrészt a geopolitikai versenyt tágabb értelemben, a nagyhatalmak politikai rendszereinek a versenyeként értelmezte,³² másrészt

a nemzetközi gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok megreformálásában az amerikai társadalmi érdekek jobb érvényesülését kereste.³³

Újjáépített nemzetközi rend

Összhangban az amerikai kormányváltásokkor jellemző külpolitikai kontinuitás gyakorlatával, a Biden-adminisztráció is osztotta elődjének azon felismerését, miszerint a geopolitikai verseny realitása egyre jobban érezhető a nemzetközi politikában. Biden elnök 2022-es nemzeti biztonsági stratégiája szerint „a poszt-bipoláris korszak egyértelműen lezárult, és a nagyhatalmak között a jövő meghatározására vonatkozó verseny van folyamatban”.³⁴ Thomas Wright, a Nemzetbiztonsági Tanács stratégiai tervezésért felelős főigazgatója úgy véli, hogy bár a posztbipoláris korszak végének a gondolata már évtizedek óta ismert (előbb a 2001. szeptember 11-i terrortámadások, majd a 2008-as pénzügyi-gazdasági recesszió utáni évekből), a nemzetközi biztonság az elmúlt két évtizedben tapasztalt változásaihoz képest újdonság, hogy a nagyhatalmak között olyan komoly nézetkülönbségek vannak, amelyek előreláthatólag nem könnyen rendeződnek.³⁵ Mindezt a Trump-adminisztráció is látta, ahogy a Washington és a revizionista Peking, illetve Moszkva közötti politikai-ideológiai ellentétet is, azonban a Biden-kormányzat ez utóbbit egyenesen a középpontba helyezte.

A geopolitikai verseny nemcsak a nagyhatalmak, hanem egyes államszervezési modellek, a liberális demokrácia és annak illiberális, illetve autoriter alternatívái közötti vetélkedés is egyben. A demokrata külpolitikai elit új nemzedékére jellemző sürgősséget a stratégiai dokumentum a „világ fordulóponthoz érkezett” – egyébként Biden elnök által többször is használt – kifejezéssel szemléltette.³⁶ Hasonlóképpen kijelenthető, hogy – a bel- és a külpolitika összekapcsolásával összhangban – a bideni világkép szerint a politikai modellek versenyében a geopolitikai, a transznacionális és a hazai kihívások egymással összefonódva jelentkeznek. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy miközben az autoriter rendszerek egyre határozottabban igyekeznek a technológiai és a gazdasági képességeiket a demokráciákkal szemben érvényesíteni (sőt, akár a katonai erejüket is fitogtatják), addig a határokon átívelő kihívások egy része (például a járványok és a korrupció) túlmutat a közös fenyegetéseken, és szintén a liberális modell hatékonyságát teheti próbára, ahogy a politikai biztonság hazai problémái is.³⁷

A bideni külpolitikának az e kihívásokra adott válasza a liberális internacionalizmus logikájára, vagyis a demokratikus országok közötti összezárásra épült. Biden már a 2020-as elnökválasztási kampányban jelezte egy e céllal összehívandó demokráciacsúcs megrendezésének a szándékát. Ugyanezen forgatókönyv mentén hangsúlyozta az Egyesült Államoknak a nemzetközi intézményekhez és szervezetekhez való visszatérésének a fontosságát.³⁸ Ugyanakkor a kép ennél árnyaltabb. Egyfelől a Trump-adminisztrációnak a nemzetközi intézményekkel

való viszonya sok esetben valóban feszült volt, a bideni váltás pedig nem egy esetben a trumpi döntések visszavonását jelentette. Így Biden elnök nem sokkal a hivatalba lépését követően újra csatlakoztatta az Egyesült Államokat az Egészségügyi Világszervezethez és a párizsi klímamegállapodáshoz. Másfelől viszont Donald Trump éppen azért vetette meg e fórumokat, mert szerinte az ország revizionista és autoriter kihívói a jelenlétükkel és a befolyásukkal korrumpálták azokat.

Joe Biden nyíltan nem osztotta e nézetet, viszont a modellek versenyével párhuzamosan neki is szembesülnie kell az amerikai-kínai, illetve az amerikai-orosz együttműködések akár bilaterális alapon folytatott kísérleteinek az egyre szűkösebb lehetőségeivel. Thomas Wright szerint Washingtonnak kettős megközelítésre van szüksége Moszkvával és Pekinggel szemben, amelynek a lényege, hogy a globális ügyekben a geopolitikai versengés közepette is keresi a felek közötti érdekegyezést. Ez a képlet önmagában nem új, viszont Wright ezt kiegészítette azzal, hogy a versenytársakkal folytatott kooperáció nem kaphat túlzott hangsúlyt, vagyis például ha Washington Pekinggel együttműködési lehetőséget talál a klímapolitika terén, akkor a geopolitikai realitások szem előtt tartásával ugyanezen a területen sokkal mélyebb és szélesebb körű programokat kell folytatnia a demokratikus szövetségeseivel.³⁹ Mindez felveti a Biden-adminisztráció által elképzelt világ pontos kontúrjainak a kérdését. Egyes elemzők szerint az Amerikai Egyesült Államok a kihívói felemelkedése miatt már nem tudja újjáépíteni a posztbipoláris nemzetközi rendet, hanem fel kell készülnie egy, a bipolárisra emlékeztető világra, amelyben a nemzetközi együttműködés a geopolitikai törésvonalak szerint alakul.⁴⁰ Ezzel az eséllyel a Biden-adminisztráció is számol. A 2022-es nemzeti biztonsági stratégiájában is szerepel, hogy Washington szeretné elkerülni, hogy „a verseny eszkalációja a merev blokkok világába forduljon”, amely választási kényszer elé állítja a kisebb országokat.⁴¹

A bideni külpolitika előzetes kalkulációitól eltérően, az orosz-ukrán háború szélesebb nemzetközi politikai következményei is ebbe az irányba mutatnak. A nyugati világ az Egyesült Államok vezetésével példátlanul kemény és széles körű szankciókat vetett ki az Oroszországi Föderációra, amivel nemcsak annak az Ukrajna ellen elkövetett katonai agresszióját büntette, hanem több szálon elvágta Moszkvának a külvilággal kialakított gazdasági és kereskedelmi kapcsolatait is. Thomas Wright úgy látta, hogy az orosz stratégiai számításokat kívülről nem lehet felülírni, viszont az élesebb helyzetekkel való szembesítés révén mód nyílik azok módosítására: nem sokkal a kinevezése előtt a Brookings Institution szakértője azt szorgalmazta, hogy Washington egyszerre kínáljon fel egy enyhe és egy feszült biztonsági környezettel járó opciót Moszkvának, az azokkal járó végletek feltüntetésével. Azt is kifejtette, hogy a szankciók egymagukban nem elégségesek az orosz fél elrettentésére.⁴² Peter Harrel, a Nemzetbiztonsági Tanács nemzetközi gazdaságpolitikáért és versenyképességért felelős főigazgatója pedig

úgy vélte, hogy azok nem pótolhatják a fegyvereket,⁴³ a céljuk inkább az orosz képességek degradálása. Biden elnök kérésére külön elvárás volt a multilaterális, vagyis a nyugati szövetségesekkel való minél szélesebb körű előzetes koalícióépítés.⁴⁴ Az első szankciók kivetését követően Janet Yellen pénzügyminiszter óva intette a harmadik országokat attól, hogy a gazdasági büntetőintézkedéseket kijátsszák.⁴⁵

Az amerikai szankciópolitika tehát időben felkészült a konfliktusra,⁴⁶ a védelempolitika viszont már kevésbé: Washington elhivatottan és nagy volumenben kezdte biztosítani a fegyverszállítmányokat Ukrajnának, amelyek azonban a járulékos költségeik következtében politikai értelemben megosztóbbak voltak otthon. A Biden-adminisztráció Ukrajna-politikája mégis jól mutatta, hogy a nemzetbiztonsági kérdésekben a liberális internacionalista szakértők uralják a washingtoni diskurzust, amelybe a progresszív erők⁴⁷ eddig egyáltalán nem tudtak beleszólni.⁴⁸

Középosztályra hangolt külpolitika

A Biden-adminisztráció agendáját jelentősen meghatározta a 2020-as elnökválasztás idején jelentkezett társadalmi és gazdasági problémák halmaza. A *Black Lives Matter* mozgalom tüntetői 2020 nyarán szinte az egész ország területére kiterjedő, gyakran erőszakos utcai tiltakozáshullámot indítottak, miközben a koronavírus-járvány okán bevezetett lezárások átmenetileg leállították az amerikai gazdaság egyes szegmenseit, ami emberek millióinak az anyagi létbiztonságát fenyegette. Bár mindkét fejleményt pillanatnyi anomáliának is lehetne tekinteni, végső soron a hazai demokratikus intézményrendszer és a nemzetközi szabadkereskedelem terén régebb óta létező társadalmi-gazdasági sebezhetőségekre világítottak rá. Ennek megfelelően Biden a kampánya során a nemzetközi fórumokra való visszatérés mellett a liberális internacionalista modell e két pillérének a javítását is a zászlajára tűzte.⁴⁹ A lépést a 2016-os választások elbukásából levont tanulság is indokolta: a Demokrata Párt politikusai (kiváltképp a progresszív szárnyon) felismerték, hogy a trumpi populizmus célba talált a demokrata elit által már elhanyagolt szavazók (például a közép-nyugati „kékgaléros” munkások) körében.

Erre a konklúzióra jutott a liberális internacionalizmusban továbbra is hívó demokraták új nemzedéke is: Jake Sullivan személyes meggyőződésévé vált, hogy a külpolitikát újra közel kell vinni az átlagemberekhez,⁵⁰ és hogy az amerikai és a nemzetközi liberális intézmények problémáját nemcsak a trumpizmus jelenti, hanem az utóbbi mögött meghúzódó valós társadalmi sérelmek is.⁵¹ Ez fontos önreflexió volt, hiszen a 2016-os választáson Hillary Clinton még „szánalmasnak” (*deplorable*) minősítette a globalizáció veszteseit, akik inkább a Trump-tábor felé hajlottak.

Amikor Joe Biden meghirdette a „középosztályra hangolt külpolitikát” (*foreign policy for the middle class*), akkor azzal Donald Trump szlogenének – „Tegyük újra nagyvá Amerikát!” (*Make America Great Again!*) – a demokrata verzióját kínálta fel. Ebből adódóan a két elnök politikája között folytonosság van, noha a megközelítések tartalma némiképp eltér egymástól. Egyrészt Trump elnök érvénytelenítette az elődje által megkezdett programokat (például visszavonta az Egyesült Államokat a TPP néven ismert csendes-óceáni szabadkereskedelmi partnerségből), míg Biden elnök ilyent nem tervezett. Másrészt a trumpi jelmondat (*America First*) nem utalt a célközönségre, a bideni viszont igen (a jövedelmi szempontból szegényebb háztartásokat célozta meg – a lehatárolás a Demokrata Párt balra tolódásának is betudható). Harmadrészt a két elnök adópolitikai elképzelése is ütközött, mert bár mindkettő az átlagamerikai adófizetőknek kívánt kedvezni, a trumpi megoldás egy, a „lecsorgás” (*trickle-down*) logikáját követő, átfogó nemzeti adóreform volt (a társasági nyereségadó 35-ről 21%-ra csökkentése), a bideni megközelítés pedig a nagyvállalati érdekekre kevésbé ügyelő multilaterális megállapodás (amely a 15%-os globális minimumadót szorgalmazza).⁵²

Jake Sullivan központi szereppel bírt a „középosztályra hangolt külpolitika” bevezetésében: a demokrata tanácsadó 2017–2019 között a Carnegie Endowment for International Peace egyik kutatócsoportjának tagjaként Ohio, Colorado és Nebraska államban készített felmérést az amerikai külpolitikával szembeni elvárásokról. A kutatás eredményeként publikált jelentés megerősítette, hogy az amerikai középosztály tagjai gyakran váltak a globalizáció veszteseivé, és azt szeretnék, ha Washington több figyelmet fordítana az egyenlőtlenségekre, érdemi vitát indítana a kereskedelmi kérdésekről, valamint olyan külpolitikát folytatna, amely az emberi és az anyagi költségeit tekintetében (különösen a háborúk vonatkozásában) „kevésbé ambiciózus”. Sullivan később elmondta, hogy a Biden-adminisztráció külpolitikájának a mércéje mindig az lesz, hogy „jobbá, biztonságosabbá és könnyebbé teszi-e a dolgozó családok életét”.⁵³

A Carnegie-jelentés konklúziói valóban megjelentek a kormányzati tisztviselők megnyilvánulásaiban. Habár Samantha Jane Power, az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Hivatalának a vezetője 2023-ban kifejtette, hogy Washington fontosnak tartja a demokrácia politikai elemeinek (a jogállamiságnak és az egyéni szabadságjogoknak) a nemzetközi támogatását, új kiemelt feladatként a gazdasági sérelmek globális kezelését jelölte meg, amelyben külön figyelmet kap az egyenlőtlenség és a korrupció problémája⁵⁴ (a Biden-adminisztráció 2021 végén jelentette meg az Egyesült Államok első korrupcióellenes stratégiáját). Még Biden elnök leendő ENSZ-nagyköveteként Linda Thomas-Greenfield, illetve leendő CIA-igazgatójaként William J. Burns bejelentette, hogy a demokrácia külföldi támogatását keretek közé fogják szorítani: az Egyesült Államok ugyanis már nem tudja maradéktalanul helyreállítani a hegemon helyzetét, ezért önmérsékletet kell mutatnia, egyúttal pedig szem előtt tartania „a hazai

megújulás felgyorsításának és az amerikai középosztály megerősítésének [a minden mást] felülíró prioritását”.⁵⁵

A Sullivan-féle mércére és útjelölésre Antony J. Blinken is emlékeztetett az első külügyminiszteri beszédében, amelyben elmondta, hogy a diplomatái nem térnek vissza az Obama-korszakban folytatott gyakorlatokhoz, hanem tanulnak a korábbi tévedésekből, vagyis a meggondolatlanul és kellő társadalmi konzultáció nélkül kötött szabadkereskedelmi megállapodásokból.⁵⁶

A liberális internacionalisták okulásának eredményeképpen a Biden-csapat újragondolta a liberális nemzetközi rend megerősítésére irányuló törekvéseket. A 2021-es nemzeti biztonsági stratégia iránymutatása szerint „a korábbi rendet nem lehet egyszerűen helyreállítani”,⁵⁷ a következő évi pedig úgy fogalmazott, hogy a globális gazdaság fellendítése és azzal párhuzamosan az amerikai munkavállalók érdekvédelmének a biztosítása érdekében „túl kell lépni a hagyományos szabadkereskedelmi megállapodásokon”.⁵⁸ Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy Biden elnök már nem kívánt új átfogó szabadkereskedelmi megállapodásokat kötni (annak ellenére, hogy azokra vonatkozóan 2021 nyaráig kongresszusi könnyítéssel rendelkezett). Az ilyen jellegű hagyományos egyezményekre jellemző vámcsökkenések helyett a bideni kereskedelempolitika lényege, hogy ki kell szolgálnia a gazdaság- és iparfejlesztési stratégiáját – ez utóbbi pedig külön figyelmet szentel a zöldátállásnak (a környezetbarát energiával összefüggő munkahelyteremtésre) és az innovatív szektoroknak (elsősorban a félvezetőgyártásnak). Így a Biden-adminisztráció által tető alá hozott megállapodások (például az EU–USA Kereskedelmi és Technológiai Tanács) a gyártási, technológiai, szállítási, valamint a környezet- és munkavédelmi szabályok kialakítását és koordinálását célozzák.⁵⁹

A „szabadkereskedelmi megállapodás” e sajátos értelmezését azonban komoly kritika érte,⁶⁰ főleg az amerikai termékek további piacszerzését szorgalmazók részéről. Összességében ugyanis a bideni kereskedelempolitika jobban tükrözi a Demokrata Párt bal szárnyának az ötleteit, amelyek kivitelezője a liberális internacionalisták új demokrata nemzedéke. Katherine Chi Tai, az Egyesült Államok kereskedelmi főképviseleje a 2023-as davosi Világ gazdasági Fórumon „új gazdasági világrendről” beszélt, Jake Sullivan nevéhez pedig az „új washingtoni konszenzus” gondolata társult. Bár e koncepciókat nem dolgozták ki részletesen, alapvetően az amerikai középosztály és a gyáripari munkavállalók érdekeit hivatottak védeni. Mivel e szándék egybeesik a progresszív és a populista erők által egyaránt hangoztatott követelésekkel,⁶¹ az a Biden-adminisztráció politikai sorsától függetlenül jó ideig a washingtoni politika része marad.

Következtetések

A Biden-adminisztráció külpolitikájának a főbb vonásai azt igazolják, hogy a Demokrata Párt a nemzetközi kapcsolatok kezelését illetően is balra tolódott. A párt progresszív és baloldali elemeinek az amerikai külpolitikára gyakorolt hatása azonban csak közvetettnek mondható, mert egyfelől a nemzetbiztonsággal foglalkozó kulcspozíciókat továbbra is a liberális internacionalista elit tagjai töltik be, másfelől a meghatározó hazai társadalmi-gazdasági kérdésekkel összefüggő külpolitikai lépések azt mutatják, hogy ez az érdekcsoport is fogékonyabb lett a korábban csak a radikálisok által felkarolt ötletekre.

Mindez az elméleti elemzések és a gyakorlati politika szempontjából is izgalmas időszakot hozhat. Egyrészt a Trump-adminisztráció során tapasztalt konzervatív internacionalizmus és konzervatív nacionalizmus után most a Biden-adminisztráció új liberális és progresszív internacionalizmusának a még le nem tisztult koncepciói adhatnak betekintést az amerikai külpolitikai gondolkodás fejlődésének a legújabb szakaszáról. Másrészt annak ellenére, hogy pártpolitikai értelemben összeegyeztethetetlenek, a populista trumpi republikánus és a Biden megújult demokrata erőik külpolitikai elképzelései végül hasonló pályára kerülhetnek: mindegyiké egy önérzetesebb Amerikát és egy blokkosodó világot teremthet.

Jegyzetek

- 1 Bacon, Perry Jr.: „The Six Wings of the Democratic Party”, *FiveThirtyEight*, <https://fivethirtyeight.com/features/the-six-wings-of-the-democratic-party/> (a letöltés ideje: 2023. július 28.)
- 2 Zengerle, Jason: „The Vanishing Moderate Democrat”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2022/06/29/magazine/moderate-democrat.html> (a letöltés ideje: 2023. július 31.)
- 3 Samuels, Alex: „The 4 Main Factions of the House Democratic Caucus”, *FiveThirtyEight*, <https://fivethirtyeight.com/features/the-4-main-factions-of-the-house-democratic-caucus/> (a letöltés ideje: 2023. július 28.)
- 4 *Pew Research Center*, „Beyond Red vs. Blue: The Political Typology. 2. The Democratic Coalition”, <https://www.pewresearch.org/politics/2021/11/09/the-democratic-coalition/> (a letöltés ideje: 2023. július 31.)
- 5 A demokrata szavazók 84%-a szerint az egészségügy, 82%-uk szerint a járvány egy „nagyon fontos” faktor volt a választáson, míg a republikánusoknak csak 48, illetve 39%-a gondolta ugyanezt. A faji és etnikai, valamint a gazdasági egyenlőtlenségek esetében is kimutatható volt a republikánus–demokrata véleménykülönbség: míg e két kérdéskört a Trump-szavazók 24, illetve 28%-a tekintette „nagyon fontosnak”, addig a Biden-szavazóknál rendre 76 és 65%. Ennél nagyobb szakadék csak a klímaváltozás kérdésében mutatkozott (11–68%-os republikánus–demokrata súlyponttal). *Pew Research Center*, „Election 2020: „Voters Are Highly Engaged, but Nearly Half Expect to Have Difficulties

- Voting. 4. Important Issues in the 2020 Election”, <https://www.pewresearch.org/politics/2020/08/13/important-issues-in-the-2020-election/> (a letöltés ideje: 2023. július 31.).
- 6 Ettinger, Aaron: „Is There an Emerging Left-Wing Foreign Policy in the United States?”, *International Journal*, 75., no. 1. (2020): 25–32.
- 7 Smeltz, Dina és Sullivan, Emily: „Liberal and Moderate Democrats: How Different Are They in Views on Foreign Policy?”, *The Chicago Council on Global Affairs*, <https://globalaffairs.org/sites/default/files/2022-02/Democratic%20Divisions%20Brief.pdf>, 2–5., 15–16. o. (a letöltés ideje: 2023. július 30.).
- 8 Wright, Thomas: „The Real Progressive–Centrist Divide on Foreign Policy”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/02/progressive-centrist-divide/606646/> (a letöltés ideje: 2023. július 30.).
- 9 Wright, Thomas: „Between Restoration and Change”, *Brookings Institution*, <https://www.brookings.edu/articles/between-restoration-and-change/> (a letöltés ideje: 2023. július 31.).
- 10 Wright, Thomas: „The Quiet Reformation of Biden’s Foreign Policy”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/foreign-policy-2021-democrats/608293/> (a letöltés ideje: 2023. július 31.).
- 11 Phillips-Fein, Kim: „Joe From Scranton”, *Nation*, 312., no. 9. (2021): 33–34.
- 12 Tierney, Dominic: „In Search of the Biden Doctrine”, *Foreign Policy Research Institute*, <https://www.fpri.org/article/2020/11/in-search-of-the-biden-doctrine/> (a letöltés ideje: 2023. július 30.).
- 13 Dominguez, Casey B. K.: „Learning From Loss: The Democrats 2016–2020”, *Forum*, 18., no. 4. (2021): 656.
- 14 A demokrata előválasztás kezdetén, 2020 elején, a progresszívek és a főáramlaton kívül eső baloldaliak körében az első számú jelölt Bernie Sanders volt (35, illetve 38%-os támogatottsággal), míg a liberálisok és a mérsékeltek körében Joe Biden (31 és 39%-kal). Novemberben jóformán a teljes demokrata szavazótábor beállt a volt alelnök mögé, aki így a mérsékeltek 92, a liberálisok és a progresszívek 98–98, a főáramlaton kívül eső baloldaliak 94%-os támogatását élvezte. *Pew Research Center*, „Beyond Red vs. Blue”.
- 15 Miguel, Luis: „Joe Biden Unmasked”, *The New American*, 36., no. 18. (2020): 11–15.
- 16 Miközben az amerikai sajtó egy része azt állítja, hogy a Biden-adminisztráció kizárólag szakmailag megalapozott döntéseket hoz, a konzervatív kritikusai szerint a szakpolitikai kezdeményezései valójában a kultúrharc kontextusában történnek, legyen szó akár az Egyesült Államok és a rasszizmus történetének az oktatásáról, akár (szociális) infrastruktúra-fejlesztésről, a szakszervezetek erősítéséről vagy éppen az illegális bevándorlók megnevezéséről. Rothman, Noah: „Joe Biden, Culture Warrior”, *Commentary*, 151., no. 6. (2021): 33–36.
- 17 Conniff, Ruth: „Joe Biden’s Progressive Presidency”, *Progressive*, 85., no. 3. (2021): 14.
- 18 Sammon, Alexander: „How Joe Biden Defanged the Left”, *The American Prospect*, 32., no. 4. (2021): 9.
- 19 Dayen, David: „Dr. Jekyll, or Mr. Biden?” *The American Prospect*, 31., no. 3. (2020): 22.
- 20 Kumar, Martha Joynt: „Joseph Biden’s Effective Presidential Transition: »Started Early, Went Big«”, *Presidential Studies Quarterly*, 51., no. 3. (2021): 585–590.
- 21 Pfiffner, James P.: „Organizing the Biden Presidency”, *Presidential Studies Quarterly*, 51., no. 4. (2021): 828.
- 22 A „massza” tagjaival szembeni fő kritika, hogy exkluzív szakértők hírében állnak, holott egyes döntéseik utólag gyakran tévesnek bizonyulnak. Borosage, Robert L.: „Biden’s Picks”, *The Nation*, 311., no.13. (2020): 4.

- 23 Az Obama idején kinevezettek közül több is tagja Biden Nemzetbiztonsági Tanácsának, így például Kamala Harris alelnök nemzetbiztonsági főtanácsadója Philip H. Gordon, az első Obama-kormány európai és eurázsiai ügyekért felelős helyettes államtitkára lett, akinek tanítványaként Amanda Sloat kapta a Nemzetbiztonsági Tanács európai ügyekért felelős igazgatói pozícióját. A szakértők a legelitebbnek tekintett kutatói intézményekből (többben a Brookings Institution központjából) tértek vissza a kormányzatba. Carden, James: „The Company Men Behind Biden’s Foreign Policy »Blob«”, *Asia Times*, <https://asiatimes.com/2022/05/the-company-men-behind-bidens-foreign-policy-blob/> (a letöltés ideje: 2023. július 15.).
- 24 Labott, Elise: „The Sullivan Model”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2021/04/09/the-sullivan-model-jake-nsc-biden-adviser-middle-class/> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 25 Haass, Richard: „A Conversation with Jake Sullivan”, *Council on Foreign Relations*, <https://www.cfr.org/event/conversation-jake-sullivan> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 26 *The White House*, „National Security Memorandum/NSM-2”, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/02/04/memorandum-renewing-the-national-security-council-system/> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 27 A Nemzetbiztonsági Tanács másik újonnan bekerült rendes tagja a Tudomány- és Technológiaügyi Hivatal igazgatója, noha a bejuttatása inkább csak gesztus lehetett az elnök részéről, mivel ő a testület Vezetői Bizottságában csak szükség esetén van jelen. Az is szimbolikus lépés lehetett, hogy a memorandum a Nemzetbiztonsági Tanács rendszerének a „megújításáról” (és nem csak a megszervezéséről) szólt, amivel az elődjétől kívánt különbözni. Bellinger, John: „National Security Memorandum 2: What’s New in Biden’s NSC Structure?”, *Lawfare*, <https://www.lawfaremedia.org/article/national-security-memorandum-2-whats-new-bidens-nsc-structure> (a letöltés ideje: 2023. július 15.).
- 28 Boys, James D.: „In Charge, But Not in Control: Biden’s Foreign Policy”, *Political Insight*, 13., no. 1. (2022): 5–6.
- 29 Slaughter, Anne-Marie: „It’s Time to Get Honest About the Biden Doctrine”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2021/11/12/opinion/biden-foreign-policy.html> (a letöltés ideje: 2023. július 20.).
- 30 Tierney: „In Search of the Biden Doctrine”.
- 31 Joe Biden egyrészt levonta a következtetéseket a választói visszajelzésekből, és napi-rendre vett addig kevésbé prioritált kérdéseket (például a korábbi kereskedelempolitika társadalmi hatásainak a kezelését és a katonai szerepvállalásra való hajlam kordában tartását), a Demokrata Párt 2020-as platformját pedig úgy alakította, hogy az az Obama-hagyatékot és a párt bal szárnyának az igényeit ötvözze. Másrészt a Biden-csapat a trumpi tanulságokat is levonta: amikor Jake Sullivan összekapcsolta a bel- és külpolitikái szempontokat, akkor valójában egy, a 2016-os Trump-kampány által kihasznált piaci rést (a külpolitikától elhidegült választói rétegek) célzott meg. Duss, Matthew és Wertheim, Stephen: „A Better Biden Doctrine”, *New Republic*, 254., no.1–2. (2023): 14.
- 32 Brands, Hal: „The Emerging Biden Doctrine”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-06-29/emerging-biden-doctrine> (a letöltés ideje: 2023. július 16.).
- 33 Zakaria, Fareed: „We Now Have a Biden Doctrine. It Makes Me Nervous”, *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/05/05/biden-doctrine-sullivan-protectionism-economy/> (a letöltés ideje: 2023. július 20.).
- 34 *The White House*, „National Security Strategy”, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (a letöltés ideje: 2023. július 16.), 6. o.

- 35 Rachman, Gideon: „How the Ukraine War Reshaped US Alliances”, *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/2d1dd859-72f9-42f6-8bb9-2f575c745421> (a letöltés ideje: 2023. július 22.).
- 36 *The White House*, „National Security Strategy”, 8., 12. o.
- 37 Brands: „The Emerging Biden Doctrine”.
- 38 Biden, Joseph R.: „Why America Must Lead Again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump”, *Foreign Affairs*, 99., no. 2. (2020): 67., 71.
- 39 Rachman: „How the Ukraine War Reshaped US Alliances”.
- 40 Brands, Hal: „Two Worlds, Not One”, *National Review*, 74., no. 4. (2022): 24–27.
- 41 *The White House*, „National Security Strategy”, 9. o.
- 42 Wright, Thomas: „The Sliding-Doors Approach to the Russia Crisis”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/02/sliding-doors-approach-russia-crisis/621498/> (a letöltés ideje: 2023. július 24.).
- 43 Harrell, Peter: „The Limits of Economic Warfare”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/limits-economic-warfare> (a letöltés ideje: 2023. július 23.).
- 44 Adayemo, Wally: „America’s New Sanctions Strategy”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/russian-federation/americas-new-sanctions-strategy> (a letöltés ideje: 2023. július 24.).
- 45 *United States Department of the Treasury*, „Remarks by Secretary of the Treasury Janet L. Yellen on Way Forward for the Global Economy”, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jv0714> (a letöltés ideje: 2023. július 24.).
- 46 A Biden-adminisztráció készítette el 2021-ben a 2001. szeptember 11-i terrortámadások utáni első szankciós felülvizsgálatot, amely tisztázta az amerikai szankciópolitika elveit, például a szankciók kiegészítő jellegét, célzott fókuszát, rugalmasságát, valamint a szövetségesekkel való összehangolását. *United States Department of the Treasury*, „The Treasury 2021 Sanctions Review”, <https://home.treasury.gov/system/files/136/Treasury-2021-sanctions-review.pdf> (a letöltés ideje: 2023. július 24.), 4. o.
- 47 A Képviselőház progresszív választmányának tagjai egy már augusztus 1-jén megfogalmazott levélben 2022. október 25-én arra kérték Biden elnököt, hogy az orosz–ukrán háborút próbálja meg közvetlen amerikai–orosz diplomáciai lépések segítségével megoldani. A kellő egyeztetés hiányában kiküldött levelet azonban 24 órán belül visszavonták. Ward, Alexander és Berg, Matt: „Progressive Caucus Retracts Ukraine Letter”, *Politico*, <https://www.politico.com/newsletters/national-security-daily/2022/10/25/progressive-caucus-retracts-ukraine-letter-00063310> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 48 Carden, James: „Biden and the Democrats Pivot to Proxy War”, *Asia Times*, <https://asiatimes.com/2022/05/biden-and-the-democrats-pivot-to-proxy-war/> (a letöltés ideje: 2023. július 24.).
- 49 Biden: „Why America Must Lead”, 68. o.
- 50 Jake Sullivan az egyik beszámolójában arról írt, hogy amikor a 2016-os elnökválasztási kampány során Ohio államban a „liberális nemzetközi rend” előnyeiről beszélt, egy férfi megjegyezte: „Nem vagyok biztos abban, hogy pontosan mire utal, de ebből a három szóból egyik sem tetszik!” Sullivan, Jake: „Yes, America Can Still Lead the World”, *The Atlantic*, no. 1. (2019): 78.
- 51 Sullivan, Jake: „The World After Trump. How the System Can Endure”, *Foreign Affairs*, 97., no. 2.. (2018): 12–14.
- 52 Gawthrop, Andrew: „Taking US Foreign Policy for the Middle Class Seriously”, *The Washington Quarterly*, no. 1. (2022): 61., 64.
- 53 Labott: „The Sullivan Model”.

- 54 Power, Samantha: „How Democracy Can Win”, *Foreign Affairs*, 102., no. 2. (2023): 25., 28., 35.
- 55 Burns, William J. és Greenfield, Linda-Thomas: „The Transformation of Diplomacy”, *Foreign Affairs*, 99., no. 6. (2020): 103.
- 56 Blinken, Antony J.: „A Foreign Policy for the American People”, *United States Department of State*, <https://www.state.gov/a-foreign-policy-for-the-american-people/> (a letöltés ideje: 2023. július 25.).
- 57 *The White House*, „Interim National Security Strategic Guidance”, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf> (a letöltés ideje: 2023. július 25.), 8. o.
- 58 *The White House*, „National Security Strategy”, 12. o.
- 59 *The White House*, „Remarks by National Security Advisor Jake Sullivan on Renewing American Economic Leadership at the Brookings Institution”, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/04/27/remarks-by-national-security-advisor-jake-sullivan-on-renewing-american-economic-leadership-at-the-brookings-institution/> (a letöltés ideje: 2023. július 25.).
- 60 Ékes példa erre az inflációcsökkentésről szóló 2022-es törvény, amely a nevével ellentétben főleg a zöldátállásról szól. A Kongresszusban pártvonalak mentén elfogadott jogszabály szerint az amerikai állampolgároknak adókedvezmény jár, ha Észak-Amerikában gyártott elektromos gépjárművet vagy észak-amerikai nyersanyagokból előállított akkumulátort vásárolnak. Mivel a kedvezmény a tengerentúlról származó termékek közül csak az Egyesült Államokkal szabadkereskedelmi megállapodással rendelkező országokból valókra érvényes, a Biden-adminisztrációt egyes külföldi partnerei protekcionizmussal vádolták (különösen amiatt, hogy az elnök egyébként is az amerikai termékek vásárlását népszerűsítette). Katherine Tai, az Egyesült Államok kereskedelmi főtárgyalója szabadkereskedelmi megállapodások kötését javasolta, ami viszont a Kongresszusnak nem tetszett, márpedig az alkotmány alapján a kereskedelem átfogó szabályzásának a joga a törvényhozást illeti. Manak, Inu: „Biden Is Rewriting the Rules on Trade – and Americans Should Be Worried”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2023/04/28/ira-trade-ustr-tai-biden-congress-fta/> (a letöltés ideje: 2023. július 26.).
- 61 Bade, Gavin: „Joe Biden Wants a »New Economic World Order.« It’s Never Looked more disordered”, *Politico*, <https://www.politico.com/news/2023/05/25/joe-bidens-economy-trade-china-00096781> (a letöltés ideje: 2023. július 26.).

Közép-Európa helye a világrendben: az amerikai–közép-európai kapcsolatok a „Biden-doktrína” fényében

Central Europe’s Place in the World Order: U.S.–Central European Relations in the Light of the “Biden Doctrine”

Rada Péter

https://doi.org/10.47707/Kulugvi_Szemle.2023.4.6

Összefoglaló: A „liberális világrend” történelmi kivétel, amely mögött az Egyesült Államok hatalma áll. Éppen ezért annak napirendjét lehet az USA külpolitikájának a kontextusában értelmezni. Közép-Európa – és azt a jelen tanulmányban szűken értelmezve: a Visegrádi Együttműködés – ebben a keretben relevanciával bír, aminek a közép-európai–amerikai kapcsolatokban játszott szerepének ismerete alapot jelent a további kutatások és elemzések számára is. Ehhez kíván támpontot nyújtani a jelen tanulmány is: a célja, hogy megvizsgálja a világrendet elméleti szempontból, azonosítsa abban az Egyesült Államok szerepét, valamint a visegrádi országok számára létező kereteket. Mindezen felül az elméleti megközelítés szempontjából a „Biden-doktrína” fényében és a közép-európai–amerikai kapcsolatok vonatkozásában levonható következtetések megfogalmazására is vállalkozik.

Kulcsszavak: világrend, nemzetközi kapcsolatok elmélete, az Egyesült Államok külpolitikája, Visegrádi Együttműködés

Abstract: *The “liberal world order” is a historic exception which stems from the power of the United States. Thus, its agenda can be analyzed in the context of American foreign policy. The place of Central Europe – and, in the narrow meaning, the Visegrad countries, which is used in this publication – in this frame is relevant. The examination of this place and this frame elaborates a stable basis for further inquiries of the Central European–American relations as well. The latter is the goal of this study; that is, to theoretically analyze the world order, identify the role of the United States and the place of the Visegrad countries in the “liberal world order”. Furthermore, the study undertakes to draw theoretic conclusions in the light of the “Biden doctrine” to the Central European–US relations.*

Keywords: *world order, theory of international relations, the foreign policy of the United States, Visegrad Cooperation*

Bevezetés

A „liberális világrend” történelmi kivétel¹ – egy *bug* a klasszikus realista nemzetközi rendszerben –, amely annak ellenére, hogy nem vált univerzálissá, képes volt megakadályozni, hogy 1945 után nagyhatalmi háborúk törjenek ki. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy békét teremtett, vagy a nagyhatalmak ne kívántak volna, kívánának helyettesítő háborúkat – amelyekre éppen Ukrajnát említette példaként még az óvatos, és a 100 éves korában, 2023. november 29-én bekövetkezett haláláig aktív és meghatározó politikai gondolkodó, Henry Kissinger is.² E rend ellenzői természetesen rámutatnak a hibáira, a támogatói pedig beismerően elismerik azokat, de a liberális gondolkodók kiemelik, hogy ma nem létezik annak jobb alternatívája.³ Abban egyetértés van az elméleti szakirodalomban, hogy a liberális világrendet az Amerikai Egyesült Államok teremtette meg, egy nagyon különleges hatalmi konfiguráció adta lehetőség kihasználásával.

A jelen tanulmányban szerepelnek ugyan történelmi utalások a közép-európai-amerikai kapcsolatokra vonatkozóan, de a szerző semmi esetre sem kíván kronologikus áttekintést adni.⁴ Az írás célja inkább az, hogy arra világítson rá, hogy a liberális világrend szempontjából releváns összefüggések között mi alkothat egy olyan logikai és gondolati rendszert, amely hazánk és régióink számára is fontos az amerikai külpolitika megértéséhez és kezeléséhez. A megfelelő fogalmak azonosításával egy elméleti kutatási napirend alakítható ki, és éppen ezért kisebb csoda, hogy e fogalmi keretek a régióink vonatkozásában még mindig hiányosak a magyar szakirodalomban. Mindez nem jelenti, hogy senki sem foglalkozott volna külön-külön a világrend működésével, a régiókkal vagy az Egyesült Államok külpolitikájával.⁵

A kiindulópont – amelyet Budapestről nézve nehéz megkérdőjelezni – a hazánk és a régióink számára értelmezhető világ. A régió és így Közép-Európa nekünk elsősorban és leszűkítően a Visegrádi Együttműködést jelenti.⁶ Elfogadva azt az állítást, hogy regionálisan valóban léteznek olyan karakterjegyek a külpolitikában, amelyek inkább a visegrádi országokra jellemzőek, a tanulmány figyelembe veszi, hogy e logika alapján a V4 több nagyobb, egymást átfedő „biztonsági komplexum” alkotta értelmezési keret része is. Tehát habár a cél az, hogy a saját régióinkat értelmezzük, ahhoz az elemzési sorrend megfordítására van szükség. Azaz először a legnagyobb halmazt, a világrendet kell megvizsgáljunk, majd az Egyesült Államok által vezetett transzatlanti komplexumot, amely a regionális és a hazai (kül)politikai geometria értelmezési tartományát, az eszközök készletrendszerét is befolyásolja. Mindezekből az alábbi, hazánk szempontjából is releváns állítások következnek a régióink és a világrend vonatkozásában:

1. Magyarország külpolitikájának szuverén mozgástere van, és indokolt a nemzeti karakter, amely első körben regionálisan lehet meghatározó, mert

- a nemzeti szinten kialakítandó magyar érték- és érdekháló ott kerül először közvetlenül interakcióba más érdekekkel és értékekkel;
2. a régióknak intézményesen vitathatatlanul része a liberális világrendnek, így azt egyértelműen lehet a világrendet aktívan alakító Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatok dimenziójában értelmezni;
  3. a hazai és/vagy regionális karaktert és mozgásteret exogén módon és intézményesen alakítja a liberális világrend, valamint a rendnek a fejlődése, amelynek szempontjából az Egyesült Államok külpolitikája (nem csak a régióknak vonatkozásában) alapvetően meghatározó.

A liberális világrend elméleti megközelítése

A liberális világrend elméleti megfogalmazása nem kis feladat, mert az egyszerre lehet liberális, miközben igazat adhatunk a realista jóslatoknak is. Ezt pedig az egyazon történelmi pillanatban tapasztaltaknak a más dimenziókból történő vizsgálata alapján bizonyítani is tudnánk. Az Egyesült Államok külpolitikai napirendjén szereplő kérdések egy része egyértelműen a liberális politika lecsapódásából adódik, mások pedig realista válaszokat generálnak.

A transzatlanti együttműködés a liberális világrenden belül egy sajátos „liberális buborék”. A realista hatalom lehetősége nem elhanyagolható, mert az Egyesült Államok fújta ezt a buborékot, és sikerült neki a Szovjetunió bukása után az egyedüli hegemon szuperhatalomként kialakítani a világrendet. Az USA a realista-materiális katonai, gazdasági és politikai hatalmának köszönhetően képes arra, hogy a napirendet a saját nézőpontjának megfelelően rögzítse, a többi résztvevőnek kevesebb levegőt és szabad mozgásteret hagyjon, és eseteként kényszerítse is őket a megfelelésre. A visegrádi országok érzékelik a liberális világrend árnyoldalait, de kritikusként csak éppen azért van lehetőségük fellépni, mert a buborékon belül vannak. Direkt napirendalkotó erejük nincs ugyan, de a szuverenitás hangsúlyozásával képesek indirekt módon befolyásolni az agendán már szereplő kérdésekkel kapcsolatos megoldási javaslatokat. Mindez csak akkor igaz, ha a napirendalkotó Egyesült Államok meg is hallja a visegrádi országok hangját. Ám ha nincs egységes és karakteres hang, akkor a turbulens külvilág zajában az álláspontjuk eltűnik, és nem érdemes azon csodálkozni, hogy a térségünknek alkalmazkodói szerep jut.

Elméleti szinten mindenképpen, de a gyakorlati politikai lépések tekintetében is egyetérthetünk abban, hogy létezik egy olyan karakteres regionális adottság,⁷ amely befolyásolja hazánk és a régióknak külpolitikáját, és arra a legnagyobb hatással – nem meglepő módon – a szövetségi rendszerünk vezetői (azaz az Egyesült Államok és – a régióknak szempontjából nem elhanyagolható módon – az Európai Unió) által kialakított és követett napirend alapvető hatással bír.

Az a feltételezés szintén elfogadható, hogy a jelen világrend liberális, és azt a liberális Nyugat napirendjén lévő kérdések befolyásolják – ez a neoliberális megközelítés, de hangsúlyos neorealista elemekkel, ha a NATO-t is bele vesszük az egyenletbe –, illetve a kérdések magát a rendet tükrözik vissza. Bár a Nyugat sem egységes minden egyes gyakorlati döntés tekintetében, de azt a leegyszerűsítést elfogadhatjuk, hogy az Egyesült Államok a meghatározó napirendalkotó szereplő, így a vele való bilaterális viszony – a közép-európai–amerikai kapcsolat – kifejezetten fontos. Másrészt viszont el kell ismerni, hogy a többi alkotóelem, állam is hatással van arra, hogy rendszerszinten milyen kérdések kerülnek a napirendre, és következésképpen hogyan változik a világrend. Hogy csak egyetlen példát ragadjunk ki: hazánk külpolitikáját a nemzetközi rend és a nemzetközi események befolyásolják, de a magyar érdekeket és értékeket egy hosszabb és belülről építkező folyamat határozza meg (ez egy individualisztikus megközelítés, amely inkább klasszikus realista vagy klasszikus liberális). Tehát az, hogy mit gondolunk a minket érő kihívásokról, Magyarországnak a nemzetközi rendben elfoglalt helyéről (lásd: középhatalmiság célja⁸), először a régiókon belül jelenik meg, és ha a regionális kérdésspecifikus⁹ komplexumban a partnereink validálják, akkor az a liberális rend szintjén is befolyással lehet.

$$\begin{aligned} S &= L (R1, R2...) +/- IL (O1, O2...) \\ L &= R1 +/- R2... \\ R1 &= +/- H, P, CZ, SK \end{aligned}$$

A képletben szereplő betűk feloldása:

S: a nemzetközi rend; L: a liberális rend és tagjai; IL: a renden kívüli régiók; O: a rend szereplői; R: a liberális renden belül az egyes régiók, szereplők, ahol az USA, az EU, de Közép-Európa is egy, a többit átfedő egység.

A képlet nem vonatkozik az egyes szereplők egymáshoz viszonyított méretére, súlyára. Tegyük fel, hogy R1 Közép-Európát jelenti, akkor az a V4-országok egyéni érdekeitől függ.

A nemzetközi rend viszont ez esetben is hasznos kiinduló alap, és érdemes azt nem csak a formális nemzetközi jog és a nemzetközi intézmények leszűkítő keretei között értelmezni. Ha ugyanis így teszünk, akkor például az ENSZ-nek az agresszió megfékezésében való kudarca a rend kudarcával lenne egyenértékű. Oroszország minden szempontból megszegte az intézményes rend szabályait 2022-ben (és azóta folyamatosan), és ez az intézményes rend nem képes a megfelelő válaszra. Az ENSZ BT akár erőszakos retorziókra vonatkozó felhatalmazást is adhatna, de – érthetően – ez az orosz–ukrán háború esetében nem fog megtörténni, ám ez nem jelenti a rend bukását, mert már számos mechanizmus bizonyította, hogy annak az egyoldalú felrúgása súlyos (még ha nem is azonnali) következményekkel jár. Ez egy magyarázat arra, hogy racionális számítások szerint az elmúlt évtizedekben a „liberális rendből” profitáló Kínának miért nem

éri meg, hogy valamilyen világvezető pozícióra törő nemzeti érzület hullámát meglovagolva kilépjen belőle. Tegyük hozzá, hogy ez csökkenti a 20. századi hidegháborúhoz hasonló kialakulásának az esélyét is, mert Kína sokkal, de sokkal több szállal kötődik a „liberális rendhez”, és jobban is függ attól, mint annak idején a Szovjetunió.

A liberális világrend neoliberalis nézőpontból (de akár idealistából is) az a keret, amelynek a határait feszegetni lehet, de súlyosabb veszteségek nélkül átlépni nem. Azaz – az államokat antropológiai jegyekkel felruházó liberális és realista elmélet szerint is – az önszegélyre épülő, önérdékkövető és hatalom-maximalizáló rendben az államok javítóintézetben letöltendő életfogytiglani relatív szabadságvesztésre vannak ítélve. Szabadságvesztésre, mert a szuverenitásuk a nemzetközi rendszerben nem korlátlan, és vagy a neoliberalis függőségek, vagy a neorealista túlélési ösztön miatt nem tehetnek meg bármit. Viszont ez relatív, mert a „liberális rend” is a vesztfáliai típusú nemzetállami szuverenitásra épít, amelynek értelmében a nemzetközi rendszer „szent tehené” a szereplők szuverén egyenlősége és a belpolitikájuk teljes szuverenitása.¹⁰

A liberális világrend a közép-európai–amerikai kontextusban

Az elméleti megközelítés összefoglalásaként a következő feltevéseket fogalmazhatjuk meg a nemzetközi rendszerrel kapcsolatban, amely értelemszerűen hatással van régiókra és a közép-európai–amerikai kapcsolatokra is:

1. a nemzetközi rendszer államközpontú, az államok önérdékkövetők, és az érdekeik a belső adottságaikból fakadnak – azaz az államon belül „konstruálódnak” az érdekek és az értékek, a létező érdek követése racionális, viszont annak a kialakulása nem;
2. létezik egy nemzetközi rend, amely az államok önérdékkövető magatartásának a kompromisszumaként intézményesedett, amiket lehet normáknak vagy nemzetközi értékeknek nevezni;
3. a nemzetközi rend anarchikus ugyan, de hatással van a szereplőire, és „újra-konstruálja” az érdekek hálózatát, továbbá az intézményes kompromisszumon keresztül a hierarchia vagy a kontrollált anarchia irányába lép el;
4. a nemzetközi renden belül léteznek alrendszerek, amelyekben regionálisan vagy bizonyos kérdések mentén tematizálva karakteresebben jelenik meg a rend „szocializáló” hatása, azaz a hierarchia – ilyen Közép-Európa, Európa vagy a Nyugat, ahol a kölcsönös függőségek erősebbek, és akár regionálisan (EU), akár globálisan is intézményesülhetnek ideológiai síkon („demokráciák világa”);
5. a nemzetközi rend egyes szereplői képesek lehetnek a saját önérdéküket követve kialakítani a szocializációt, amelynek a modern nemzetállami formájára az USA, a posztmodernre¹¹ pedig az EU a példa;

6. a nemzetközi rend egészének az érvényességét nem kérdőjelezi meg, ha egyes szereplőkre a szocializáció nem ugyanolyan mértékben hat.

Maradhatnak eltérések még a szorosan értelmezett alrendszeren vagy a liberális, demokratikus magon („liberális buborékon”) belül is, amelyek a végső soron meghatározó, belsőleg kialakult érdekek és értékek különbözőségéből fakadnak. Azonban sem ez, sem pedig a „liberális renddel” szemben erőszakos kihívóként fellépő szereplő – például ma Oroszország – nem rengeti meg könnyen a rendet. A rend maga is folyamatosan változik, de paradigmaváltásra utoljára 1991-ben, a Szovjetunió bukásakor volt példa. Sem Kína, sem Oroszország nem képes megfelelő alternatívát kínálni, amely olyan „szocializációs” képességekkel rendelkezne, mint amik a liberális világrendre jellemzőek, vagy bizonyos mértékben a Szovjetunióra volt igaz a szovjet blokkon belül, azaz a második és kisebb mértékben a harmadik világban.

A fentiek eredője, hogy a nemzetközi rend nem lehet folyamatosan anarchikus, mert változik, s ez nemcsak a hatalom materiális, a szereplők közötti megoszlását módosítja vagy annak a következménye, hanem a szereplők belső és külső érdekeit is, azaz a szocializációt. A nemzetközi rendszer az a „tudásközpont”, amely az érdekek eredőjéből kialakult kompromisszum, és amelyből a szereplők viselkedésére választ adó sémákat lehet „letölteni”, miközben az érdekeiknek megfelelően ők maguk is folyamatosan „feltöltenek” elemeket. Vagyis a világrend a nemzetközi rendszer „Wikipédiája”, ahol jelen esetben a liberális tartalom van túlsúlyban. De a Wikipédia sem omlik össze, ha új, a korábitól akár gyökeresen eltérő tartalommal bővül. Szintén ez a hasonlat világít rá, hogy egyes kérdésterületekhez a kérdés tulajdonságától függően különböző tartalomcsoportokat lehet letölteni, amelyek jelentősen eltérő válaszokat adhatnak. Ez a V4-es szűkítő a Közép-Európa-fogalomra vonatkozóan is indokot adó kérdésspecifikus biztonsági komplexum elmélete.¹²

A liberális világrend változásához hozzájárul az Egyesült Államok külpolitikai napirendje és az azon szereplő tételek menedzselése, de a regionálisan erős szocializációs hatású közép-európai együttműködés – nevezetesen a V4 mint alrendszer – igenis befolyással van például arra, hogy Magyarország érdekei hogyan alakulhatnak. Az érdekek viszont belül jönnek létre, így hazánk is alakítja a közép-európai érdekkompromisszumot, míg a közép-európai érdekek (főleg ha eltérnek az unióstól) hatással vannak az EU működésére, amely pedig az EU–USA-kapcsolatokat vagy akár – közvetlenül az amerikai külpolitikai napirendre kerülve – magát a liberális világrendet befolyásolja.

A liberális világrend változásával kapcsolatban olyan állítások merültek fel, hogy a világrend megbukott, és a nacionalizmus és a populizmus aláássa azt az internacionalizmust¹³, amely az Egyesült Államok által működtetett rendet jellemezte 1991 óta. Fontos megjegyezni, hogy a nacionalizmus

az internacionalizmussal ellentétes fogalom ugyan, de mivel az utóbbi nem eredendően liberális, az előbbi nem lehet automatikusan a liberálisnak a fordítottja. Talán éppen az internacionalizmus gyengíti a rendet, hiszen a liberális értékeknek a nemzetközi szintéren való erőltetett terjesztése („offenzív liberalizmus”) nem éppen toleráns viselkedés, vagyis nem liberális. Erős érvek jelentek meg az Egyesült Államok hanyatlásával kapcsolatban is. De az, hogy a Washington által kialakított értékek és érdekek mentén működő szocializációs rend nem mindenki szempontjából jelent automatikus igazodást, nem jelenti a rend bukását. Történelmileg igazolható, hogy a birodalmak esetében a terjeszkedés vége egyben a hanyatlásukat is jelentette. Azonban a liberális világrend az alkotóitól függetlenül is meghatározó szerepet tölt be például a multilaterális nemzetközi szervezeteken keresztül, továbbá a nemzetközi biztonsági egyezmények miatt, valamint a globális kereskedelmi és gyártási láncok tekintetében, illetve a pénzügyek teljes globalizálódásának köszönhetően, mindezen felül az olyan kihívások kezelésére való képessége következtében, amelyek rendkívül negatívan hatnak azokra is, akik magát a rendet kritizálják.¹⁴

A dichotóm logika a 20. század sajátja volt, és az Egyesült Államok által vezetett poszthidegháborús liberális világrend éppen azt a szembenállást értelmező és az elméletekben is jelen lévő karakterisztikát haladta meg. Nem véletlen, hogy az e jelenséget tudományos körben megfogalmazó Francis Fukuyamának a történelem végére vonatkozó teóriája¹⁵ hihetetlen sebességgel tett szert népszerűsége a globális szakmai körökben, és hogy éppen ez az elméleti megállapítás – vagy pontosabban: allegória – az, amit a lehető legtöbben és a legélesebben kritizáltak azóta még liberális oldalról is. Az emberi gondolkodás történetében visszatérő motívum, hogy a valóságot ellenpárok segítségével próbáljuk leírni,¹⁶ és a múlt század történelmi eseményei is ezen ellenpárok létezésének az érvényességét látszódtak igazolni. Ilyen az első világháború, azaz a liberális és a 19. századi hatalmi egyensúlyi politikára épülő világrend szembenállása; a második világháború, tehát a demokráciák és a fasiszta totális diktatúrák harca; valamint a hidegháború, a liberális demokráciák és a kommunizmus küzdelme. Ha jobban belegondolunk, ezt a leegyszerűsítést és a nemzetközi kapcsolatokat „normális” menetére jobban hasonlító megközelítést hozza vissza a bideni „demokráciák világa”, amely a Washingtonban kialakított kritériumok alapján liberális demokráciákra és illiberális autoriter rendszerekre osztja a világot.¹⁷

Ahogy arról már szó volt, a liberális világrend történelmi kivétel¹⁸ – csupán a Szovjetunió felbomlása óta, tehát 32 éve létezik –, és azért jöhetett létre, s maradhatott fenn ilyen sokáig, mert az Egyesült Államok megkérdőjelezhetetlen és kihívóktól mentes, materiálisan is értelmezhető hatalmán nyugodott. Lehet, hogy ez a materiális hatalmi bázis viszonylag csökkent, de a liberális rend annál is fontosabb pillére még mindig erős. Az Egyesült Államokat ugyanis az tartja továbbra is a liberális rend középpontjában, hogy annak tagjai, de tulajdonképpen

még a kritikusi is többet profitálnak a működéséből, mint amennyit a fenntartására áldoznak. Ha pedig a lehetőségköltségeket nézzük, összehasonlíthatatlanul magasabb árat kellene fizetnie minden egyes országnak, ha a konfliktusokat enyhítő nemzetközi intézmények nélkül, saját magának, egyedül kellene fenntartania a biztonságához szükséges állapotot a nemzetközi kapcsolatok minden egyes területén (azaz nem csak a katonai dimenzióban).

Azt egyébként Joe Biden is jól érezte, hogy a renden belül vannak olyan országok – a liberális demokráciák –, amelyek önként és a saját maguk által (is) vallott értékek mentén kívánják a rendet fenntartani, míg mások az értékeket nem osztják, de az érdekeik (legalábbis rövid távon) nem ellentétesek a rend logikájával. Ez utóbbiak száma olyan nagy – főleg az első csoporttal együtt –, hogy a tehetetlenség törvényét figyelembe véve nehéz elképzelni, hogy a rend aktív megdöntésére törekednének. A Washington vezette „észak-atlanti dizájn centerben” megalkotott elvek, normák, intézmények továbbra is vonzóak lesznek mindaddig, amíg az Egyesült Államok (és a Nyugat) hitelesen tudja képviselni azokat. Ha ez a hitelesség csökken, például a rendszer hibáit aránytalanul, önös érdekekből felnagyító, de egyébként valós kérdéseket feszegető – tévesen liberális vagy konzervatív jelzővel ellátott – mozgalmak (pl. a *Black Lives Matter* [BLM], illetve a másik oldalon a *Make America Great Again* [MAGA]) miatt, azon nem csak az Amerikai Egyesült Államok, hanem a liberális világrend is veszít.

A liberális logika definiálta az „új világrendet” 1991 után, és a mai nemzetközi kapcsolatoknak ez a rend képezi a törzsét, és arra épült például az ENSZ és a NATO is. Éppen ezért, ha (csak) ezt tekintjük kiinduló alapnak, akkor mindenképpen túlzó az a jövőkép, amely a valódi multipoláris világot,¹⁹ vagy Kína és/vagy Oroszország globális hatalmát vizionálja. Az akkor lenne lehetséges, ha Peking vagy Moszkva egy olyan alternatívát tudna kidolgozni és működtetni, amely jobb a jelenleginél, és azt önként követné is a nemzetközi közösség²⁰ – azaz nem elég, ha a két fél csupán a jelenlegi rend hibáira hívja fel a figyelmet. A hibák nem magát a rendet kérdőjelezik meg, legfeljebb Washington szerepét és dominanciáját, mert a liberális rend egyben önkorlátozó ökoszisztéma is, amelynek a fenntarthatóságát éppen az adja, hogy kiegyensúlyozza az értékek különbözőségéből fakadó érdekellentéteket. Az Egyesült Államok azért tudta ilyen hosszan meghatározni a rendet, mert annak a fenntartását helyezte a külpolitikája célrendszerének az élére, még akkor is, ha az Washingtonra nézve nagyobb költségekkel és viszonylag kevesebb haszonnal járt, mint a partnerekre.

Ez jelenti az eredeti alapot, amelyet azonban Washingtonban is sokszor elfelejtene – például akkor, amikor nem az ökoszisztéma egyensúlyát látják, hanem az értékkülönbségek miatt jelentkező költségeket, és erőszakosan egyformává akarják tenni a rend tagjait (a demokráciaterjesztés George Walker Bush, illetve a felsőbbrendűség hangoztatása Biden esetében), vagy amikor éppen ki kívánnak vonulni a rendből, és több hozzájárulást követelnek annak többi

haszonélvezőjétől (a neoizolacionista és tranzakcionista gondolkodás Donald Trumpnál). A hierarchikus birodalmi és „vazallusi vagy szatellit” viszonyrendszerhez képest – amelyben a gyengébb államok egyrészt sebezhetőnek érzik magukat, másrészt a túlélési ösztönük miatt hódolnak csak be az erősebbnek – a liberális világrend abban hozott újat, hogy a kevésbé erős országok nem a hatalmuk növelésében látták a túlélés kulcsát, hanem hisznek az együttműködés szabályozott keretén belüli védelemben, és így a számukra legkedvezőbb területek (például gazdaság, kultúra) felé fordulhatnak.

Biden-doktrína?

Joe Biden az elnöksége kezdetén a külpolitikai retorikájában is világosan megfogalmazott elvárásként jelenítette meg az európai szövetségesekhez fűződő kapcsolatok fejlesztésének az igényét, s egyfajta „demokráciák világában” értelmezte azt.²¹ Az Ukrajna ellen 2022 februárjában elindított orosz agresszió és invázió még egyértelműbbé tette, hogy az erős és egységes EU valójában Washington jól felfogott érdeke (érdekes módon, a Krím 2014-es annektálása még hagyott kétségeket). Biden már a hivatalos beiktatását megelőzően ambiciózus terveket fogalmazott meg a transzatlanti együttműködés terén, amelyek alapvetően pozitív várakozásokat tartalmaztak. Kijelentette, hogy „Amerika visszatért Európába” – majd ezt megerősítette a Müncheni Biztonságpolitikai Konferencián,²² egy évvel később pedig, de már egészen új okok és körülmények miatt, az orosz inváziót követően Varsóban is.²³ A győzelmi beszédnek ható eredeti kijelentés során azonban figyelmen kívül hagyta, hogy az európai – és köztük a V4-es – országok nem maradtak passzívak a Biden elnökségét megelőző években, és elkezdtek újraértelmezni a „különleges kapcsolatban”²⁴ és a változó világrendben betöltött helyzetüket és szerepüket, elsősorban Kína hatalmi pozíciójának a növekedését figyelembe véve.

Biden külpolitikájában az Európa felé való (vissza)fordulás már a hivatalba lépése kezdetétől az Oroszországgal szembeni front megerősítésére is szolgált, ami, sajnos, nem bizonyult megalapozatlan gondolatnak. Az amerikai elnök az Egyesült Államok helyét a demokráciák világának a vezetőjeként jelölte ki,²⁵ és úgy gondolta, hogy e tekintetben az uniós és az amerikai érdekek is egybevágnak. Ugyanakkor mindez a demokráciák és a diktatúrák között egyfajta globális konfliktust vetít előre, ami nem feltétlenül esik egybe az EU érdekeivel és a kínai (és természetesen az orosz) kapcsolatok fenntartásának a szükségszerűségével.²⁶

A liberális világrend – hasonlóan a bideni logikához – a liberális elvek „gyűjteménye”, amelyek alkalmazásának a célja, hogy a hasonlóképpen gondolkodó demokráciák stabilitásán nyugodva az egész világot fenntarthatóvá tegyék.²⁷ Ez alapján liberális világrendről akkor is van értelme beszélni, ha nem minden

nemzetközi szereplő egyforma; azonban a kifejezés értelmét veszti, ha a magot jelentő liberális demokráciák nem léteznek – következésképpen a „liberális buborékon” (mag) belül nem érdemes tolerálni a különütasságot és az illiberális fordulatot. A világrend liberális megközelítése szükségszerűen normatív, és eredendően jövőbe tekintő: a saját szemüvegén keresztül ítéli meg a világot és utópikusan egy jobb és élhetőbb világot vázol fel elérendő célként.²⁸

Az intolerancia megnyilvánulása Magyarország szempontjából is fontos politikai téma volt az elmúlt évtizedben, de a liberális világrend strukturális logikáját és fejlődési dinamikáját tekintve az éppen a fentebbi gondolatmenet miatt nem meglepő. A liberális világrend logikájából fakadó recept, hogy a liberálisoknak a saját maga (az Európai Unió és az Egyesült Államok) megerősítésén keresztül kell példát mutatnia és a belső stabilitásból fakadóan a rend – a ma rendkívül divatos, de sokak által a megértést nélkülözve használt kifejezéssel élve – rezilienciáját növelnie. Továbbra is a nemzetállami szuverenitás univerzálisan elfogadott elve az – amit az EU esetében néha hajlamosak vagyunk elfelejteni –, ami segíti a nemzetközi közösség tagjait, hogy az egyenlőségükben bízva együttműködjenek a nemzetközi rendben még akkor is, ha a annak más tagjai esetleg viszonylag többet profitálnak abból.

A világrend és az amerikai–visegrádi kapcsolatok

„Visegrád szellemének”²⁹ gondolköre nem értelmezhető a hagyományos realista–liberális logikában. A visegrádi csoport minden országa tagja az Európai Uniónak és a NATO-nak, és bár a kül- és a biztonságpolitikájukat valamiféle nemzeti érdek vezérli, a hagyományos, klasszikus realista hatalompolitikai kategóriák nem igazán képesek értelmezni a politikai cselekvéseiket. Ahogy a liberális institucionalizmus és egyéb liberális elméletek több eleme (interdependencia, demokratikus béke) is releváns a visegrádi csoport „biztonságpolitikai gyakorlatának” a megértéséhez, holisztikusan azok sem tudják a V4-nek és Magyarországnak a helyzetét, illetve az elmúlt évtizedekben bejárt útját megragadni. A térség országainak a biztonságpolitikáját csakis a múltban elképzelt lehetséges jövők közötti – részben érdekalapú és tudatos, részben viták során formálódott, részben pedig alapvető értékválasztásokból és a képzelet konstruktív erejéből táplálkozó – választásként lehet rekonstruálni. A V4-ek esetében a regionális biztonsági komplexum különösen érdekes vizsgálati téma, miután 2014 márciusában a csoport védelmi miniszterei megállapodtak egy közös védelempolitikai stratégia kidolgozásában.³⁰ A biztonságiasítás „nyelvezetére” lefordítva azt is mondhatnánk, hogy a V4-ek alkotta biztonsági közösségben az állami szereplők kísérletet tettek és tesznek arra, hogy közösen biztonságiasítsanak egyes fenyegetéseket.

Miért releváns mindez a régióink és hazánk szempontjából, és hogyan indokolja a liberális világrendhez való tartozás hasznát? A NATO a fentiek szerint nem fogható fel pusztán érdekközösségnek – máskülönben kétséges, hogy a hidegháború utáni világban, a szovjet katonai fenyegetés elmúltával fennmaradhatott volna. Azonban alapvető jelentőséggel bír, hogy a szövetség a tagjai számára komoly kollektív védelmi, illetve elrettentő képességet biztosít. Annak hiányában Magyarország és a V4 többi állama képtelen volna a maga biztonságáról megfelelően gondoskodni.³¹ Ténylegesen autonóm semleges országgként megengedhetetlenül költséges haderőfejlesztésre lenne szüksége, más esetben pedig valamilyen külső hatalom érdekeinek kellene alárendelődnie. Ha ez a külső hatalom az Egyesült Államok, illetve a NATO lenne, akkor Magyarországra is vonatkozna a szövetséggel járó függőség, illetve orientációs kényszer, viszont tagság nélkül nem vehetne részt a NATO döntéshozatalában.

Az elemzők és a politikai szereplők is egyetértenek abban, hogy a nemzetközi rend tekintetében alapvető változást hozott Oroszországnak az Ukrajna elleni – nem provokált – agressziója és a háború. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy a hidegháború óta eltelt három évtizedben számos olyan fordulópontnak lehettünk a tanúi, amelyekkel kapcsolatban a tudományos közösségen belül megerősödött az igény, hogy értelmezzék az „új világrendet”.³² Elég, ha csak az elmúlt évtizedre tekintünk vissza, amely rendkívüli pesszimizmussal kezdődött, és a globális terrorellenes háború miatt túlterjeszkedett és a globális gazdasági válság által megtépázott Egyesült Államok vezette világ hanyatlásának a képét vetítette előre.³³ Ez nem történt meg; annak ellenére sem, hogy a minimum regionálisan megerősödött Kína és Oroszország is újra kihívóként szerette volna láttatni magát. De vitán felül áll, hogy az Egyesült Államok továbbra is a világ vezető nagyhatalma, és az 1945-ben általa (is) létrehozott, majd 1991 óta „egyedül” irányított (neo)liberális világrend még mindig áll, és a rendszerszintű alternatívája nem jelent meg.

Az elmúlt három évtized egyes történelmi fordulópontjai rendszerszintű kihívásokként is értelmezhetőek, de a következményként megjelent gazdasági-társadalmi nehézségek a belpolitikát is alakították, és a rend, valamint az értékek és érdekek tekintetében is alapvető kérdéseket vetettek fel. A „demokráciák világa” elismeri, hogy a cél a liberális világrend fenntartása, de elfogadja, hogy bár a rend globális, mégsem kell mindenkinek feltétlenül osztania annak minden célját, és lehet létezni a renden kívül is. Azaz az Egyesült Államok akár toleráns is lehet az e világon kívüli szereplőkkel, amíg azok magát a rendet nem fenyegetik – washingtoni szempontból: amíg az amerikai célokat (amelyek súlyos eleme a rend fenntartása) szolgálják. Ugyanakkor a renden belül nem lehet toleráns, mert a „demokráciák világa” tagjainak erőseknek kell lenniük, hogy a „kagani dzsungel”³⁴ ne tudjon visszaozni.

Természetesen ez utóbbi feszültséget szül a renden belül, de az amerikai progresszív-liberális elvek – szándékosan nem az „érdekek és értékek” – mentén történő egységesítés jóval kevesebb figyelmet és energiát igényel. A „liberális rend”, a globális szabályrendszer és logika – amely egyébként még Kínának is előnyöket ad – akkor tartható fenn, ha a „demokráciák világa” az amerikai belpolitikában „konstruálódott”³⁵ értékeket egységesen vallja. Éppen ezért nem annyira meglepő, hogy a valójában stabilan demokratikusnak tekintett szövetségeseket kritizálják, és nyomást gyakorolnak a belpolitikájukra is. Azaz a „buborékon” belül számon kérhető a liberális rend ideológiai alapjait jelentő minden elem – a szabadkereskedelem, az emberi jogok progresszív (azaz folyamatosan bővülő körének) védelme, valamint a béke, a biztonság és a baráti külpolitika – egyszerre történő teljesülése, ám a buborékon kívül elfogadható, hogy valamelyik elem sérül.

A közép-európai-amerikai kapcsolatokra vonatkozó következtetések

2022 februárjában Oroszország megtámadta Ukrajnát, ami a nemzetközi renddel kapcsolatos számos megállapításunkat megkérdőjelezi. Az orosz agresszió a nemzetközi rendszer tesztje, és kérdéseket vet fel azzal kapcsolatban is, hogy a V4 hagyományos értelemben vett regionális biztonsági komplexum-e.³⁶ A nyitott kérdésektől eltekintve abban egyetérthetünk, hogy az ukrán területek ellen indított támadás a történelemkönyvekben fordulópontként fog bevonulni, és a nemzetközi kapcsolatok működését illető számos, sokszor kényesen őrzött alaptételt is újra kell gondolnunk. Vitán felül áll, hogy a V4 érvényessége nem szűnik meg, és a mai világunkban szükség van regionális szinten kialakuló/létező politikai együttműködésekre, amelyek a térségenként eltérően megjelenő (akár) globális kihívásokkal szemben is rugalmas és hatékony válaszokat tudnak adni.

De már az ukrajnai háború előtt is felmerült a szakmai vitákban, hogy a regionális biztonsági komplexumok elméleti kerete szűk, és nem is teljesen alkalmazható a V4-ek esetében, s a visegrádi országok tevékenysége inkább egyfajta kérdés-specifikus regionális együttműködés.³⁷ Azaz a regionális karakter valóban megjelenik, de csak a közösen értelmezett kihívások és az azokra adott válaszok tekintetében. A kérdés-specifikus biztonsági megközelítés a számos vita és az eltérő szempontok ellenére a stratégiai kérdésekben az elmúlt 30 évben inkább erősítette az együttműködést. „Visegrád szelleme” az az összekötő kapocs, a logikai és valójában a gyakorlati intézményes „ragasztó”, amely 1991 óta lehetőséget adott arra, hogy a visegrádi országok rugalmasan tudják folytatni az együttműködésüket, és közösen lépjenek az európai vagy a globális szintre, hogy megjelenítsék a regionális érdekeket, amelyek a nélkül kevésbé lettek

volna láthatóak az „észak-atlanti dizájn centerben”. Az egyes kérdések így hatnak egymásra, szorosan összefüggenek, és kérdésspecifikus biztonsági szuperkomplexumokká válnak³⁸, amelyek folyamatosan változnak is.

Az amerikai külpolitikában jelenleg filozófiai párbeszédnek zajlanak a régiókkal kapcsolatban, illetve a régiók miatt, és egyes szavakról és kifejezésekről folytatnak vitákat. Már az új évszázad első évtizede végén folyamatos kérdés volt, hogy az Egyesült Államok továbbra is képes lesz-e ellátni azt a szerepet, amelyet a hidegháború vége után töltött be. Az „*America First*” jelszó nem Trumpnál jelent meg először, mert már Barack Obama idején igény mutatkozott arra, hogy az Egyesült Államok kissé visszavonuljon a világpolitikától, és a saját belső gazdasági és társadalmi problémáira tudjon koncentrálni. Mindezt sokan úgy értékelték, hogy az unilateralizmus korszaka véget ért, és újra a multilaterális világot éljük, amelyben jelen vannak Washington kihívói. Kína azonban nem elég erős, Oroszország pedig most utoljára lehet képes a világpolitikai eseményekbe beleszólni. Ez az elképzelés vezetett a 2022-es invázióhoz.³⁹ Bár a helyzet – főleg Kína esetében – változhat, de ez nem fogja azt jelenteni, hogy az Egyesült Államok hatalma a közeljövőben csökkenne.

Az Amerikai Egyesült Államok a hidegháború vége óta különleges helyet foglal el a nemzetközi rendszerben, s ebben tulajdonképpen minden elméleti irányzat egyetért.⁴⁰ A neoliberais (neokonzervatív) Robert Kagan⁴¹ mindezt annyiban egészítette ki, hogy a történelmi fejlődést és az anarchikus nemzetközi rendszer logikáját tekintve – amelyről a liberális és a realista *mainstreamen* belül szintén egyetértés mutatkozik⁴² – az USA dominanciája kivételt jelent, mert a realista szemszögből megfogalmazott érdekei egybeestek a (neo)liberális rend megerősítésének és fenntartásának az igényével. E „liberális hegemonia” létrejöttének a kulcsa az volt, hogy kihívó nélkül az Egyesült Államok olyan erőssé válhatott a nemzetközi rendszerben, hogy tisztán liberális külpolitikát tudott folytatni, amelynek a célja a belső értékekből fakadó érdekek mentén a liberális rend terjesztése, a liberális demokráciák körének a bővítése, valamint a nemzetközi kormányzást segítő intézmények erősítése. Az amerikai külpolitikának a nemzetközi események által meg nem cáfolt feltételezése az volt, hogy a maga képére formált világ mindenki számára biztonságosabb, és a valódi fejlődés lehetőségét biztosítja.⁴³

2019 szimbolikusan is fontos év volt (2024 is hasonlóan kerek év) Közép-Európa és Magyarország számára a „liberális világrendben”, mert akkor ünnepeltük a rendszerváltás 30., a NATO-tagság 20., valamint az EU-integráció 15. évfordulóját. Ezek az események az elmúlt három évtizedben a visegrádi térség országai külpolitikájának a sarokpontjait jelentették. Abban az esztendőben arról is megemlékeztünk, hogy hazánk újra csatlakozhatott a „Nyugathoz”. Jaltában az ország feje felett döntöttek, és a valódi sorsára sem lehetett befolyásunk négy évtizeden keresztül. Ez azonban megváltozott 1989-ben; és bár az elmúlt

harminc-egynéhány esztendő nem mondható könnyűnek, s a demokratikus átalakulás és az intézményi, gazdasági és társadalmi reformok sem voltak zökkenőmentesek, Magyarország ma a nyugati biztonsági architektúrának és szövetségnek a teljes és egyenjogú tagja. Ez a tagság visszaadta hazánknak azt a lehetőséget, amelyet a második világháborúval elvesztettünk: hogy az ország azon értékek, s ami még fontosabb, azon érdekek mentén fejlődhessen, amelyekre addig nem volt módja. Az euroatlanti integrációnak nem volt, és nincsen alternatívája. Természetesen vannak és lesznek is viták és nézeteltérések ez ügyben, de azok a szövetséget magát inkább előrébb viszik, mintsem megkérdőjeleznék annak az érvényességét.

Közép-Európa a szövetség része lett, de az „újonnan” érkezők nem mindig érezték úgy, hogy tényleg befogadták őket. Az elhagyatottság vagy elhanyagoltság érzése vissza-visszatérő és nem is mindig indokolatlan érzés. Az Európai Unióhoz vagy a NATO-hoz való igazodási szándék az elmúlt évtizedekben azzal a következménnyel járt, hogy a közép-európai országok gyakran kritika nélkül vettek át intézményeket, szabályokat, és a térségünkben zajlott, gyakran különböző folyamatokra kevésbé reagáltak, s azok kezelése háttérbe szorult. A 2000-es évek közepéig az energiabiztonság kérdése kevésbé volt hangsúlyos az EU-n belül, 2015-ben pedig a közösség meglepődött, hogy egy „új” tag álláspontja milyen markáns lehet az illegális migrációval kapcsolatban.

Magyarország érdeke, hogy az euroatlanti szövetségnek a tagja legyen, azonban az elmúlt húsz és tizenöt év arra is rámutatott, hogy ez a közösség csak akkor működik, és akkor lesz képes a kihívásokat kezelni a jövőben, ha a tagjai egyenrangúan tudják az érdekeiket megjeleníteni. Az őszinte párbeszéd az Egyesült Államok érdeke is. A közép-európaiaknak az az érzése, hogy elfelejtették, vagy nem értik meg őket, nem segíti a közösség fejlődését. Washington – többek között a világgazdasági válság következtében is – elfordult a térségünktől, és miközben egyre kevesebb figyelmet tudott szentelni az itteni országokra, új reflexek alakultak ki. A 2010-es évek elejétől kezdve egyre gyakoribbá vált, hogy a Fehér Ház viszonylag éles kritikákat fogalmaz meg a szövetségeseivel szemben, illetve nyíltan beavatkozik azok belpolitikájába,⁴⁴ amire korábban nem volt példa, és a szövetségen belül feszültségeket okozott az új hangvétel.

Mindezek a tapasztalatok, valamint a súlyos dilemmák, amelyeket meg kellett válaszolni, iránytűkként szolgálhatnak arra vonatkozóan, hogy miként erősítsük meg a regionális rezilienciát, és hogyan készüljünk fel a jövőben is minden bizonnyal egyre gyakrabban jelentkező világpolitikai töréspontokra. Ki mondhatjuk, hogy regionális együttműködésnek nagyon is van relevanciája, és talán az sem túlzó állítás, hogy az euroatlanti szövetség keretei között tartósan nincsen más alternatívája egyik visegrádi ország számára sem. Erre jó példa a pandémia kezelése a 2008–2009-es válság tanulságaiból okulva. Akkor ugyanis – miközben az egész EU megoldást keresett – a térségbeli országok számára

a hatékonyabb fellépést a regionális megközelítés tette lehetővé, és a tíz évvel korábbi tapasztalatok alapján a Covid19-járvány elleni küzdelem során – az uniós kritikák ellenére – szintén V4-es keretekben igyekeztek megoldást találni. Márpedig a dilemma igen komoly volt: hogyan lehet hatékonyan meggátolni egy valóban elképesztően gyorsan és széles körben terjedő, rettentő sok ember halálával járó világjárványt úgy, hogy a kezelés hatásai ne legyenek beláthatatlan következményekkel a gazdasági teljesítményre. Az e téren szerzett tapasztalatok azt támasztják alá, hogy a térségbeli (V4-es) kohézió erősítésének, a fizikai és a humán infrastruktúra-fejlesztésnek, a regionális szinergiák kihasználásának továbbra is fontos célnak kell maradnia az érintett országok napirendjén.

Az euroatlanti szövetségi rendszerbe történő integrálódás célja megkérdőjelezhetetlen volt, és annak sikere is vitán felül áll. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy a játékszabályokat az EU-ban és a NATO-ban nélkülünk alakították ki, és a teljes jogú tagság elérése után is indokolható hiányérzet maradt a visegrádi országokban: a szövetség feltétel nélküli igazodást várt el kiindulási alapként, és nem mindig volt befogadó a térségünkben megfogalmazott fenntartások tekintetében. Természetesen az euroatlanti integrációnak nincsen alternatívája, és a visegrádi országok – bármilyen ezzel ellentétes híresztelés vagy hiedelem ellenére – egyértelműen pro-NATO és pro-EU politikát folytatnak.⁴⁵

A visegrádi országok sokáig bizonyítani akarták, hogy megbízható szövetségesegek. Például feltételek nélkül felsorakoztak az Egyesült Államok mögé 2003-ban, ami számos neheztelő pillantást váltott ki Nyugat-Európából. Másrészt mindenben és kritika nélkül megfelelni igyekeztek a sokszor kettős mércét sem nélkülöző uniós csatlakozási folyamat során. A teljes jogú tagság, ahogy az a kifejezésből is adódik, valódi „egyenjóságú” várakozásokat váltott ki – egyáltalán nem elítélhető módon – az „új” tagokban, azaz nem csak a köteleességekből kívánták kivenni a rájuk eső részt. Számukra nem az állandó dicséret a lényeg, ám az elhanyagoltság érzése és a háttérbe szorításuk valós félelmeket generált bennük. Ezeket a félelmeket jól értik a V4 országaiban, de nem feltétlenül az Egyesült Államokban. Ezért az együttműködés és a közös hang megtalálása különösen fontos. A visegrádi országok egyszerre szeretnének hatékony, fontos és megbízható partnerek lenni, miközben azt kívánják elérni, hogy a tipikusan regionális szempontból jelentős kérdésspecifikus komplexumokat se hanyagolják el az európai, illetve a transzatlanti politika napirend kialakítása során. A hatékonyság nem csak a V4-ektől függ, hiszen minden klubnak végre kell hajtania a belső reformjaikat, amelyekben az összes tag véleményének a meghallgatása fontos. A kettős vagy többes mérce alkalmazása – többek között a visegrádi országokkal szemben – semmi esetre sem előrevetető.

Jegyzetek

- 1 Kagan, Robert: *A dzsungel visszavág* (Budapest: Antall József Tudásközpont, 2022), 9. o.
- 2 Billot, James: „Henry Kissinger: Why I Changed My Mind About Ukraine”, *The Post*, <https://unherd.com/the-post/henry-kissinger-nato-membership-for-ukraine-is-appropriate/> (a letöltés ideje: 2023. december 5.).
- 3 Robert Kagan a hibák forrását abban látja, hogy a rend az élet számos területét szabályozza, de nem változtatja meg az emberi természetet, és ezért érzékelhetjük úgy, hogy a liberális világrend ma a történelmi erők ostroma alatt áll. Az emberi természet negatív tulajdonságának a kihangsúlyozása egyértelműen realista kiindulás Kagan esetében, a rend korlátozó erejében való hit azonban inkább liberális. Kagan: *A dzsungel visszavág*; Kagan, Robert: „The Price of Hegemony”, *Foreign Affairs*, 101., no. 3. (2022).
- 4 A Közép-Európa és az Egyesült Államok kapcsolatainak történetét áttekintő művekre lásd például: Rada Péter: „The V4–US Relations and the American Foreign Policy Towards Central and Eastern Europe” in *Central Europe and the Visegrad Cooperation*, szerk. Stepper Péter (Budapest: Antall József Tudásközpont, 2018), 298–309. o.; Péczeli Anna: *The Relations of Central European Countries with the United States* (Budapest: Dialóg Campus, 2019).
- 5 A *Külügyi Szemle* jelen száma éppen erre bizonyíték, de hasonló cél vezérelte a 2015-ben kiadott kötetet is: Marton Péter, Balogh István és Rada Péter: *Biztonsági tanulmányok: Új fogalmi keretek, és tanulságok a visegrádi országok számára* (Budapest: Antall József Tudásközpont, 2015).
- 6 Annak a definiálása, hogy pontosan mit is jelent Közép-Európa, nem egyszerű feladat, és a földrajzi, a politikai és a gazdasági határok kijelölése során is abba a problémába ütközünk, hogy miként szűkítsük le a definíciót. Egyértelmű, hogy a kiszélesített fogalomhasználat módszertanilag inkább több, mint kevesebb problémát hordoz magában. Éppen ezért a jelen tanulmány – elsősorban az elméleti kiindulásra tekintettel – szűkítően értelmezi a fogalmat, és azt a Visegrádi Együttműködés országaira használja. A leszűkítő fogalomhasználat jóval bővebb és részletesebb leírását lásd: Marton, Balogh és Rada: *Biztonsági tanulmányok*.
- 7 Lásd a *Regional Security Complex Theory* megállapításait, például: Marton, Balogh és Rada: *Biztonsági tanulmányok*.
- 8 Lásd a magyar miniszterelnök stratégiai célkitűzését. Például: *Világgazdaság*, „Orbán: regionális középhatalmi státusz a cél”, <https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2023/01/regionalis-kozephatalomkent-latia-magyarorszag-iovoiet-orban-viktor> (a letöltés ideje: 2023. december 5.).
- 9 Lásd bővebben: Marton, Balogh és Rada: *Biztonsági tanulmányok*.
- 10 Lásd az ENSZ-alapokmányt: *United Nations*, „United Nations Charter”, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter> (a letöltés ideje: 2023. december 5.).
- 11 Cooper, Robert: *The Postmodern State and the World Order* (London: Demos, 2000).
- 12 Lásd: Marton, Balogh és Rada: *Biztonsági tanulmányok*.
- 13 Ikenberry, John G.: „Why American Power Endures”, *Foreign Affairs*, 101., no. 5. (2022): 58.
- 14 A liberálisok szerint a rend egyik legfontosabb jellemzője, hogy a haladás összekapcsolódott a modernitással, a kapitalista gazdasági növekedéssel. A folyamatos és gyorsuló emberi fejlődés nagyon meggyőző bizonyítéka, hogy az elmúlt 30 évben – azaz a jelen tanulmány időkeretével megegyező időszakban – a mélyszegénységben élők aránya, annak ellenére, hogy elképesztően megnövekedett a világ lakosainak a száma, évről évre

- 1%-kal esett vissza. Könnyű kiszámítani, hogy ez összesen több mint 30 százalékpontos csökkenés. Érdeemes megjegyezni, hogy az Egyesült Államokban a liberálisokat balról előző „progresszívek” is élesen támadják a „liberális világrendet”, éppen a kapitalizmus miatt, vagy azért kritizálják, mert nem képes a rend a birodalmi logika alapján „egyenlősíteni”.
- 15 Fukuyama, Francis: *The End of History and the Last Man* (London: Harper Perennial, 1993).
- 16 Levine, Norman: *Divergent Paths: Hegel in Marxism and Engelsism* (Lanham, MD: Lexington Books, 2006).
- 17 Erre reagál a magyar miniszterelnök 2022 decemberében nyilvánosságot látott véleménye, miszerint a blokkosodás nem érdeke Magyarországnak. Lásd például: Orbán Balázs: „Nem a szétbontásra, igen az összekapcsolásra – ez Orbán stratégiája a következő évtizedre!”, *Mandiner*, https://mandiner.hu/cikk/20230104_nem_a_szetbontasra_igen_az_osszekapcsolasra_a_magyar_strategia (a letöltés ideje: 2023. december 5.).
- 18 Kagan: *A dzsungel visszavág*.
- 19 Lásd például az egyébként meggyőző, de véleményem szerint korai előrejelzést: Turner, Susan: „Russia, China and a Multipolar World Order”, *Asian Perspective*, 33., no. 1. (2009): 159–184.
- 20 Maga a „nemzetközi közösség” kifejezés is liberális.
- 21 Hozzá kell tenni, hogy e hangzatos elképzelés megvalósításának a gyakorlati megjelenése inkább az Európai Unió megosztása irányába hat. Gondoljunk például arra, hogy a 2021-es demokráciacsúcsra nem hívta meg automatikusan minden EU- vagy NATO-tag szövetségét. Így – egyébként kontraproduktív módon – az EU-n belüli politikai ellentétekkel és ideológiai nézeteltérésekkel telített viták megerősítőjeként ver éket a szövetségesek közé, ahelyett hogy a szóban hangoztatott európai egységet erősítené.
- 22 NPR, „Biden Takes His »America Is Back« Message to the World in Munich Speech”, <https://www.npr.org/2021/02/19/969196055/biden-takes-his-americas-back-message-to-the-world-in-munich-speech> (a letöltés ideje: 2023. december 5.).
- 23 *The White House*, „Remarks by President Biden on the United Efforts of the Free World to Support the People of Ukraine”, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/03/26/remarks-by-president-biden-on-the-united-efforts-of-the-free-world-to-support-the-people-of-ukraine/> (a letöltés ideje: 2023. december 5.).
- 24 Természetesen a kifejezés alapvetően a brit–amerikai együttműködésre utal, de nem teljesen helytelen annak a tágabb, uniós kontextusban történő használata sem.
- 25 *The White House*, „Memorandum on Revitalizing America’s Foreign Policy and National Security Workforce, Institutions, and Partnerships”, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/02/04/memorandum-revitalizing-americas-foreign-policy-and-national-security-workforce-institutions-and-partnerships/> (a letöltés ideje: 2023. december 5.).
- 26 Még ellentmondásosabb a demokráciák világának a kijelölése, ami éppen az Európai Uniót osztja meg, tekintettel arra, hogy Biden nem hívta meg az EU-tag Magyarországot a 2021 decemberében virtuálisan megrendezett demokráciacsúcsra, miközben olyan (bár nem EU tag) államok is jelen voltak, amelyek korántsem nevezhetők az amerikai szterderdek szerint sem demokratikusnak. Ilyen meghívott volt például: Pakisztán, a Fülöp-szigetek vagy a Kongói Demokratikus Köztársaság. A résztvevők pontos listáját lásd: *U.S. Department of State*, „Summit for Democracy 2021: Invited Participants”, <https://www.state.gov/participant-list-the-summit-for-democracy/> (a letöltés ideje: 2023. december 5.).

- 27 Ikenberry, John G.: *A World Safe for Democracy* (New Haven, CT: Yale University Press, 2020), 13. o.
- 28 A 2000-es évek külpolitikai stratégiáinak a visszatérő kulcsszavai erre a gondolatra építenek. Ennek jó példája az EU-nak a tulajdonképpen azóta is az egyetlen biztonsági stratégiája: *European Council. Council of the European Union*, „European Security Strategy – A Secure Europe in a Better World”, <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/> (a letöltés ideje: 2023. december 5.).
- 29 A „Visegrád Spirit”, vagy a „visegrádi identitás” kifejezés értelmezésével kapcsolatban bővebben lásd: Rada Péter: „30 Years of Visegrad Cooperation and the Transatlantic Relations”, *BiztPol Affairs*, 9., no. 2. (2021): 3–13.
- 30 Lásd a cseh V4-elnökség által publikált anyagot: Czech Presidency of the Visegrad Group 2019–2020: „The Long Term Vision of the Visegrad Countries on Their Defence Cooperation”, <https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=454> (a letöltés ideje: 2023. december 5.).
- 31 Stepper Péter: „Magyarország hozzájárulása a NATO működéséhez”, *AJTK Fókuszban*, no. 2. (2019): 115–119.
- 32 Rada Péter: „Átalakuló biztonsági kihívások” in *Új világrend? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban*, szerk. Rada Péter (Budapest: Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, 2007), 53–72. o.; Rada Péter: „Megváltozó világunk és a biztonsági kihívások átalakulása” in *Biztonságpolitikai Corvinák*, szerk. Szálkai Kinga, Baranyi Tamás Péter és Szarka E. Luca (Budapest: Antall József Tudásközpont, 2019), 15–23. o.
- 33 Zakaria, Fareed: *The Post-American World* (New York, NY: The New York Times, 2011).
- 34 Kagan: *A dzsungel visszavág*.
- 35 Ez a klasszikus liberális mikroökonómiai logika. A liberális elméletekről részletesebben: Baylis, John, Smith, Steve és Owens, Patricia (szerk.): *The Globalization of World Politics* (Oxford: Oxford University Press, 2020), 114. o.
- 36 Stepper Péter: „A V4-együttműködés politikaelméleti magyarázata(i): A funkcionalista integrációelmélet strukturalista alternatívája”, *Külügyi Szemle*, 21., 1. (2022): 3–34.
- 37 Az elméleti keretek kibővítésének igényéről és a biztonság V4-specifikus vonatkozásairól lásd: Marton, Balogh és Rada: *Biztonsági tanulmányok*.
- 38 Uo.
- 39 Érdekes, hogy ezt a scenáriót a liberális Kagan és a realista Mearsheimer is előrevetítette, és bár más logika alapján, az én megállapításom szintén ez volt. Lásd: Rada: „Megváltozó világunk”; Mearsheimer, John J.: *The Great Delusion* (New Haven, CT: Yale University Press, 2018); Kagan: *A dzsungel visszavág*.
- 40 Mearsheimer: *The Great Delusion*.
- 41 Kagan: „The Price of Hegemony”, 10–18. o.
- 42 Baylis, Smith és Owens (szerk.): *The Globalization of World Politics*, 103–114., 130–144., 192–206. o.
- 43 Mearsheimer: *The Great Delusion*, 6. o.
- 44 Victoria Nulandnak, a State Department államtitkárának a magatartása mindegyre kiváló példa. Az USA Nagykövetsége Magyarországon, „Victoria Nuland, az európai és eurázsiai térség ügyeiért felelős külügyi államtitkár beszéde az Egyesült Államok–Közép-Európa stratégiai fórumon”, <http://ircblog.usembassy.hu/2014/10/03/victoria-nuland-az-europai-es-eurazsiai-terseg-ugyeiert-felelos-kuluyvi-allamtitkar-beszede-az-egyeseult-allamok-kozep-europa-strategiai-forumon/> (a letöltés ideje: 2014. december 3.).

- 45 E megjegyzéssel bizonyára sokan automatikusan vitatkozni fognak, de a tanulmány a valódi politikai-gazdasági tetteket és döntéseket értékeli. Illetve azt is figyelembe kell venni, hogy a kritika nem feltétlenül egyenlő a szkepticizmussal, és a közvélemény-kutatások is egyértelműen a NATO és az EU népszerűségét bizonyítják, amit a kormányok sem hagyhatnának figyelmen kívül. Lásd részletesebben a Nézőpont Intézetnek a témával kapcsolatos különböző felméréseit: Nézőpont Intézet: „Tízből hét közép-európai ellenzi a bevándorlást”, *Nézőpont*, <https://nezopont.hu/tizbol-het-kozep-europai-ellenzi-a-bevandorlast/> (a letöltés ideje: 2023. november 25.); Nézőpont Intézet: „Újabb közös pont: minden visegrádi ország ragaszkodik a NATO-hoz”, *Nézőpont*, <https://nezopont.hu/ujabb-kozos-pont-minden-visegrad-i-orszag-ragaszkodik-a-nato-hoz/> (a letöltés ideje: 2023. november 25.); Nézőpont Intézet: „Visegrádi identitás. Vízió vagy valóság?”, *Nézőpont*, https://nezopont.hu/wp-content/uploads/2020/01/V4_tanulm%C3%A1ny_09_friss-1.pdf (a letöltés ideje: 2023. november 25.).

Az atlantizmus bástyái: Lengyelország és Románia kapcsolatai az Amerikai Egyesült Államokkal a 2020-as években

*The Bastions of Atlanticism:
American Relations of Poland and Romania in the 2020s*

Kozma Klementina – Stepper Péter

https://doi.org/10.47707/Kulugvi_Szemle.2023.4.7

Összefoglaló: Lengyelország és Románia volt a leginkább atlantista NATO-tag-állam az elmúlt évtizedekben, és a nagy földrajzi távolság ellenére számos kapcsolattal rendelkeztek az Amerikai Egyesült Államokkal. 2014 óta az európai biztonság jelentősége felértékelődött, és mindkét ország jelentős haderő-modernizációba kezdett, amely szintén több ponton is kötődött amerikai cégekhez. A gazdasági-kereskedelmi kapcsolataik azonban továbbra is szűkösek, a lengyel és a román társadalom mégis alapvetően pozitív színben látja Washingtont, és támogatja a hozzá való politikai-katonai elköteleződés fenntartását.

Kulcsszavak: Románia, Lengyelország, haderő-modernizáció, amerikai világrend

Abstract: *Poland and Romania were the most atlanticist NATO allies in the last decades, and despite the great geographical distance between these European states and the United States of America, they deepened their relations with the North American country in several fields. After 2014, the importance of European security increased, and both countries started significant army modernization programs, which were connected to American companies. On the other hand, the economic and trade relations remained underdeveloped, but still, the Polish and Romanian society favored good diplomatic relations with Washington, and supported the further strengthening of military-political relations.*

Keywords: *Romania, Poland, army modernization, American World Order*

Bevezetés

Már több mint másfél éve tart Oroszország háborúja Ukrajnában, és az európai biztonság jelentősége emiatt újból felértékelődött. Időről időre felmerül a kérdés, hogy a transzatlanti kapcsolatok miként alakulnak át a megváltozott

biztonsági helyzet hatására.¹ Egyes európai államok, például Franciaország, lazítani szeretnének az atlanti köteléken, és európai stratégiai szuverenitásról beszélnek,² míg mások kitartóan atlantisták, és a szövetség szorosabbra fűzését akarják elérni; ilyen az általunk vizsgált Lengyelország és Románia is. Kelet-Közép-Európában elsősorban ez a két ország jelenik meg az amerikai külpolitika horizontján stabil és megbízható partnerként, ami egyrészt a több évtizedes kitartó lengyel és román külpolitika eredménye, másrészt a geopolitikai elhelyezkedésüké, hiszen annak révén fontos szereplőnek minősülnek Washington szemszögéből. Jelenleg úgy tűnhet, hogy ez az elkötelezettség katonai értelemben fontos és megtérült, ugyanis a vizsgált országokba az orosz–ukrán háború kitörése óta jelentős katonai támogatás érkezett amerikai részről, mind a partnerségi, mind pedig NATO-keretek között.³

Másrészt viszont azt is látni kell, hogy kisebb-nagyobb hullámvölgyek mindig is mutatkoztak a kétoldalú kapcsolatokban, amelyeknek egyes szerzők nagyobb, mások kisebb jelentőséget tulajdonítottak. Az is tény, hogy az amerikaiak Ázsia felé fordulása (*Pivot to Asia*) jelentős stratégiai változást indított el,⁴ és sokan már azt várták, hogy Washington jóformán teljesen kivonul Kelet-Európából,⁵ s az számottevően befolyásolhatja a két ország atlanti kapcsolatait is. A változó amerikai külpolitika néha csapdahelyzeteket teremtett Varsó és Bukarest számára, és azokat eltérő megoldásokkal igyekeztek elhárítani. A tanulmányban nem foglalkozunk mélyebben a román és a lengyel atlantizmus eredeti történelmi okaival, hanem arra koncentrálunk, hogy a két ország vezetői a szövetség tagjaként miként viselkedtek, és milyen megfontolások vezérelhették őket az atlantista külpolitikájuk alakításában. Románia és Lengyelország atlantizmusának vizsgálatakor egy rövid kitérőt kell tennünk az Egyesült Államok Európa-politikájának elemzésére is. Mivel e szövetségi kapcsolatok Washington számára a világpolitikai érdekei fenntartását szolgálják, a szövetségalkotás dinamikáinak a megismerése is segít az értelmezésükben. Az ez utóbbiakkal kapcsolatos elméleti háttérhez Glenn Herald Snydernek a szövetségek természetéről szóló teóriáját használtuk fel annak érdekében, hogy válaszokat kapjunk a következő kérdésekre:

- Miért éri meg a NATO-n belül atlantista külpolitikát folytatni a román és a lengyel kormányoknak?
- Az amerikai külpolitika számára mekkora értékkel bír valójában a román és a lengyel atlantizmus?
- Miért éri meg az Amerikai Egyesült Államoknak a NATO szövetségi rendszer működtetése és a Kelet-Európa katonai biztonságáért hozott pénzügyi áldozatok?
- Amennyiben leértékelődik az USA vezetése szemében a térség, vajon akkor is fennmarad-e az atlantista külpolitika a vizsgált két országban?

A lengyel és a román atlantizmus (soktényezős) okainak komplexitása miatt nem várható jelentős külpolitikai reorientáció még akkor sem, ha az amerikai térségpolitika a jövőben számottevően meg is változik. Ám a két ország esetében ennek a feltételezése eltérő okokra vezethető vissza. Míg a lengyel középhatalmi reálpolitika folyamatosan igyekszik diverzifikálni a kapcsolatokat – vagyis Varsóban az amerikaiak fontos, de nem kizárólagos partneri szerepet töltenek be a tudatos stratégiai építkezésben –, addig a román intézményi befolyásszerzés logikája egyre nagyobb elköteleződést vetít előre Washington irányába.

A szövetségalkotás és a szövetségi viselkedés logikája

Számos elmélet foglalkozott a szövetségek eredetével,⁶ azok fenntarthatóságával és sérülékenységgel. A potyautas (*free-rider*) viselkedéstől, a magára hagyottságtól (*abandonment*) vagy az egyoldalú függéstől (*bandwagoning*) való félelelmről is megannyi tudományos írás született.⁷ A szövetségen belüli potenciális problémák megértése és előrejelzése nagyon fontos feladat, ha valaki külpolitikai prognózis akar adni. Vagyis érteni kell, hogy milyen lehetséges következményei adódhatnak egy ország számára, ha odaláncolja magát (*chain ganging*) egy felelőtlen szövetségeshez (ld. első világháború), vagy kimarad egy konfliktusból (*pass the buck*), és egy harmadik országtól várja, hogy megakadályozza a feltörekvő hegemon agresszióját (második világháború).⁸ A vizsgálódásunkat még ennél is jobban befolyásolja és relevánsá teszi a jelenleg is zajló orosz–ukrán háború és annak az államok egyéni, regionális és szövetségi biztonságára gyakorolt hatása. Mivel Lengyelország és Románia egyaránt egy háborúban álló ország közvetlen szomszédságában található, az esetükben a politikai párbeszédet jelentősen felerősítette egy esetleges eskaláció lehetősége és annak a várható következményei.⁹

Az európai védelmi képességek azonban a hidegháborút követően javarészt leépültek, mondhatni, a legtöbb országra katonai téren jelentős amortizáció volt jellemző. A szükséges modernizáció folyamatát serkentették ugyan a 2000-es évek közel-keleti műveletei, de a valódi ébredést sokaknál csak a 2014-es krími annexió indította el, ami egyértelműen a reakciós európai megközelítést támasztja alá. A megkésettség mellett további gondot okoz, hogy Európa államainak az érdekei és motivációi számos kérdésben különböznek. Mindez sebezhetővé teszi a kontinenst, és lehetőséget biztosít más világpolitikai szereplők számára, hogy az eltérő európai stratégiai érdekek kihasználásával előnyt kovácsolhassanak maguknak.

Thomas Wright egy 2017-es könyvében¹⁰ pontosan erre a kérdésre tapintott rá, és arra kereste a választ, hogy vajon milyen hatásai lesznek Európa jövőjére az amerikai nagystratégiának, és mivel járna jobban Washington: ha kiaknázná a megosztottságot, vagy ha tompítaná azt. Az Egyesült Államok

speciális bilaterális partnerségei miatt – amelyeket külön-külön kötött több európai országgal is – azt feltételezzük, hogy nem az egységes európai döntések megszületésében érdekelt. A második világháború óta Washington, egyedülálló módon, szinte minden jelentős európai politikai kérdésbe bevonták, és ma már alig találunk olyan szférát, ahol az amerikai érdekek ne jelennének meg. Wright érvelése szerint az európai államok közötti feszültségek és érdekellentétek viszont az Egyesült Államok jelenléte nélkül nagy eséllyel kudarcokkal végződnének. Így továbbra is kérdés marad, hogy mi Washington valós célja: előny-szerzés vagy szoros együttműködés?

E külpolitikai dilemma kapcsán úgy véljük, hogy az amerikai nagystratégiai, illetve a befolyásövezetek fenntartását érintő kérdésekben – elsősorban politikai-katonai téren – a szoros együttműködést várja el az Egyesült Államok az európai partnereitől. Erre jó példát szolgáltatnak a Trump-adminisztráció alatti éles kritikák vagy a Biden-elnökségnek az ukrajnai háborúhoz történő hozzájárulásra vonatkozó kvázi felszólítását. Ugyanakkor gazdasági és technológiai téren egyértelműen az előny megszerzése és fenntartása az USA elsődleges célja. Egy hosszú távú tervezés szempontjából éppen ezért fontos kérdés lehet, hogy megéri-e a saját előnyeit úgy megvalósítani, hogy közben a hagyományos szövetségei (Európa) helyzetét a világpolitikai szinten jelentősen csorbítja.

A 2008-as világgazdasági válság megtorpanást idézett elő az amerikai gazdaságban, amelynek a mértékét az egész világ megérezhette. Az akkori krízis hatásai azonban a leginkább az európai kontinenst és azon belül is a kelet-európai régiót érintette. A legkevésbé ugyanakkor az afrikai kontinensre és Kínára volt hatása, néhány évvel később pedig azt láthattuk, hogy a kínai gazdaság növekedése exponenciálisan megugrott, és komoly kihívás elé állította nemcsak az Egyesült Államokat, hanem Európa számos országát is. Ezzel a folyamattal, mondhatni, elkezdődött egy új világrend kialakulása, amelyben Kína az Egyesült Államok potenciális vetélytársaként került fel a nemzetközi színtérre. Ráadásul Moszkvára az amerikai külpolitikai fókusz Ázsia felé fordulása és a gyenge európai ellenállási képesség egyaránt motiváló tényezőként hatott a saját érdekeinek a Fekete-tenger térségében történő érvényesítésére. A 2010-es évek közepére tehát kirajzolódott egy régi-új verseny a befolyási övezetek megszerzéséért és megtartásáért. A továbbiakban röviden áttekintjük, hogy egy átalakuló világrendben milyen szövetségi logikát követhetnek az államok a saját érdekeik megvalósulása céljából.

A jelen tanulmány megírásakor a hidegháborút követő szövetségalkotás dinamikájára voltunk kíváncsiak, továbbá arra, hogy milyen megfontolások jutottak érvényre az általunk kiválasztott országok politikai döntéshozatala során. Ehhez elsősorban a Glenn Snyder által vizsgált¹¹ biztonsági dilemmák kialakulását vesszük alapul, a szövetségi keretek között, de a játékelméletek által nyújtott feltevések alapján azt is feltárjuk, hogy Lengyelország és Románia döntéseit milyen fő tényezők befolyásolták.

Ha abból a feltevésből indulunk ki, hogy az egyes államok béke idején sem lehetnek biztosak abban, hogy a többiek szándékai barátságosak maradnak, akkor talán könnyebben megértjük, hogy a volt szocialista országok miért fordultak szinte kivétel nélkül alig pár év leforgása alatt a nyugati integráció felé. Hasonló gondolatmenet alapján térünk ki érintőlegesen arra is, hogy Oroszországnak a NATO-val kapcsolatos megközelítéseit miért befolyásolta a vizsgált két ország szövetségi dinamikája. A realista elmélet szerint az államokat alapvetően az egymással szembeni bizalmatlanság jellemzi, és a saját túlélésük számít az elsődleges céljuknak, ezért a védelmi motivációik szükségszerűen növekedni fognak. E motiváció következtében nem csupán a békés célú védelmi képességeik fejlődnek, hanem egyben az elrettentési és a támadó is.

A biztonsági dilemma kulcseleme éppen e folyamatokra vezethető vissza. Ahogy az államok egymáshoz mérten fokozzák a képességeiket, a fegyverkezés könnyen egy öngerjesztő versengésbe csaphat át, amely aztán könnyedén fegyveres konfliktusba sodorhatja őket.

Snyder szerint¹² az államok három módon növelhetik az erejüket. Egyrészt fegyverek révén, másrészt területnöveléssel, harmadrészt pedig szövetségalkotással. Ez utóbbira jelentős befolyással van többek között az is, hogy a világrend éppen milyen „szakaszában” van, tehát unipoláris, bipoláris vagy multipoláris rendszer jellemzi, mivel a szövetségalkotás dinamikája annak megfelelően változik. Mi most csak a multipoláris rendszerben történő szövetségi dinamikák jellemzőire térünk ki.

Szövetségek kialakulásakor a biztonsági dilemma az ún. szövetségi „játék” során általában két fázisra bomlik. Az elsődleges, amikor a szövetség kialakulófélben van, a másodlagosban pedig már létrejött. Az e két szakaszra történő felosztást az teszi szükségszerűvé, hogy az államok érdekei és azok mentén a döntései is változhatnak, miután egy szövetség tagjaivá váltak, tekintettel arra, hogy külső és belső tényezők egyaránt befolyásoló erővel bírhatnak. Ilyen értelemben az egyik állam döntése hatással lesz egy másikéra. A szövetségalkotás dilemmája tehát – mint kérdéskör – a logikai menete tekintetében az ún. fogolydilemmához kapcsolódik, amelynek célja a társadalomtudományi kutatások során elsősorban az, hogy szemléltesse a mások által hozott döntéseknek a sajátjainkra vonatkozó pozitív vagy negatív hatását. A Neumann János és Oskar Morgenstern által 1944-ben publikált játékelmélet¹³ egyik kulcskérdése is alapvetően arról szól, hogy az egymástól való függési viszony milyen döntésekre sarkallja a szereplőket. A két tudós feltevése, hogy az államok a saját hasznosságfüggvényüket próbálják maximalizálni, ezért a döntéseiket a haszon maximalizálásának a figyelembevételével hozzák meg. Ha ezt a szövetségek esetére vetítjük, abból az derül ki, hogy az államoknak általában két kiemelkedő céljuk van egy szövetséghez való tartozással. Egyrészt a legerősebb szövetség tagjai válnak szeretnének, hiszen annak keretében nagyobb esélyt kap a biztonsága

garantálására, másrészt minél több profitra kívánnak szert tenni annak részeseiként, tehát a lehető legkevesebb veszteséget elszenvedni.

Egy adott országnak egy szövetségben elfoglalt helyét és szerepét két részre bontva elemezhetjük. Snyder a könyvében¹⁴ e felbontás az általános és a különleges érdekek elkülönítése érdekében szerepel, mi azonban inkább elsődleges és másodlagos szempontokként értelmezzük. Az elsődleges szempontok tekintetében a földrajzi elhelyezkedés determinisztikusnak is tekinthető. Mivel az állam geopolitikai helyzetéből adódóan a környezet által teremtett keretek lehetőségeket és kihívásokat egyaránt teremthetnek, ezért e tényezők szükségszerűen visszaköszönek a nemzeti és a stratégiai érdekek meghatározásánál. Másodlagos szempontként viszont figyelembe kell venni azt is, hogy az érdekek időről időre ütköznek, az államok konfliktusba kerülnek egymással, és kialakul egyfajta egymáshoz igazodás is a nemzetközi rendszerben. Az igazodásnak több módja is szövetségre lépést eredményezhet. A területi alapon szervezett szövetségek jellemzően új területek meghódítása vagy éppenséggel az „életben maradás” érdekében születnek, de beszélhetünk ideológiai alapon kialakuló szövetségekről is. Jó példa ez utóbbira az általános feltételezés, miszerint demokratikus államok jellemzően könnyebben szövetkeznek demokratikus államokkal.

Multipoláris rendszer esetében, ha az államok megközelítőleg hasonló erővel bírnak, akkor szövetségesek keresése nélkül is biztonságban érezhetik magukat, ha azonban van egy-két olyan szereplő, amelynek az ereje valamelyest kiemelkedik a többiéhez képest, az előbb vagy utóbb szövetkezési reakciót fog kiváltani. Vagy az erősebb szárnyai alá csatlakoznak az érintett államok, vagy azal szemben egyesítik az erőiket. Egy ilyen szövetség előnye, hogy a benne részt vevő állam biztonsági garanciái nőnek, ugyanakkor a fenntartása költségekkel és döntéskorlátozással is párosul.

Egy pillanatra kanyarodjunk vissza az említett játékelméletekhez, pontosabban a fogolydilemmához, amelyben lényegében két vádlott vallomásától van szó, akik nem ismerik a másikuk által elmondottakat, de a döntésük nagyban befolyásolja mind a saját, mind pedig a másik vádlott helyzetét. Az államok esetében Snyder¹⁵ ezt a folyamatot az arányok segítségével a következőképpen vázolta fel:

- abban az esetben, ha az államok tartózkodnak a szövetségre lépéstől – 3:3
- abban az esetben, ha A állam szövetkezik, de B nem – 4:1
- abban az esetben, ha B állam szövetkezik, de A nem – 1:4
- abban az esetben, ha mindenki szövetkezik – 2:2

A fenti arányokból kiderül, hogy a legelőnyösebb egy állam számára, ha úgy tud szövetkezni, hogy a többiek közben nem teszik ezt. A mi esetünkben ez újabb elméleti kérdéseket vet fel. Egyrészt azért, mert bizonyos esetekben

A állam számára fontos, hogy B is ugyanannak a szövetségnek a tagja legyen. Például a 2000-es évektől Románia aktív szószólója a balkáni és a kelet-európai NATO-bővítésnek. Másrészt viszont az az amerikai külpolitikával kapcsolatos tapasztalat, hogy azokban a térségekben, ahol kiemelkedő stratégiai érdekei vannak, bilaterális egyezmények révén külön-külön lép stratégiai partnerségre az érintett államokkal. Ilyen kétoldalú megállapodás eredményeként vált kiemelkedő partnerévé Lengyelország és Románia is, amit a továbbiakban vázolunk.

A lengyel atlantizmus gyökerei

Lengyelország évszázados geopolitikai dilemmája, hogy az eddigi államalakulatai során soha nem volt elég nagy ahhoz, hogy valódi európai középhatalommá váljon, de a kelet-közép-európai térségen belül sokkal nagyobb népszerűségű, és több erőforrással rendelkezik annál, minthogy besoroljon a régió kisállamai közé. A német és a szovjet/országi tér közé ékelődött ország számára biztonsági kérdés is egyfajta stratégiai mélység elérése, így egzisztenciális érdeke a középhatalmi státusz megszerzése, hiszen úgy látja, kisállamként nem garantálható a függetlensége, illetve a csorbítatlan szuverenitása.

A történeti előzményei során a lengyel államot multietnikusság és decentralizáltság jellemezte (Lengyel–Litván Unió), a nagy kiterjedése ellenére kevésbé hatékony volt, középhatalmi szerepet pedig akkor tudott betölteni, amikor a környező államok (Németország/Poroszország, Oroszország, Svédország, Magyarország) válságba kerültek. Poroszország és Oroszország 18. századi megerősödésével és a „nemesi anarchia” lengyelországi megerősödésével azonban a nagyhatalmi szerepnek leáldozott, s azt az állam elkerülhetetlen felosztásai követték (1772, 1792, 1795, 1815). A 19. századi lengyel elit hozzászólt az ország feldaraboltságából fakadó politikai léthez, így egyrészt jelentős tudást halmozottak fel azokkal a hatalmi központokkal kapcsolatban, ahová kerültek (főleg orosz és osztrák viszonylatban), másrészt jól szervezett diaszpórapolitikát folytattak más fővárosokban (Párizsban, Londonban, Torinóban).

A 20. századra a lengyel államiság helyreállítása és védelme szempontjából három jelentős cél alakult ki:

- külső garantőrök keresése Lengyelország fennmaradásához;
- elég önerőre szert tenni ahhoz, hogy megakadályozzanak egy olyan új felosztást, amelynek az alapja a német–országi egyetértés lenne;
- a német és az orosz állam politikai és területi egységének a felbomlasztása.

A lengyel állam a 2008-as grúz–országi háború, majd a 2010-i szmolenszki tragédia, valamint a 2014-es orosz–ukrán háború nyomán, illetve a történelmi tapasztalatai következtében egyre élesebb oroszellenes irányt vett. Közben a NATO intézményében egy minden korábbinál biztosabbnak tűnő külső

garantőrre tett szert, a geopolitikai helyzetét egyéb eszközökkel is igyekezett biztosítani.

Varsó a NATO-n belül egyértelműen Washington mellett kötelezte el magát: ez már a 2003-as iraki invázió során is világos volt, amelyben a lengyelek adták az egyedüli partraszálló erőt a briteken és az amerikaiakon kívül. Emellett a haderőfejlesztésük is elsősorban amerikai eszközökre támaszkodik, ami hagyományosan jó kapcsolatot von maga után a mindenkori amerikai kormánnyal (a mostanival éppúgy, mint Donald John Trumpéval, aki nem véletlenül tartotta Varsóban a programadó beszédét 2017 júliusában).

A lengyelek úgy érezhetik, hogy a 2022-ben kitört orosz-ukrán háború az Oroszországgal szembeni korábbi álláspontjukat igazolja. „Mi megmondtuk” – üzenhetné Európának és részben az USA-nak is. Mindezt nemcsak az oroszokkal kapcsolatos „előérzeteik” támasztják alá, hanem a 2009 óta támogatott uniós lépések is, kifejezetten a keleti partnerség keretében, amely a lengyel diplomácia aktivitása nélkül nem jöhetett volna létre.¹⁶

A lengyelek jelenleg morális és katonapolitikai tekintetben is előnyös helyzetben vannak, hiszen katonailag jól, erkölcsi értelemben pedig helyesen ítélték meg a konfliktust. Ennek egy része természetesen csak megfelelő és taktikus kommunikáció, de az európai országok közvéleményében és a civil társadalomban ez jelentős hatást gyakorol, és tényleges befolyásra váltható, amit a lengyelek nem is fognak elmulasztani.

A lengyel középhatalmi törekvések megvalósítására, amelyeket korábban mindig akadályozott a szomszédok túlereje vagy a lengyel állam gyengesége, most megfelelőnek tűnik az alkalom: az új berlini kormány megosztott és kapkodó, Moszkvának pedig évtizedes problémát fog jelenteni a háború és a szankciók anyagi terhe, s erkölcsileg teljesen megsemmisítette magát Európa szemében. A jelen helyzetben Varsó számára az orosz-ukrán háború egzisztenciális kérdés: egyszerre testesíti meg azokat a fenyegetéseket (orosz agresszió, német-orosz együttműködés), amelyek a lengyel állam létezésére az elmúlt ezer évben folyamatosan a legnagyobb kockázatot jelentették. Az ország vezetése a mostani krízist úgy értékeli, mint lehetőséget a saját biztonsági környezetének a megerősítésére, amely néhány hónapig, legfeljebb egy évig fog tartani („most vagy soha” pillanat).

Lengyel katonai beszerzések

A lengyel haderő állapota a 2022-es orosz-ukrán háború előtt

Lengyelország GDP-je 2019-ben 590 milliárd dollár, amelyből a védelmi kiadások 12 milliárdot tettek ki. Ez a következő évben a járvány és a 3,65 százalékos GDP-csökkenés ellenére 13 milliárd dollárra nőtt. A fegyveres erők aktív

állománya 114.000 fős, ebből 58.000 a szárazföldi haderő, 6.000 a tengerészet, 14.300 a légierő és 3.150 fő a különleges erők kötelékébe tartozik. A félkatonai alakulatokban hetvenötezen teljesítenek szolgálatot.¹⁷

Lengyelország a szovjet időkből maradt számos harckocsival és páncélozott harcjárművel (232 db átalakított T-72 és 329 db T-72A, valamint 1252 db BMP-1) rendelkezett, de már megkezdődött a nyugati alternatívák beszerzése. A megvásárolt, illetve kifejlesztett eszközök között 247 darab Leopard harckocsi (főleg 2A4), 359 darab Rosomak gyalogsági könnyű harcjármű és 300 darab Rosomak páncélozott harcjármű, 30 darab amerikai Maxxpro és 40 darab Cougar is szerepel. A páncéltörő és a tüzérségi fegyverek terén többségében a 9K11 típusú régi szovjet gránátvetők, valamint a 122 mm-es Gvozdgyika önjáró tarackok voltak rendszerben, de már vettek néhány modernebb, 155 mm-es Krab önjáró tarackot is, amely a koreai K9, illetve a brit és francia tarackok Lengyelországban gyártott változata. Részben (250 darab) M1A2 Abrams harckocsik váltják majd le a lengyel T-72-eseket, de további Leopard harckocsikat is terveznek venni a meglévő 2A4 típus mellé.¹⁸

A forgószárnyas légi járművek tekintetében 28 darab Mi-24-es támadó helikopterre, 6 darab Mi-14-esre és 4 darab Mi-2-esre támaszkodnak. Eddig a légvédelmi eszközök terén is a szovjet technika dominált (227 db föld-levegő rakéta, főleg 9K33 Osza; 270 db légvédelmi ágyú, főleg ZSZU-23-4; valamint az SZ-200-as légvédelmi rendszer), amelyet a Patriot és a norvég-amerikai NASAMS rendszerre igyekeznek leváltani.

A légierő gerincét sokáig a MiG-29-es vadászgépek adták, de azokat mára nagyobb százalékban F-16-ok váltották fel. A kiképzésre szolgáló Szu-22-es gépek cseréje is esedékes lett, ezért szóba kerültek az amerikai mellett olasz és svéd alternatívák is, de eddig az olasz változat tűnik a befutónak. Jelenleg már 8 darab, az olasz Leonardo által gyártott M-346 Master oktatórepülő található a lengyel légierőben.¹⁹

A haditengerészet csak egyetlen, ráadásul egy 1970-es években kifejlesztett, Kilo osztályú tengeralattjáróval, két Oliver Hazard Perry osztályú régi amerikai fregattal és néhány, a parti őrség által használható járőrhajóval, valamint aknaszedőkkel rendelkezik.²⁰

Ukrajna támogatása

A lengyel katonai beszerzéseket időszerűvé tette az is, hogy Varsó jelentős mennyiségben adott át fegyvereket Ukrajnának. Többek között szinte a teljes T-72-es harckocsikészletüket (230 darabot), s annak további variánsait (mint a PT-91-es harckocsi) és 54 darab lengyel gyártású Krab önjáró tüzérségi eszközt.²¹

A NATO-n belül elsőként Varsó szorgalmazta, hogy adjanak Ukrajnának MiG-29-es vadászgépeket azok az országok, amelyek még rendelkeznek azokkal. Maguk a lengyelek korábbi keletnémet MiG-eket adtak át Berlin engedélyével, valamint a saját készletükből néhányat, ezért azokat is mielőbb pótolniuk kell.²²

Haderő-modernizáció 2022 után

Varsó, részben az orosz-ukrán háború miatt, 250.000 főre akarja növelni az aktív katonai állományát, s 50.000-re a tartalékosok számát, a GDP-nek pedig legalább 4 százalékát szándékozik honvédelemre költeni.²³

Az egyik legnagyobb jövőbeni lengyel beruházás a dél-koreai K2 harckocsi és a K9 önjáró tüzérségi eszközök megvásárlása lehet. Varsó bejelentette, hogy megállapodtak arról, hogy ez első 120 darab K2 harckocsi Dél-Koreából érkezik, de többi 820-at már Lengyelországban fogják legyártani.²⁴ Emellett egyezség született további 672 darab K9 Thunder tüzérségi eszköz beszerzéséről is.²⁵

A lengyel légierő jövőjét a megvásárolandó 32 darab F-35-ös vadászgépre,²⁶ ezenkívül további 48 darab dél-koreai FA50-es vadászgépre²⁷ tervezi építeni Lengyelország. A gyalogság légi támogatását nagyobb részben amerikai AH-64E Apache támadó helikopterekkel és néhány olasz többfunkciós AW149 helikopterrel kívánják megoldani.²⁸

Jelentős változásnak számít a lengyel haderőben a rakéta-sorozatvetők beszerzése. Először amerikai HIMARS rendszert akartak vásárolni, de miután kiderült, hogy Washington nem fogja a lengyelek által elképzelt időkereten belül leszállítani az 500 darab M142 HIMARS eszközt, 2022 októberében úgy döntöttek, hogy ismét Dél-Koreával állapodnak meg, ez esetben 288 darab K239 Chunmoo megvásárlásáról, amelyeket a következő 5 évben fog a koreai partner a rendelkezésükre bocsátani.²⁹

Költségek és fenntarthatóság

Számos kritika is megjelent a lengyel haderő-modernizációval kapcsolatban. A beszerzéseket eddig az jellemezte, hogy azok politikai döntés eredményeiként történtek. Így az M1A2 és a Bayraktar drónok vásárlása kapcsán sem írtak ki pályázatot, és nem versenyeztették meg a gyártókat, ezáltal eleve nem is került fel a „mentális térképükre” a politikai partnereik által ajánlottól eltérő, akár költséghatékonyabb (pl. német) megoldás. Ez alól kivételt jelent a Szu-22-es kiképzőrepülőcseréje: azok esetén megversenyeztették az olasz, svéd és amerikai gyártókat.

Emellett a legfőbb gond, hogy ha a romló gazdasági helyzet ellenére tényleg eléri a GDP-arányos 2,5 százalékos védelmi költségvetést (ez most 2,2%),

akkor mindent ebből az évi 15 milliárd dolláros büdzből kell finanszírozniuk: egy 250.000 főre duzzadt haderő személyi és szervezeti költségeit, továbbá a beszerzések árának a törlesztését.

Ha csak a nagy tételeket nézzük, már azt láthatjuk, hogy a megvásárolandó Apache helikopterek ára 12-15 milliárd dollár körül mozog, az olasz helikopterek 1 milliárd dollárba kerültek. Az M1A2-beszerzés 6 milliárd dollárt tett ki, az F-35A vadászgép vásárlása 4,6 milliárd, a koreai FA50-es vadászgépeket 3 milliárd dollárt. A koreai K2-es harckocsikról és K9-es önjáró tüzérségi eszközökről szóló szerződés nagyjából 6 milliárd dolláros költséget jelentett. A Patriot rendszer 4,75 milliárd dollárba került, a koreai rakéta-sorozatvetőkért 6 milliárd dollárt kellett fizetni. A Leopardok felújítása és továbbiak vásárlása is legalább 1-2 milliárd dollárt jelent.³⁰

Ha a sokféle katonai beszerzést leegyszerűsítjük a számok szintjére, akkor a legnagyobb összeget, több mint 30 milliárd dollárt, amerikai cégeknek fizettek a lengyelek; a második helyen Dél-Korea áll, hozzávetőleg 20-25 milliárd dollárral – az európai (német, olasz, török stb.) beszállítók pedig csak őket követték.

Lengyelország védelme szempontjából kedvező, hogy több olyan döntés is született, amely révén megerősödött a védekezési lehetősége, mégsem nem igényelt részéről jelentős ráfordítást. Ugyanis az amerikaiak a NATO keretében két Patriot rendszert telepítettek az ország területére, 50 km-re az ukrán határtól,³¹ a NATO–Oroszország-alapokmány érvénytelenítése esetén pedig elhárul az akadály az állandó csapatállomásoztatás elől: az USA katonai bázisokat építhet ki lengyel területen. Korábban néhány ezer főt számláló amerikai dandárokban gondolkodtak Varsóban, de ez az ambíció mostanra jelentősen megnövekedett, sőt egyes politikai pártok még abban is reménykednek, hogy a németek tétlensége vagy vonakodása esetén Washington amerikai nukleáris fegyvereket telepíthet hozzájuk. Egy ilyen döntés amerikai részről jelenleg elég valószínűnek tűnik. Emellett az is növeli a térség (így természetesen Lengyelország) biztonságát, hogy a NATO-tagállamok harccsoportoknak a közép-európai térségbe való telepítéséről döntöttek.

A lengyel katonai beszerzések politikai háttere

Az amerikaiaktól származó eszközök mindig politikai feltételekkel jönnek. Hiába vonzó egy F-16-os vadászgép beszerzésére vonatkozó ajánlat, amelyhez akár jelentős amerikai tőkeberuházást is garantálnak, ha az annak működtetéséhez szükséges rakétát, lőszeret, szoftvert vagy akár a javítási képességet csak bizonyos politikai feltételek teljesítése esetén veheti meg a mindenkori lengyel kormány. Ezekről az elvárásokról nem mindig kell tartani, de az elmúlt 10 év folyamán az két okból is indokolt volt. Egyrészt a Trump-időszak politikai üzenetei bizalmatlanságot ébresztettek Varsóban, másrészt a kormányzó Jog és

Igazságosságnak (*Prawo i Sprawiedliwość*, PiS) a Nyugattal szembeni konfrontatív politikája olyan helyzetet teremtett, amely a mégoly baráti atlanti kapcsolatok egére is felhőket hordott össze.

Ezt az érvrendszert támasztja alá, hogy amikor hirtelen kellett egyes eszközök beszerzéséről gondoskodni, mert az elődeiket túl gyorsan adták át Ukrajnának, akkor nem mindig az amerikai alternatívák felé fordult a lengyel kormány. A koreai harckocsi és tüzérség, valamint a szintén „koreai” rakétatüzérség (HIMARS-alternatíva) beszerzése nagyobb mozgásteret biztosít Varsónak az eszközök jövőbeni lehetséges felhasználására, mint az amerikai verziók. Az is szempont volt, hogy a NATO-tagállamok tömeges megrendelése miatt a tengerentúli cégek nem tudták volna a megrendelt mennyiséget időben leszállítani. Továbbá fontos látni, hogy az amerikaiak még soha senkinek nem adtak beszámítási ajánlatot (*offset proposal*) az Abrams harckocsikhoz, tehát azok esetében nem lehetett olyan forgatókönyvvel számolni, mint az F-16-os vadászgépek beszerzésekor, amely a politikai kapcsolatok javításán túl gazdasági hasznokat is eredményezett az országnak. Dél-Korea ellenben hajlandó volt jelentős gyártókapacitásokat telepíteni a lengyelekhez, és a Hyundai Rotem, valamint a Hanwha eszközök nagy részét már ott fogják legyártani és összeszerelni.

Az amerikai–lengyel gazdasági és politikai kapcsolatok jelentősége

Lengyelországban 2-4 százalék között mozgott az Egyesült Államokkal folytatott árukereskedelem (export+import) aránya az elmúlt évtizedekben. Általánosságban nem mondható el, hogy az amerikaiakhoz fűződő kereskedelmi kapcsolatok kimagaslóan fontosak lennének, főleg az EU-tagállamokkal zajlóval összevetve.

A lengyel árukereskedelmen belül 2016-ban az export nagysága 200 milliárd, az importé pedig 190 milliárd dollár körül járt. 2020-ban pedig a kivitel elérte a 250 milliárdot, ám már 255 milliárdért importáltak árukat, vagyis a külkereskedelmi mérleg deficitessé lett.³²

A lengyelek 2016-ban nagyjából 5 milliárd dollár értékben exportáltak árukat az Egyesült Államokba, ez 2020-ra már 7 milliárd dollárra növekedett, miközben az import 5,5 milliárdról 8 milliárdra bővült. Összehasonlításként: az elmúlt időszakban a britek nagyjából 60 milliárd dollárnyi amerikai terméket importáltak, és ugyanolyan mértékben adtak el az USA-nak brit árukat. A franciák esetében ez a következőképpen alakult: 35-45 milliárd dolláros export és 30-40 milliárdos import.³³ Tehát ha pusztán a kereskedelmi adatokat nézzük, akkor a britekkel való árucseré nyolcszor annyira fontos Washington számára, mint a lengyelekkel folytatott, de még a franciák is ötször akkora mértékben kereskednek az amerikaiakkal, mint Varsó. Hazánk körülbelül 3,5 milliárd dollárnyi árucikket exportált,

és 2 milliárd dollár³⁴ értékben importált termékeket az Egyesült Államokból. Azaz a lengyelek még nálunk is csak alig több mint kétszer nagyobb mértékben kereskedtek vele. Ebből az következik, hogy Washingtonnak nem Varsó a legfontosabb európai kereskedelmi partnere, de a lengyelek sem az amerikaiakkal bonyolítják le a legtöbb árukereskedelmi ügyletüket.

Érdekes referenciapontként szolgálhatnak az előbbieket megítéléséhez az orosz–lengyel kereskedelmi kapcsolatok. Azt feltételezhetnénk, hogy Varsó következetesen törekedett arra, hogy a Moszkvának való importkitettséget jelentősen csökkentse. Ennek ellenére is azt látjuk, hogy 2016-ban 10 milliárd dollár értékű volt a lengyelek Oroszországból származó importja, 2018-ban nagyjából 20 milliárd értékben vásároltak onnan termékeket (főleg energiahordozókat), ami 2020-ra ismét 10 milliárdra esett vissza. Viszont a háború kitörése utáni újabb energiaár-robbanás miatt 2021-re újra 20 milliárd dollár körüli értékre növekedett, miközben a lengyel kivitel végig 6-8 milliárd dollár között mozgott Moszkva irányába.³⁵ Az import értéke 2022-ben 17 milliárd,³⁶ az exporté pedig 5 milliárd dollár alá csökkent.³⁷

A 2016–2020-as időszakban a németektől érkezett kb. 43 milliárd dollár értékű import 56 milliárdra nőtt, az export viszont 53-ról 73 milliárdra bővült. A franciáktól nagyjából 9 milliárd dollárnyi import származott, s hozzájuk 15 milliárd értékben exportáltak a lengyelek. A britek esetében a megközelítőleg 5 milliárd dolláros importhoz 15 milliárd dollárnyi export társult. Jól látszik tehát, hogy az európai partnerekkel való kereskedelem járult hozzá a legnagyobb mértékben a lengyel külkereskedelmi mérleg deficitjének a csökkentéséhez.³⁸

Ha a tágabban vett amerikai érdekszférába tartozó partnerekkel való lengyel kereskedelmi kapcsolatokat nézzük, akkor ott is találhatunk jelentős szereplőket. A legfontosabb közülük Dél-Korea, ahonnan 2016-ban még csak nagyjából 3 milliárd dollár értékben, 2022-ben viszont már 8 milliárd dollárért importáltak a lengyelek termékeket (köztük jelentős mértékű haditechnikát). Cserébe viszont alig 500-700 millió dollárnyi árut adtak el Koreába. A Japánnal folytatott kereskedelem terén az onnan vásárolt termék értéke a 2016-os kb. 3 milliárd dollárról 2020-ra 4,5 milliárd dollárra nőtt, de az oda exportáltaké is csak 500-700 milliárd dollár volt ugyanebben az időszakban.³⁹

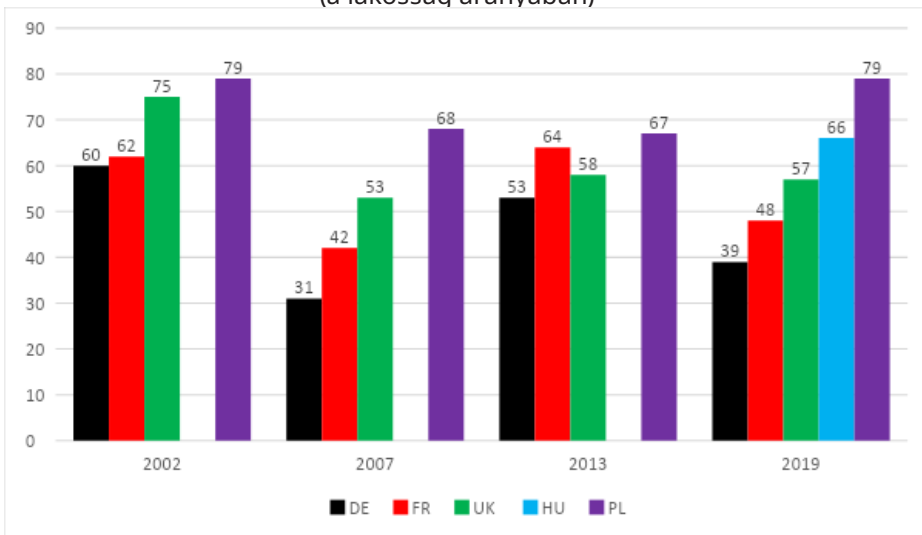
Az lengyel kereskedelmi kapcsolatok az amerikaiak nagy riválisával, Kínával is egyre jobbak: 25 milliárdról 35 milliárd dollárra növekedett az import – de érthető okokból az export nem éri el a 3 milliárdos szintet sem.

Ha a most divatos „új hidegháborús” narratíva mentén kettéválasztjuk a lengyel külkereskedelmet, akkor érdekes következtetésekre juthatunk. Azt látjuk, hogy Kínából és Oroszországból együttesen 55 milliárd dollár értékben vásároltak – ez a teljes (255 milliárdos) importjuk 20 százaléka –,⁴⁰ miközben a két országba eladott lengyel termékek ára nem érte el a 10 milliárd dollárt, azaz

az összexportjuk alig 4 százalékát tette ki. Az USA és a nem európai partnerei (Dél-Korea, Japán) egyre fontosabbak Varsó számára, de az onnan származó import összességében is épphogy meghaladta a 20 milliárd dollárt, az export pedig a 8 milliárdot. Európával igen intenzíven kereskedik Varsó: a német-francia-brit piacról származó áruk értéke együtt 70 milliárd dollárt tett ki, a lengyel kivitel pedig a 103 milliárd dollárt (a teljes export 42 százalékát) is meghaladta.⁴¹ Mindezek alapján jól látszik, hogy Varsó számára a legfontosabb kereskedelmi partner Németország, Kína, Oroszország, Franciaország, az Egyesült Királyság, és csak utánuk jön az Egyesült Államok, Dél-Korea és Japán.

Az alacsony mértékű gazdasági kapcsolatok ellenére kimagaslóan jók a politikai és a társadalmi kapcsolatok, amit nagyban segít, hogy a lengyel közvélemény az európai átlagnál kedvezőbben ítéli meg az amerikaiakat.

1. ábra
Az Egyesült Államok kedvező megítélése egyes európai országokban
(a lakosság arányában)⁴²

Az amerikaiak pozitív megítéléséhez több minden hozzájárul. Egyrészt, a szomszédos németektől és oroszoktól eltérően, az amerikai nagyhatalmiság nem jelentett fenyegetést a lengyel szuverenitásra. Sőt, a lengyelek az amerikaiak által működtetett szabályalapú világrendben látják a garanciát arra, hogy nem sérül a hazájuk területi integritása. Az amerikai liberális rend „szürRealizmusának”⁴³ értelemszerűen ára van, de azt a lengyel politikai pártok hajlandók megfizetni, és a társadalom sem elutasító azzal kapcsolatban.

A román atlantizmus gyökerei

A román állam létrejött a több évszázados hódoltság után, a 19. század közepén, 1856-ban vette kezdetét, s azt követően szüntelen törekvésévé vált a fennmaradásának a biztosítása. A 20. század nagy átalakulásai során Bukarestnek a szövetségesei révén sikerült előnyös helyzetre szert tennie ugyan (területi gyarapodása: Erdély, Dobrudzsa), ám annak a fenntartása és a létjogosultságának a bizonyítása érdekében egyfajta megfelelési kényszerbe került. A bukaresti külpolitika egyik fő célja, hogy Románia Kelet-Európa meghatározó állama legyen, és „kitörjön” a kisállami státuszból. Ehhez azonban mind a népessége, mind a területe, mind pedig a gazdasági-befolyási ereje szempontjából növekedésre lenne szüksége. A kitűzött célok eléréséhez szükséges, a nemzetközi térben megvalósítandó stratégiai irány a rendszerváltás után néhány év leforgása alatt kikristályosodott.

Az 1990-es évek kezdeti nehézségei ellenére a román-amerikai kapcsolatok fejlődése szempontjából lényegi fordulatot elsősorban a bipoláris korszak megszűnése hozott. Noha a diplomáciai kapcsolataik egészen a 19. század végéig visszanyúlnak, a 20. század háborús eseményei jelentősen akadályozták a két ország jó viszonyának az elmélyülését. Románia, amely szintén a Szovjetunió érdekszférájába tartozott, a régió országaihoz képest mégis példátlan szabadsággal bírt 1945-től 1989-ig. Jól példázta mindezt, hogy az 1960-as évek második felében Moszkva „rábólintott”, hogy a románok kanadai segítséggel megkezdhessék a jelenleg is működő, amerikai technológián alapuló atomreaktoraik megépítését.⁴⁴ Emellett Románia volt az egyetlen ország a keleti blokkon belül, amelyik kimaradt a prágai tavasz leveréséből, 1984-ben pedig képviseltette magát a Los Angeles-i olimpián.⁴⁵ A Nyugat felé kacsintás tehát már jóval a rendszerváltást megelőzően a román politikai elit és gondolkodás napirendjét képezte.

E tényt támasztja alá az is, hogy 1975-től 1988-ig az USA által a legnagyobb kedvezményben részesülő országok körébe tartozott Románia is.⁴⁶ Alig néhány hónappal a véres kimenetelű 1989-es forradalom után, 1990 februárjában James Baker amerikai külügyminiszter látogatást tett Bukarestben, ahol találkozott az új vezetéssel és az ellenzék képviselőivel is. A látogatásnak nem csupán szimbolikus jelentősége volt: Washington szemszögéből logikus lépésnek tekinthető, hogy az újonnan „felszabadult” államokban rejltő lehetőségeket felmérje, főleg, ha azok olyan baráti szándékkal fordulnak feléje, mint Románia.

A kilencvenes évek eleje viszont ambivalens időszakként jellemezhető a román bel- és külpolitika oldaláról egyaránt. Némi időre volt szükség a belpolitikai rend megteremtéséhez, és ahhoz is, hogy az új rendszer eldöntse, milyen irányvonalat szeretne képviselni. A megváltozott világrend egyben a nemzeti érdekek és szerepvállalás kérdéskörében is újratervezésre sarkallta a politikai

vezetést, s noha az 1990 és 1995 közötti időszakot egyesek „szürke zónaként” is emlegetik a román külpolitikában, abban az időszakban kezdődött meg az euroatlanti integráció irányába fordulás is.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy számos esetben a kezdeti esetlenség jellemezte a román stratégiaalkotást. Az Ion Iliescu elnöksége alatt, 1991-ben előterjesztett Nemzeti Biztonsági Konceptió tervét, majd a négy évvel későbbi változatot sem fogadta el a parlament, mivel azok számos ponton ellentmondásos és idejüket múlt tételeket tartalmaztak. Hiányoztak e tervezetekből az emberi és a kisebbségi jogokra vonatkozó garanciák is. Eközben a stabil biztonsági környezet megteremtése érdekében 1991 áprilisában Iliescu Moszkvában aláírta a román–szovjet szerződést, amelynek részeként többek között megállapodtak az ország határainak és területi épségének a sérthetetlenségéről, továbbá arról is, hogy egyikük sem vesz részt a másik ellen irányuló szövetségben. Ennek ellenére 1991. július 4–5-én Bukarestbe látogatott Manfred Hermann Wörner, az akkori NATO-főttnkár, s az eseményt az atlanti szövetséghez történő román csatlakozás felé tett egyik első lépésének is tekinthetjük. A fekete-tengeri térség hagyományosan nem töltött be jelentős szerepet a NATO napirendjén, bár a Dél-Kaukázus stabilitása egy-két partnerségi programban időszakosan előke-rült.⁴⁷

1993-ban Románia visszakерült az USA részéről a leginkább kedvezményezettként számon tartott országok közé, s e státusza állandóságát a Kongresszus 1996-ban fogadta el.⁴⁸ Az Egyesült Államok ezzel is támogatni szerette volna az országnak a piacgazdaságra történő átállását és a kétoldalú kapcsolatok erősítését. A folyamat támogatottságát bizonyította Bill Clinton amerikai elnök egy évvel későbbi bukaresti látogatása és a stratégiai partnerségről szóló kétoldalú megegyezés is. Amellett, hogy Bukarest megerősítette az euroatlanti integrációs szándékát, lehetővé tette, hogy amennyiben arra szükség van, az amerikai csapatok használhassák az ország légterét és bázisait a szerbek elleni támadások során.⁴⁹ Ezzel is azt üzenete, hogy kész a rendelkezésére álló eszközökkel támogatni az Egyesült Államokat és közreműködni a NATO műveleteinek a végrehajtásában. Alig egy évvel a NATO-csatlakozás után, 2005-ben, Washington és Bukarest védelmi együttműködésről szóló szerződést kötött,⁵⁰ amely lehetőséget biztosított amerikai csapatoknak a tartósan Románia területén történő állomásoztatására.

Oroszország számára a felsorolt események a korábbi román–oros megállapodás felrúgását jelentette, s ettől kezdődően egyre jobban kirajzolódott a két ország stratégiai ellentéte. Tovább mélyítette a Bukarest és Moszkva közti szakadékot, hogy 2011-ben közös nyilatkozat jelent meg az Amerikai Egyesült Államok és Románia közötti 21. századi stratégiai partnerségről. A dokumentum hangsúlyozta a politikai-katonai együttműködés erősítését, továbbá kitért a kereskedelmi-gazdasági lehetőségek és az energiabiztonság kérdésére is.

Néhány évvel később, 2015-ben, átadták a Románia déli határa mentén fekvő deveselui rakétavédelmi komplexumot (*U.S. Aegis Ashore Missile Defense System Romania*, USAAMDSRO), amelynek a védelmét és az üzemeltetését teljes mértékben amerikai katonák látják el.⁵¹ Az, hogy e bázis Romániában található, amely egy Fekete-tenger menti ország, a Krím félsziget elfoglalását követően vitathatatlanul felértékelődött az európai biztonság és az amerikai stratégiai érdekek szempontjából. Akárcsak Lengyelország, Románia szintén az orosz fenyegetésre való hivatkozással igyekezett többször is a saját védelmének a megerősítését indokolni, amelyre mind a 2008-as orosz–grúz háború, mind 2014 krími eseményei, mind pedig a 2022 februárjában kirobbant orosz–ukrán háború igazolási alapként szolgál.

Moszkva álláspontja szerint azonban éppen ezen országoknak a lépései, a vele kötött szerződések be nem tartása és az amerikaiak felé megnyilvánuló elköteleződésük alkotta azokat a tényezőket,⁵² amelyek kvázi lépéskényszerbe hozták a saját érdekei védelmében. Mivel Oroszország Európában Belaruszon kívül aligha talál magának hasonlóan hű szövetségest, amelynek a területén maga is fegyveres erőket állomásoztatna, az orosz „bekerítettségérzés” és birodalmi büszkeség – vagy inkább nosztalgia – szélsőséges reakciót váltott ki. A Romániával való kapcsolatok egyértelmű megromlására a Krím félsziget elfoglalása tette rá a pecsétet. Mivel annak következtében jelentősen lerövidült a két ország közötti földrajzi távolság, Bukarest a fekete-tengeri érdekei csorbulásaként is értelmezte az eseményeket.

A román katonai beszerzések szakmai háttere

A román haderő állapota az orosz–ukrán háború 2022-es megkezdése előtt

A jelen tanulmányban nem kívánunk teljes körű visszatekintést nyújtani a román haderőnek a hidegháborút követő helyzetére, ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy az 1989-es forradalom után a szervezetnek számos nehézséggel kellett szembenéznie. Egyrészt a vezetés-irányítás tekintetében egy átfogó újratervezésre volt szükség, másrészt viszonylag nagy mennyiségű elavulófélben lévő szovjet haditechnikai eszköz sorsát is rendezni kellett. Ez utóbbi esetében a mai napig tartanak a hadrendből történő kivonás folyamatai. A román haderők teljes létszáma a legfrissebb (2022-es) adatok szerint 71.500 fő, közülük a szárazföldi erők kötelékeiben 35.500, a tengerészetnél 6.800, a légierőnél 11.700, az összhaderőnemi kötelékekben pedig 17.500 fő szolgál. A hadsereg állományához tartoznak még a tartalékosok és a csendőrök, összesen 57.000 fő.⁵³

Noha Romániának 2022-ben valamelyest csökkent az előző évihez képest a védelmi költségvetési kerete (5,56-ról 5,19 milliárd dollárra), az ország GDP-je a magas (13,3%-os) infláció ellenére is 300 milliárd dollárra nőtt,⁵⁴ így a védelmi

költségvetés mértéke 1,7 százalékot tett ki. Ugyanakkor az orosz–ukrán háborúra való tekintettel Klaus Johannis államfő hangsúlyozta, hogy az elkövetkező időszakban az ország 2,5 százalékot kíván a védelmi kiadásokra fordítani.

A szárazföldi erők tekintetében a jelenlegi felszereltsége nem éppen modern: még mindig jelentős mennyiségű elavulófélben levő eszköz áll hadrendben. A harckocsik száma – 220 db T-55AM, 103 db TR-85, 54 db TR-85 M1, azaz összesen 377 darab – a régiós országok állományában lévőkhez képest magas, de jelentős utánpótlásra van szükség modern felszerelésekből. A páncélos harcjárművek közül többnyire a saját gyártmányú TAB típusú eszközök állnak rendelkezésre, illetve a Svájtól vásárolt 94 db Piranha V gyalogsági harcjármű, amelyek automata toronnyal, 30 mm-es ágyúval és géppuskával felszereltek, továbbá 43 db Piranha III típusú csapatszállító. Az Egyesült Államoktól különböző gyalogsági szállítójárműveket vásárolt az elmúlt években Románia, például közel 300 db, az afganisztáni műveletek során is alkalmazott nagy mozgékony-ságú többcélú kerek járművet (HMMWV), valamint Cougar és MaxxPro típusú járműveket, amelyeket az aknaálló képességük tesz különlegessé.

A légierő 12 db amerikai gyártmányú – a Lockheed Martin által gyártott C-130B, C-130H (Hercules) és C-27J Spartan típusú – közepes légi szállító géppel rendelkezik.⁵⁵ A Románia által megközelítőleg 6,2 milliárd értékben vásárolt további amerikai haditechnikai felszerelések között szerepeltek többek között haditengerészeti csapásmérő rakéták, az F-16-os rendszerhez kapcsolódó be-
rendezések, Patriot rakéták és HIMARS rakétatüzérségi rendszerek.

A haditengerészet kötelékében jelenleg két fregatt, egy korvett, egy rakéta-szállító, egy logisztikai, valamint egy aknakereső hajó található, továbbá kisebb, folyami hajózásra alkalmas cirkálók.⁵⁶ Az utóbbi évek összes kormányát ért legnagyobb kritikák egyike viszont az volt, hogy még mindig nem sikerült modernizálni a haditengerészeti erőket. A négy új korvett korábban tervezett vásárlása elmaradt, akárcsak a meglévő fregattok felújítása. A modernizálást egy 2019-es megállapodás értelmében a francia Naval Group végezte volna el, de a csoport a szerződést 2023-ban visszamondta.⁵⁷

Haderő-modernizáció 2022 után

Románia a 2023-as haderőlétszámot tovább szeretné bővíteni, ezért a védelmi minisztérium országosan több mint ezer állást hirdetett meg a hivatásos szolgálatra jelentkezők számára.⁵⁸ 2023 márciusában az amerikai védelmi minisztérium Románia részére 95 db taktikai jármű és a hozzájuk kapcsolódó fegyverzet eladásába egyezett bele. Az ún. nehézfegyver-hordozó könnyű taktikai járművek (JLTV) összesen 104 millió dollárba kerülnek majd, ha az Egyesült Államok Kongresszusa is jóváhagyja az eladásukat. A tervek szerint a csomagot további 34 db JLTV-vel is kiegészítik majd, azokért nagyjából még 44 millió dollárt kell fizetni.⁵⁹ A szárazföldi erők esetében 298 db gyalogsági harcjármű vásárlása is

szerepel a tervek között. 246-nak a beszerzése már 2023-ban elindult, és kilenc éven át tart a teljes mennyiség megvétele. Az értékük megközelítőleg 2,5 milliárd eurót tesz ki. További 1,1 milliárd euróba kerül majd a szintén 2023-tól elindított 5 db 155 mm-es önjáró tarack megvásárlása.⁶⁰ 2023 márciusában a román államfő jelezte, hogy hazája 54 db M1 Abrams harckocsit⁶¹ és 32 db F-35 Lightning II vadászbombázót is vásárolna az Egyesült Államoktól.⁶²

A román honvédelmi minisztérium további célja 41 olyan rakétarendszer beszerzése, amelyek a rövid és a nagyon rövid hatótávolságú (SHORAD/VSHORAD) kategóriába tartoznak, összesen 4,2 milliárd euró értékben. Az elképzelés az, hogy közülük a légierő kapna 16 integrált SHORAD/VSHORAD légvédelmi rakétarendszert, a szárazföldi erők pedig 9 SHORAD és 16 VSHORAD-ot. Ebből a 2023-ban indult és 8 évig tartó első fázisban a becslések szerint 2,1 milliárd euró értékben 6 SHORAD/VSHORAD-ot vásárolnak a légierőnek, valamint 6 SHORAD-ot és 6 VSHORAD-ot a szárazföldi erőknek. A könnyű gyalogsági fegyverek nagy részét Románia a saját hadiipara segítségével kívánja legyártani, s azt a tervek szerint 2024-től el is tudják kezdeni.⁶³

A román katonai beszerzések politikai háttere

A jelenlegi haderőfejlesztési program, az Armata 2040 megvalósulását, amely több mint 100 millió eurós befektetést jelent a román állam számára, számos tényező motiválta. Egyrészt a szövetségi keretekben elvárt minőségnek és mennyiségnek történő megfelelés, azon belül is hangsúlyosan az Egyesült Államokkal történő együttműködés szem előtt tartása. Másrészt az ország közvetlen földrajzi környezetében történő háborús események, végül pedig a globális kihívások fényében jelentkező modernizációs kényszer, amely trendszerűnek számít a régióban. A román fegyveres erők elsődleges célja a területvédelem, emellett a NATO és az EU misszióinak a támogatása, amellyel hozzá kíván járulni mind a regionális, mind pedig a globális stabilitás megteremtéséhez.

A 2024-ig szóló védelmi stratégia az elsődleges fenyegetésként Oroszország agresszióját határozza meg, ezért fokozott hangsúly került az Armata 2040 projekt keretében megvalósuló átfogó modernizálásra.

Az ország nemzetközi pozicionálása szempontjából hangsúlyos szerepet kapott az elmúlt években a Fekete-tenger biztonságának a garantálása és az azzal kapcsolatos különböző platformokon Románia aktív megjelenése. A haditechnikai eszközök beszerzésére újonnan kiírt pályázatok többsége, illetve értéke szempontjából egyértelműen az amerikaiak mellett tették le a voksukat a képviselők a román parlamentben. Ennek oka lehet egyrészt az ország részéről a stratégiai partnerségből eredő elkötelezettségének a kifejezése, másrészt pedig, mivel e fegyverrendszereket több NATO-tagállamban is rendszeresítették, azok az interoperabilitáshoz könnyebben hozzá tudnak járulni.

Csak feltételezni tudjuk ugyan, de szerepe lehet e nagymértékű beruházásoknak abban is, hogy Románia a NATO-n belüli szerepét minden téren erősíteni kívánja, így az említett katonai területen kívül a politikai szinten is. A NATO-főtítkárhelyettesi pozíciót jelenleg is a román Mircea Geoană tölti be, de felröptentek olyan hírek is, hogy a NATO-főtítkári pozíciónak a 2024-ben júliusában esedékes választáson történő elnyerésére a román államfő, Klaus Johannis is esélyesnek tartotta magát.⁶⁴ Bár az, hogy a jelenlegi főtítkárt, Jens Stoltenberget ki fogja váltani a hivatalában, még a jövő zenéje, ám annak a lehetősége, hogy román jelölt kerülhetne a szervezet élére is, jelentős üzenetértékkel bírna.

A román-amerikai gazdasági és politikai kapcsolatok jelentősége

Románia 2020-ban nagyjából 1 milliárd dollár értékben vásárolt amerikai termékeket, és 2 milliárd dollárnyit exportált az Amerikai Egyesült Államokba. A két fél teljes árukereskedelme (3 milliárd dollár) a 163 milliárdos román globális áruforgalomnak kevesebb mint 2 százalékát adta.⁶⁵

A románok az európai partnereikkel viszont sokkal jelentősebb kereskedelmi kapcsolatokat tartanak fenn: a britekkel 3,5 milliárd dolláros áruforgalmat bonyolítottak le, a franciákkal 9, a németekkel pedig 35 milliárd dollár értékűt. Az Olaszországgal folytatott kereskedésük majdnem elérte a 16 milliárd dollárt, Spanyolországgal több volt, mint 4 milliárd. Magyarország esetében 10 milliárd dollárt, Lengyelországéban több mint 8 milliárd dollárt tett ki az export-import együttesen.⁶⁶

Az ázsiai partnerek közül egyértelműen a legfontosabb a románok számára Peking. Kínával 6,7 milliárd dollár, míg Oroszországgal kevesebb mint 3 milliárd, Indiával pedig alig 500 millió dollár értékben kereskedtek.⁶⁷

* * *

Összességében elmondható, hogy Románia számára az Egyesült Államok nem kiemelkedően fontos kereskedelmi partner, sőt a legjelentősebb geopolitikai fenyegetésként azonosított oroszokkal is ugyanakkora az árucseréjének az értéke, mint az amerikaiakéval. Jelentősen megnövekedett a kínaiakkal való áruforgalma is, ami részben a fekete-tengeri kikötők helyzetének köszönhető. Bár – nem meglepő módon – a majdnem 7 milliárd dolláros kereskedelmükből 6 milliárd a kínai import, és csak 1 milliárdot tesz ki a román export.⁶⁸

Románia és az Egyesült Államok közeledése tehát egyértelmű, mégis vannak területek, amelyeken mérsékelt az együttműködésük. Bukarestnek többszöri próbálkozás után sem sikerült még elérnie, hogy a román állampolgárai vízummentességet kapjanak Washingtontól. Az amerikai fél érvelése szerint ez

a helyzet csak akkor változhat meg, ha a román vízumkérvényezőknél csak kevesebb mint 3 százalékát kell visszautasítaniuk, de ez az arány még mindig 10 százalék felett van.⁶⁹

Az 1997-ben kezdődött stratégiai partnerség kapcsán Románia évről évre nagyobb visszhangot igyekszik az Egyesült Államokon belül is kiváltani. Erre a politikai párbeszédén és a nemzetköz szervezeten belüli együttműködésen kívül a kulturális területen is törekszik. Például az amerikai nagyvárosokban megvalósítandó kulturális események szervezésével, illetve a Romániában található felsőoktatási intézmények közül számosnak a keretében folyó amerikai tanulmányok népszerűsítésével.

A szövetségi politika dilemmái és az atlantizmus a két országban

Az Ukrajnában zajló háború az amerikai szövetség erősítése mellett Románia és Lengyelország közeledését is elősegítette. A regionális biztonság szempontjából így e két ország a kelet-európai térség bástyájává vált. Mindkét fél esetén jelentős a „bekerítettség” percepciója: úgy érzik, hogy olyan államok veszik körül őket, amelyeknek az érdekei ellentétesek a saját nemzeti-stratégiai érdekeikkel.

A kezdeti kérdésünk, miszerint az Egyesült Államok elsősorban előnyt (profitot) szeretne szerezni a két országgal való kapcsolatából, vagy a velük való együttműködés inkább a célja, a következő megállapításokra jutottunk. Úgy tűnik, jelenleg mindkettőt sikerült megvalósítani. A keleti és a délkeleti szövetségeseknek az ukrain háború miatt történt megerősítése, illetve az ukránok közvetlen katonai támogatása révén rövid távon kedvező helyzetet teremtett magának. Hosszú távon azonban az Európát sújtó energiaválság és a gazdasági krízisek a nyugati szövetségi rendszernek a világ feltörekvő hatalmaival és más régióival szembeni gyengülését idézik elő. A meggyengült Európa visszaszorul ugyan Amerika vetélytársaként a világgpiacról, de ez a rivális hatalmaknak fog kedvezni.

Ebben a geopolitikai kontextusban Varsó és Bukarest igyekszik minél jobb szövetségesnek mutatkozni, s közben a saját ambícióit is megvalósítani. Lengyelország számára az atlantizmus lehet az az eszköz, amely révén valódi nagyhatalommá válhat, és semlegesítheti a németek és az oroszok közé való geopolitikai besoroltságának a kihívásait. Románia szintén bizalmatlan a környező országok iránt, így – ahogy sokan mondják – az egyetlen barátja a Fekete-tenger. Ebben az összefüggésben megint csak érthető, hogy kényelmes gondolat számára, hogy egy távoli nagyhatalmi támogatóval ápol szoros kapcsolatot.

Bizonyos megfigyelések Lengyelország és Románia esetében is hasonló következtetésekre vezettek. Bár az Amerikai Egyesült Államok a távolsága miatt nem természetes kereskedelmi partnere a két kelet-európai országnak – legalábbis

az export és az import mutatóiból az látszik, hogy nem jelentős az áruforgalom közöttük –, egy-két stratégiai ágazatban, főleg az energetika terén, mégis aránytalanul nagy jelentősége lehet egy-egy amerikai terméknek, illetve szolgáltatásnak. Közöttük lehet megemlíteni a még mindig korlátozott mértékű, de az energiafüggést csökkentő amerikai LNG-exportot, illetve az energiaszektor általánosságban is. A románok kanadai technológiával építették meg az atomerőművet,⁷⁰ a lengyelek pedig a következő évtizedekben terveznek jelentős beruházásokkal nukleáris létesítményeket létrehozni, nagy valószínűséggel amerikai cégekkel együttműködésben.

A legjelentősebb együttműködési terület a lengyel–amerikai és a román–amerikai kapcsolatokban is a katonai szektor, bár a nagyságrendekben jelentős eltérés mutatkozik. Lengyelország nagyon ambiciózus haderő-modernizációs tervvel készül a következő 5-10 évre, amelyben jelentős szerepet szán közvetlenül az amerikai vállalatoknak, illetve az amerikai eszközök valamilyen variánsát fejlesztő más, jellemzően dél-koreai cégeknek. A jellegükből adódóan hosszú időtartamra kötött szerződések egyrészt nagy összegekről, esetenként több 10 milliárd dollárról szólnak, másrészt az aláírásuk után nehezebben lesznek elválaszthatók egymástól a két fél stratégiai érdekei. A legtöbb modernizáló ország éppen ezért választ óvatosan partnereket, és ha teheti, diverzifikál. Varsó az általa folytatott mérsékelt diverzifikálás ellenére sem értékelődött le Washington szemében: az amerikaiak továbbra is tartós és erős szövetségként tekintenek a lengyelekkel való kapcsolatra. Bukarest pedig jelentősen megerősítette a NATO-n belüli intézményi pozícióit és a nemzetközi reputációját, amely néha túlmutat a haderejének és a gazdasági képességeinek a valós súlyán.

Az Amerikai Egyesült Államok számára fontos, hogy a NATO keleti és délkeleti szárnyán ütőképes haderő védje a szövetség határait. Részben ezért is támogatnak, illetve fogadnak el minden olyan érvet és kérést, amely nem feltétlenül kedvez ugyan az amerikai védelmi iparnak, de gyorsítja a régió védelmi képességeinek a fejlesztését. Magyarán: Washington számára nem jelent gondot, ha a partnerek norvég F-16-os vadászgépet, dél-koreai K2-es harckocsit vagy FA-50-es repülőgépet vásárolnak. A lengyelek és a románok nem zárták ki az amerikai cégeket a beszerzési projektekből, de nem minden ajánlatukat tartották versenyképesnek. Azokon a pályázatokon viszont, amelyekben nyertek, ott jelentős haszonra tehetek így is szert, ami tovább erősítette az amúgy is jó politikai kapcsolatokat.

A lengyel és a román társadalom jelenleg sokkal megengedőbb a katonai kiadásokkal összefüggésben, mert fontosabb számukra a biztonság és a katonai védelem garantálása, mint a jólét maximalizálása. Mindez szintén újabb lehetőségeket teremtett az amúgy is kedvező hadiipari kapcsolatok elmélyítésére.

Jegyzetek

- 1 Stepper Péter: „Magyarország hozzájárulása a NATO működéséhez”, *Fókuszban*, no. 2. (2019): 115–119.
- 2 Anderlini, Jamil és Caulcutt, Clea: „Europe Must Resist Pressure to Become »America’s followers,« Says Macron”, *Politico*, <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-china-america-pressure-interview/> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 3 U.S. Department of State, „U.S. Security Cooperation with Romania”, <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-romania/> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 4 Lieberthal, Kenneth G.: „The American Pivot to Asia”, *Brookings*, <https://www.brookings.edu/articles/the-american-pivot-to-asia/> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 5 Balogh István, Marton Péter és Rada Péter: „The V4–US Relationship and the Western Balkans in Light of the U.S. Pivot to Asia”, *BiztPol Affairs*, 1., no. 1. (2013), elektronikusan elérhető: https://epa.oszk.hu/02400/02475/00001/pdf/EPA02475_BiztPolAffairs_2013_09-11_01-10.pdf (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.); Bartha Dániel és Rada Péter: „The Role of the Visegrád Countries in the Transatlantic Future”, *BiztPol Affairs*, 2., no. 1. (2014), elektronikusan elérhető: http://real.mtak.hu/80393/1/15_Bartha_Rada_BiztPolAffairs_2014_01.pdf (a letöltés ideje: 2023. december 21.).
- 6 Walt, Stephen M.: *The Origins of Alliances* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1986).
- 7 Christensen, Thomas J. és Snyder, Jack: „Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity”, *International Organization*, 44., no. 2. (1990): 137–168. Uo., 137–168. o.
- 9 CBOS Public Opinion Research Center, „Polish Public Opinion, 4/2022”, https://www.cbos.pl/PL/publikacie/public_opinion/2022/04_2022.pdf (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 10 Wright, Thomas: *All Measures Short of War: The Contest for the Twenty-First Century and the Future of American Power* (New Haven, CT: Yale University Press, 2017).
- 11 Snyder, Glenn H.: *Alliance Politics* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1997).
- 12 Uo.
- 13 Von Neumann, John és Morgenstern, Oscar: *Theory of Games and Economic Behavior* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1944).
- 14 Snyder: *Alliance Politics*.
- 15 Uo.
- 16 Dobrowiecki Péter és Stepper Péter: „A magyar külpolitika és az EU Keleti Partnerség”, *AJTK Kutatói Blog*, 5. no. 6. (2020).
- 17 Hackett, James (szerk.): *The Military Balance 2021* (London: The International Institute for Strategic Studies, 2021), 66–164. o.
- 18 Uo, 66–164. o.
- 19 Sabak, Juliusz: „More Masters for Poland. European Training Base and Successor to the Su-22?”, *Defence 24 com*, <https://defence24.com/armed-forces/air-force/more-masters-for-poland-european-training-base-and-successor-to-the-su-22-analysis> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 20 Hackett (szerk.): *The Military Balance 2021*, 66–164. o.
- 21 Hackett, James (szerk.): *The Military Balance 2023* (London: The International Institute for Strategic Studies, 2023), 66. o.
- 22 Preussen, Wilhelmine: „Germany Approves Poland’s Request to Send Old Fighter Jets to Ukraine”, *Politico*, <https://www.politico.eu/article/germany-ukraine-poland-mig29-fighter-jet-russia-war/> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).

- 23 *Deutsche Welle*, „Poland to Ramp up Defence Budget up to 4% of GDP”, <https://www.dw.com/en/poland-to-ramp-up-defense-budget-to-4-of-gdp/a-64555544> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 24 Gençtürk, Ahmet: „Poland to Produce over 800 South Korean K2 Tanks as Part of Order for Polish Army”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/en/europe/poland-to-produce-over-800-south-korean-k2-tanks-as-part-of-order-for-polish-army/2835927> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 25 Hackett (szerk.): *The Military Balance 2023*, 65. o.
- 26 Graf, Jędrzej: „Polish F-35 Deliveries Delayed”, *Defence24*, <https://defence24.com/industry/polish-f-35-deliveries-delayed-exclusive> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 27 Saballa, Joe: „South Korea Rolls out First FA-50 Fighter Jet for Poland”, *The Defence Post*, <https://www.thedefensepost.com/2023/06/09/south-korea-fighter-poland/> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 28 Hackett (szerk.): *The Military Balance 2023*, 67. o.
- 29 Uo., 67. o.
- 30 Uo., 64. o.
- 31 Rempfer, Kyle: „Two Army Patriot Missile Batteries Dispatched to Poland”, *The Army Times*, <https://www.armytimes.com/flashpoints/2022/03/09/two-army-patriot-missile-batteries-dispatched-to-poland/>. (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 32 *World Integrated Trade Solution*, „Poland Trade Summary 2020 Data”, <https://wits.world-bank.org/CountryProfile/en/Country/POL/Year/2020/Summary> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 33 Uo.
- 34 Uo.
- 35 Uo.
- 36 *Trading Economics*, Poland Imports by Country, <https://tradingeconomics.com/poland/imports-by-country> (a letöltés ideje: 2023. december 21.).
- 37 *Trading Economics*, Poland Exports by Country, <https://tradingeconomics.com/poland/exports-by-country> (a letöltés ideje: 2023. december 21.).
- 38 *World Integrated Trade Solution*, „Poland Trade Summary”.
- 39 Uo.
- 40 Uo.
- 41 Uo.
- 42 Wike, Richard, Fetterolf, Janell, Fagan, Moira és Gubbala, Sneha: „International Attitudes Toward the U.S., NATO and Russia in a Time of Crisis”, *Pew Research Center*, <https://www.pewresearch.org/global/2022/06/22/international-public-opinion-of-the-u-s-remains-positive/>. (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 43 Rada Péter és Stepper Péter: „A liberális rend szürRealizmusa: Amerikai belpolitikai trendek, választások és külpolitikai várakozások”, *Magyar Külügyi Intézet*, https://kki.hu/wp-content/uploads/2019/05/KE_2023_03_US_A_liberalis_rend_RBSP.pdf (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 44 Gheorghe, Eliza: „Atomic Maverick: Romania’s Negotiations for Nuclear Technology, 1964–1970”, *Cold War History*, 13., no. 3. (2013): 373–392.
- 45 *Comitetul Olimpic și Sportiv Român*, „Los Angeles 1984”, <https://www.cosr.ro/iocuri-olimpice-de-vara/los-angeles-1984> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 46 Kozma Klementina: „Az Egyesült Államok és Románia kapcsolatának kezdetei”. *Külügyi Műhely*, 2., no. 2. (2020): 214–226.

- 47 Stepper Péter és Szálkai Kinga: „NATO’s Energy Security Agenda and Its Possible Applications in the South Caucasus”, *Caucasus International*, 4., no. 3–4. (2015): 27-44.
- 48 *United States Senate, Committee on Finance*, „Permanent Extension of Most-Favored-Nation (MFN) Trade Status to Romania”, <https://www.finance.senate.gov/imo/media/doc/Hrc104-885.pdf> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 49 Crace, John: NATO Gears up for Invasion of Kosovo at End of May”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/1999/apr/18/balkans3> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 50 *U.S. Department of State*, „Agreement Between the United States of America and Romania”, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/02/06-721-Romania-Defense-SO-FA.pdf> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 51 Rigge, David M.: „U.S. Aegis Ashore Missile Defense System Romania Change of Command”, *U.S. Naval Forces Europe and Africa/U.S. Sixth Fleet*, <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/News-Display/Article/3191182/us-aeis-ashore-missile-defense-system-romania-change-of-command/> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 52 *Reuters*, „Russia Calls Romania »a Clear Threat« and NATO Outpost: Ifax”, <https://www.reuters.com/article/cnews-us-russia-romania-nato-idCAKBN1500W0> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 53 Hackett (szerk.): *The Military Balance 2023*, 126. o.
- 54 Uo., 125. o.
- 55 Uo.
- 56 *Fortele Navale Romane*, „Nave Maritime”, <https://www.navy.ro/despre/nave.php> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 57 Grădinaru, Anca: „Cum a îngropat statul român înzestrarea Forțelor Navale în timp ce Rusia revendică tot mai agresiv dominația la Marea Neagră” [Hogyan temette el a román állam a haditengerészet adományát, miközben Oroszország a Fekete-tengeren egyre agresszívebben követel dominanciát], *Europa Liberă România*, <https://romania.europa-libera.org/a/anularea-contractului-pentru-dotarea-fortelor-navale-cu-noi-nave-si-modernizarea-a-doua-fregate-vechi-prohodul-inzestrarii-fortelor-navale/32541223.html> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 58 Bolocan, Valentin: „Armata face angajări masive. Se caută militari profesioniști, dar și rezerviști voluntari” [A katonaság tömegesen vesz fel munkaerőt. Hivatásos katonákat, de önkéntes tartalékosokat is keresünk], *Adevărul.ro*, <https://adevarul.ro/stiri-interne/evenimente/armata-face-angajari-masive-se-cauta-2167499.html> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 59 *Defense Security Cooperation Agency*, „Romania – M1278a1 Heavy Gun Carriers Joint Light Tactical Vehicles (JLTVs)”, <https://www.dsca.mil/press-media/maior-arms-sales/romania-m1278a1-heavy-gun-carriers-joint-light-tactical-vehicles-iltvs> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 60 Jipa, Florin: „MAPn demarează un plan de înzestrare de 10 miliarde de euro” [A MAPn 10 milliárd eurós támogatási tervet indít], *Monitorul Apărării și Securității*, <https://monitorulapararii.ro/mapn-demareaza-un-plan-de-inzestrare-de-10-miliarde-de-euro-1-49823> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 61 Nagy Dávid: „Romania Would Strengthen NATO’s Eastern Flank with US Weapons and Presence”, *Hungarian Conservative*, <https://www.hungarianconservative.com/articles/current/romania-strengthen-east-flank-nato-usa-poland-military-acquisitions-russian-aggression/> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).

- 62 Muresan, Darius: „România a făcut un pas mare către achiziția de F-35. A fost dezvăluit în premieră și numărul de avioane pe care le vom cumpăra” [România nagy lépést tett az F-35-ös megvásárlása felé. Először az is kiderült, hány gépet fogunk vásárolni], *Defense Romania*, https://www.defenseromania.ro/romania-a-facut-un-pas-mare-catre-achizitia-de-f-35-a-fost-dezvaluit-in-premiera-si-numarul-de-avioane-pe-care-le-vom-achizitiona_623985.html (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 63 Jipa: „MApN demarează”.
- 64 Hickman, Joel: „Who Should Be NATO’s Next Secretary General?” *CEPA*, <https://cepa.org/article/who-should-be-natos-next-secretary-general/> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 65 *World Integrated Trade Solution*, „Romania Trade Summary 2020 Data”, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/ROM/Year/2020/Summary> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).
- 66 Uo.
- 67 Uo.
- 68 Uo.
- 69 Dumitrescu, Radu: „Romania’s Request for Visa Waiver »legitimate,« US Senator Says”, *Romania-Insider.com*, <https://www.romania-insider.com/romanias-visa-waiver-legitimate-us-senator-feb-2023> (a letöltés ideje: 2023. augusztus 15.).
- 70 *World Nuclear Association*, „Nuclear Power in Romania”, <https://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-o-s/romania.aspx>. (a letöltés ideje: 2023. augusztus 1.).

Külpolitikai törésvonalak az Amerikai Egyesült Államokban az orosz–ukrán háború kapcsán

Foreign Policy Cleavages in the United States in Relation to the Russia–Ukraine War

---

Holányi Ákos – Sebők Miklós

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.4.8

Összefoglaló: A 2022 óta zajló orosz–ukrán háborúban az Egyesült Államok Ukrajna kulcsfontosságú gazdasági és katonai szövetségeseként lépett fel. Bár a Biden-adminisztráció határozottan kiállt Ukrajna győzelemig tartó támogatása mellett, döntését a politikai eliten belül nem övezte teljes konszenzus. Tanulmányunk az amerikai külpolitikai ideológiák és politikai polarizáció szakirodalmára építve a politikai eliten belüli geopolitikai törésvonalakat vizsgálja. Ennek kapcsán a 2024-es elnökjelöltek megszólalásait, valamint a 118. Kongresszus Ukrajnával kapcsolatos törvényjavaslatait és törvényjavaslat-módosításait elemezzük. A jelöltek és képviselők három fő csoportját azonosítjuk a háború kapcsán (héják, mérsékeltek, izolacionisták), valamint a Republikánus Pártra jellemző alacsonyabb külpolitikai frakciófegyelem és nagyobb ideológiai eltérések okait is értékeljük.

Kulcsszavak: Egyesült Államok, orosz–ukrán háború, Demokrata Párt, Republikánus Párt, Biden-adminisztráció, izolacionizmus

Abstract: *The United States was Ukraine's key economic and military ally in the Russia–Ukraine war, which started in 2022. Although the Biden administration firmly supported Ukraine until victory, its decision was not met by a full consensus within the political elite. Our article builds on the literature on U.S. foreign policy ideologies and political polarization to analyze the cleavages within the political elite regarding geopolitical strategy. We analyze the speeches of the candidates in the 2024 presidential race, as well as the Ukraine-related bills and amendments of the 118th Congress. We identify the three main ideological groups in relation to the issue (hawks, moderates, isolationists) and assess the reasons for the lower foreign policy party discipline and greater ideological divergences that characterized the Republican Party.*

Keywords: *United States, Russia–Ukraine war, Democratic Party, Republican Party, Biden administration, isolationism*

Bevezetés¹

Az Ukrajna 2022. február 24-i orosz invázióját követő orosz–ukrán háború a világpolitika egyik legfontosabb eseményévé vált. Az Oroszországi Föderáció „különleges katonai művelete” nemcsak az Amerikai Egyesült Államok vezetete liberális világrend nemzetközi jogi alapjait sértette (egy szuverén országgal szemben indított területszerző háborúként), hanem a hadviselő feleknek a globális élelmiszer- és energiaellátásban betöltött kulcsszerepe miatt is jelentős hatást gyakorolt a világhatalmi egyensúlyra. A háború gazdasági és geopolitikai hatásaival már számos magyarul megjelent tanulmány is foglalkozott, ugyanakkor annak kimenetelét jelentősen befolyásoló országok külpolitikai törésvonaláival kapcsolatban eddig csak ritkán foglalkozott a szakirodalom.² A nemzetközi kapcsolatoknak a külpolitikai elemzéssel foglalkozó részterülete arra mutat rá, hogy a demokráciákban a belpolitikai erőviszonyok alakulása döntő hatással lehet az adott országok külpolitikai irányultságára, amennyiben azt nem övezi konszenzus.³ A jelen tanulmány ezért az Ukrajna fő katonai és gazdasági támogatójának számító Egyesült Államok külpolitikai vitáit elemzi.

Az amerikai közéletben és politikatudományban hosszú évek óta téma a belpolitika polarizációja. Ezt részben a két nagy gyűjtőpárt, a baloldali-liberális Demokrata Párt és a jobboldali Republikánus Párt (más néven *Grand Old Party*, GOP) közötti szakpolitikai különbségek vizsgálatával szokták mérni.⁴ A 2010-es évek elejétől azonban mindkét pártban folyamatosan teret nyertek az ideológiai spektrum két szélén elhelyezkedő politikusok, akik egyre többször tértek el pártjuk irányvonalától, akár a másoknak a radikálisával történő taktikai összefogás, együttszavazás révén is.⁵ A megjelenésükkel újra teret nyertek a közbeszédben azok a hangok, amelyek megkérdőjelezték az Egyesült Államok globális szerepéről alkotott, a fősodorhoz tartozó liberális, illetve (a 2001. szeptember 11. után dominánssá vált) neokonzervatív álláspontot. A korábbi tanulmányok mégis csak a – jellemzően egységesnek tekintett – pártok szintjén megjelenő külpolitikai különbségekre összpontosítottak⁶ (bár újabban megjelentek a pártokon belüli törésvonallal foglalkozó elemzések is⁷).

Mi is e kutatási irányra építünk, amikor a Biden-adminisztráció időszakának a pártok közötti és az azokon belüli külpolitikai törésvonalait elemezzük, elsősorban az ukrajnai háborúra összpontosítva. Vizsgálatunk szerint az Egyesült Államok ukrajnai szerepvállalását illetően a Republikánus Párton belül jelentős különbségek mutatkoztak mind az elnökjelöltek, mind a törvényhozók véleménye között. Bár kutatásunk idején a Kongresszusban kisebbségben voltak az ország Ukrajnától való elfordulását követelők, a republikánus elnökjelöltek közül egyértelműen a neokonzervatív táborral szemben állók – Donald J. Trump és Ronald „Ron” DeSantis – voltak a legnépszerűbbek.⁸ Hasonló nyilvános ellentétek nem jelentkeztek a Demokrata Párton belül: a szavazások és a retorika tekintetében egyaránt nagyobb volt a frakciófegyelem.

Míg az amerikai baloldalt képviselő kongresszusi progresszívek a háború és béke kérdésében többször eltértek a pártjuk mérsékeltebb tagjai és a külpolitikai-biztonságpolitikai *establishment* irányvonalától (pl. az izraeli–palesztin konfliktus ügyében⁹), addig hasonló szembefordulás Ukrajna kérdésében nem történt. Az egyetlen markánsan „lázzadó” hang ifjabb Robert F. Kennedyé volt (John F. Kennedy elnök szintén meggyilkolt öccse, a szenátor és elnökjelölt „Bobby” Kennedy fiaé, aki 2023 végén már függetlenként kampányolt), akinek a támogatottsága a demokrata elnökjelölti versenyből való kilépése előtt is jóval elmaradt a hivatalban lévő Joseph R. „Joe” Bidenétől.¹⁰ Bár a külső körülmények változása (így kiemelten a gázai helyzet, Tajvan Kínától való függetlensége, illetve a mexikói határ kérdése – amely ügyeket Biden elnök is egy csomagban kezelt még 2023. október közepén¹¹) e viszonylagos egységre is veszélyt jelentett, az első hidegháborúhoz hasonlóan a mostani ún. második hidegháborús időszakban is kialakult a demokraták és a republikánusok beavatkozáspárti geopolitikai nagykoalíciója. E széles körben osztott külpolitikai ideológiai beállítódással belpolitikai oldalról (mint 2016 óta mindig) érdemben kizárólag az izolacionista Donald Trump és hívei kerültek szembe.

E tanulmányban az alábbiakban először áttekintjük a hidegháborút követő amerikai külpolitika és politikai polarizáció irodalmát. Ezt követően a 2024-es elnökválasztás előválasztási küzdelmeiben részt vevő fontosabb jelöltek állásfoglalásait vesszük górcső alá. A következő szakasz a 118. Kongresszusnak – amely a kétéves működését 2023. január 3-án kezdte meg – az orosz–ukrán háborúval kapcsolatos törvényhozói tevékenységét mutatja be.¹² Ennek keretében azonosítjuk azokat a témákhöz kapcsolódó fontosabb törvényjavaslatokat és törvényjavaslat-módosításokat, amelyek a Kongresszus két házának valamelyikében eljutottak a szavazás fázisába 2023. október végéig. A törvényhozók szavazási magatartása és a végrehajtó hatalom elszámoltatását érintő lépései (pl. nyílt levelek) alapján meghatározzuk az ideológiai-külpolitikai szempontból egységes csoportjaikat: a héjákát, a mérsékelteket, valamint az Ukrajnának nyújtandó katonai és pénzügyi segítséget kritizáló izolacionistákat. A tanulmány zárásában a 2023. őszi ismét fellángolt Izrael–Hamász-konfliktus kontextusában értékeljük az orosz–ukrán háborúval kapcsolatos következtetéseinket.

Amerikai külpolitikai ideológiák a hidegháború vége óta

A Szovjetunió és a Varsói Szerződés felbomlásával az Egyesült Államok maradt az egyedüli nagyhatalom a világpolitika színpadán. Bár az átmenetet levezénylő George H. W. Bush elnök (1989–1993) egy amerikai vezetésű, de nemzetközi cselekvésen alapuló „új világrendet” hirdetett,¹³ két utódjának, William J. „Bill” Clintonnak (1993–2001) az elnöksége késői szakaszát, George W. Bushnak (2001–2009) pedig az egész terminusát az idealista (liberális, illetve

neokonzervatív) amerikai hegemonia kiteljesedése jellemezte, elméletben és külpolitikai gyakorlatban egyaránt.¹⁴

Clinton eredendően – akárcsak az idősebb Bush – egy amerikai vezetésű multilaterális világrend mellett elkötelezett külpolitikát képviselt. A hidegháború végével és a globalizáció kiterjedésével mindkét elnök legfőbb ellenfeleit a „haramiaállamok” („*rogue states*”, pl. Észak-Korea) jelentették, valamint az egypólusú világrendet belülről fenyegető amerikai izolacionizmus.¹⁵ Ez utóbbinak a kritikus hangjai a hidegháború végét követően egy ideig újra erősödtek, de a 2001. szeptember 11-i terrortámadások okozta kollektív trauma miatt a 2000-es években a perifériára szorultak.

John Dumbrell az amerikai neoizolacionizmus négy fajtáját különböztette meg: az unilateralizmust, a nacionalizmust („Amerika az első” – „*America First*”), a globalizációellenességet és az imperializmusellenességet.¹⁶ Az unilateralizmus az 1990-es évek (az elnöki pozíció szempontjából jobbra ellenzéki) republikánus külpolitikájának a domináns aspektusa volt. A lényege a nemzetközi intézmények és a multilateralizmus elutasítása, s arra a feltételezésre alapult, hogy a nemzetközi intézmények csak kihasználják az Egyesült Államok erőforrásait, és szükségtelenül korlátok közé szorítják annak a szuverén cselekvési képességét. Mint Dumbrell megjegyezte,¹⁷ az unilateralizmus nem feltétlenül izolacionista, ám a gyakorlatban szoros átfedésben volt a nacionalista és populista „Amerika az első”-gondolattal.

A nacionalista-populista (gyakran paleokonzervatívnak is nevezett) irányzat legfőbb képviselőjének Patrick J. „Pat” Buchanan számított, aki 1992-ben és 1996-ban is republikánus elnökjelölt volt, de ide sorolható E. Gerald „Jerry” Brown 1992-es demokrata elnökjelölt és Jesse A. Helms, a Szenátus Külügyi Bizottságának republikánus elnöke (1995–2001) is. A nacionalista izolacionisták ellenezték a segélyezést, az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezményt (*North American Free Trade Agreement*, NAFTA) és amerikai katonák Boszniába küldését. A heterogén globalizációellenes tábor szerint a szabadkereskedelem előnyeit annak hívei eltúlozták – e gondolatnak főleg a Demokrata Párt balszárnyán voltak követői. Az amerikai izolacionizmus utolsó válfaját azok a baloldaliak alkották, akik úgy vélték, hogy az amerikai hegemonia aláássa a köztársasági eszméket, és hosszú távon (politikai és pénzügyi szempontból is) fenntarthatatlan.¹⁸

Az említett négy irányzatból az unilateralizmus volt a legbefolyásosabb. Megerősödése a neokonzervatívok térnyerésével függött össze, akik szerint a közjó, s egyben a nemzeti érdek eléréséhez a multilateralizmus nem elégséges, mellette ki kell használni az Egyesült Államok katonai dominanciája által nyújtott lehetőségeket is.¹⁹ A neokonzervatívok és a liberális internacionalisták összefonódásával egy olyan széles külpolitikai konszenzus jött létre, amely a külpolitikai elit nemzeti identitásának a részévé vált, hasonlóan a hidegháború során kialakult konszenzushoz (ld. a kommunista veszéllyel kapcsolatban héja

álláspontot képviselő, s így évtizedeken át jelentős szerepet játszó szenátor neve után Scoop Jackson-demokratáknak hívott csoportot). Donald Trump elnökké választásáig ez az irányzat döntő befolyást gyakorolt az amerikai külpolitikai döntéshozatalra.²⁰ A két csoport (az unilateralista és a Scoop Jackson-demokrata) alapvetően csak a javasolt eszközök tekintetében tért el egymástól, a céljaik jobbra megegyeztek.²¹

Bár Bill Clinton elnöksége még nem számít neokonzervatív időszaknak, az 1995-től republikánus irányítású Kongresszus befolyása miatt a Clinton-adminisztrációhoz köthető számos olyan folyamat kezdődött el, amely később, George W. Bush elnöksége alatt teljesedett ki. Ide tartozik a hegemonia stratégiai hármásának az alkalmazása:

- más államok lebeszélése vagy elrettentése a fegyverkezéstől;
- amerikai biztonsági garanciák nyújtása, ha ezek nem veszélyeztetik az ország érdekeit;
- a tömegpusztító fegyverek terjedésének a megakadályozása.²²

A Clinton-adminisztráció a nemzetközi jogból svédasztal módjára kezdett válogatni, s ennek során újraértelmezték a nemzeti szuverenitás és az önvédelem elveit. Bill Clinton szerint a haramiaállamok és a „bukott államok” (*failed states*) veszélyt jelentettek a nemzetközi rendre, ezért az Egyesült Államoknak joga volt az önvédelem nevében katonai beavatkozást végrehajtani.²³ Ebből a megfontolásból hajtott végre az USA vezetésével a NATO légi csapásokat Szerbiában 1999-ben (ENSZ-felhatalmazás nélkül), valamint próbálkozott a demokráciaexporttal és az államépítéssel Szomáliában, Haitin és a Nyugat-Balkánon.²⁴

A neokonzervatívok dominanciája ifjabb Bush elnök hivatali ideje alatt teljesedett ki, miután a 2001. szeptember 11-i terrortámadások után az elnök meghirdette a terror elleni háborút. Ez a gyakorlatban a már Clinton alatt megkezdett olyan lépések folytatását jelentette, mint a katonai erővel folytatott demokráciaexport és államépítés, valamint az Egyesült Államoknak a nemzetközi jogon kívül helyezését olyan esetekben, amikor az ütközött az ország nemzetbiztonsági céljaival. Az önvédelemre hivatkozva és a megelőző csapás elve alapján George W. Bush elnöksége alatt már nyíltan folytattak proaktív katonai műveleteket is.²⁵

A 2010-es évekre bomlásnak indult az egypólusú világrend, és a helyére egy fejlődésben lévő multipoláris rend lépett. Ennek a legmeghatározóbb aspektusa az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közötti, egyre mélyülő nagyhatalmi ellentét volt, de hasonlóan fontos elemként jelent meg az USA és a katonailag egyre agresszívebben fellépő Oroszországi Föderáció romló viszonya (valamint Peking és Moszkva Nyugat-ellenes együttműködése).²⁶ Barack H. Obama elnöksége idején (2009–2017), a nemzetközi helyzetben beállt változások hatására megindult a demokratákat hagyományosan vezérlő liberális hegemonia politikájának egy realistább irányba történő óvatos korrekciója.

Obama érzékelte, hogy a vesztfáliai rendszer eróziója, Kína és Oroszország erősödése, valamint a technológiai forradalom jelentette kihívások közepette a Bush-adminisztráció túlvállalta magát.²⁷ Ezért egy visszafogottabb kül- és biztonságpolitikát hirdetett meg, és korlátozta az ország nemzetközi szerepvállalását (pl. a szíriai polgárháborúra adott mérsékelt reakció esetében²⁸). Ezáltal szakított a neokonzervatívok dogmatikus idealizmusával, az amerikai kivételesség és küldetésstudat mítoszaival,²⁹ bár mindezeknek az amerikai külpolitikai elit gondolkodásába való berögződései miatt nem volt képes komolyabb irányváltásra.³⁰ Például a Kína felemelkedése ellensúlyozására meghirdetett új csendes-óceáni és Ázsia-politika („*Pivot to Asia*”) Obama hivatali ideje alatt még nem hozott jelentős változásokat.³¹

Obama elnöksége idején, a Tea Party platform támogatásával, képviselőházi helyhez jutottak, s így újra számottevő politikai erővé váltak az amerikai politikában a korábban partvonalra került nacionalista izolacionisták, többek között Randal H. „Rand” Paul szenátor.³² Az évtized során folyamatosan erősödött a befolyásuk, s Donald Trump elnökválasztási győzelmével már a Fehér Házat is a nacionalista izolacionizmus egyik képviselője foglalta el. Bár Trump elnökként (2017–2021) folytatta az Obama által megkezdett külpolitikai irányváltást, az elődjénél drasztikusabban szakított az előző évtizedek liberális és neokonzervatív idealizmusával. Hivatali idejét az „Amerika az első” szlogennel fémjelzett realista, nacionalista és tranzakcionista külpolitika jellemezte, amely előnyben részesítette az unilateralizmust a multilateralizmussal szemben.³³

A Trumpot egy ciklus után legyőző Joe Biden (2021–) külpolitikai szerepfelfogásának az alapja az volt, hogy az amerikai elsőbbségbe vetett bizalom megcsorbult, ezért az országnak újra a liberalizmus és a demokrácia értékeinek a védelmezőjévé kell válnia. Másfelől a Biden-adminisztráció külpolitikáját áthatotta az a felismerés is, hogy az Egyesült Államok egyedül már nem tud hatékonyan megbirkózni az új kihívásokkal, ezért szüksége van a szövetségeseire.³⁴ Ezzel Biden éles ellentétben állt közvetlen elődje unilateralista és izolacionista felfogásával. Ebben a multilateralista külpolitikai irányváltásban fontos mérföldkövet jelentett a 2022. február 24-én megkezdődött orosz–ukrán háború. Hatására az Egyesült Államok rövid távon sikeresen újította fel és terjesztette ki a hagyományos szövetségi rendszerét, a NATO-t (első lépésben Finnország új tagként történt felvételével), ugyanakkor az új irány sikerességét nagyban veszélyeztette a belföldi konszenzus erősödő hiánya,³⁵ valamint az orosz–ukrán háborúval párhuzamosan a kínai relációban, illetve Izrael és a Hamász háborúja kapcsán kialakuló válsághelyzet.

Külpolitikai ideológiai törésvonalak az amerikai politikában és közvéleményben

A kortárs amerikai politika polarizációja a késő 19. század óta nem látott szintet ért el a 2010-es években,³⁶ bár annak kapcsán eltérnek a vélemények, hogy annak a külpolitikai vetülete milyen szoros kapcsolatban volt a belpolitikáival.³⁷ Az eltérő vélemények részben a különböző vizsgálati fókuszra vezethetők vissza. A Kongresszus egészét vizsgáló tanulmányok szerint a külpolitikai polarizáció mértéke alacsonyabb volt, mint a belpolitikaié,³⁸ míg a Szenátus kapcsán ezt többen vitatták.³⁹ A hidegháború időszakában gyökerező gyakorlat volt, hogy külügyi kérdésekben a két nagy párt mérsékeltjei az elnöki adminisztráció támogatása mellett, egyik vagy mindkét párt radikálisai elleni szavazatukkal segítették a döntéshozást. Ilyen esetekben is támadtak jelentős ideológiai különbségek, de azokat sokáig elfedte a radikálisok alacsony száma.⁴⁰ Az amerikai törvényhozásban a parlamentáris demokráciákhoz képest eleve kevésbé érvényesülő frakciófegyelem megsértése viszont az *establishment*-ellenes törvényhozók számának a bővülésével gyakoribbá vált. E csoportok ugyanis gyakran szavaztak a fősodorhoz tartozó párttársaikkal szemben, a különböző katonai beavatkozások ellen (pl. a 2011-es líbiai és a 2019-es jemeni csapatkivonásról kezdeményezett sikertelen képviselőházi akciójuk során).⁴¹

A pártokon belüli polarizáció – azaz a pragmatikus, az aktuális elnöki adminisztráció irányvonalát követő, illetve a radikálisabb, ideológiailag elkötelezettebb törvényhozók közötti távolság – a 2000-es évek második felétől a 2010-es évek végéig a Republikánus Pártban volt a hangsúlyosabb. Ez az említett időszak első felében a Tea Partyhoz, azt követően pedig a Képviselőházi Szabadság Platform (*House Freedom Caucus*) tartozó képviselők szavazási magatartásán volt megfigyelhető, miközben a GOP-főáramot képviselő platform (*Republican Study Committee*) is jobbra tolódott.⁴² A Tea Party a 2010-es félidős képviselőházi választásokon győztes radikális republikánusok heterogén frakciójaként jött létre. Sikeresen akadályozta meg többek között az Obama elnök által is támogatott bevándorlási reform elfogadását,⁴³ továbbá kulcsszerepet játszott a külpolitikai fősodorhoz tartozó John A. Boehner republikánus képviselőházi elnök 2015-ös lemondásában.⁴⁴ A Tea Party helyét később a párt jobbszélén 2015-ben alakult Szabadság Platform vette át, amely egy ideológiailag sokkal koherensebb radikális jobboldali programot képviselt. A megerősödött befolyásukat mutatta, hogy Trump elnök idején megvalósult az Egyesült Államok kiléptetése az Iránnal kötött nukleáris megállapodásból,⁴⁵ illetve nyolc (közülük hét radikális jobboldali) képviselő, valamint a demokraták ellenszavazataival 2023 őszén megbuktatták Kevin Owen McCarthy republikánus képviselőházi elnököt.⁴⁶ Ez utóbbi esetben az Ukrajnának biztosított folyamatos katonai és pénzügyi támogatás radikális jobboldali kritikája is szerepet játszott.⁴⁷

A Demokrata Párton belüli ellentétek (bizonyos kérdések, így az izraeli-palesztin viszony kivételével) abban az időszakban kevésbé voltak jelentősek.⁴⁸ Ez nem jelentette a viták hiányát. Például az 1991-ben alapított Kongresszusi Progresszív Platform (*Congressional Progressive Caucus*) a megerősödésének köszönhetően – a demokrata alsóházi képviselőknek átlagosan 40 százaléka volt a tagja a 2010-es évek során – számos ügyben különvéleményt fogalmazott meg az éppen regnáló *mainstream* külpolitikai gondolkodáshoz képest (mely utóbbit a másik két platform, a *Blue Dog Coalition* és a *New Democrat Coalition* képviselte). A progresszívek Obama elnöksége idején elleneztek a Transz-csendes-óceáni Partnerségi Megállapodást (*Trans-Pacific Partnership Agreement*, TPPA) és a Szíria elleni légi csapásokat is,⁴⁹ később pedig a Trump-adminisztráció bevándorlásellenes programját.⁵⁰ A két párt növekvő súlyú radikális platformjai több alkalommal is együtt szavaztak a fősodorhoz tartozó mérsékelt párttársaikkal szemben, s így elegendő erőt képviseltek ahhoz, hogy korlátozzák a centristák politikai mozgásterét. Így pl. a líbiai katonai jelenlétről szóló H.Con.Res.51(2011–2012)-es határozat benyújtásával kikényszerítették a puhább és végül elfogadott H.Res.292(2011–2012)-es határozatot.⁵¹

A pártok közötti és a pártokon belüli ellentétek növekedése nem volt független a demokratákkal, illetve a republikánusokkal szimpatizáló választóknak az ideológiai szélsőségek felé tolódásától (valamint a választókörzetek határának az ideológiailag motivált átrajzolásától, a *gerrymanderingtől*). A Pew Research Center közvélemény-kutató adatai szerint a medián demokrata és republikánus választó közötti, a liberális–konzervatív tengelyen mért távolság a 2010-es években jelentősen megnőtt az 1990-es években mérthez képest.⁵² A növekvő ideológiai különbségek már a külpolitikai témákban is megjelentek, ugyanis olyan, korábban konszenzust élvező ügyek is vita tárgyává váltak, mint a Kínához és Oroszországhoz való viszony, illetve az izraeli-palesztin konfliktusban képviselt amerikai álláspont.⁵³ Ez az általános, növekvő polarizációt mutató trend ugyanakkor nem egységesen érvényesült a különböző külpolitikai ügyek kapcsán.

A The Chicago Council on Global Affairs által évente elvégzett külpolitikai véleményfelmérések alapján a 2010-es években, illetve a 2020-as évek elején viszonylagos egyetértés mutatkozott a két tábor tagjai között az Egyesült Államok globális szerepvállalásának, a katonai szövetségek és a külföldi katonai bázisok szükségességéről. Ugyanakkor a multilateralizmusról és a katonai felsőbbrendűségről alkotott vélemények már jelentősen különböztek a párthovatartozástól függően.⁵⁴ Így például a republikánus szimpatizánsok nagyobb valószínűséggel támogattak biztonságpolitikai érdekek által motivált katonai beavatkozást, míg a demokraták jellemzően csak humanitárius intervenciókat.⁵⁵

A két párt hívei közötti külpolitikai ideológiai olló ugyanakkor a 2020-as évek elejére minden korábbinál tágabbra nyílt. A 2023. szeptemberi Chicago Council Survey adatai pedig már azt mutatták, hogy a demokraták és a republikánusok

véleménye az Egyesült Államok aktív külpolitikai szerepvállalása tekintetében az 1980-as évek óta nem látott mértékben különbözik. Míg a demokrata szimpatizánsok 70 százaléka szerint az országnak tevékenyen részt kellett volna vennie a globális ügyekben, addig a republikánusoknak csak 47, a függetlenek pedig 53 százaléka gondolkozott ugyanígy. Ez a mérési eredmény egyben beleilleszkedett abba a trendbe, amely szerint az aktív amerikai globális szerepvállalás általános támogatottsága 2018 óta folyamatosan csökkent.⁵⁶

Az aktív külpolitikától való választói elfordulás az Egyesült Államok ukrajnai szerepvállalásának támogatottságán is érződött. A Chicago Council 2022 nyárától félévente megmérte az amerikai közvéleménynek az orosz–ukrán háborúhoz és az ország által Kijevnek nyújtott támogatással kapcsolatos alakulását. A felmérések szerint az amerikai segélyszállítmányok küldésével való egyetértés folyamatosan csökkent a népesség körében – ez elsősorban a republikánusok és az ő álláspontjukat magukhoz közelebbnek érző függetlenek hatására alakult így. Ám akkoriban a megkérdezettek többsége még mindig támogató álláspontot képviselt.⁵⁷

Elemzés

A tanulmány első felében vázolt külpolitikai, stratégiai, illetve közvélemény-kutatási információk fontos kontextusként szolgálnak az alábbiakban bemutatandó empirikus kutatásunk következtetéseinek a levonásához és értelmezéséhez. Az orosz–ukrán háború a 2020-as évek egyik legfontosabbnak tekinthető külpolitikai kihívása volt az Egyesült Államok számára, így vizsgálatunkban az erre adott reakció kapcsán értékeltük az amerikai politikai elit törésvonalait. E vizsgálat célja az volt, hogy jobban megértsük a Biden-adminisztráció külpolitikai irányvonalát, illetve háttérét az amerikai politikában.

A továbbiakban három lépésben ismertetjük a politikai elit álláspontját: az elnökjelöltekével kezdjük, a szenátorokéval folytatjuk, és a Képviselőházéval fejezzük be. Természetesen az amerikai politika külpolitikai törésvonalai kapcsán további forrásoknak – például a fontosabb agytrösztök, szakmai bizottságok és elemző intézetek (mint a Council on Foreign Relations) állásfoglalásainak – a vizsgálata fontos szempontokkal bővítheti majd e kezdeti, a választásokhoz és a jogalkotáshoz kapcsolódó elemzést. E helyütt mi terjedelmi okokból az adatforrások tekintetében – Sebők, az amerikai Kongresszus adósságkorrlátai-val kapcsolatos munkájának a módszertanát követve⁵⁸ – a kiemelt és releváns törvényhozási aktusokra, valamint az érintettek nyilvános nyilatkozataira koncentrálnak.

Az elnökjelöltek álláspontja

A 2023-ben indult elnökjelölti kampányok fő külpolitikai témája Kína mellett az USA-nak az orosz–ukrán háborúban játszott szerepe. Az elnökjelöltek – ideértve a regnáló elnököt, Joe Bident is – megszólalásaik alapján pártállástól függetlenül három csoportba oszthatók.⁵⁹

Az egyik oldalon találhatóak a héják, Ukrajna – s így az amerikai globális hegemonia – elkötelezett támogatói. Közéjük tartozik a demokrata Biden mellett a republikánusoktól Christopher J. „Chris” Christie, aki 2018-ig New Jersey kormányzója volt, Michael R. „Mike” Pence, Trump korábbi alelnöke, N. Nikki Haley korábbi dél-karolinai kormányzó és ENSZ-nagykövet, valamint Timothy E. „Tim” Scott szenátor. Mindnyájan tapasztalt karrierpolitikusok voltak, akik még a hidegháború idején szocializálódtak. Ennek megfelelően a megszólalásaikban gyakran fellelhetőek a hidegháború késői szakaszára jellemző retorikai fordulatok, miközben Ukrajna támogatásának a szükségességét geopolitikai és ideológiai indokokkal támasztották alá.

Számukra az Ukrajna elleni háború egyrészt egy tágabb geopolitikai összefüggésrendszerben jelent meg: szerintük Kijev veresége dominóhatást fejtene ki a világ több részén is. Az orosz területi nyereségek esetére Mike Pence Kínának a Tajvan elleni invázióját, Chris Christie és Tim Scott pedig NATO-ellenes támadást vizionált.⁶⁰ Úgy vélték, hogy az Egyesült Államok vezette Nyugatnak ezért erőt kell demonstrálnia, hogy elejét vegyék a további területszerző háborúknak és az USA globális gyengülésének. Nikki Haleyt idézve: „Oroszország győzelme győzelem [lenne] Kína számára”.⁶¹ Másrészt e politikusok megszólalásaikban a háborúra az ukránoknak a saját szabadságukért és szuverenitásukért folytatott küzdelmeként hivatkoztak. Ezért az ukrainai háború – Chris Christie szavaival – „olyasmi, amivel szemben Amerika kiáll”.⁶² E geopolitikai és ideológiai megfontolásokból a héják álláspontja szerint az Egyesült Államoknak addig kellett támogatnia Ukrajnát, ameddig az vissza nem szerzi a teljes területe feletti ellenőrzést.⁶³

A másik oldalon Ukrajna támogatásának következetes ellenzői helyezkedtek el, akik sokallták, vagy egyenesen kontraproduktívnak tartották a Kijevnek juttatott amerikai katonai és gazdasági segítséget. Közéjük sorolható a független (korábban demokrata) ifjabb Robert Kennedy jogász, valamint a republikánusoktól Donald Trump mellett Ron DeSantis floridai kormányzó és Vivek G. Ramaswamy vállalkozó. Az Ukrajnát támogató héjakkal ellentétben ez a csoport meglehetősen heterogén volt mind a tagjai háttere, mind pedig az érvrendszerük tekintetében. Míg Trump és DeSantis rendelkezett politikai vezetői tapasztalattal, addig a többiek az *establishmenten* kívüli jelöltként nyilatkoztak (miközben Trump politikai karakteréhez híven továbbra is kívülállóként pozicionálta magát).

Az ellenzők három fő érvet hoztak fel az álláspontjuk alátámasztására. Egyfelől az ukrajnai békekötés mihamarabbi elérését azonosították az amerikai érdekekkel. Ez Trump retorikájában azonnali feladatként jelent meg, tekintet nélkül a háború állására.⁶⁴ Az e csoportba tartozó republikánus jelöltek szerint Ukrajna támogatása erőforrásokat von el az országot veszélyeztető fontosabb biztonsági kihívások megválaszolásától, így a déli határ védelmétől vagy Kína globális terjeszkedésének korlátozásától.⁶⁵ Emellett Trump és Kennedy is azt hangsúlyozta, hogy a konfliktus elhúzódása egy globális háború kitörését vonhatná magával.⁶⁶

A második fő kritikai elemük, hogy sokallták az Egyesült Államok által Ukrajna megsegítésére költött pénzt. A legradikálisabb e tekintetben Ramaswamy volt, aki egyértelműen kimondta, hogy „semmit sem költene” az ország közvetlen támogatására, mert „Ukrajna nem prioritás az Egyesült Államok számára”.⁶⁷ Kevésbé nyíltan, de DeSantis és Trump is hasonló álláspontot képviselt. DeSantis például habozva jelentkezett az első republikánus előválasztási vitán, amikor a műsorvezetők megkérdezték, hogy melyik jelölt ellenzi az ukránoknak nyújtandó további támogatásokat, továbbá azt hangsúlyozta, hogy nyomást helyezne az európaiakra a saját támogatásaik növelése érdekében.⁶⁸ Trump mindeközben az európaiakkal fizettette volna ki az Ukrajnának adott amerikai támogatás értékét, vagyis a gyakorlatban ő sem volt hajlandó amerikai pénzt áldozni Ukrajna győzelméért.⁶⁹

A harmadik kritikájuk szerint az ukrajnai háború valójában egy áttételes, a szakirodalomban *proxy* háborúnak nevezett küzdelem az Egyesült Államok és Oroszország között, amelynek az eskalációjában kulcsszerepe volt az amerikai politikának. Ezzel az érvvel Trump és Kennedy is élt. A retorikájukban közös volt továbbá, hogy a háború kirobbanásának az okát az Egyesült Államokra vezették vissza. Trump egyrészt a Biden-adminisztráció gyengeségét okolta, másrészt azt, hogy „Victoria Nuland és hozzá hasonlóan sokan mások is megszállottan próbálják Ukrajnát a NATO felé terelni”.⁷⁰ Trumppal ellentétben Kennedy szerint Vlagyimir Putyin a kis erőforrásokat megmozgató offenzívával csak a tárgyalóasztalhoz akarta kényszeríteni az ukránokat, akik csak az Egyesült Államok beavatkozásának hatására álltak el a békekötéstől. Fontos azonban megjegyezni, hogy Kennedy – mint több más jelölt – ezen érvelésének igazságtartalma megkérdőjelezhető, vagy legalábbis nehezen ellenőrizhető.⁷¹

Az orosz–ukrán konfliktus *proxy* háborúként történő értékelése azonban nem csak a kritikusok sajátja volt. A vizsgált elnökjelöltek közül négyen is a nagyhatalmak közötti távvezérlésű háborúként hivatkoztak rá. Trump és Kennedy egy Oroszország és az Egyesült Államok közötti összecsapást látott benne, amelyben Ukrajna az USA *proxy*-ja. Christie a Kína és az Egyesült Államok közti konfliktus részeként tekintett rá, s nála Oroszország Kína vazallusaként szerepelt. Ez a tágabb geopolitikai érvrendszer szempontjából egy jelentős eltérés

a héják és az izolacionista kritikusok között. DeSantis és Ramaswamy ugyanis azt állította, hogy inkább Kína feltartóztatására kellene költeni az Ukrajnának küldött pénzt. Ha azonban Moszkva mögött Peking az igazi ellenfél, akkor Kijev megsegítése egyben Kínát is gyengíti – így a logikus narratíva fenntartása érdekében az ezt ambicionáló elnökjelölteknek fontos volt definiálniuk a konfliktus valódi résztvevőit.

Az idealista beavatkozáspártiak és az egyértelműen elkülönülést vagy alternatív prioritásokat javasoló csoport között helyezkedtek el a mérsékelték-ingatok, valamint a kevésbé külpolitika-orientált programot hirdető elnökjelöltek. Ők egy markáns és többé-kevésbé koherens álláspont helyett Ukrajna ügyében mind a két tábor érvrendszeréből válogattak. Ide sorolható a demokrata Marianne D. Williamson (civilben író) és a republikánus Douglas J. „Doug” Burgum észak-dakotai kormányzó. Williamson álláspontja szerint az Egyesült Államoknak csak addig kellett volna támogatnia Kijevet, amíg a háború el nem érkezik ahhoz a ponthoz, „ahol a tárgyalásból [már] van valami haszna Ukrajnának”.⁷² Burgum viszont úgy vélte, hogy fontos volt a támogatás, mert „Ukrajna valójában a NATO munkáját végezte – annak ellenére, hogy nem tagja a szervezetnek –, mert ténylegesen a frontvonalon volt”.⁷³ E tekintetben a véleménye közelebb állt a héjákéhoz. Ugyanakkor – tőlük eltérően – ellenezte a támogatások korlátlan biztosítását, és kritikus volt az oroszokkal szembeni amerikai szankciók kapcsán. Szerinte az Oroszországra kivetett szankciók Kínát erősítették, mert a hagyományos orosz piacok elvágásával olcsó orosz energiához juttatták az ázsiai országot, ami viszont ellentétes volt az amerikai érdekekkel.⁷⁴

A szenátorok álláspontja

Az elnökjelöltek külpolitikai pozíciói az amerikai demokráciában csak abban az esetben válnak mérvadóvá, ha megnyerik a pártjuk előválasztását. (H. Ross Perot 1992-es és 1996-os jelöltsége óta független jelöltek jellemzően nem rúgtak labdába, legfeljebb a végeredményt befolyásolhatták.) Viszont az alkotmány alapján a Kongresszus két házában a tagjai, a szenátorok és a képviselők fontos közhatalmi-közpolitikai szerepet játszanak az ország külpolitikájának és közpénzügyeinek az alakítása szempontjából.

A 2023 januárjától hivatalban lévő 118. Kongresszus Szenátusában a témánk szempontjából kiemelt törvényjavaslat a 2024. költségvetési évre vonatkozó nemzetvédelmi kiadási felhatalmazási törvény (*National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2024*, NDAA) volt. A javaslat felsőházi vitája során két olyan módosító indítványt nyújtottak be, amelyek az elfogadásuk esetén korlátozták volna az Ukrajnának nyújtandó amerikai katonai segítség mértékét. A Tea Party-kompatibilis filozófiával a Szenátusba 2011-ben bekerült Michael S. „Mike” Lee által benyújtott S.Amdt.376 számú módosító az Egyesült Államok védelmi

költségvetésének 2 százalékában korlátozta volna a katonai segélyszállítmányok értékét mindaddig, amíg a NATO összes tagállamáénak védelmi költségvetése el nem éri az éves bruttó hazai termékük (GDP) 2 százalékát. Az indítványt azonban csak 13 republikánus szenátor támogatta.⁷⁵ A Rand Paul szenátor által benyújtott S.Amdt.438 számú módosítás célja pedig az volt, hogy az Ukrajnának szánt katonai, gazdasági és humanitárius segítségnyújtást szoros ellenőrzés és felügyelet alá vonják. Indítványát húsz republikánus szenátor támogatta, miközben ez is demokrata voks nélkül maradt.⁷⁶ Végül a törvény végső szenátusi változatát csak négy republikánus szenátor ellenezte: Michael K. „Mike” Braun, Mike Lee, Rand Paul és J. D. Vance. Ők tekinthetők tehát a szenátusi izolacionista csoport keménymagjának.

2023. április 20-án Lee, Paul és Vance szenátor, valamint a Képviselőház 16 republikánus tagja nyílt levelet írt Biden elnöknek. Mint kifejtették „egy Oroszországgal szemben Ukrajnában zajló proxy háború nem áll az Egyesült Államok stratégiai érdekében, és olyan eszkaláció kockázatát rejt, amely irányíthatatlanná válhat.”⁷⁷ Álláspontjuk szerint a Kijevnek juttatott katonai szállítmányok mértéke aláasta az országnak az akár egy Oroszországgal szembeni közvetlen háborúban, akár egy, a közeljövőben lehetséges csendes-óceáni konfliktusban a saját érdekei megvédésére szolgáló képességeit. Úgy vélték, hogy az Egyesült Államoknak a konfliktusban való közreműködése csak erőteljesebb közeledésre sarkallta két stratégiai ellenfelét, Kínát és Oroszországot. Ezért az aláírók mihamarabbi tárgyalásos béke elérésére szólították fel az elnököt.⁷⁸

A hivatalos Ukrajna-politikával szemben kritikus republikánus szenátorok egy csoportja a védelmi minisztériumhoz⁷⁹ és az elnöki adminisztráció költségvetési hivatalához (*Office of Management and Budget, OMB*)⁸⁰ is intézett egy-egy levelet, amelyekben az Ukrajnának nyújtott segélyszállítmányok értékének az összegét és a pontos elszámolást kérték számon. Lee szenátor – Braun, Vance és Roger W. Marshall szenátor támogatásával – 2023. szeptember 27-én törvényjavaslatot nyújtott be, amelynek a célja minden további Ukrajnának küldendő katonai támogatás pontos stratégiai célokhoz (így kiemelten a fegyverszünetről történő tárgyalásokhoz) való kötése volt.⁸¹

Ebből is látszik, hogy az izolacionisták fő kritikája Ukrajna stratégiai célok meghatározása nélküli támogatására irányult, különösen az állam általános pénzügyi helyzete fényében.⁸² Rand Paul szavai szerint: „[Biden] kormánya nem tudott világos stratégiát vagy célt megfogalmazni ebben a háborúban, és Ukrajna régóta várt ellentámadása nem hozott érdemi eredményeket keleten. Mivel egyértelmű befejezést nem látunk, egyre valószínűbbnek tűnik, hogy Ukrajna egy újabb végtelen mocsár lesz, amelyet az amerikai adófizetők finanszíroznak.”⁸³ Mike Lee úgy vélekedett, hogy egyenesen egy új Afganisztán vagy Irak volt készülőben (a két országban való korábbi katonai jelenlétüket az amerikai közvélemény jobbára kudarcként könyvelte el).⁸⁴

Összegzőképpen a törvényhozási és a médiaaktivitásuk alapján a republikánus szenátorok közül négy keményvonalas kritikust lehet beazonosítani, akik következetesen elleneztek a liberális intervencionalista fősodor Ukrajnát szinte feltételek nélkül támogató politikáját. Ezt a keménymagot a védelmi költségvetést ellenző Mike Braun, Mike Lee, Rand Paul és J.D. Vance alkotta. Mellettük említhető még három olyan szenátor (Roger Marshall, Joshua D. „Josh” Hawley és Katie E. Britt), akik a felszólalásaikban egyértelműen kiálltak Kijev támogatása ellen, ha a törvényhozásban nem is nem mentek el egészen a falig. Marshall szenátor pálfordulása ebből a szempontból különösen érdekes: ő ugyanis 2023 tavaszán még a katonai szállítmányok küldésének lassúsága miatt kritizálta a Biden-adminisztrációt.⁸⁵ Mindezek fényében kijelenthető, hogy a 2023. októberi állapotok szerint a 49 fős republikánus frakciónak csak a kisebbsége képviselt kritikus álláspontot a Biden-adminisztráció Ukrajna-barát politikája kapcsán.

A demokraták felsőházi frakciója a republikánusnál nagyobb fegyelmet mutatott, ám ennek nem feltétlenül az ideológiai homogenitás volt az oka. Az előző kétéves kongresszusi ciklus során ugyanis az elnöki pozíció mellett ők alkották a szövetségi törvényhozás mindkét házában a többséget is. Ennek szűkössége viszont fegyelmet követelt meg a frakciókon belül annak érdekében, hogy megvalósíthassák Biden elnöki programját. A republikánus szenátorok kisebbségi pozíciója, illetve a 118. Kongresszus minimális alsőházi republikánus többsége miatt ugyanakkor nem lehetett semmilyen javaslat kompromisszumok nélküli elfogadásában reménykedni.

A szavazásokon tanúsított frakciófegyelem azonban a demokraták oldalán sem járt együtt teljes véleményazonossággal. Bár a demokraták egyszer sem szavaztak az ukrán támogatások megvonása mellett – még a radikálisabb progresszívek sem –, az NDAA egésze kapcsán megtört a párt képviselőinek egysége. A négy izolacionista republikánus mellett hat demokrata szenátor és a demokrata frakcióban ülő, de független Bernie Sanders is ellenezte ugyanis az NDAA végső szenátusi változatát. Nekik – a republikánusoktól eltérően – nem az Ukrajnának küldött pénzzel kapcsolatban volt kifogásuk, hanem az általuk már eleve túl nagy gondolt védelmi költségvetés további növelésével (ami a számukra fontos népjóléti intézkedésektől vont el forrást).⁸⁶

A képviselők álláspontja

A 118. Kongresszus Képviselőházában a republikánusoknak mindössze négyfős többségük volt (s mint említettük, e többség a demokrata túlsúllyal bíró Szenátus és a vétőjoggal rendelkező elnök mellett nem volt elégséges a jogalkotáshoz). Mindez fontos szerepet játszott abban, hogy a frakciófegyelem történelmi mélypontra esett a jobboldalon (aminek következtében – a Képviselőház történetében először – kevesebb mint 8 hónap után leváltották a republikánus házelnököt, Kevin McCarthyt).⁸⁷ E helyzetben az orosz–ukrán háborúra adandó reakció is elsősorban a republikánus platformok és informális csoportok közötti küzdelem eszköze lett.

Az alsóház a vizsgált időszakban egyetlen törvényjavaslat és hét törvényjavaslathoz fűzött módosító indítvány kapcsán foglalkozott közvetlenül az Ukrajnának nyújtandó amerikai segítség kérdésével (1. táblázat). A betervezők neve már kirajzolja a témával kapcsolatosan meglévő törésvonalakat: e képviselők jobbára a pártjuk jobbszélére pozícionáltak maguk, és folyamatosan kritikusai voltak szinte minden javaslatnak, amely a Biden-adminisztrációtól vagy a törvényhozási (akár jobb-, akár baloldali) *mainstream*től érkezett. E radikális kritikusok között négy vezéralakot lehet megnevezni, akik gyakori betervezői és aláírói voltak a végrehajtó hatalomnak szóló számonkérő leveleknek⁸⁸ és az ukránok támogatását ellenző kongresszusi beadványoknak:⁸⁹ Matthew L. „Matt” Gaetz, Marjorie Taylor Greene, Andrew S. „Andy” Biggs és W. Andrew „Andy” Ogles. Mindannyian a Szabadság Platform tagjai voltak.⁹⁰

1. táblázat

Az Ukrajnával foglalkozó törvényjavaslatok és módosító indítványok
(I = igen; N = nem; R = republikánus; D = demokrata)

Szám	Cél/Cím	Benyújtó	Igen			Nem		
			Össz.	R	D	Össz.	R	D
H.Amdt. 225 ⁹¹	300 millió dollár ukrán finanszírozás törléséről	Marjorie Taylor Greene	89	89	0	341	130	211
H.Amdt. 226 ⁹²	Az Ukrajnának nyújtott biztonsági támogatás megtiltásáról	Matt Gaetz	70	70	0	358	149	209
H.Amdt. 227 ⁹³	Az ukrainai kiválósági központ létrehozásáról szóló pont törléséről	Marjorie Taylor Greene	95	95	0	332	121	211
H.Amdt. 228 ⁹⁴	Az Egyesült Államok ukrainai szerepvállalásával kapcsolatos stratégia benyújtásáról	Warren Davidson	129	129	0	301	90	211
H.Amdt. 229 ⁹⁵	Az Ukrajnára kiterjesztett kölcsönbérleti jogköréről szóló pont törléséről	Andy Ogles	71	71	0	360	149	211
H.Amdt. 359 ⁹⁶	Az ukrainai biztonsági segítségnyújtási kezdeményezés 300 millió dollárral történő csökkentéséről	Andy Biggs	104	104	0	330	117	213
H.Amdt. 369 ⁹⁷	Az Ukrajnának nyújtott biztonsági támogatás megtiltásáról	Matt Gaetz	93	93	0	339	126	213
H.R. 569 ⁹⁸	Ukrajna biztonsági támogatásáról és felügyeletéről szóló, 2024. évi kiegészítő előirányzatról szóló törvény	Thomas Kean, Jr.	311	101	210	117	117	0

E republikánus radikális csoport növekvő befolyását mutatja, hogy miközben 40 hivatalos tagja volt ismert a Képviselőházban,⁹⁹ az orosz–ukrán háború ügyében 73-an követték szavazási irányukat. Ráadásul míg korábban maga a frakció sem volt teljesen egységes Ukrajna kérdésében, ekkorra az eleinte Kijvet támogató tagok (mint Andy Harris) is a támogatás visszafogására és szorosabb kontrolljára szólították fel politikustársaikat.¹⁰⁰

A képviselők három csoportját azonosíthatjuk az alapján, hogy hányszor szavaztak Ukrajna megsegítése ellen (ld. 2. táblázat). A héják közé tartoztak azok a törvényhozók, akik legfeljebb két szavazás kivételével támogatták Ukrajna folyamatos katonai és gazdasági támogatását. 325 demokrata és republikánus képviselő sorolható ide (közülük egyetlen demokrata sem szavazott egyszer sem az ukrán támogatás ellen). A kritikusok közé sorolható az a 73 republikánus döntéshozó, akik a nyolcból legalább hatszor szavaztak ukránpárti betérés ellen. A republikánus frakcióban ők a tagok 33 százalékát tették ki. E két csoport között helyezkedett el az a szintén tisztán republikánusokból álló 35 ingadozó, akik hol az ukránok mellett, hol ellenük szavaztak.

2. táblázat

A képviselők Ukrajna támogatása elleni szavazásainak a száma

A képviselők Ukrajna támogatása elleni szavazásainak a száma	Érintett republikánus képviselők száma	Érintett demokrata képviselők száma	Képviselői kategória	Képviselők száma ¹⁰¹
0	69	212	héják	325
1	27	0		
2	17	0		
3	7	0	mérsékelték-ingadozók	35
4	15	0		
5	13	0		
6	9	0	kritikusok	74
7	21	0		
8	44	0		

A kritikusok között a legnagyobb számban a Szabadság Platform képviselői találhatóak. A vezérszónoki beszédeikből három fő érv bontakozott ki:

- Ukrajna támogatása aláasta az amerikaiak biztonságát;
- túl sokba került;
- a kormány a korábbi támogatásokkal sem tudott rendesen elszámolni.

Összességében tehát azon a véleményen voltak, hogy Ukrajna katonai támogatása megakadályozta a békés megoldást, és belevitte az országot egy újabb háborúba.¹⁰² Emellett az Oroszországgal szemben folytatott proxy háború az amerikai stratégiai érdekekkel is ellentétes, mert erőforrásokat von el a csendes-óceáni régiótól, és egy globális háború veszélyével fenyeget.¹⁰³ Szintén bírálták, hogy a támogatások jelentős költségvetési forrásokat vonnak el, amelyeket inkább belföldön kellett volna felhasználni. Andy Briggs megfogalmazásában: „Ezt a pénzt felhasználhattuk volna a veteránok egészségügyi ellátására, a nagyvárosok növekvő bűnözésének, az infrastruktúra romlásának, a közoktatásban a teszteredmények csökkenésének [a megállítására] és még sok másra.”¹⁰⁴ Végezetül kifogásolták, hogy a szövetségi kormányzat nem számolt el tételesen az Ukrajnának nyújtott támogatásokkal.¹⁰⁵ Egy 2023. szeptemberi, Jake Sullivan nemzetbiztonsági tanácsadónak címzett levélben Matt Gaetz és Charles E. „Chip” Roy képviselő, valamint J.D. Vance szenátor például a Fehér Ház, a védelmi minisztérium és a költségvetési hivatal által közzétett számok közötti eltéréseket kérte számon, amelyek szerintük önmagukban is nagyobbak voltak, mint a kormány által egy hónappal korábban igényelt kiegészítő támogatási összeg.¹⁰⁶

A képviselői állásfoglalások arra is rávilágítanak, hogy a korábban háborúellenes progresszív demokraták, beleértve a legradikálisabb baloldaliakat tömörítő, informális „Osztag” (*Squad*) tagjait is, belesimultak a liberális fősodorba. Ez ellentmond a szakirodalom alapján elvártaknak¹⁰⁷ – azaz annak a ténynek, hogy a Képviselőházban elvesztett demokrata többség következtében kisebb politikai felelősség hárul rájuk –, valamint a saját hivatalosan képviselt békepárti álláspontjuknak is.¹⁰⁸ 2022. október 22-én ugyanis véletlenül nyilvánosságra került egy harminc progresszív demokrata által aláírt, Biden elnökhöz intézett nyílt levél, amelyben a béketárgyalások mihamarabbi megkezdését sürgették.¹⁰⁹ Az egyes elemeiben a radikális jobboldaliak érvelésére hasonló dokumentumot azonban már másnap visszavonták.¹¹⁰

Következtetések

Tanulmányunkban azt vizsgáltuk, hogy milyen politikai törésvonalak húzódtak meg a 2024-es elnökválasztás jelöltjei, valamint a 2023 januárjától üléselő 118. Kongresszus képviselői és szenátorai között a 2022-ben kitört orosz-ukrán háború kapcsán. A szakirodalom egy része a Republikánus és a Demokrata Párt álláspontja közötti szakadék mélyüléséről számolt be, amelyet szerintük tovább erősítettek a pártokon belül megjelent törésvonalak. Elemzésünkben ugyanakkor az derült ki, hogy az ukrajnai háború kapcsán nagyobb volt a pártokon belüli és a pártokon átívelő konszenzus mértéke is, mint amilyen a szakirodalom alapján várható lett volna. Míg a korábbi kutatások azt mutatták, hogy a demokraták

balszárnyát alkotó progresszívek a külpolitikai kérdésekben többször szavaztak együtt a republikánusok jobbszárnyán lévő Szabadság Platformmal, addig az ukrainai háború kapcsán a patkó két szélén álló radikálisok ilyen összefogása nem volt jellemző e törvényhozási időszakban. A háborús támogatások hangos kritikusi így kivétel nélkül a Szabadság Platform tagjai közül kerültek ki.

A Kongresszustól eltérően az amerikai értelemben vett jobb- és baloldali elnökjelöltek álláspontjai között számos átfedés volt található. A republikánusok nacionalista szárnyához tartozó Donald Trump, Ron DeSantis és Vivek Ramaswamy hasonló álláspontra helyezkedett, mint a végül függetlenként induló, de több kérdésben is a demokraták balszárnyához tartozó ifjabb Robert F. Kennedy. Vagyis az orosz-ukrán háború kérdésében a pártpolitikai patkó két széle ténylegesen összeért. Az igazi különbség így nem a demokraták és a republikánusok között, hanem a héják és az izolacionisták, valamint (a velük technikailag azonos álláspontot képviselő) pacifisták között mutatkozott.

Elemzésünk arra is rávilágított, hogy az Ukrajnának szóló katonai és pénzügyi csomagok kritikája nagymértékben megegyezett a három vizsgált politikai elitcsoport (elnökjelöltek, szenátorok, képviselők) esetében. A beavatkozáskritikus elnökjelöltek és törvényhozók azzal érveltek, hogy az Egyesült Államok közvetett részvétele egy elhúzódó és csekély stratégiai haszonnal kecsegtető háborúba vonta be az országot, amely egyben jelentős erőforrásokat vont el egyéb, fontosabb területekről. Az elnökjelöltek általában olyan geopolitikai és nemzetbiztonsági kérdéseket emeltek ki alternatív prioritásként, mint Kína feltartóztatása a Csendes-óceán térségében vagy az USA déli határának a védelme. Ezzel szemben a törvényhozók inkább arra helyezték a hangsúlyt, hogy az Ukrajnának küldött pénzből különböző belföldi válságokat lehetett volna megoldani (de ezek között is szerepelt a déli határ védelme).

A kutatás megerősíti, hogy a (főként nacionalista) izolacionizmus újra az Egyesült Államok külpolitikai vitáinak a részévé vált. Az ukránoknak történő segítségnyújtás ellenzésére felhozott indokokat ugyanis összefogta az a gondolat, hogy az országnak nem szabad olyan hadszíntereken beavatkoznia, ahol az nem szolgálja közvetlen érdekeit. Jól jellemezte ezt az álláspontot DeSantis megjegyzése, amelyben „területi vitának” aposztrofálta az ukrainai háborút¹¹¹ (ugyanakkor ezt az azonnali felháborodás hatására rövid úton visszavonta). A kritikusok geopolitikai megközelítése diffúz volt: akadt, aki az ukrainai háborúra lokális konfliktusként tekintett, míg mások egyéb feszültséggócoknál alacsonyabb prioritásúnak tartották. Ez markánsan különbözött a (liberális-internacionalista, illetve neokonzervatív) héják álláspontjától, akik az orosz-ukrán háborút az Egyesült Államok vezette világrend szempontjából értelmezték. A Biden-adminisztráció által is osztott geostratégiai főáram esetében a konfliktus egy rendszerszintű kihívásként jelent meg, amelyre globális hegemonként az országnak határozott választ kellett adnia.

Az ukrajnai háború ugyanakkor más megvilágításba került a 2023. október 7-én kitört Izrael–Hamász-háború következtében. Az orosz invázió kapcsán meglévő pártpolitikai konszenzus a Gázai övezet ügyében már a konfliktus első perceiben felbomlott, miközben a szűkös erőforrásokból már egy újabb konfliktuszónát is meg kellett segíteni – Izrael katonai támogatásával, illetve a régió lakóit szolgáló humanitárius szállítmányokkal. Az izraeli–palesztin konfliktus elhúzódása ezzel befolyásolta a 2023 szeptemberében még széles körben támogatott ukrajnai szerepvállalás folytatását.¹¹² A gázai helyzet, Tajvan Kínától való függetlensége, valamint a mexikói határ kérdése ráadásul mind olyan ügygé vált, amelyet az elnöki adminisztráció már 2023 őszén az ukrán helyzettel egyenrangú prioritásként kezelt (míg korábban annál hátrébb szorultak). A demokráta és a republikánusok beavatkozáspárti geopolitikai nagykoalíciójának a fennmaradása így erősen kérdésessé vált –már az amerikai külpolitikai stratégia szempontjából kulcsfontosságú 2024-es elnökválasztás előtt.

Jegyzetek

- 1 A szerzők ezúton köszönetet mondanak Nagy Norbert kutatási asszisztensi segítségével.
- 2 Andrékó Gábor: „Az orosz–ukrán háború lehetséges kimeneteleinek hatása az új világ-rendre” in *2022: A geopolitika által uralt világ*, szerk. Bernek Ágnes, Andrékó Gábor, Faust Anita és Simon László (Budapest: Neumann Lapkiadó és Kommunikációs Kft., 2023), 164–176. o.; Csehes András, Kutasi Gábor, Szóláth Ákos és Szűcs Petra: „Hogyan hatnak a szankciók Oroszországra, és hogyan védekezik ellenük?”, *Külügyi Szemle*, 22., no. 2. (2023): 43–77.; Kis-Benedek József: „Az orosz–ukrán háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései”, *Magyar Tudomány*, 184. (2023): 1112–1119.
- 3 Hudson, Valerie M. és Day, Benjamin S.: „Domestic Politics” in *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2020), 145–168. o.; szintén lásd: Putnam, Robert D.: „Diplomacy and Domestic Politics: the Logic of Two-Level Games”, *International Organization*, 42. (1988): 427–460.
- 4 Hetherington, Marc J.: „Review Article: Putting Polarization in Perspective”, *British Journal of Political Science*, 39., no. 2. (2009): 413–448.; Campbell, James E.: „Why Are the Parties More Polarized?” in *Polarized: Making Sense of a Divided America* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016), 145–172. o.
- 5 Ilyen volt a 2013-as ideggázos támadást követő Szíria elleni beavatkozás és a Csendes-óceáni Partnerségben való részvétel elleni közös tiltakozás. A nyomás hatására az első esetben Obama, a másodikban Trump elnök teljesítette a kívánságukat. Lásd: Homan, Patrick és Lantis Jeffrey S.: „Introduction: Congress, Factions, and the Battle for U.S. Foreign Policy” in *The Battle for U.S. Foreign Policy: Congress, Parties, and Factions in the 21st Century* (Cham: Palgrave Macmillan, 2020), 1–28. o. A szíriai csapatkivonásról szóló egy évtizeddel későbbi szavazást ld.: *GovTrack*, „H.Con.Res. 21: Directing the President, Pursuant the Section 5(c) of the War Powers Resolution, to Remove the United States Armed Forces from Syria”, <https://www.govtrack.us/congress/votes/118-2023/h136> (a le-töltés ideje: 2023. november 10.).
- 6 Friedrichs, Gordon M. és Tama, Jordan: „Polarization and US Foreign Policy: Key Debates and New Findings”, *International Politics*, 59., no. 5. (2022): 767–785.

- 7 Böller, Florian: „Brakeman or Booster? Presidents, Ideological Polarization, Reciprocity, and the Politics of US Arms Control”, *International Politics*, 59., no. 5. (2022): 725–748.; Böller, Florian: „Loyal Allies or Stubborn Establishment?”, *Springer Link*, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11615-023-00466-2> (a letöltés ideje: 2023. november 10.); Homan és Lantis: „Introduction”.
- 8 Lásd: *FiveThirtyEight*, „Latest Polls”, <https://projects.fivethirtyeight.com/polls/president-primary-r/2024/national/> (a letöltés ideje: 2023. október 19.).
- 9 Otterbein, Holly, Wu, Nicholas és Schneider, Elena: „»Sh-t Thing to Say«: Tempers Flare Among House Dems over the Israel War”, *Politico*, <https://www.politico.com/news/2023/10/11/house-dems-israel-hamas-war-00121109> (a letöltés ideje: 2023. október 19.).
- 10 *FiveThirtyEight*, „Latest Polls”. Kennedy 2023. október 9-én bejelentette, hogy függetlenül fog indulni.
- 11 Demorjian, Karoun: „Biden Is Expected to Request \$100 Billion for Israel, Ukraine and Other Crises”, *The Washington Post*, <https://www.nytimes.com/2023/10/18/us/politics/biden-funds-israel-ukraine-taiwan.html> (a letöltés ideje: 2023. október 19.).
- 12 Bár a háború az előző, a 117. Kongresszus idején kezdődött, az amerikai szerepvállalással kapcsolatos viták 2023-tól váltak élesebbé. Egy bővebb elemzés időben is vizsgálhatná az egyes törvényhozók pozíciójának a háború alatti esetleges változását. Ugyanakkor a kulcsszereplők kapcsán (mint pl. Rand Paul szenátor) meglehetősen stabilitás mutatkozik a törvényhozási ciklusok során.
- 13 Engel, Jeffrey A.: „A Better World... but Don't Get Carried away: The Foreign Policy of George H. W. Bush Twenty Years on”, *Diplomatic History*, 34., no. 1. (2010): 25–46.
- 14 Miközben a liberális-idealista, valamint a neokonzervatív-idealista megközelítésen alapuló nemzetközi kapcsolatok elmélete és gyakorlata közös töröl fakad (intervencionizmus, univerzális értékek képviselése a globális szinten), az utóbbit agresszívabb honvédelmi politika, illetve a nemzetközi intézményekkel kapcsolatos nagyobb szkepszis jellemzi. Lásd. pl.: Ryan, Maria: „Bush's »Useful Idiots«: 9/11, the Liberal Hawks and the Cooption of the »War on Terror«”, *Journal of American Studies*, 45., no. 4. (2011): 667–693. Fenntartva e különbségtételt, a közös gyökerek hangsúlyozásával egy csoporton belül kezeljük a két irányzat politikai és elméleti képviselőit annak érdekében, hogy a beavatkozó és az elkülönülő külpolitikai ideológiák közötti küzdelemre összpontosíthassunk.
- 15 Dumbrell, John: „Bill Clinton's Foreign Policy” in *Clinton's Foreign Policy: Between the Bushes, 1992–2000* (London és New York, NY: Routledge, 2009), 165–171. o.
- 16 Dumbrell, John: „Varieties of Post-Cold War American Isolationism”, *Government and Opposition*, 34., no. 1. (1999): 29., 31., 34., 36.
- 17 Uo., 31.
- 18 Uo., 35–36.
- 19 Magyarics Tamás: „Az Egyesült Államok külpolitikájának küldetéses természete”, *Vigilia*, 86., no. 1. (2021): 2–8.
- 20 Löfflmann, Georg: „From the Obama Doctrine to America First: the Erosion of the Washington Consensus on Grand Strategy”, *International Politics*, 57., no. 4. (2020): 588–605.
- 21 Magyarics: „Az Egyesült Államok külpolitikájának küldetéses természete”.
- 22 Magyarics Tamás: „Az unipoláris rend menedzselése. Az Egyesült Államok hegemoniája a hidegháború után”, *Külügyi Szemle*, 10., no. 3. (2011): 16–37.
- 23 Magyarics Tamás: „Állandóság és változás az Egyesült Államok külpolitikai identitásában és eszköztárában”, *Magyar Külügyi Intézet*, kki.hu/assets/upload/Tanulmányok_2012_03_ellandoseg_ees_veltozes_az.pdf (a letöltés ideje: 2023. november 10.).

- 24 Magyarics: „Az unipoláris rend menedzselése”.
- 25 Magyarics: „Az Egyesült Államok külpolitikájának küldetéses természete”; Magyarics: „Állandóság és változás”.
- 26 Hall, Gregory O.: „A New Model for Understanding Contemporary Epochal Great Power Politics” in *Examining US–China–Russia Foreign Relations* (New York, NY: Routledge, 2023), 81–108.
- 27 Magyarics: „Az Egyesült Államok külpolitikájának küldetéses természete”.
- 28 Del Pero, Mario: „Dollars, Arms, Words: Barack Obama and the Dilemmas of American Hegemony”, *European Review of International Studies*, 5., no. 2. (2018): 24–40.
- 29 Magyarics Tamás: „»Don't Do Stupid Stuff«: Barack Obama realista internacionalista külpolitikája”, *Külgügyi Szemle*, 16. (2017): 5–21.
- 30 Löfflmann: „From the Obama Doctrine”.
- 31 Magyarics: „»Don't Do Stupid Stuff«”.
- 32 Homan, Patrick és Lantis, Jeffrey S.: „The Tea Party, the Freedom Caucus, and the Obama Administration” in *The Battle for U.S. Foreign Policy*, 89–120. o.
- 33 Magyarics Tamás: „Tranzakcionizmus és realizmus: Donald J. Trump külpolitikája” in *A nemzetközi rendszer alakváltozásai a 21. század elején: tanulmányok Rostoványi Zsolt 70. születésnapja alkalmából*, szerk. Csicsmann László és Kemenszky Ágnes (Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, 2022), 215–226. o.
- 34 Labáth Ádám: „Joe Biden amerikai elnök külpolitikai szerepfelfogásának vizsgálata az orosz–ukrán konfliktus kapcsán”, *Földrajzi Közlemények*, 146., no. 4. (2022): 303–319.
- 35 Russel, James A.: „U.S. Foreign Policy and the War in Ukraine”, *Transatlantic Policy Quarterly*, 21., no. 4. (2023): 95–106.
- 36 Smeltz, Dina: „Are „We Drowning at the Water’s Edge? Foreign Policy Polarization Among the US Public”, *International Politics*, 59., no. 5. (2022): 786–801.
- 37 Jeong, Gyung Ho és Quirk, Paul J.: „Division at the Water’s Edge: The Polarization of Foreign Policy”, *American Politics Research*, 47., no. 1. (2019): 58–87.; Bryan, James D. és Tama, Jordan: „The Prevalence of Bipartisanship in U.S. Foreign Policy: an Analysis of Important Congressional Votes”, *International Politics*, 59., no. 5. (2022): 874–897.
- 38 Hurst, Steven és Wroe, Andrew: „Partisan Polarization and US Foreign Policy: Is the Centre Dead or Holding?,” *International Politics*, 53., no. 5. (2016): 666–682.; Bryan és Tama: „The Prevalence of Bipartisanship”.
- 39 Lásd pl. Jeong és Quirk: „Division at the Water’s Edge”; Hurst és Wroe: „Partisan Polarization and US Foreign Policy”.
- 40 Bryan és Tama: „The Prevalence of Bipartisanship”.
- 41 Homan, Patrick és Lantis, Jeffrey S.: „Foreign Policy Free Agents: How Lawmakers and Coalitions on the Political Margins Help Set Boundaries for US Foreign Policy”, *International Politics*, 59., no. 5. (2022): 851–872.
- 42 Noel, Hans: „Ideological Factions in the Republican and Democratic Parties”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 667. (2016): 166–188.
- 43 Homan és Lantis: „The Tea Party”.
- 44 Lantis, Jeffrey S. és Homan, Patrick: „Factionalism and US Foreign Policy: A Social Psychological Model of Minority Influence”, *Foreign Policy Analysis*, 15., no. 2. (2019): 157–175.
- 45 Homan, Patrick és Lantis Jeffrey S.: „The Freedom Caucus and Factionalism in the Trump Era” in *The Battle for U.S. Foreign Policy*, 151–186. o.
- 46 Philips, Amber: „McCarthy Lost His House Speaker Job. How It Happened, and What’s Next”, *The Washington Post*, [McCarthy lost his House speaker job. How it happened, and what’s next. - The Washington Post](#) (a letöltés ideje: 2023. október 19.).

- 47 Gaetz, Matt: „Speaker McCarthy Is Going to Get His Wish for a Motion to Vacate”, *YouTube*, https://www.youtube.com/watch?v=v9xqC_adY14&t=154 (a letöltés ideje: 2023. október 19.).
- 48 Noel: „Ideological Factions”.
- 49 Homan, Patrick és Lantis Jeffrey S.: „Progressive Caucus Activism During the Obama Administration”, in *The Battle for U.S. Foreign Policy*, 121–150. o.
- 50 Homan, Patrick és Lantis Jeffrey S.: „Progressives and Foreign Policy in the Trump Era”, in *The Battle for U.S. Foreign Policy*, 187–213. o.
- 51 Homan és Lantis: „Foreign Policy Free Agents”.
- 52 *Pew Research Center*, „The Shift in the American Public’s Political Values”, <https://www.pewresearch.org/politics/interactives/political-polarization-1994-2017/> (a letöltés ideje: 2023. október 19.).
- 53 Smeltz: „Are We Drowning at the Water’s Edge?”.
- 54 Uo.
- 55 Maxey, Sarah: „Finding the Water’s Edge: When Negative Partisanship Influences Foreign Policy Attitudes”, *International Politics*, 59., no. 5. (2022): 802–826.
- 56 Smeltz, Dina és Kafura, Craig: „Americans Grow Less Enthusiastic About Active US Engagement Abroad”, *Global Affairs*, <https://globalaffairs.org/research/public-opinion-survey/americans-grow-less-enthusiastic-about-active-us-engagement-abroad> (a letöltés ideje: 2023. október 19.).
- 57 Smeltz, Dina és El Baz, Lama: „American Public Support for Assistance to Ukraine Has Waned, But Still Considerable”, *Global Affairs*, <https://globalaffairs.org/research/public-opinion-survey/american-public-support-assistance-ukraine-has-waned-still> (a letöltés ideje: 2023. október 19.).
- 58 Sebők Miklós: „The Politics of Manufactured Crisis: Political Entrepreneurship and the Fiscal Wars of the Early 2010s in the U.S.”, *Intersections: East European Journal of Society and Politics*, 3., no. 5. (2019): 73–96.
- 59 E tanulmányban az előválasztáson induló, a két nagy párton kívül – s így az amerikai közpolitikára, közbeszédre és választókra viszonylag csekély befolyást gyakorló – elnökjelöltekre hely hiányában nem térünk ki. Mindemellett a három demokrata induló, valamint a republikánus közvélemény-kutatásokat 2023-ban toronymagasan vezető korábbi elnök, Donald Trump mellett csak a *mindkét* korai (a Fox csatornái által szervezett) elnökjelölti vitán részt vett republikánus jelöltekkel foglalkozunk. Ezek: Doug Burgum, Chris Christie, Ron DeSantis, Nikki Haley, Mike Pence, Vivek Ramaswamy és Tim Scott. A demokraták közül Joe Biden, Marianne Williamsont, valamint – mivel 2023. október 9-ig a demokrata jelöltségért kampányolt – Robert F. Kennedyt tárgyaljuk.
- 60 *Rev.com*, „Second Republican Presidential Primary Debate Transcript”, <https://www.rev.com/blog/transcripts/second-republican-presidential-primary-debate-transcript> (a letöltés ideje: 2023. október 19.).
- 61 Uo.
- 62 WMUR-TV: „How Does Chris Christie Expect to Beat Donald Trump? »Go Right at Him«. Conversation with the Candidate”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/h?v=VRG73YB-V5As&list=PL11Cqa06Wq8FzXUz1FIKmuVvTxUBUYCvD0&index=2> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 63 WMUR-TV: „Mike Pence Calls for Armed Guard in Every American School. Conversation with the Candidate”, *YouTube*, https://www.youtube.com/watch?v=1VehbDFW_dc&list=PL11Cqa06Wq8HGp3laq_vn_FZm6DirNnEq&index=4 (a letöltés ideje: 2023. október. 19.); WMUR-TV: „Nikki Haley Says It’s »Easy and Lazy« to Expand Medicaid, Calls for Lifting

- Everyone up. Conversation with the Candidate”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/h?v=f5IdheMRnqc&list=PL11Cqo06Wq8F1r1fbiY9um6q356Oa45mG&index=3> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.); Biden, Joseph és Zelenszkij, Volodimir: „Remarks by President Biden and President Volodymyr Zelenskyy of Ukraine After Expanded Bilateral Meeting”, *The White House*, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/09/21/remarks-by-president-biden-and-president-volodymyr-zelenskyy-of-ukraine-after-expanded-bilateral-meeting/> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 64 Trump, Donald J.: „Agenda47: Preventing World War III”, *Donald J. Trump.*, <https://www.donaldtrump.com/agenda47/agenda47-preventing-world-war-iii> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 65 *Rev.com*, „Fox News Republican Presidential Primary Debate Transcript”, *YouTube*, <https://www.rev.com/blog/transcripts/fox-news-republican-presidential-primary-debate-transcript> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 66 Trump, Donald J.: „Agenda47: Preventing World War III”; TheDC Shorts: „Tucker Carlson Interviews Robert F Kennedy Jr”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/watch?v=fIDpANp-GFMU> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 67 *Rev.com*, „Fox News Republican Presidential Primary Debate”.
- 68 Uo.
- 69 Trump, Donald J.: „Agenda47: Rebuilding America’s Depleted Military”, *Donald J. Trump*, <https://www.donaldtrump.com/agenda47/agenda47-rebuilding-americas-depleted-military> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 70 Trump, Donald J.: „Agenda47: President Trump Announces Plan to Stop the America Last Warmongers and Globalists”, *Donald J. Trump*, <https://www.donaldtrump.com/agenda47/agenda47-president-trump-announces-plan-to-stop-the-america-last-warmon-gers-and-globalists> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.); TheDC Shorts: „Tucker Carlson Interviews Robert F Kennedy Jr”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/watch?v=fIDpANp-GFMU> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 71 Norton, Tom: „Fact Check: RFK Jr. Claims U.S. Pushed Ukraine to War with Russia”, *Newsweek*, <https://www.newsweek.com/robert-f-kennedy-ir-ukraine-russia-war-fox-news-fact-check-1815994> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 72 Through Conversations Podcast: „Marianne Williamson: On Her Candidacy for President of the United States”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/watch?v=EI2lTnk4A7M> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 73 WMUR-TV: „Doug Burgum on Russia–Ukraine War: »Our Obligations to Western Europe Are Significant«. Conversation with the Candidate”, *YouTube*, https://www.youtube.com/watch?v=OnxCT9UOWaM&list=PL11Cqo06Wq8G_OwTm3G_6OnDauCvFu88t&index (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 74 Uo.
- 75 Lee, Mike: „S.Amdt.376 to S.Amdt.935”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/amendment/118th-congress/senate-amendment/376?g=%7B%22search%3A%22%3A%22%7D&s=2&r=1> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 76 Paul, Rand: „S.Amdt.438 to S.Amdt.935”, *Congress.gov*, <https://www.congress.gov/amendment/118th-congress/senate-amendment/438?g=%7B%22search%3A%22%3A%22%7D&s=1&r=1> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 77 Lee, Michael S., Crane, Eli, Paul, Rand, Biggs, Andy, Vance, JD, Bishop, Dan, Boebert, Lauren, Brecheen, Josh, Rosandale, Matt, Burchett, Tim, Gaetz, Matt, Taylor Greene, Marjorie, Luna, Anna Paulina, Moore, Barry, Miller E., Mary, Norman, Ralph, Ogles, Andy, Collins, Mike és Gosar, Paul A.: *Letter to Biden, Levél, Mike Lee, US Senator for Utah*,

- <https://www.lee.senate.gov/services/files/582D6601-A680-45A0-90F4-A92F91B4E2B3>
(a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 78 Uo.
- 79 Hawley, Josh, Vance, J.D., Lee, Mike, Marshall, Roger és Braun, Mike: *Letter to Lloyd Austin, Levél, JD Vance, United States Senator for Ohio*, <https://www.vance.senate.gov/wp-content/uploads/2023/07/Vance-et-al-Letter-to-Austin-Ukraine-Aid.pdf> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 80 Vance, JD, Bishop, Dan, Paul, Rand, Lee, Mike, Braun, Mike, Gaetz, Matt, Cline, Ben, Donalds, Byron, Taylor Greene, Marjorie, Posey, Bill, Nehls, Troy és Norman, Ralph: *Letter to Shalanda Young, Levél, JD Vance, United States Senator for Ohio*, <https://www.vance.senate.gov/wp-content/uploads/2023/09/Response-to-OMB-9.28.23-final1.pdf> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 81 Lee, Mike: „S. 2940 – Define the Mission Act”, *Congress.gov*, <http://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-bill/2940?s=1&r=1&q=%7B%22search%3A%22Define+the+Mission+Act%7D> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.). A javaslatához később Katie Britt is csatlakozott társbenyújtóként.
- 82 Braun, Mike: „DC’s Cluster of Disconnect: Congress Needs to Get Real About Our Dire Financial Condition”, *The Hill*, <https://thehill.com/opinion/congress-blog/4098109-dcs-cluster-of-disconnect-congress-needs-to-get-real-about-our-dire-financial-condition/> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 83 Paul, Rand: „The Federal Government Should Not Be Held Hostage for Ukraine Funding”, *The American Conservative*, <https://www.theamericanconservative.com/the-federal-government-should-not-be-held-hostage-for-ukraine-funding/> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 84 Lee, Mike és Davidson, Warren: „Ukraine Is Officially America’s New Forever War. President Biden, How Does This End?”, *Fox News*, <https://www.foxnews.com/opinion/ukraine-officially-americas-forever-war-president-biden-end> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 85 Marshall, Roger: „Marshall, Moran Demand White House Provide Answers on Speed and Specifics of Lethal Aid to Ukraine”, *Doc Marshall, U.S. Senator for Kansas*, <https://www.marshall.senate.gov/newsroom/press-releases/marshall-moran-demand-white-house-provide-answers-on-speed-and-specifics-of-lethal-aid-to-ukraine/> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 86 Shapero, Julia: „These 11 Senators Voted Against the Must-Pass Defense Spending Bill”, *The Hill*, <https://thehill.com/homenews/senate/4124631-these-11-senators-voted-against-the-must-pass-defense-spending-bill/> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 87 Mascaró, Lisa és Amiri, Farnoush: „Speaker McCarthy Ousted in Historic House Vote, as Scramble Begins for a Republican Leader”, *AP News*, <https://apnews.com/article/mccarthy-gaetz-speaker-motion-to-vacate-congress-327e294a39f8de079ef5e4abfb1fa555> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 88 Lee et al.: *Letter to Biden*; Vance et al.: *Letter to Shalanda Young*; Taylor Greene, Marjorie: *Letter to Lloyd J. Austin*, Levél, *U.S. House of Representatives, Marjorie Taylor Greene*, https://greene.house.gov/uploadedfiles/mta_letter_to_dod_-_4.14.23.pdf (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 89 A benyújtott törvényjavaslat-módosításokon kívül lásd: Taylor Greene, Marjorie: „Resolution of Inquire Ukraine”, *U.S. House of Representatives, Marjorie Taylor Greene*, https://greene.house.gov/uploadedfiles/repagreen_e_resolution_of_inquiry_ukraine.pdf (a letöltés ideje: 2023. október. 19.); Gaetz, Matt: „Ukraine Fatigue Resolution”, *Matt Gaetz*,

- Congressman, FL-01*, <https://gaetz.house.gov/sites/evo-subsites/gaetz-evo.house.gov/files/documents/Ukraine%20Fatigue%20Res.pdf> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 90 DeSilver, Drew: „Freedom Caucus Likely to Play a Bigger Role in New GOP-Led House. So Who Are They?“, *Pew Research Center*, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/01/23/freedom-caucus-likely-to-play-a-bigger-role-in-new-gop-led-house-so-who-are-they/> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 91 *Clerk, United States House of Representatives*, „Roll Call 303.. Bill Number: H. R. 2670“, <https://clerk.house.gov/Votes/2023303> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 92 *Clerk, United States House of Representatives*, „Roll Call 304. Bill Number: H. R. 2670“, <https://clerk.house.gov/Votes/2023304> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 93 *Clerk, United States House of Representatives*, „Roll Call 305. Bill Number: H. R. 2670“, <https://clerk.house.gov/Votes/2023305> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 94 *Clerk, United States House of Representatives*, „Roll Call 306. Bill Number: H. R. 2670“, <https://clerk.house.gov/Votes/2023306> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 95 *Clerk, United States House of Representatives*, „Roll Call 307. Bill Number: H. R. 2670“, <https://clerk.house.gov/Votes/2023307> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 96 *Clerk, United States House of Representatives*, „Roll Call 432. Bill Number: H. R. 4365“, <https://clerk.house.gov/Votes/2023432> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 97 *Clerk, United States House of Representatives*, „Roll Call 438. Bill Number: H. R. 4365“, <https://clerk.house.gov/Votes/2023438> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 98 *Clerk, United States House of Representatives*, „Roll Call 503. Bill Number: H. R. 5692“, <https://clerk.house.gov/Votes/2023503> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 99 Uo.
- 100 Ferris, Sarah, Adragna, Anthony, Diaz, Daniela: „Ukraine’s Top Freedom Caucus Ally Gets Cold Feet“, *Politico*, <https://www.politico.com/newsletters/huddle/2023/08/17/ukraines-top-freedom-caucus-ally-gets-cold-feet-00111608> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 101 2023 nyarán, amikor a vizsgált beadványokról szavaztak, a Képviselőházban egy üres képviselői hely volt, ezért nem jön ki a 435 fős öszlétszám.
- 102 Biggs, Andy: „Voting Against the Expensive and Pro-Ukraine National Defense Authorization Act (NDAA)“, *Newsletter: The Biggs Idea*, https://igconnect.house.gov/igextranet/view_newsletter.aspx?id=105165&c=A705AB (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 103 McAvennie, Mike: „Matt Gaetz to Newsmax: Biden »Sleepwalking US into WWII«“, *Newsmax*, <https://www.newsmax.com/newsmax-tv/matt-gaetz-ioe-biden-nato/2023/07/12/id/1126772/> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 104 Biggs, Andy: „The US Leads All Nations in Ukraine Aid—\$200 Billion Sent in About a Year“ X, <https://twitter.com/RepAndyBiggsAZ/status/1625241299627438101> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 105 Vance *et al.*: *Letter to Shalanda Young*; Vance, J.D., Roy, Chip és Gaetz, Matt: „092523 Letter Response To NSA Sullivan“, *U.S. Senate*, a letöltés ideje: 2023. október 19., <https://www.vance.senate.gov/wp-content/uploads/2023/09/092523-Letter-Response-to-NSA-Sullivan-2.pdf> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 106 Vance, JD, Roy, Chip és Gaetz, Matt: Letter to Jake Sullivan, Levél, *JD Vance, United States Senator for Ohio*, <https://www.vance.senate.gov/wp-content/uploads/2023/09/092523-Letter-Response-to-NSA-Sullivan-2.pdf> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 107 Homan és Lantis: „Foreign Policy Free Agents“; Homan és Lantis: „Introduction“.
- 108 Például: Ocasio-Cortez, Alexandria: „Foreign Policy“, *Alexandria Ocasio-Cortez, Representing New York’s 14th District*, <https://ocasio-cortez.house.gov/legislation/foreign-policy> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.); Omar, Ilhan: „Foreign Policy“, *Ilhan Omar, Minnesota’s*

- 5th District, <https://omar.house.gov/issues/foreign-policy> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 109 Jayapal, Pramila, Blumenauer, Earl, Bush, Cori, García, Jesús G. „Chuy”, Grijalva, Raúl M., Jacobs, Sara, Khanna, Ro, Lee, Barbara, Omar, Ilhan, Pressley, Ayanna, Jackson Lee, Sheila, Pocan, Mark, Velázquez, Nydia M., Moore, Gwen S., Clarke, Yvette D., Johnson, Henry C. „Hank” Jr., Tlaib, Rashida, Ocasio-Cortez, Alexandria, Jones, Mondaire, DeFazio, Peter A., Bowman, Jamaal, Newman, Marie, Adams, Alama S., Pingree, Chellie, Raskin, Jamie, Watson Coleman, Bonnie, Takano, Mark, Carson, André, Payne, Donald M. Jr., DeSaulnier, Mark: *Letter to the President, Levél, Congressional Progressive Caucus*, <https://progressives.house.gov/cache/files/5/5/5523c5cc-4028-4c46-8ee1-b56c7101c764/B7B3674E-FB12D933FA4A2B97C7405DD4.10-24-22-cpc-letter-for-diplomacy-on-russia-ukraine-conflict.pdf> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 110 Jayapal, Pramila: „Congressional Progressive Caucus Chair Statement on Ukraine Letter”, *Congressional Progressive Caucus*, <https://progressives.house.gov/2022/10/congressional-progressive-caucus-chair-statement-on-ukraine-letter> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 111 Pengelly, Martin: „Ron DeSantis Forced into U-Turn After Calling Ukraine War »Territorial Dispute«”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/us-news/2023/mar/23/ron-desantis-ukraine-war-russia-territorial-dispute> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).
- 112 O’Brien, Connor, Adragna, Anthony, Joe, Gould és Wu, Nicholas: „Hope Fades That Congress Can Link Ukraine and Israel Aid”, *Politico*, <https://www.politico.com/news/2023/10/11/congress-israel-ukraine-military-aid-00120974> (a letöltés ideje: 2023. október. 19.).

Az Amerikai Egyesült Államok és a Fehér Ház nemzetközi megítélése 2023-ban

A Pew globális közvélemény-kutatásának összefoglalása és tanulságai

The International Reputation of the United States and the White House in 2023.

Summary and Conclusions of the Global Public Opinion Poll of the Pew Research Center

---

Gedeon Béla

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.4.9

Összefoglaló: Az amerikai Pew Research Center közvélemény-kutató intézet 2023-as felmérésébe bevont 23 ország lakosságának túlnyomó többsége továbbra is úgy véli, az Egyesült Államok gyakran beavatkozik más államok belügyeibe, ugyanakkor a megkérdezettek több mint fele szerint Washington globális tevékenysége hozzájárult a nemzetközi béke és stabilitás fenntartásához is. A nemzetközi közvélemény igencsak megosztott abban a kérdésben, hogy Amerika figyelembe veszi-e más országok nemzeti érdekeit a külpolitikai döntései során: 49 százalék igennel, 50 százalék pedig nemmel felelt. A válaszadók 54 százaléka bízik a Biden-kormányzatban, 39 százalékuknak viszont nincs bizalma a washingtoni politikai vezetésben. Az Egyesült Államok megítélése enyhén pozitív képet mutat: közel kétszer annyian vélekednek kedvezően az ország egészéről, mint negatívan. Lengyelországban a legmagasabb, Magyarországon pedig a legalacsonyabb az USA népszerűsége. Az amerikai gazdaság kedvező megítélése sok országban megnőtt, és a többség az Egyesült Államokat nevezte a világ vezető gazdasági hatalmának, de számos európai országban és Ausztráliában Kínát tekintik a világgazdaság vezető erejének.

Kulcsszavak: USA, elnök, gazdaság, *soft power*, felmérés

Abstract: *Based on the 2023 global public opinion poll of the Pew Research Center, the overwhelming majority (82%) of the international public continued to believe that the United States often meddles in the internal affairs of other countries, however, the majority (61%) also believes that Washington's global role contributed to the upholding of international peace and stability. The international public is divided on the question whether Washington considers (49%) or not (50%) the national interests of other countries during its foreign policy decision-making. On average,*

54% of respondents trusted the Biden Administration, while 39% replied that they do not trust the American political leadership. The reputation of the United States showed a slightly favorable image: 59% had a positive opinion, and only 30% had negative feelings toward the country. The U.S. was the most popular in Poland (93%), and the least popular in Hungary (44%) among the 23 participating countries. The positive opinion about the American economy strengthened in many countries, and more respondents called the United States the world's leading economic power, than China, however, in several European states and in Australia people regarded the Far Eastern country the leader of the world economy.

Keywords: *United States, President, economy, soft power, public opinion poll*

Bevezető

A Pew Research Center (Pew) nevű amerikai közvélemény-kutató cég 2000 óta minden évben elvégzi az Egyesült Államok és az amerikai kormányzat nemzetközi megítélésének a felmérését. Eleinte csak 8-10 országra terjedt ki a kutatás, de 2016 óta már folyamatosan 10-15 állam vesz részt benne. Az alábbi tanulmány röviden összefoglalja a Pew legfrissebb, 2023. február 20. és május 22. között végzett idei nemzetközi közvélemény-kutatási eredményeit.¹ A felmérés során elért nagy minta – 23 ország 27.285 válaszadójának a bevonása –, valamint a földrajzi, a regionális és a gazdasági fejlettségi reprezentativitásra való törekvés ellenére önmagukból a számokból nem érdemes messzemenő következtetéseket levonni. Inkább csak az egyes országok adatainak az összehasonlítása lehet érdekes, valamint a hosszabb, 15–20 éves idősorok elemzése lehet tanulságos – ahol azok rendelkezésre állnak. Érdemes azonban hangsúlyozni, hogy a felmérésben részt vett országok közül többen az Egyesült Államok szoros katonai (NATO) és jelentős gazdasági szövetségesei, ennek ellenére a társadalmuk nem rokonszenvez maradéktalanul az Egyesült Államokkal vagy annak hivatalban lévő vezetőjével.

Általános értékelés

A Pew által készített felmérés eredményei szerint 2023-ban, Joseph Robinette „Joe” Biden amerikai elnök harmadik hivatali évében, az Egyesült Államok és a washingtoni kormányzat megítélése világszerte inkább pozitív, mint negatív. A 23 országban elvégzett közvélemény-kutatás adatai azt mutatják, hogy a válaszadóknak átlagosan 54 százaléka bízik a Biden-kormányzatban, míg 39 százalékuk válaszolta azt, hogy nincs bizalma az amerikai politikai vezetésben. Az Egyesült Államok általános megítélése enyhén pozitív képet mutat: közel kétszer annyian vélekednek kedvezően az ország egészéről (59%), mint negatívan

(30%). Néhány részt vevő államban a kedvező megítélés kiemelkedően magas, több mint 70 százalékos, például Lengyelországban (93%), Izraelben (87%), Dél-Koreában (79%), Nigériában (74%), Japánban (73%) és Kenyában (71%). Magyarország volt az egyetlen ország, ahol a válaszadók kevesebb mint fele (44%) vélekedett kedvezően az USA-ról.

Az Egyesült Államok világpolitikai lépései gyakran befolyásolták az ország globális megítélését, és a 2023-as felmérés is megerősítette, hogy a Fehér Ház külpolitikájáról alkotott nemzetközi kép meglehetősen ellentmondásos: az emberek egyszerre érzékelik az amerikai hatalom pozitív és negatív oldalát is. A legtöbb válaszadó (82%) úgy vélte, hogy Washington gyakran avatkozik be más országok belügyeibe. Ezzel szemben a megkérdezettek 61 százalékának meggyőződése, hogy az USA hozzájárul a nemzetközi béke és stabilitás fenntartásához is, míg 38 százalékuk ennek az ellenkezőjét gondolta.

A Pew felmérése szerint a nemzetközi közvélemény egyértelműen két részre szakadt a tekintetben, hogy az Egyesült Államok vajon figyelembe veszi-e más országok érdekeit a külpolitikai döntései során. A kérdésre 49 százalék igennel, 50 pedig nemmel felelt. Figyelemre méltó azonban, hogy a felmérésben részt vevő országok mintegy felében a közvéleménynek az a része, amely szerint Washington tekintetbe veszi mások érdekeit is, idén nagyobb arányú, mint az elmúlt két évtized hasonló vizsgálataiban bármikor.

A felmérés az amerikai kemény és puha hatalom (*hard and soft power*) több aspektusára is kitért. A megkérdezettek az ország technológiai rendszereit, felsőoktatási intézményeit és a szórakoztatóiparát is a legjobbnak vagy átlagon felülnek tartották a többi fejlett, gazdag országgal való összehasonlításban, ugyanakkor az életszínvonalal kapcsolatban vegyes vagy ellentmondásos válaszokat adtak.

Az amerikai gazdasági hatalommal kapcsolatos pozitív vélemények aránya számos országban megnőtt az elmúlt években, és a válaszadók többször neveztek az Egyesült Államokat a világ vezető gazdasági hatalmának, mint Kínát. Ugyanakkor több európai országban és Ausztráliában már az utóbbit tekintik a világgazdaság vezető erejének.

Az Egyesült Államok nemzetközi megítélése

Az Egyesült Államokkal kapcsolatos pozitív vélemény a felmérésben részt vevő államok közül Lengyelországban érte el a legmagasabb arányt (93%), ahol az Amerikába vetett bizalom jelentősen megerősödött az ukrajnai háború 2022. február 24-i kitörése óta. Az USA a legalacsonyabb pontszámot Magyarországon kapta (a megkérdezettek 44 százaléka számára szimpatikus), ami jelentős csökkenés a 2022-es értékhez képest (55%). Az országok többségében a tavalyihoz hasonló értékelést kapott az Egyesült Államok – kivéve Svédországot,

Dél-Koreát, Kanadát, Németországot, az Egyesült Királyságot, Spanyolországot és Franciaországot, ahol jelentősen (10-11%) vagy enyhén (5-6%) csökkent a kedvező megítélése (1. táblázat).

A Pew által 2016 és 2023 közötti végzett közvélemény-kutatások eredményei azt mutatták, hogy Donald John Trump hivatali ideje alatt (2017–2021) az Egyesült Államok megítélése jelentősen romlott a legtöbb országban (kivéve Izraelt), majd Joe Biden megválasztását (2020) követően ismét javulni kezdett, bár nem érte el a Barack Hussein Obama hivatali ideje (2009–2017) során mért értékeket.

1. táblázat²

Az Egyesült Államok nemzetközi megítélése 2022-ben és 2023-ban (%)

Ország	2022	2023	változás
Lengyelország	91	93	+2
Izrael	83	87	+4
Dél-Korea	89	79	-10
Nigéria	-	74	-
Japán	70	73	+3
Kenya	-	71	-
India	-	65	-
Mexikó	-	63	-
Brazília	-	63	-
Olaszország	61	60	-1
Egyesült Királyság	64	59	-5
Dél-Afrika	-	59	-
Hollandia	60	58	-2
Németország	63	57	-6
Kanada	63	57	-6
Görögország	48	56	+8
Indonézia	-	56	-
Svédország	66	55	-11
Spanyolország	60	55	-5
Ausztrália	54	52	-2
Franciaország	57	52	-5
Argentína	-	51	-
Magyarország	55	44	-11

Az amerikai elnök nemzetközi megítélése

A felmérés során Joe Biden amerikai elnök általában inkább pozitív megítélést kapott, de igen jelentős különbségek vannak a különböző országokban mért adatok között. Az összes válaszadó 54 százaléka nyilatkozott úgy, hogy bízik Biden nemzetközi politikai vezetői képességeiben, 39 százaléknak viszont nincs bizalma iránta (2. táblázat).

2. táblázat³

Joe Biden amerikai elnök nemzetközi megítélése 2022-ben és 2023-ban (%)

Ország	2022	2023	változás
Lengyelország	82	83	+1
Kenya	-	76	-
Svédország	74	76	+2
Nigéria	-	71	-
Izrael	60	68	+8
Hollandia	67	68	+1
Németország	64	67	+3
Japán	62	65	+3
India	-	64	-
Dél-Korea	70	59	-11
Kanada	61	58	-3
Ausztrália	-	54	-
Egyesült Királyság	56	54	-2
Dél-Afrika	-	53	-
Spanyolország	48	48	0
Franciaország	53	47	-6
Brazília	-	44	-
Mexikó	-	43	-
Görögország	41	43	+2
Olaszország	45	42	-3
Indonézia	-	40	-
Argentína	-	30	-
Magyarország	31	19	-12

A felmérésből kiderült, hogy az Egyesült Államok nemzetközi megítéléséhez hasonlóan Joe Biden is Lengyelországban a legnépszerűbb, Magyarországon pedig a legnépszerűtlenebb a megkérdezettek körében. A lengyelek 83 százaléka megbízik az amerikai elnök vezetői képességében a nemzetközi kérdésekkel kapcsolatban, míg a magyarok alig 19%-a érez így (ez 12 százalékpontos csökkenést jelent tavalyhoz képest). Az éles különbséget tovább árnyalja, hogy ez az érték Lengyelországban pozitív, Magyarországon pedig negatív rekordot jelent.

A közvélemény-kutatásban érintett országok közül néhányban Joe Biden népszerűsége kiemelkedően magas: 70 százalék körüli például Svédországban, Kenyában, Nigériában, Izraelben, Hollandiában és Németországban, és a részt vevő államok mintegy felében a megkérdezettek többsége pozitív (50% feletti) értékelést adott a hivatalban lévő elnöknek. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a NATO-tag Olaszországban, Görögországban, Franciaországban és Spanyolországban a többség inkább negatívra (50% alatti) értékelte Biden tevékenységét, aki – ahogy arról már volt szó – valamennyi részt vevő ország közül Magyarországon bizonyult a legkevésbé népszerűnek.

A közepes jövedelmű, fejlődő dél-amerikai, afrikai és ázsiai országokban ugyanakkor Joe Biden jóval népszerűbb, és jelentősen jobb értékelést kapott, mint a hivatali elődje, Donald Trump. Ennek ellenére a vezetői képességeiben nem mindenhol bízik a többség. Mexikóban (igen: 43%, nem: 53%) és Brazíliában (igen: 44%, nem: 47%) kevésbé vannak iránta bizalommal, míg Nigériában (igen: 71%, nem: 24%), Kenyában (igen: 76, nem: 21%), Dél-Afrikában (igen: 53%, nem: 33%), Indonéziában (igen: 40%, nem: 30%), Indiában (igen: 64%, nem: 25%) és Argentínában (igen: 55%, nem: 30%) sokkal nagyobb bizalmat élvez.

Joe Biden nemzetközi megítélése a felmérés részes országainak többségében nem változott jelentősen 2022 óta. Csak néhány állam képez kivételt e tekintetben: Izraelben 8 százalékponttal javult a vélemény róla, Franciaországban és Dél-Koreában viszont visszaesett a politikája iránti bizalom. Általánosságban kijelenthető, hogy Biden 2023-as bizalmi indexe minden érintett országban magasabb, mint Donald Trumpé, de alacsonyabb, mint Barack Obamáé volt a hivatali idejük alatt.

Az Egyesült Államok szerepe a nemzetközi politikában

A Pew 2002 óta visszatérően felteszi – ahogyan idén is – azt a kérdést a felmérésében, hogy a válaszadók szerint az Egyesült Államok a külpolitikai döntései során figyelembe veszi-e más – például a kutatásba bevont – országok érdekeit. A válaszok idén is eléggé eltérőek: a 23 ország közvéleményének átlagosan a 49 százaléka vélekedett úgy, hogy Washington a külpolitikai döntései során nagyon vagy valamelyest figyelembe veszi a megkérdezett személy hazájának az érdekeit, 50% pedig úgy gondolta, hogy a Fehér Ház inkább nem, illetve egyáltalán nem foglalkozik ezzel.

Több országban az utóbbi években mégis folyamatosan nőtt a közvélemény azon részének az aránya, amely szerint az Egyesült Államok hallgat más országokra is, és igyekszik figyelembe venni azok politikai érdekeit és gazdasági szempontjait is. Ráadásul 12 országban – köztük a NATO-tag Lengyelországban, Németországban és Egyesült Királyságban – ez az arány a lehető legmagasabb értéket érte el az elmúlt 20 évben.

A felmérésben további két kérdés is megtalálható volt az Egyesült Államok világpolitikai szerepével kapcsolatosan. Az első azt firtatta, hogy Washington mennyire avatkozott bele más országok belügyeibe, míg a másik arra vonatkozott, hogy mennyire járult hozzá a világbéke és a stabilitás megteremtéséhez. A válaszok együttes eredménye jól mutatja, milyen összetett képet alkotnak az emberek az Egyesült Államokról, és látják annak a világpolitikában játszott ellentmondásos szerepének a pozitív és negatív oldalát is. A 23 ország közvéleményének átlagosan a fele egyszerre gondolja úgy, hogy az USA jelentősen vagy valamelyest beavatkozik más országok belügyeibe, ugyanakkor ugyanilyen mértékben hozzájárul a világbéke és a nemzetközi rendszer stabilitásának a megteremtéséhez is. A felmérés eredményei szerint átlagosan minden harmadik válaszadó úgy vélte, Amerika beavatkozik más országok belügyeibe, de nem járul hozzá a béke és a stabilitás fenntartásához. Görögországban, Magyarországon és Olaszországban ez az arány több mint 50 százalékos volt. A válaszadók közül nagyon kevesen gondolták úgy, hogy Washington egyáltalán nem avatkozik be más országok belügyeibe.

Az amerikai puha hatalom (*soft power*)

A Pew felmérésében számos társadalmi, politikai és gazdasági téma is szerepelt az Egyesült Államok nemzetközi megítélésével kapcsolatban, s azokat összefoglalóan „puha hatalomként” (*soft power*) kezelték a kutatás során. Arra a kérdésre, hogy Amerika politikailag mennyire stabil, veszélyes, demokratikus, vallásos, türelmes vagy toleráns ország, általában az a válasz a leggyakoribb, hogy e téren nagyjából olyan szinten áll, mint más fejlett, gazdag országok. Lengyelországban, Nigériában és Izraelben a közvélemény több mint fele úgy vélte, hogy az USA politikailag stabilabb, mint az átlag, Ausztráliában, Svédországban és Hollandiában viszont a válaszadók 40 százaléka szerint kevésbé stabil, mint a nyugati átlag.

A korábbi felmérésekhez képest negatív fejlemény, hogy idén sokan úgy vélték, az Egyesült Államok jelenleg más fejlett államoknál kevésbé toleráns, és veszélyesebb ott élni. Az ausztrál közvélemény közel kétharmada, de az Egyesült Királyságban, Spanyolországban és Németországban is a megkérdezettek legalább fele ezen a véleményen volt.

A felmérés eredménye szerint a válaszadók általában úgy gondolták, hogy az amerikai technológiai, szórakoztatóipari, felsőoktatási és katonai intézmények a legjobbak a világon, de legalábbis átlagon felüliek más fejlett országhoz viszonyítva. Az Egyesült Államok lakosságának az életszínvonala azonban alacsonyabb értékelést kapott, mint a korábbi években, bár átlagosan még mindig 51 százalék úgy vélte, az ottani életminőség a legjobb vagy átlagon felüli.

A Pew-nak egy másik, a 2023-as felmérésétől független közvélemény-kutatásából viszont az derült ki, hogy maguknak az amerikaiaknak alig 44 százaléka érzi úgy, hogy az életszínvonal a hazájában lenne a legjobb vagy átlagon felüli, és – más országok közvéleményétől eltérően – kevésbé hajlamos dicsérni vagy nagyra értékelni az amerikai technológiai eredményeket és felsőoktatási intézményeket.

A fiatal felnőttek a világon mindenütt magukhoz nagyon közel állónak (*embrace*) érzik az amerikai puha hatalom igen fontos részét képező kulturális területen belüli popkultúrát. A felmérésben részt vevő 23 közül 18 országban a 18 és 39 év közötti fiatal felnőttek a többi korosztálynál jóval nagyobb arányban nevezték az amerikai filmeket, zenéket és televíziós műsorokat a legjobbnak vagy átlagon felülinek. Például Görögországban a 40 év alattiak 84 százaléka tartja az amerikai szórakoztatóipart a legjobbnak vagy átlagon felülinek, míg az idősebbeknek csak 62 százaléka.

Miközben a 18–39 éves korosztály tagjai általában jobb véleménnyel vannak az amerikai szórakoztatóiparról, mint a 40 év felettiak, az utóbbiaknál – érdekes módon – sokkal jobban aggódnak az Egyesült Államokban tapasztalható közbiztonsági helyzet miatt. A 23-ból 12 ország fiataljai közül jóval többen vélték úgy, hogy Amerikában veszélyesebb élni, mint valamely másik fejlett államban. Hollandiában például a 40 év alattiak 61, az a fölöttieknek csak 34 százaléka osztotta ezt a véleményt.

Az Amerikai Egyesült Államok gazdasági ereje

A világgazdaság az elmúlt 20 évben két kiemelkedően súlyos válságon is átesett: először a 2008/2009-es globális pénzügyi és gazdasági válságon, majd a 2020–2022-es koronavírus-világjárvány okozta gazdasági visszaesésen. A pandémiát követően a világ legtöbb országának gazdasági recesszióval, magas inflációval és növekvő munkanélküliséggel kellett szembenéznie. Ezzel párhuzamosan megváltozott a közvélemény is a globális gazdasági hatalommal kapcsolatban. A Pew 2023-as felmérésében érintett országokban a válaszadók nagyobb arányban nevezték az Egyesült Államokat a világ vezető gazdaságának, mint Kínát.

Összességében a 23 ország közvéleményének átlagosan 41 százaléka vélte úgy, hogy az Egyesült Államok a világgazdaság vezető ereje, és csak 33 százalék

tartotta Kínát a legerősebb nemzetgazdaságnak. 2020 óta Németországban, Svédországban, Japánban, Franciaországban, Kanadában és Hollandiában is jelentősen megnőtt azoknak az aránya, akik ezen az állásponton voltak, de Indonéziában, Magyarországon, Lengyelországban és Nigériában is nőtt e vélemény támogatottsága 2019 óta, amikor a Pew-felmérés során utoljára feltették ott ezt a kérdést.

A felmérés a nyolc közepes jövedelmű, fejlődő országban rákérdezett az amerikai befektetéseknek és beruházásoknak az ott gyakorolt gazdasági következményeire is. A válaszok szerint a válaszadók átlagosan 68 százaléka vélte úgy, hogy azok nagyon jó vagy jó hatással voltak a hazájuk gazdaságára. Nigériában, Kenyában, Indiában és Mexikóban különösen magas volt ez az arány: a válaszadók több mint 70 százaléka vélekedett így. Argentína volt az egyetlen ország, ahol a többség úgy érezte, az amerikai befektetések és beruházások inkább rossz hatással voltak, sőt ártottak az argentin gazdaságnak.

Mexikó

Mexikó 2019-ben vett részt utoljára az Egyesült Államok szerepéről készített Pew-felmérésben, és azóta jelentősen javult az északi szomszédjukról alkotott kép a közvéleményben. Donald Trump amerikai elnök hivatali ideje alatt az USA nemzetközi megítélése számos országban folyamatosan csökkent. Így történt Mexikóban is, ahol az amerikai elnök és egyes külpolitikai lépései – többek között az amerikai–mexikói határ egy szakaszán felépített kerítés, valamint a Fehér Ház bevándorlási politikája – rendkívül népszerűtlenek voltak. 2017 és 2019 között a mexikóiak körében a Trump vezetői képességeivel kapcsolatos bizalmi index a 10 százalékos szintet sem érte el, és az amerikai elnök minden évben Mexikóban kapta a legalacsonyabb értékelést a Pew nemzetközi felmérésében.

Annak ellenére, hogy Joe Biden elnök idején mexikói megítélése nem különösebben pozitív – a válaszadóknak mindössze 43 százaléka bízott benne mint amerikai vezetőben –, annak aránya nemcsak jóval magasabb, mint a Donald Trump esetén folyamatosan 10 százalék alatt maradt bizalmi index, hanem csak kicsivel maradt el Barack Obama elnök (2009–2017) mexikói népszerűségi mutatóitól is. Egyúttal az Egyesült Államokról alkotott mexikói vélemény is lényegében hasonlóan kedvezővé vált, mint amilyen Obama második hivatali ideje alatt volt.

Lengyelország és Magyarország

A Pew-felmérés értékelésében külön hangsúlyozták, hogy az utóbbi években Lengyelország és Magyarország kiemelt helyen szerepel az európai populizmus erősödéséről folyó nemzetközi diskurzusban. Mint írták, a „jobboldali populista

pártokból” (PiS, Fidesz) álló lengyel és magyar kormánynak számos belpolitikai és pénzügyi vitája volt az Európai Unió vezetésével, valamint egyes nemzetközi kutatóintézetek (International IDEA, Economist Intelligence Unit, Freedom House) mindkét országban demokratikus visszarendeződési folyamatokat állapítottak meg.

Ennek ellenére a két nép igen eltérő véleményt fogalmazott meg a nemzetközi kérdések és a washingtoni politika kapcsán. Az elmúlt 20 évben végzett felmérések eredményei szerint Lengyelországban általában viszonylag kedvezően ítélték meg az Egyesült Államokat, de Ukrajna orosz megtámadása óta a lengyelek még inkább Amerika-pártiak lettek. A 2023-as felmérésben így szinte minden kérdésben a legjobb vagy közel a legjobb értékelést adták.

Magyarországon viszont szinte minden kérdésben a legkritikusabb vagy a leginkább negatív eredmény született az Egyesült Államokkal kapcsolatban. Biden elnöknek itt lett a legalacsonyabb a bizalmi indexe, és Magyarország az egyetlen, ahol a válaszadók kevesebb mint felének kedvező a véleménye Amerikáról. A hazai közvélemény gondolta a legkevésbé, hogy Washington a külpolitikai döntései során a magyar érdekeket is figyelembe veszi, és a felmérés szerint nálunk vélik úgy a legtöbben, hogy az Egyesült Államok nem járul hozzá a nemzetközi béke és stabilitás megerősítéséhez.

Az amerikai elnök és az Egyesült Államok nemzetközi megítélésének kapcsolata

Ha áttekintjük a Pew 2002 és 2022 között készült, az Egyesült Államok nemzetközi megítélésével kapcsolatos, korántsem hiánytalan adatsorát (3. és 4. táblázat), abból jól látszik, hogy hosszabb távon szoros kapcsolat van a mindenkori hivatalban lévő amerikai elnök és az Egyesült Államok nemzetközi megítélése között. Az elmúlt 20 év során történt nemzetközi és amerikai események (háborúk és katonai konfliktusok, gazdasági válságok és fellendülések, természeti katasztrófák, belpolitikai tüntetéssorozatok, elnöki magánéleti botrányok) rányomták a bélyegüket az amerikai elnök nemzetközi népszerűségére, és ez közvetlenül megjelent az ország globális megítélésében is.

Mindazonáltal nem lehet eléggé hangsúlyozni a Pew globális közvélemény-kutatási felmérésének a korlátait is: bár a benne részt vevő országok kiválasztásakor a reprezentatív minta kialakítása érdekében törekedtek a földrajzi régiók és az államok gazdasági, társadalmi fejlettségének az arányos megjelenítésére, statisztikailag alátámasztható következtetések levonására csak azon országok esetén van lehetőség, amelyek kapcsán legalább 15-20 éves adatsor áll rendelkezésre.

3. táblázat⁴
Az Egyesült Államok nemzetközi megítélése 2002–2011 között (%)

Ország	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Dél-Korea	52	46	-	-	-	58	70	78	79	-
Svédország	-	-	-	-	-	46	-	-	-	-
Ausztrália	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Németország	60	45	38	42	37	30	31	64	63	62
Hollandia	-	-	-	45	-	-	-	-	-	-
Kanada	72	63	-	59	-	55	-	68	-	-
Belgium	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Egyesült Kir.	75	70	58	55	56	51	53	69	65	61
Szingapúr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Japán	72	-	-	-	63	61	50	59	66	85
Spanyolország	-	38	-	41	23	34	33	58	61	64
Franciaország	62	42	37	43	39	39	42	75	73	75
Olaszország	70	60	-	-	-	53	-	-	-	-
Görögország	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lengyelország	79	-	-	62	-	61	68	67	74	70
Izrael	-	78	-	-	-	78	-	71	-	72
Magyarország	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Malajzia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

4. táblázat⁵
Az Egyesült Államok nemzetközi megítélése 2012–2022 között (%)

Ország	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Dél-Korea	-	78	82	84	-	75	80	77	59	77	89
Svédország	-	-	-	-	69	45	44	45	33	57	66
Ausztrália	-	-	-	-	-	-	-	-	31	47	54
Németország	52	53	51	50	57	35	30	39	26	59	63
Hollandia	-	-	-	-	65	37	34	46	30	57	60
Kanada	-	64	-	68	65	43	39	51	35	61	63
Belgium	-	-	-	-	-	-	-	-	24	56	56
Egyesült Kir.	60	58	66	65	61	50	50	57	41	64	64
Szingapúr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51	51
Japán	72	69	66	68	72	57	67	68	41	71	70
Spanyolország	58	62	60	65	59	31	42	52	40	62	60
Franciaország	69	64	75	73	63	46	38	48	31	65	57
Olaszország	74	76	78	83	72	61	52	62	45	74	61
Görögország	35	39	34	-	38	43	36	54	-	63	48
Lengyelország	69	67	73	74	74	73	70	79	-	-	91
Izrael	-	83	84	81	-	81	83	83	-	-	83
Magyarország	-	-	-	-	62	63	63	66	-	-	55
Malajzia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	44

Jegyzetek

- 1 Wike, Richard, Fetterolf, Janell, Fagan, Moira, Austin, Sarah és Lippert, Jordan: „International Views of Biden and U.S. Largely Positive”, *Pew Research Center*, <https://www.pewresearch.org/global/2023/06/27/international-views-of-biden-and-u-s-largely-positive/> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 15.).
- 2 Uo.
- 3 Uo.
- 4 Wike, Richard, Fetterolf, Janell, Fagan, Moira és Gubbala, Sneha: „International Attitudes Toward the U.S., NATO and Russia in a Time of Crisis”, *Pew Research Center*, <https://www.pewresearch.org/global/2022/06/22/international-public-opinion-of-the-u-s-remains-positive/> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 16.).
- 5 Uo.

A megjelenés technikai követelményei

Kiemelés:

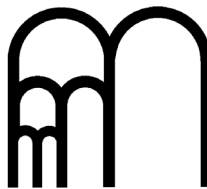
- **félkövér:** fejezetcím
- *dólt:* alcím, idegen szavak, nagyon fontos kiemelendők (csak rövid)

Terjedelem:

- tanulmány: 50.000 leütés (szóközzel); benne: magyar és angol cím és összefoglaló (max. 10-10 sor); négy-öt kulcsszó; a főszöveg és a végjegyzetek
- recenzió: 10.000 n (nincs összefoglaló, sem angol cím)
- a szerző munkahelye és a betöltött pozíció (max. kettő)

Végjegyzetek:

- első alkalommal teljes és pontos cíMLEÍRÁS
- könyvcím: Szerző(k) családneve, keresztnéve: „A fejezet címe” in *A könyv címe*, szerk. Szerkesztő(k) családneve, keresztnéve (Kiadás helye [amerikai település esetén az adott állam postai rövidítésével]: Kiadó neve, évszám), oldalszám, o.
- Pl.: Samples, John: „The Origins of Modern Finance Law” in *The Campaign Finance Reform* (Chicago, IL: University of Chicago Press, 2006), 35. o.
- folyóirat: Szerző családneve, keresztnéve: „A cikk címe: Alcíme”, *A folyóirat címe*, évfolyam, no. szám (évszám): oldalszám.
- Pl.: Jensen, Kimberly: „A Base Hospital”, *Frontiers: A Journal of Women Studies*, 26., no. 2. (2005): 211.
- szerző nélküli cikk: *A folyóirat/honlap címe*, „A cikk címe”,...
- újságcikk: Szerző családneve, keresztnéve: „A cikk címe: Alcíme”, *Az újság címe*, a megjelenés ideje magyaros sorrendben, oldalszám, o.
- Pl.: Fields, Marguerite: „The Jewel in the Crown”, *The New York Times*, 2008. május 4., 3. o.
- interjú: Az alany családneve, keresztnéve (ha kell, a titulusa), az interjú készítésének módja/körülménye, dátum.
- Pl.: Macmillan, Andrew (tanácsadó, FAO), a szerzővel folytatott beszélgetés, 1998. szeptember 3.
- honlapra történő hivatkozás: Szerző családneve, keresztnéve: „A cikk címe: Alcíme”, *A honlap címe*, URL/doi (a letöltés ideje: magyaros sorrendben).
- Pl.: Jalopy, John: „Storefront Arctic Panorama in Los Angeles”, *Dinosaurs and Robots*, <http://www.dinosaursandrobots.com/2009/01/effulgence-of-north-storefront-arctic.html> (a letöltés ideje: 2009. január 30.).
- blog: Családnév, keresztnév: „A cikk címe”, *A blog neve*, URL (a letöltés ideje).
- levéltári kiadvány: Az irat szerzője (vezeték-, keresztnév), *A dokumentum címe*, típusa (levél, kézirat), A forrás (levéltár) neve, *A gyűjtemény neve, dátumokkal*, URL/doi (a letöltés ideje).
- Pl.: Keller, Helen: *Helen Keller to John Hitz, 29 August, 1893*, Levél, Kongresszusi Könyvtár, *The Alexander Graham Bell Family Papers, 1862–1939*, www.loc.gov/item/maqbellbib004020 (a letöltés ideje: 2006. január 11.).
- egy kiadvány második említésétől rövid cíMLEÍRÁS: A szerző családneve: „A cím első néhány szava” (cikk esetén) vagy *A cím első néhány szava*, oldalszám (kiadvány esetén).
- Pl.: Samples: „The Origins of Modern Campaign”, 35. o.
- egymás alatt ugyanarra történő hivatkozáskor: Uo., oldalszám.
- a cím lefordítandó (szögletes zárójelben, a világnyelvek kivételével)
- egy helyen csak egy jegyzetszám lehet, de ahhoz több cím is tartozhat

Pro Minoritate 2023. tél

30 éves a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény

DOBOS Balázs: Az 1993-as kisebbségi törvény előkészítése

KISS Balázs: Adalékok a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény országgyűlési vitájához, különös tekintettel a nemzeti és etnikai kisebbségek definíciójának, körének és a honos népcsoporttá nyilvánítás jogi kereteinek meghatározására

KÁLLAI Ernő: A II. Kisebbségi Kerekasztal működése 2007 és 2011 között

M. BALÁZS Ágnes: Kik képviselik a nemzetiségeket a parlamentben? Nemzetiségi ügyek és képviselet az Országgyűlésben – a szószólókon túl

Interjú

Kisebbségpolitikai rendszerváltás. A Kisebbségi Kerekasztal – Doncsev Tosóval Vízi Balázs beszélget

Romániai disszidencia

JÁNOSI Csongor – PINTILESCU, Corneliu: A Vasfüggöny átjárhatósága, a Helsinki platform és a romániai disszidencia. Doina Cornea és Cs. Gyimesi Éva a magányos tiltakozás és a szolidaritási hálózatok között

Szemle

ORDASI Ágnes: Túl a sövényen, át a csalánon, keresztül a pusztákon

Bencsik Péter: *Demarkációs vonaltól államhatárig. A határ menti társadalom és konfliktusai az 1920-as években*, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2022

3500 Ft

